

โครงการ

การพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ

Development of Teacher's Attitude and Spirituality in Buddhist Way

โดย ดร.พิเชฐ ทั้งโต และคณะ

ตุลาคม 2559

สัญญาเลขที่ RDG5840032

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ

การพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ

Development of Teacher's Attitude and Spirituality in Buddhist Way

คณะผู้วิจัย

สังกัด

1. ดร.พิเชฐ ทังโต	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
2. พระระพิน พุทธิสารโร, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
3. ดร.ลำพอง กลมกุล	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย วช.-สกว.ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร (Executive Summary)

เรื่อง	การพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ (Development of Teacher's Attitude and Spirituality in Buddhist Way)
ผู้วิจัย	ดร.พิเชษฐ ทังโต พระระพิน พุทธิสาร, ดร. และ ดร.ลำพอง กลมกุล
ปีที่จัดพิมพ์	2559
แหล่งทุน	ทุนวิจัยมุ่งเป้าปี 2558

รายงานการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาแนวทางการปฏิบัติของครูที่มีเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดี 2) เพื่อพัฒนาและตรวจสอบรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ และ 3) เพื่อวิเคราะห์และนำเสนอผลการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ตัวแปรที่ศึกษา คือ 1) กระบวนการพัฒนาครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ และ 2) เจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ออกแบบโดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) แบ่งเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาและพัฒนารูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ระยะที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อทดลองใช้รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธที่พัฒนาขึ้น ระยะที่ 3 การนำเสนอผลการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาคือ ครูโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ในระยะที่ 1 จำนวน 36 คน ระยะที่ 2 จำนวน 18 คน และ 1 โรงเรียน และระยะที่ 3 จำนวน 50 คน ได้จากการเลือกแบบเจาะจงทั้ง 3 ระยะ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แนวคำถามในการสัมภาษณ์และประเด็นในการสนทนากลุ่ม และคู่มือการพัฒนาครูตามรูปแบบการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) และการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (analytic induction) สรุปผลการวิจัย

การนำเสนอสรุปผลการวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้แบ่งเป็น 3 ด้าน ตามวัตถุประสงค์การวิจัย คือ ด้านแรกคือ การศึกษาแนวทางการปฏิบัติของครูที่มีเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดี ด้านที่สองคือ การพัฒนาและตรวจสอบรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ และด้านที่สามคือ การวิเคราะห์และนำเสนอผลการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ สรุปผลการวิจัยแต่ละด้านได้ดังนี้

1. การศึกษาแนวทางการปฏิบัติของครูที่มีเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดี

จากการศึกษาด้วยวิธีการเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์ครูในวิถีพุทธที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดีพบว่า แนวทางการปฏิบัติของครูที่มีเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดีประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 หลักพุทธธรรมสำหรับครูในวิถีพุทธ ส่วนที่ 2 รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ และส่วนที่ 3 กระบวนการในการพัฒนาครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติ

และจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ประกอบด้วย 6 ชั้น คือ 1) รู้หน้าที่การเป็นครูในวิถีพุทธ 2) ปรับตัวตามหลักไตรสิกขา 3) เรียนรู้ให้เป็นสัตบุรุษ 4) เปลี่ยนเจตคติที่ดีตามวิถีพุทธ 5) บูรณาการธรรมนำสู่ผู้เรียน และ 6) เพียรสร้างนวัตกรรมการศึกษา

2. การพัฒนาและตรวจสอบรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ

จากการพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ พบว่า รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ที่พัฒนาขึ้น มี 3 ส่วน คือ 1) หลักพุทธธรรมสำหรับครูในวิถีพุทธ คือ หลักพุทธธรรมที่ครูยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติวิชาชีพครู และหลักธรรมที่ครูนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 2) องค์ประกอบของรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ 3) องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 คุณลักษณะของครูในวิถีพุทธ องค์ประกอบที่ 2 หน้าที่ของครูในวิถีพุทธ องค์ประกอบที่ 3 แนวทางการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ (สัตตวิธีของครูในวิถีพุทธ) และ 3) กระบวนการพัฒนาครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ เรียกว่า กระบวนการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ มี 6 วิธี ประกอบด้วย วิธีที่ 1 รู้หน้าที่การเป็นครูในวิถีพุทธ วิธีที่ 2 ปรับตัวตามหลักไตรสิกขา วิธีที่ 3 เรียนรู้ให้เป็นแบบอย่างที่ดี วิธีที่ 4 เปลี่ยนเจตคติที่ดีตามวิถีพุทธ วิธีที่ 5 บูรณาการธรรมนำสู่ผู้เรียน และวิธีที่ 6 เพียรสร้างนวัตกรรมการศึกษา

3. การวิเคราะห์และนำเสนอผลการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ

จากผลการวิเคราะห์การพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ สรุปได้ดังนี้ 1) ผลการทดลองใช้รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ แบ่งเป็น 5 ด้าน คือ 1.1) ผลของครูในวิถีพุทธประเมินตนเอง พบว่า ครูมีวิธีการเรียนรู้วัฒนธรรมและธรรมเนียมวิถีพุทธที่หลากหลาย ครูมีแนวทางในการสร้างความรู้สึกรู้สึกให้เกิดขึ้นในวิถีพุทธจากประสบการณ์ตนเอง ครูได้นำแนวทางวิถีพุทธมาเป็นแนวปฏิบัติของตน 1.2) ผู้เรียนประเมินครูในวิถีพุทธ พบว่า ครูดีในดวงใจของผู้เรียนคือครูที่มีคุณลักษณะตามหลักสัพพัญญูธรรมและหลักกัลยาณมิตรธรรม 1.3) ผลการบันทึกการสะท้อนคิดในวิถีพุทธของครู พบว่า ครูมีการเปลี่ยนแปลงเจตคติของตนเองโดยการตระหนักถึงความสำคัญของการเป็นครูในวิถีพุทธตามกระบวนการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ 6 วิธี 1.4) ผลการวิเคราะห์จากบันทึกการสะท้อนคิดในวิถีพุทธของครูมีความสอดคล้องกับผลการประเมินครูโดยผู้เรียน 1.5) ผลการเรียนรู้ของครูในวิถีพุทธจากการบันทึกอัตราการสะท้อนคิดหลังเข้าร่วมกิจกรรม พบว่า ครูได้มีโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และได้รับรู้ว่ามีครูในวิถีพุทธทั่วประเทศกำลังจัดกิจกรรมวิถีพุทธเพื่อยกระดับมาตรฐานการเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา และครูมีเจตคติที่ดีต่อการจัดกิจกรรมและเข้าร่วมโครงการวิถีพุทธ และ 2) การนำเสนอผลการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธในกิจกรรมถอดบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พบว่า ครูตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาตนเองให้มีเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีการบูรณาการในวิถีพุทธผ่านครูที่มีเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธอย่างแท้จริง และโรงเรียนมีรูปแบบการบริหารจัดการตามแนววิถีพุทธอย่างเป็นระบบ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1. ควรนำกิจกรรมเชิงปฏิบัติการตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ไปใช้เป็นส่วนหนึ่งในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรสำหรับนิสิตคณะครุศาสตร์ หรือศึกษาศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยต่างๆ ทั่วประเทศ โดยเฉพาะนิสิตในระดับชั้นปีที่ 5

2. ควรนำกิจกรรมเชิงปฏิบัติการตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ไปใช้ในสถานศึกษากับครูโรงเรียนวิถีพุทธที่เป็นครูปฏิบัติการ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างเพื่อนครูและผู้บริหารโรงเรียน

3. ในการพัฒนาครูทั้งโรงเรียนควรเป็นโรงเรียนที่ผู้บริหารโรงเรียนมีความตระหนักและให้ความสำคัญกับการนำกิจกรรมเชิงปฏิบัติการตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธไปใช้ในโรงเรียน

4. ในการดำเนินกิจกรรมเชิงปฏิบัติการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณครู ครูหรือโรงเรียนที่จะนำไปใช้ควรปรับหรือเพิ่มรายละเอียดของกิจกรรมให้สอดคล้องกับบริบทในแต่ละสถานศึกษา รวมถึงการส่งเสริมให้ครูได้ฝึกปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

5. ในการพัฒนาครูในวิถีศาสนาอื่นๆ สามารถใช้เป็นแนวทางได้ในการออกแบบกิจกรรมและสื่อการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทของตน อย่างไรก็ตามควรมีการปรับเนื้อหาภายในกิจกรรมให้มีความเป็นพหุวัฒนธรรมทางศาสนา ทั้งนี้เพื่อให้แนวทางการพัฒนาครูตามรูปแบบฯ ที่พัฒนาขึ้นเผยแพร่ไปสู่ครูทั่วประเทศ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการออกแบบการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อขยายผลการศึกษาด้านคุณภาพด้วยการพัฒนาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ เพื่อศึกษาความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

2. ควรมีการออกแบบการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อพัฒนาเป็นทฤษฎีฐานรากเกี่ยวกับตัวแปร เจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ซึ่งเป็นกระบวนการวิจัยที่มีความท้าทายและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการสร้างองค์ความรู้ใหม่หรือขยายองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้

3. ควรมีการออกแบบการวิจัยที่เป็นการวิจัยและพัฒนาที่มีการดำเนินการวิจัยอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณครูและขยายผลการศึกษานี้ในทุกประเภทของสถานศึกษาในระดับต่าง ๆ โดยมีฐานจากงานวิจัยครั้งนี้

4. ควรออกแบบการวิจัยโดยการนำรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้แล้วออกแบบการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกตการจัดการเรียนการสอนของครูในวิถีพุทธร่วมด้วย

5. ควรศึกษาแนวทางการพัฒนาครูหรือการพัฒนาเจตคติความเป็นครูของประเทศอาเซียนหรืออื่นๆ ที่ประสบความสำเร็จ แล้วนำมาออกแบบการวิจัยเชิงเปรียบเทียบกับของไทยเพื่อต่อยอดหรือเพิ่มเติมให้แนวทางในการพัฒนาครูของไทยมากยิ่งขึ้น

บทคัดย่อ

เรื่อง การพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ
(Development of Teacher's Attitude and Spirituality in Buddhist Way)

ผู้วิจัย ดร.พิเชฐ ทังโต พระระพิน พุทธิสาโร, ดร. และ ดร.ลำพอง กลมกุล

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาแนวทางการปฏิบัติของครูที่มีเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดี 2) เพื่อพัฒนาและตรวจสอบรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ และ 3) เพื่อวิเคราะห์และนำเสนอผลการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ตัวแปรที่ศึกษา คือ 1) กระบวนการพัฒนาครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ และ 2) เจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ออกแบบโดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ แบ่งเป็น 3 ระยะ กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือ ครูโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ในระยะที่ 1 จำนวน 36 คน ระยะที่ 2 จำนวน 18 คน และ 1 โรงเรียน และระยะที่ 3 จำนวน 50 คน ได้จากการเลือกแบบเจาะจงทั้ง 3 ระยะ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แนวคำถามในการสัมภาษณ์และประเด็นในการสนทนากลุ่ม และคู่มือการพัฒนาครูตามรูปแบบการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. แนวทางการปฏิบัติของครูที่มีเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดีประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 หลักพุทธธรรมสำหรับครูในวิถีพุทธ ส่วนที่ 2 รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ส่วนที่ 3 กระบวนการในการพัฒนาครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ

2. รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธที่พัฒนาขึ้น มี 3 ส่วน คือ 1) หลักพุทธธรรมสำหรับครูในวิถีพุทธ 2) องค์ประกอบของรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ มี 3 องค์ประกอบ และ 3) กระบวนการพัฒนาครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ เรียกว่า กระบวนการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ มี 6 วิธี ประกอบด้วย วิธีที่ 1 ฐานที่การเป็นครูในวิถีพุทธ วิธีที่ 2 ปรับตัวตามหลักไตรสิกขา วิธีที่ 3 เรียนรู้ให้เป็นแบบอย่างที่ดี วิธีที่ 4 เปลี่ยนเจตคติที่ดีตามวิถีพุทธ วิธีที่ 5 บูรณาการธรรมนำสู่ผู้เรียน และวิธีที่ 6 เพียรสร้างนวัตกรรมทางธรรม

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ พบว่า 1) ครูมีวิธีการเรียนรู้วัฒนธรรมและธรรมเนียมวิถีพุทธที่หลากหลาย มีแนวทางในการสร้างความรู้สึกให้เกิดศรัทธาในวิถีพุทธจากประสบการณ์ตนเอง และนำแนวทางวิถีพุทธมาเป็นแนวปฏิบัติของตน 2) ครูดีในดวงใจของผู้เรียนคือครูที่มีคุณลักษณะตามหลักสี่ปฐิธรรมและหลักกัลยาณมิตรธรรม 3) ครูมีการเปลี่ยนแปลงเจตคติของตนเองโดยการตระหนักถึงความสำคัญของการเป็นครูในวิถีพุทธตามกระบวนการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ 6 วิธี 4) การสะท้อนคิดในวิถีพุทธของครูมีความสอดคล้องกับผลการประเมินครูโดยผู้เรียน และ 5) ครูที่เข้าร่วมกิจกรรมเชิงปฏิบัติการได้มีโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และได้รับรู้ว่าครูในวิถีพุทธทั่วประเทศกำลังจัดกิจกรรมวิถีพุทธเพื่อยกระดับมาตรฐานการเรียนรู้ของผู้เรียนและครูมีเจตคติต่อการเข้าร่วมโครงการวิถีพุทธ สำหรับผลการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ พบว่า ครูตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาตนให้มีเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ จัดกิจกรรมบูรณาการวิถีพุทธให้ผู้เรียน และพัฒนาโรงเรียนให้มีรูปแบบการบริหารจัดการในวิถีพุทธอย่างเป็นระบบ

Abstract

Title Development of Teacher's Attitude and Spirituality in Buddhist Way

Researchers Dr. Pichet Thangto, Phra Raphin Buddhiso, Ph.D., Dr. Lampong Klomkul

The purposes of this research were 1) to study in practical way of best practice teachers who had teacher's attitude and spirituality in Buddhist way, 2) to develop and examine model of creation teacher's attitude and spirituality in Buddhist way, and 3) to analyze and propose developing result of teacher's attitude and spirituality using model of creation teacher's attitude and spirituality in Buddhist way. The first variable was the process of teacher development using model of creation teacher's attitude and spirituality in Buddhist way, and the second variable was teacher's attitude and spirituality in Buddhist way. Qualitative research was used for the research design which divided into three phases. The target group of this research was Buddhist way teachers from office of the basic education commission, Ministry of Education which consisted of 36 teachers in the first phase, 18 teachers and 1 school in the second phase, and 50 teachers and educators in the third phase. Purposive sampling was used for three phases. Interview questions, topic of focus group discussion, and a manual of teacher development using developing model of teacher's attitude and spirituality in Buddhist way were prepared as the measurement design. Qualitative data were analyzed by using both content analysis and analytic induction. Research results were as follows:

1. Best practice teachers who had performed the attitude and spirituality in Buddhist way consisted of three parts in practices which were 1) Buddhist principles for teachers, 2) model of creation teacher's attitude and spirituality in Buddhist way, and 3) the process of teacher development using model of creation teacher's attitude and spirituality in Buddhist way.

2. There were three parts for developing model of creation teacher's attitude and spirituality in Buddhist way. Buddhist principle for teachers was the first part. The second part was the three components of model for creation teacher's attitude and spirituality in Buddhist way. The third part was the process of teacher development using model of creation teacher's attitude and spirituality in Buddhist way which had been developed and called "Six ways of reflection process in Buddhist way". The first way was to know role of Buddhist way teacher. The second way was to adjust oneself followed by threefold training. The third way was to learn to be a best practice. The fourth way was to change a good attitude in Buddhist way. The fifth way was to integrate Buddhist principles into the classroom, and the sixth way was to create Dhamma innovation.

3. There were five aspects of showing results using model for creation teacher's attitude and spirituality in Buddhist way: 1) teachers had variety of learning Buddhist culture and tradition, created their own faith in Buddhist way through personal experience, practiced Buddhist way in daily life, 2) the best teacher for students normally showed that aspect of qualities of a good man (Sappurisa-Dhamma) and qualities of a good friend (Kalayanamitta Dhamma), 3) teachers had changed their attitudes and realized of being teacher followed by six ways of reflection process in Buddhist way, 4) teacher's reflection had a correlation with students' writing assessment, and 5) teachers who attended the workshop had the opportunity of sharing knowledge, learned how to enhance students learning from others, showed intellectual aspects, and had great attitude of joining in Buddhist activities. In addition, results of development of teacher's attitude and spirituality in Buddhist way found that teachers realized of self-development to have teacher's attitude and spirituality in Buddhist way, students had gain the usefulness from attending Buddhist integrated activities, and school had also shown educational management model with systematically.

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ” สำเร็จลงด้วยดี เนื่องจากได้รับทุนสนับสนุนจากทุนวิจัยมุ่งเป้าปี 2558 ซึ่งได้รับการอนุเคราะห์จัดสรรงบประมาณเพื่อการวิจัยโดยมีเป้าหมายเพื่อแสวงหาองค์ความรู้ตามกรอบการวิจัยนี้ โดยงานวิจัยนี้ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับบุคคล คณะบุคคล หน่วยงาน ซึ่งจะได้ขอบคุณไว้ในคุณูปการต่อความอนุเคราะห์ด้วยดีนับแต่ดำเนินโครงการมาตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2558 – เดือนตุลาคม 2559

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณคณะผู้บริหาร คณะครู จากโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำประจำปี 2558 ผู้ให้ข้อมูลเบื้องต้นและร่วมถอดรูปแบบในกระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) การฝึกอบรมพัฒนาคู่มือการนำไปทดลองใช้ และร่วมถอดบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยมีโรงเรียนที่สนับสนุนกิจกรรมแต่ละขั้นตอนประกอบด้วย ภาคเหนือ จากโรงเรียนฝายกวางวิทยาคม จ.พะเยา โรงเรียนเทิงวิทยาคม จ.เชียงราย ภาคกลาง จากโรงเรียนวัดประยุรวงศาวาส โรงเรียนแจรงร้อนวิทยา กรุงเทพมหานคร ภาคใต้จาก โรงเรียนสุราษฎร์ธานี 2 จ.สุราษฎร์ธานี และโรงเรียนคลองยางประชาชนุสรณ์ จ.กระบี่ ภาคตะวันตกจากโรงเรียนอนุบาลเมืองราชบุรี และโรงเรียนนรุจิรพัฒน์ จ.ราชบุรี ภาคตะวันออก จากโรงเรียนบ้านคลองน้ำใส โรงเรียนชุมชนบ้านหนองแวง จ.สระแก้ว ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากโรงเรียนวัดทุ่งสว่าง โรงเรียนอุบลรัตนราชกัญญาราชวิทยาลัย จ.นครราชสีมา รวมทั้ง โรงเรียนวัดสวนส้ม โรงเรียนวัดหนามแดง (เขี้ยวอุทิศ) (สมุทรปราการ) โรงเรียนวัดประยุรวงศาวาส (กรุงเทพมหานคร) โรงเรียนวัดเฉลิมพระเกียรติ (พิบูลบำรุง) โรงเรียนวัดจันทร์ (นนทบุรี) โรงเรียนสตรีวิทยา 2 โรงเรียนมัธยมวัดดาวคอง โรงเรียนยานนาเวศวิทยาคม โรงเรียนวัดกก (กรุงเทพมหานคร) โรงเรียนอนุบาลศาลาแดง (สระบุรี) โรงเรียนบางปะอินราชานุเคราะห์ 1 (พระนครศรีอยุธยา) โรงเรียนสังข์อ่ำวิทยา โรงเรียนปทุมรัตน์ (ปทุมธานี) และผู้ทรงคุณวุฒิจากคณะครุศาสตร์ สาขาพุทธบริหารการศึกษา ระดับดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ขอขอบคุณคณะผู้สังเคราะห์งานวิจัย ประกอบด้วย ศ.พิเศษ ดร.กาญจนา เจริญชัย (ผู้ทรงคุณวุฒิ) เป็นหัวหน้าคณะ และประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ ศ.ดร.อำนาจ กิฐาพันธ์ รศ.ดร.เรณูมาศ มาอูน ผศ.ดร.พีรธ บุญรัตพันธ์ อาจารย์ณัฐสุระ ปัทมดิลก อาจารย์วิปศัยกร คล้ายเกตุ อาจารย์วรพจ ทำเทียบ ที่ตรวจเยี่ยมประเมินโครงการในแต่ละช่วงเวลาและให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์แก่งานวิจัยอย่างยิ่ง โดยมาเยี่ยมตรวจประเมินโครงการที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จ.พระนครศรีอยุธยา จำนวน 2 ครั้ง คือ วันที่ 17 พฤศจิกายน 2558 และวันที่ 27 พฤษภาคม 2559 และให้ข้อเสนอแนะจากการรายงานความก้าวหน้า ที่สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) จำนวน 2 ครั้ง คือ วันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2559 และวันที่ 9 สิงหาคม 2559

งานวิจัยสำเร็จลงด้วยการที่ผู้บริหารมหาวิทยาลัยทั้งในแต่ละส่วนงานนับตั้งแต่พระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร. ในฐานะอธิการบดี พระราชวรเมธี, ดร. รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร และผู้บริหารศูนย์อาเซียนศึกษานักวิจัย และพระครูปริยัติกิตติธำรง, รศ.ดร. คณบดีคณะสังคมศาสตร์ และ รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป ในฐานะผู้บริหารและผู้บังคับบัญชาของหัวหน้าโครงการวิจัยและนักวิจัยร่วม ที่ให้การสนับสนุนในส่วนของการทรัพยากรภายในหน่วยงานอันเป็นส่วนสนับสนุนการดำเนินการวิจัย ทั้งเปิดโอกาสและให้เวลากับผู้วิจัยได้ทำงานวิจัยตามขอบข่ายและกำหนดตามช่วงเวลา จนกระทั่งแล้วเสร็จตามที่ปรากฏ จึงขอระลึกถึงและขอขอบพระคุณทุกท่านด้วยความเคารพไว้เป็นอย่างสูงยิ่ง

สารบัญ

	หน้า
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร.....	ก
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	3
ขอบเขตของการวิจัย.....	3
นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	4
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	5
ตอนที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับเจตคติ.....	5
ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับจิตวิญญาณของความเป็นครู.....	10
ตอนที่ 3 แนวคิดเรื่องความเป็นครูในวิถีพุทธ.....	14
ตอนที่ 4 พุทธวิธีในการสอน.....	18
ตอนที่ 5 สื่อการเรียนรู้และอุปกรณ์การสอน.....	21
ตอนที่ 6 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครู ในวิถีพุทธ.....	22
ตอนที่ 7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	26
ตอนที่ 8 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	36
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	38
การออกแบบการวิจัย.....	38
ระยะที่ 1 การวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาและพัฒนาารูปแบบการสร้างเจตคติและ จิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ.....	38
ระยะที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อทดลองใช้รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณ ความเป็นครูในวิถีพุทธที่พัฒนาขึ้น.....	40
ระยะที่ 3 การนำเสนอผลการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ	43

บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	44
ตอนที่ 1 ผลการสัมภาษณ์และพัฒนารูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณ ความเป็นครูในวิถีพุทธเพื่อนำเสนอแนวทางไปสู่การปฏิบัติเพื่อการ พัฒนาครูอย่างยั่งยืน.....	44
ตอนที่ 2 ผลการพัฒนาและตรวจสอบรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณ ความเป็นครูในวิถีพุทธจากการสนทนากลุ่ม.....	56
ตอนที่ 3 ผลการวิจัยเชิงคุณภาพจากการทดลองใช้รูปแบบการสร้างเจตคติและ จิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ.....	75
ตอนที่ 4 การนำเสนอผลการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ	97
ตอนที่ 5 สรุปแนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อให้บรรลุผลตามรูปแบบการสร้างเจตคติ และจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ.....	107
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายและข้อเสนอแนะ.....	108
สรุปผลการวิจัย	109
อภิปรายผลการวิจัย.....	110
ข้อเสนอแนะ.....	115
รายการอ้างอิง.....	117
ภาคผนวก.....	122
ภาคผนวก ก จดหมายขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย.....	123
ภาคผนวก ข เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย.....	132
ภาคผนวก ค ร่องรอยการปฏิบัติกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ.....	191
ภาคผนวก ง ข้อมูลเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย.....	206
ภาคผนวก จ บทความวิจัย.....	237
ประวัติคณะผู้วิจัย.....	249

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการเปรียบเทียบ: ใช้ข้อมูลพฤติกรรมของครูเป็นฐาน (หน่วยโรงเรียน).....	75
4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการเปรียบเทียบ: ใช้ข้อมูลพฤติกรรมของครูเป็นฐาน (หน่วยครู).....	76
4.3 ผลการบันทึกการสะท้อนคิดของครูโรงเรียนวิถิพุทธ T1.....	85
4.4 ผลการบันทึกการสะท้อนคิดของครูโรงเรียนวิถิพุทธ T2.....	87
4.5 ผลการบันทึกการสะท้อนคิดของครูโรงเรียนวิถิพุทธ T3.....	88
4.6 ผลการบันทึกการสะท้อนคิดของครูโรงเรียนวิถิพุทธ T4.....	90
4.7 เปรียบเทียบความสอดคล้องของการสะท้อนคิดของครูในวิถิพุทธและผลการประเมินครูในวิถิพุทธของผู้เรียน (ตามหลักสัปปุริสธรรม 7).....	92
4.8 เปรียบเทียบความสอดคล้องของการสะท้อนคิดของครูในวิถิพุทธและผลการประเมินครูในวิถิพุทธของผู้เรียน (หลักกัลยาณมิตรธรรม 7)	94

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 โมเดลการวัดการสะท้อนคิด.....	22
2.2 กรอบแนวคิดในการวิจัยเพื่อพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ.....	37
4.1 หลักพุทธธรรมสำหรับครูในวิถีพุทธที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดี.....	46
4.2 คุณลักษณะของครูในวิถีพุทธที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดี.....	48
4.3 หน้าที่ของครูในวิถีพุทธที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดี.....	50
4.4 กระบวนการพัฒนาครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ	55
4.5 ผลการตรวจสอบเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมสำหรับครูในวิถีพุทธด้วยการสนทนากลุ่ม.....	57
4.6 ผลการตรวจสอบองค์ประกอบของรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ.....	62
4.7 ผลการตรวจสอบกระบวนการพัฒนาครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ.....	64
4.8 รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ (ฉบับทดลองใช้).....	69
4.9 วงจรการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน (Classroom Action Research Spiral).....	74
4.10 ครูตระหนักในการพัฒนาตนให้เป็นครูในวิถีพุทธ.....	99
4.11 ประโยชน์ที่ผู้เรียนได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมในวิถีพุทธ.....	101
4.12 โรงเรียนมีรูปแบบการบริหารจัดการตามแนววิถีพุทธอย่างเป็นระบบ.....	104
4.13 รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ (ฉบับสมบูรณ์).....	106

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ครูคือบุคลากรทางการศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเยาวชนของชาติให้เป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพในอนาคต ส่วนหนึ่งที่ทำให้บุคคลในอาชีพครูประสบความสำเร็จในการทำความเข้าใจผู้เรียน คือมีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ กระตุ้นและสร้างแรงจูงใจให้กับผู้เรียน รวมทั้งมีความเข้าใจในจิตวิทยาการศึกษาได้เป็นอย่างดี การสอนเป็นศิลปะ ไม่ใช่ศาสตร์ ฉะนั้น คนที่สอนได้ดีทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจ และมองเห็นปัญหาในสิ่งที่เรียนได้ จึงจะสามารถสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2548) ดังนั้น ครูจึงควรมีเจตคติที่ดีและจิตวิญญาณความเป็นครูซึ่งเป็นหัวใจสำคัญยิ่งในการเป็นครูผู้ซึ่งมีบทบาทในการสร้างคนให้เป็นบุคลากรที่มีศักยภาพในการพัฒนางานในยุคโลกาภิวัตน์

อนึ่งการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ.2552 – 2561) มีการกำหนดวิสัยทัศน์อย่างชัดเจน คือคนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ โดยมีเป้าหมายหลัก 1) พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและการเรียนรู้ของคนไทย (quality) 2) โอกาสทางการศึกษา (opportunity) และ 3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคมในการบริหารการจัดการศึกษา (participation) โดยทั้งสามประเด็นหลักนี้จะส่งผลให้คนยุคใหม่มีความรู้ความเข้าใจเนื้อหาอย่างลุ่มลึก สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง สื่อสาร วิเคราะห์ สังเคราะห์แก้ปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์ รวมทั้งมีนิสัยในการเรียนรู้ตลอดชีวิต (พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์, 2554) อย่างไรก็ตาม ครูผู้ที่จะสามารถพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุตามเป้าหมายดังกล่าวนี้ได้จำเป็นต้องมีเจตคติที่ดีในการประกอบวิชาชีพ รวมทั้งมีจิตวิญญาณของความเป็นครูอย่างยั่งยืน จึงจะเป็นกลไกสำคัญในการผลักดันให้เกิดการพัฒนาตามเป้าหมายของการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สองนี้

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีนักวิจัยหลายท่านพยายามทำวิจัยเพื่อแสวงหาแนวทางการพัฒนาครูในรูปแบบที่แตกต่างกันได้แก่ อุบลวรรณ หงษ์วิทยากร (2555) ที่ทำการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาและการพัฒนาครู ตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี: บทเรียนจากโครงการพระราชทาน ความช่วยเหลือทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรมพหุภรณ์ สำหรับอ้อมเดือน สดมณี และ ธาตุกรณ์ จันประเสริฐ (2554) ได้ทำวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม: จากแนวคิดสู่แนวทางการปฏิบัติ เรขา อรัญวงศ์ และคณะ (2549) ได้ทำวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการพัฒนาครูในด้านการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาการคิดของนักเรียน นอกจากนี้ สิริินภา กิจเกื้อกุล (2553) ได้ทำการวิจัยเรื่องการสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาครูตามแนวปฏิรูป: ประสพการณ์จากวิทยานิพนธ์ พุทธศักราช 2543 – 2551 พบว่ากระบวนการพัฒนาครูที่งานวิจัยหลายเรื่องได้ศึกษา ล้วนมุ่งเน้นการพัฒนาในเรื่องการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน แม้จะมีการศึกษาในเรื่องการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมบ้าง แต่ผู้วิจัยก็ได้นำเสนอไว้เพียงแนวคิดซึ่งยังขาดการศึกษาวิจัยให้ลงลึกถึงกระบวนการทดลองหรือฝึกปฏิบัติจริง อนึ่ง ในสังคมปัจจุบัน

อาชีพครูนั้นแม้จะเป็นอาชีพที่สำคัญและเป็นอาชีพที่ผู้คนในสังคมให้การยอมรับและยกย่อง แต่ผู้ปฏิบัติหน้าที่ครูนั้นหาเพียงการทำหน้าที่ให้ความรู้แล้วก็หมดหน้าที่ หากแต่ครูนั้นเป็นอาชีพที่ต้องอาศัยใจรัก มีความอดทน เอาใจใส่ศิษย์ มีเจตคติและที่สำคัญต้องมีจิตวิญญาณความเป็นครูซึ่งถือว่าเป็นคุณลักษณะที่จำเป็นสำหรับครู โดยที่ครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูต้องมีคุณสมบัติประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ ได้แก่ ความรับผิดชอบในหน้าที่ ความรักในอาชีพ การรักและเมตตาเพื่อนมนุษย์ ความเสียสละ ความอดทน ความยุติธรรม และการเป็นแบบอย่างที่ดี อย่างไรก็ตามครูที่มีเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูที่ปรากฏให้เห็นเป็นเพียงระดับมาตรฐานที่สังคมยอมรับ (ณัฐภรณ์ หลาวทอง และปิยวรรณ วิเศษสุวรรณภูมิ, 2553) แต่การจัดการศึกษาของสังคมไทยได้ขยายกว้างขวางออกไป เช่น กลุ่มโรงเรียนวิถิพุทธ ที่มีลักษณะการจัดการศึกษาในแนวคิดพัฒนาทางเลือกและแนวคิดการพัฒนากระแสหลัก ซึ่ง ปิยะมาศ ยินดีสุข (2548) ได้ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาเพื่อพัฒนาสุขภาพทางจิตวิญญาณของนักเรียนโรงเรียนวิถิพุทธ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการในการจัดการศึกษาของโรงเรียนวิถิพุทธ และเมื่อพิจารณาถึงกลุ่มผู้จัดการศึกษาให้เกิดขึ้นก็คือกลุ่มครู ดังนั้น ครูที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมกับการจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถิพุทธ และครูที่มีเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูที่แท้จริงแล้วควรมีคุณลักษณะอย่างไร จึงเป็นประเด็นให้คณะผู้วิจัยสนใจในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้

โครงการวิจัยนี้ได้พัฒนาขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายและยุทธศาสตร์วิจัยของชาติ คือ ยุทธศาสตร์การสร้างศักยภาพและความสามารถในการพัฒนาทางสังคม ประกอบด้วย กลยุทธ์ในการปฏิรูปการศึกษา กระบวนการเรียนการสอนทั้งในและนอกระบบตลอดจนการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ และเป็นโครงการวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนรู้ด้วยตนเอง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ที่เน้นการพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีพอย่างยั่งยืน โดยมีเป้าประสงค์เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยในโครงการวิจัยนี้ได้มุ่งเน้นการวิจัยเพื่อพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณลักษณะที่เหมาะสมตามวิชาชีพ และที่สำคัญคือการเป็นครูที่มีเอกลักษณ์และมีคุณสมบัติเฉพาะตามบริบทที่แตกต่างกัน และด้วยทางคณะผู้วิจัยมีบทบาทในการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาในบริบททางพระพุทธศาสนา และจากความเป็นมาที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น จึงทำให้สนใจในการศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาบุคลากรตามแบบวิถิพุทธ ซึ่งสอดคล้องกับโจทย์การวิจัยเพื่อพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูอย่างยั่งยืนและต่อเนื่อง และเพื่อให้เข้ากรอบในการพัฒนาตามแบบอย่างวิถิพุทธ ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงสนใจในการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถิพุทธ โดยเน้นกระบวนการออกแบบการวิจัยเพื่อให้ได้รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูเพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางการปฏิบัติของครูที่มีเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดี
2. เพื่อพัฒนาและตรวจสอบรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ
3. เพื่อวิเคราะห์และนำเสนอผลการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) เนื่องจากตัวแปรที่ศึกษาในการวิจัยครั้งนี้เป็นตัวแปรที่ศึกษาเกี่ยวกับเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครู ที่ต้องใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพที่มีการศึกษาเชิงลึกและติดตามผลอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ทราบผลจากสภาพจริง ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงได้แบ่งการศึกษาเป็นระยะที่ 1 เป็นการศึกษาภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษา คือ ครูโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ และโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน จากสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ และในระยะที่ 2 การทดลองใช้รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธในภาคสนาม กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษา คือ ครูโรงเรียนวิถีพุทธทั่วไปที่ยังไม่ได้รับรางวัล

2. ตัวแปรที่สนใจในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ กระบวนการพัฒนาครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ และเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ

3. เนื้อหาที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับเจตคติต่อวิชาชีพครูในวิถีพุทธ จิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ความเป็นครูในวิถีพุทธ พุทธวิธีในการสอน และสื่อการเรียนรู้และอุปกรณ์การสอน

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ครูในวิถีพุทธ หมายถึง ครูผู้สอนโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ที่มีคุณลักษณะของครูในวิถีพุทธ ปฏิบัติหน้าที่ของครูในวิถีพุทธ ปฏิบัติตนตามแนวทางการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ 3 ชั้น คือ ชั้นที่ 1 การพัฒนาตนตามหลักสัปปริสธรรม 7 ชั้นที่ 2 การปฏิบัติตนต่อผู้เรียนตามหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 และ การพัฒนากระบวนการเรียนการสอนตามหลักรุ่งอรุณของการศึกษา 7 สามารถวัดได้จากแบบประเมินตนเองความเป็นครูในวิถีพุทธ และครูจะทำหน้าที่ในการฝึกฝนผู้เรียนให้มีความรู้คู่คุณธรรมตามหลักไตรสิกขา ประกอบด้วย 1) การฝึกให้ผู้เรียนมีความประพฤติตามศีล คือ ความประพฤติดีทางกายและวาจา 2) การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนจิตใจหนึ่งและแนวแน่เพื่อให้มีความมุ่งมั่นและใส่ใจในการเรียน และ

3) การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนเกิดปัญญาโดยฝึกให้เกิดความรู้เข้าใจเหตุผลและสามารถแก้ปัญหาได้ วัตต์ได้จากแบบบันทึกผลลัพธ์ผู้เรียน ซึ่งจะปรากฏอยู่ในขั้นที่ 3 ของแบบบันทึกการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ

เจตคติต่อวิชาชีพครูในวิถีพุทธ หมายถึง ท่าทีหรือความรู้สึกของครูที่สอนในโรงเรียนวิถีพุทธที่มีต่อการเป็นปฏิบัติหน้าที่ครูในสิ่งแวดล้อมของความเป็นวิถีพุทธ ประกอบด้วย การเรียนรู้วัฒนธรรมและธรรมเนียมวิถีพุทธ การสร้างความรู้สึกรู้สึกให้เกิดศรัทธาในวิถีพุทธจากประสบการณ์ตนเอง และเปิดรับเอาวัฒนธรรมและธรรมเนียมวิถีพุทธมาเป็นแนวปฏิบัติของตน

จิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ หมายถึง การเป็นกัลยาณมิตร การเป็นผู้นำทางปัญญามีศาสตร์และศิลป์ในการสอน มีความยินดีและเต็มใจในการช่วยเหลือเด็กให้เขาเหล่านั้นได้ค้นพบตนเองเชื่อมั่นในตนเอง และภาคภูมิใจในตนเอง เป็นครูที่ทำงานอย่างเสียสละและทุ่มเท โดยในการวิจัยครั้งนี้ จิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ คือ ครูที่สอนในโรงเรียนวิถีพุทธและมีคุณสมบัติที่เรียกว่า “สัตตวิธีของครูในวิถีพุทธ” มีองค์ประกอบ 3 ด้าน ได้แก่ 1) คุณลักษณะของครูในวิถีพุทธ 2) หน้าที่ของครูในวิถีพุทธ และ 3) แนวทางการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ และมีแนวทางการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ 3 ชั้น คือ ชั้นที่ 1 การพัฒนาตนตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ชั้นที่ 2 การปฏิบัติตนต่อผู้เรียนตามหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 และชั้นที่ 3 การพัฒนากระบวนการเรียนการสอนตามหลักรุ่งอรุณของการศึกษา 7 สามารถพัฒนาได้ตามกระบวนการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ 6 วิธี

แบบประเมินตนเองความเป็นครูในวิถีพุทธ หมายถึง เครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ที่พัฒนาขึ้นเพื่อให้ครูใช้ประเมินตนเองภายหลังจากเข้าร่วมกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ แบ่งเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของครู ตอนที่ 2 ความคิดเห็นในการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะครูในวิถีพุทธ และตอนที่ 3 ความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับเจตคติของความเป็นครูในวิถีพุทธ พัฒนาขึ้นเพื่อใช้เก็บรวบรวมข้อมูลที่สอดคล้องตามสภาพจริงเกี่ยวกับการปฏิบัติตนและการปฏิบัติหน้าที่ของครูในวิถีพุทธ ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือโดยใช้การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จากครูโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำและโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ได้กรอบในการพัฒนารูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ เพื่อนำเสนอแนวทางไปสู่การปฏิบัติเพื่อการพัฒนาครูอย่างยั่งยืน
2. ทำให้ได้รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ และได้คู่มือการพัฒนาครูตามรูปแบบการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธที่มีประสิทธิภาพ
3. ทำให้ทราบผลการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ซึ่งจะเป็นแนวทางในการสร้างเจตคติที่ดีในการประกอบวิชาชีพครูรวมทั้งตระหนักในการประกอบอาชีพครูด้วยการมีจิตวิญญาณของความเป็นครูอย่างยั่งยืนและต่อเนื่อง

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเพื่อพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง โดยได้แบ่งประเด็นการศึกษาเป็น 8 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับเจตคติ ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับจิตวิญญาณของความเป็นครู ตอนที่ 3 แนวคิดเรื่องความเป็นครูในวิถีพุทธ ตอนที่ 4 พุทธวิธีในการสอน ตอนที่ 5 สื่อการเรียนรู้และอุปกรณ์การสอน ตอนที่ 6 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ตอนที่ 7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และตอนที่ 8 กรอบแนวคิดในการวิจัย แสดงรายละเอียดของการศึกษาดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับเจตคติ

เจตคติเป็นเรื่องของความชอบ ความไม่ชอบ ความลำเอียง ความคิดเห็น ความรู้สึก ความเชื่อฝังใจของเราต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด มักจะเกิดขึ้นเมื่อเรารับรู้หรือประเมินผู้คน เหตุการณ์ในสังคม เราจะเกิดอารมณ์ความรู้สึกบางอย่างควบคู่ไปกับการรับรู้ นั่น และมีผลต่อความคิดเห็นและปฏิกิริยาในใจของเรา ดังนั้น เจตคติจึงเป็นทั้งพฤติกรรมภายนอกที่อาจสังเกตได้ หรือพฤติกรรมภายในมากกว่าพฤติกรรมภายนอก

เจตคติบางครั้งเรียกว่าทัศนคติ (Attitude) มีความหมายแตกต่างกัน ซึ่งเธอร์สโตน (Trustone, 1978) อธิบายว่า เจตคติเป็นระดับความมากน้อยของความรู้สึกในด้านบวกและลบที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งสามารถบอกความรู้สึกเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย ในขณะที่อัลพอร์ต (Allport, 1960) ให้ความหมายสถานะของความพร้อมทางด้านจิตใจ ซึ่งเกิดขึ้นจากประสบการณ์ สถานะความพร้อมนี้จะเป็นแรงที่กำหนดทิศทางปฏิกิริยาของบุคคลที่จะมีต่อบุคคล สิ่งของ และสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง เจตคติจึงก่อรูปได้ 1) เกิดจากการเรียนรู้วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมในสังคม 2) การสร้างความรู้สึกเกิดจากประสบการณ์ของตนเอง 3) ประสบการณ์เดิมที่ได้รับมีทั้งดีและไม่ดี รุนแรงหรือไม่รุนแรงจะส่งผลถึงเจตคติต่อสิ่งใหม่ที่คล้ายคลึงกัน และ 4) การเลียนแบบบุคคลที่ตนเองให้ความสำคัญ และรับเอาเจตคตินั้นมาเป็นของตน

สำหรับประเภทของเจตคติ แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) เจตคติทั่วไป (General Attitude) ได้แก่ สภาพของจิตใจโดยทั่วไป เป็นแนวคิดประจำตัวของบุคคล เจตคติโดยทั่วไปได้แก่ ลักษณะของบุคลิกภาพอันกว้างขวาง เช่น การมองโลกในแง่ดี การเคร่งในระเบียบประเพณี เป็นต้น และ 2) เจตคติเฉพาะอย่าง (Specific Attitude) ได้แก่สภาพทางจิตใจที่บุคคลมีต่อวัตถุ สิ่งของ บุคคล สถานการณ์ และสิ่งอื่น ๆ เจตคติเฉพาะอย่างนี้จะแสดงออกในลักษณะชอบหรือไม่ชอบสิ่งนั้นคนนั้น ถ้าชอบหรือเห็นดีด้วยก็เรียกว่ามีเจตคติที่ดีต่อสิ่งนั้น แต่ถ้าไม่ชอบและเห็นว่าไม่ดีต่อสิ่งนั้น เป็นการจำเพาะเจาะจง

เช่น นักเรียนไม่ชอบครูคนนี้ก็เรียกว่าเจตคติที่ไม่ดีต่อครูคนนี้ ถ้ามีเจตคติที่ดีต่อการเรียนภาษาอังกฤษ ก็แสดงว่านักเรียนชอบเรียนภาษาอังกฤษ เป็นต้น นอกจากนี้เจตคดียังแบ่งได้เป็น 5 ชนิด ดังนี้

1) เจตคติในด้านความรู้สึกหรืออารมณ์ (Affective Attitude) ประสบการณ์ที่คนหรือสิ่งของได้สร้างความพึงพอใจและความสุขใจ จะทำให้มีเจตคติที่ดีต่อสิ่งนั้นคนนั้น ตลอดจนคนอื่น ๆ ที่คล้ายคลึงกัน แต่ถ้าประสบการณ์ในคนนั้นสิ่งนั้น ตลอดจนคนอื่น ๆ ที่คล้ายคลึงกัน แต่ถ้าประสบการณ์ในคนนั้นสิ่งนั้นทำให้เกิดความทุกข์ เจ็บปวด ไม่พอใจ ก็จะทำให้มีเจตคติที่ไม่ดีต่อคนนั้นสิ่งนั้น เช่น นักเรียนไม่ชอบเรียนคณิตศาสตร์ เรียกว่า เจตคติที่ไม่ดีต่อการเรียนคณิตศาสตร์ เนื่องจากเคยสอบตก เรียนแล้วไม่เข้าใจ ถูกครูดุ และเข้มงวด เป็นต้น

2) เจตคติทางปัญญา (Intellectual Attitude) เป็นเจตคติที่ประกอบด้วยความคิดและความรู้เป็นแกน บุคคลอาจมีเจตคติต่อบางสิ่งบางอย่างโดยอาศัยการศึกษาความรู้จนเกิดความเข้าใจ และมีความสัมพันธ์กับจิตใจคือ อารมณ์และความรู้สึกร่วม หมายถึง มีความรู้จนเกิดความซาบซึ้งเห็นดีเห็นงามด้วย เช่น เจตคติที่ดีต่อศาสนา เจตคติที่ไม่ดีต่อยาเสพติด

3) เจตคติทางการกระทำ (Action-oriented Attitude) เป็นเจตคติที่พร้อมจะนำไปปฏิบัติเพื่อสนองความต้องการของบุคคล เจตคติที่ดีต่อการพูดจาไพเราะอ่อนหวาน เพื่อให้คนอื่นเกิดความนิยมชมชอบ เจตคติที่ดีต่องานในสำนักงาน เป็นต้น

4) เจตคติทางด้านความสมดุล (Balanced Attitude) ประกอบด้วย ความสัมพันธ์ทางด้านความรู้สึกหรืออารมณ์ เจตคติทางปัญญา และเจตคติทางการกระทำ เป็นเจตคติที่ตอบสนองความต้องการพื้นฐานที่เป็นที่ยอมรับของสังคม ทำให้บุคคลมีพฤติกรรมที่นำไปสู่จุดมุ่งหมายของตน และเสริมแรงกระทำเพื่อสนองความต้องการของตนต่อไป

5) เจตคติในการป้องกันตัว (Ego-defensive Attitude) เป็นเจตคติเกี่ยวกับการป้องกันตนเองให้พ้นจากความขัดแย้งภายในใจ ประกอบด้วยความสัมพันธ์ทั้ง 3 ด้าน คือ ความสัมพันธ์ด้านความรู้สึก หรืออารมณ์ ด้านปัญญา และด้านการกระทำ เช่น ความก้าวร้าวของนักเรียน เกิดจากถูกเพื่อนรังแก จึงแสดงออกเป็นการระบายความขัดแย้งหรือความตึงเครียดภายในได้อย่างหนึ่ง ทำให้จิตใจดีขึ้น

ในด้านองค์ประกอบของเจตคติ โดยทั่วไปเจตคติประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ประการ คือ 1) องค์ประกอบด้านความรู้ความเข้าใจ (Cognitive Component) เป็นองค์ประกอบด้านความรู้ความเข้าใจของบุคคลที่มีต่อสิ่งเร้านั้น ๆ เพื่อเป็นเหตุผลที่จะสรุปความ และรวมเป็นความเชื่อหรือช่วยในการประเมินสิ่งเรานั้น ๆ 2) องค์ประกอบด้านความรู้สึกหรืออารมณ์ (Affective Component) เป็นองค์ประกอบด้านความรู้สึกหรืออารมณ์ของบุคคล ที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งเร้า เป็นผลเนื่องมาจากการที่บุคคลประเมินผลสิ่งเร้านั้นแล้วว่า พอใจหรือไม่พอใจ ต้องการหรือไม่ต้องการ ดีหรือเลว และ 3) องค์ประกอบพฤติกรรม (Behavioral Component) เป็นองค์ประกอบทางด้านความพร้อมหรือความโน้มเอียง ที่บุคคลจะประพฤติปฏิบัติ หรือตอบสนองต่อสิ่งเร้าในทิศทางที่จะสนับสนุนหรือคัดค้าน

ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเชื่อหรือความรู้สึกของบุคคล ที่ได้จากการประเมินผลพฤติกรรมที่คิดจะแสดงออกมา จะสอดคล้องกับความรู้สึกที่มีอยู่ เช่น คนที่มีเจตคติที่ไม่ดีต่อศาสนา ก็จะไม่สนใจเข้าวัดฟังธรรม หรือผู้ที่มีเจตคติต่อการเรียนดีก็จะมานะพยายามที่จะเรียนให้ดี และเรียนต่อในระดับสูงขึ้นไป

เจตคติที่บุคคลมีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือบุคคลหนึ่งบุคคลใด จะต้องประกอบด้วยทั้งสามองค์ประกอบนี้เสมอ แต่จะมีปริมาณมากน้อยแตกต่างกันไป โดยปรกติบุคคลมักจะแสดงพฤติกรรมในทิศทางที่สอดคล้องกับเจตคติที่มีอยู่แต่ก็ไม่เสมอไปทุกกรณี ในบางครั้งเรามีเจตคติอย่างหนึ่งแต่ก็ไม่ได้แสดงพฤติกรรมตามเจตคติที่มีอยู่ เช่น เจตคติไม่ดีต่อเพื่อนบางคนจนอยากจะแกล้ง แต่ก็ไม่ได้ทำ เพราะเป็นสิ่งที่จะถูกตำหนิได้ ดังนั้น การที่เราจะได้ทราบถึงความคิด ความรู้สึก ความเชื่อ เจตคติของบุคคล จึงไม่ใช่แน่นอน และอาจจะไม่ถูกต้องเสมอไป

ในด้านคุณลักษณะของเจตคติ ประกอบด้วย 1) เจตคติเกิดจากประสบการณ์ สิ่งเร้าต่าง ๆ รอบตัว บุคคลการอบรมเลี้ยงดู การเรียนรู้ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดเจตคติ แม้ว่ามีความประสบการณ์ที่เหมือนกัน ก็จะมีเจตคติที่แตกต่างกันไปด้วยสาเหตุหลายประการ เช่น สติปัญญา อายุ เป็นต้น 2) เจตคติเป็นการเตรียมความพร้อมในการตอบสนองต่อสิ่งเร้า เป็นการเตรียมความพร้อมภายในของจิตใจ มากกว่าภายนอกที่จะสังเกตได้ สภาวะความพร้อมที่จะตอบสนองมีลักษณะที่ซับซ้อนของบุคคล ที่จะชอบหรือไม่ชอบ ยอมรับหรือไม่ยอมรับ และจะเกี่ยวเนื่องกับอารมณ์ด้วย เป็นสิ่งที่อธิบายไม่ค่อยจะได้ และบางครั้งไม่เคยมีเหตุผล 3) เจตคติมีทิศทางของการประเมินทิศทางของการประเมินคือ ลักษณะความรู้สึกหรืออารมณ์ที่เกิดขึ้น ถ้าเป็นความรู้สึกหรือการประเมินว่าชอบ พอใจ เห็นด้วย ก็คือเป็นทิศทางที่ดี เรียกว่า เป็นทิศทางในทางบวก และถ้าการประเมินออกมาในทางไม่ดี เช่น ไม่ชอบ ไม่พอใจ ก็มีทิศทางในทางลบ เจตคติทางลบไม่ได้หมายความว่าไม่ควรมีเจตคตินั้น แต่เป็นเพียงความรู้สึกในทางไม่ดี 4) เจตคติมีความเข้ม คือ มีปริมาณมากน้อยของความรู้สึก ถ้าชอบมากหรือไม่เห็นด้วยอย่างมาก ก็แสดงว่ามีความเข้มสูง ถ้าไม่ชอบเลยหรือเกลียดที่สุด ก็แสดงมีความเข้มสูงไปอีกทางหนึ่ง 5) เจตคติมีความคงทน เจตคติเป็นสิ่งที่บุคคลยึดมั่นถือมั่นและมีส่วนในการกำหนดพฤติกรรมของคนนั้น การยึดมั่นในเจตคติต่อสิ่งใด ทำให้การเปลี่ยนแปลงเจตคติเกิดขึ้นได้ยาก 6) เจตคติมีทั้งพฤติกรรมภายในและพฤติกรรมภายนอก พฤติกรรมภายใน เป็นสภาวะทางจิตใจซึ่งหากไม่ได้แสดงออก ก็ไม่สามารถจะรู้ได้ว่า บุคคลนั้นมีเจตคติอย่างไรในเรื่องนั้น เจตคติที่เป็นพฤติกรรมภายนอกจะแสดงออก เนื่องจากถูกกระตุ้น และการกระตุ้นนี้ยังมีสาเหตุอื่น ๆ ร่วมอยู่ด้วย เช่น บุคคลแสดงความไม่ชอบด้วยการดูต่ำคนอื่น นอกจากไม่ชอบคนนั้นแล้วอาจจะเป็นเพราะถูกทำทายนก่อน และ 7) เจตคติจะต้องมีสิ่งเร้าจึงมีการตอบสนองขึ้น แต่ก็ไม่จำเป็นว่าเจตคติที่แสดงออกจากพฤติกรรมภายใน และพฤติกรรมภายนอกจะตรงกัน เพราะก่อนแสดงออกบุคคลนั้น ต้องปรับปรุงให้เหมาะสมกับปทัสถานของสังคมแล้วจึงแสดงออกเป็นพฤติกรรมภายนอก

เจตคติเกิดจากการเรียนรู้ และประสบการณ์ของบุคคลจึงเกิดขึ้นจากเงื่อนไข 4 ประการ ดังนี้

1. การเพิ่มและการรวมกันของการตอบสนอง ที่เกิดจากการเรียนรู้ในด้านต่างๆ และจากบุคคลต่าง ๆ เช่น จากบ้าน โรงเรียน และสังคม
2. แบบแผนของตนเอง ความแตกต่างของประสบการณ์ ทำให้เกิดเจตคติของคนแต่ละคนแตกต่างกันไป เจตคติบางอย่างจึงเป็นเรื่องเฉพาะของตนแล้วแต่พัฒนาการและความเจริญเติบโตของคนนั้น
3. อิทธิพลของประสบการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างกะทันหัน หรือความตกใจ จะเป็นผลให้จดจำประสบการณ์นั้นได้นาน ๆ เป็นสิ่งที่ทำให้คนมีเจตคติต่อสิ่งนั้น ๆ เช่น เคยขึ้นรถเมล์แล้วประสบอุบัติเหตุ ก็จะพยายามหลีกเลี่ยงไม่ขึ้นรถเมล์สายนั้น
4. การเลียนแบบ คนเราชอบหรือมีแนวโน้มที่จะเลียนแบบบุคคลสำคัญที่เราชื่นชอบ เจตคติจึงเน้นการถ่ายทอดจากคนที่เราพึงพอใจและนับถือ เช่น เจตคติจากพ่อแม่มาถึงลูก

เจตคติกับพฤติกรรม

เจตคติมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคล พฤติกรรมของบุคคลเป็นปฏิกริยากับสภาพแวดล้อม อาจจะสังเกตได้หรือสังเกตไม่ได้ แต่สามารถวินิจฉัยได้ว่า มีหรือไม่มี โดยใช้วิธีการหรือเครื่องมือทางจิตวิทยา ซึ่งพฤติกรรมที่มีส่วนสัมพันธ์กับเจตคติมีอยู่ 3 ส่วน คือ 1) พฤติกรรมด้านความรู้ความเข้าใจ (Cognitive Domain) ซึ่งพฤติกรรมด้านนี้เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ การจำ ความคิด ข้อเท็จจริงต่าง ๆ รวมทั้งการพัฒนาความสามารถและทักษะทางปัญญา การใช้วิจารณญาณ เพื่อประกอบการตัดสินใจ พฤติกรรมด้านความรู้ ความเข้าใจ จะประกอบด้วยความสามารถระดับต่าง ๆ ซึ่งเริ่มจากความรู้ในระดับง่าย ๆ และเพิ่มการใช้ความคิดและพัฒนาสติปัญญาขึ้นเรื่อย ๆ โดยมีความรู้ความเข้าใจ การแปลความหมาย การให้ความหมาย การคาดคะเน และความสามารถในการนำไปใช้ รวมทั้งความสามารถในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ได้ 2) พฤติกรรมด้านความรู้สึกหรืออารมณ์ (Affective Domain) นี้เป็นความสนใจ ความรู้สึกท่าทีความชอบ พฤติกรรมด้านนี้เกิดขึ้นภายในซึ่งต้องใช้เครื่องมือพิเศษในการวัดพฤติกรรม และ 3) การตอบสนอง (Response) เป็นการตอบสนองต่อสถานการณ์หรือสิ่งเร้าต่าง ๆ พฤติกรรมในขั้นตอบสนองจะมีลักษณะของความยินดีเต็มใจ และพอใจที่จะตอบสนอง

เจตคติจึงมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรม เป็นสาเหตุของพฤติกรรมและเป็นผลของพฤติกรรม เพราะเวลาที่บุคคลแสดงพฤติกรรมตามความคิดความต้องการของเขา เขาก็จะได้รับประสบการณ์ทำให้เขาเกิดมีความคิดความต้องการของเขา เขาก็จะได้รับประสบการณ์ทำให้เขาเกิดมีความคิดความรู้สึกบางอย่างต่อการกระทำนั้นด้วย เช่น นักเรียนที่ได้รับคำชมจากครู เมื่อทำข้อสอบได้ ก็รู้สึกพอใจและเจตคติต่อการทำนั้น จะพยายามตั้งใจในการสอบ ดังนั้นเจตคติจึงเป็นผลของพฤติกรรมซึ่งมีอิทธิพลในการกำหนดรูปแบบของพฤติกรรมที่บุคคลจะกระทำในครั้งต่อไปด้วย

ในด้านการวัดเจตคติ เนื่องจากเจตคติค่อนข้างไปทางนามธรรมมากกว่ารูปธรรม เป็นความรู้สึก ความเชื่อของบุคคล ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลง การวัดเจตคติจึงไม่สามารถจะวัดได้โดยตรง แต่วัดได้จาก แนวโน้มของบุคคลที่แสดงออกทางภาษา และวัดในรูปของความเห็น การวัดเจตคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดและผู้ใด อาจจะใช้วิธีการสังเกตจากการกระทำ คำพูด การแสดงสีหน้าท่าทาง หรือสัมภาษณ์ ความรู้สึกนึกคิดของเขา แต่แบบวัดหรือเครื่องมือที่นักจิตวิทยานิยมใช้กันมาก จะอยู่ในรูปของแบบสอบถามหรือแบบสำรวจ เรียกว่า แบบวัดทางเจตคติ

ในการวัดนั้นควรมีข้อตกลงเบื้องต้นดังนี้

1. การศึกษาเจตคติเป็นการศึกษาความคิดเห็น ความรู้สึกของบุคคลที่มีลักษณะคงเส้นคงวา หรืออย่างน้อยก็เป็นความคิดเห็นหรือความรู้สึกที่จะไม่เปลี่ยนแปลงในช่วงเวลาหนึ่ง
2. เจตคติเป็นสิ่งที่ไม่สามารถวัดหรือสังเกตได้โดยตรง การวัดเจตคติจึงเป็นการวัดทางอ้อมจากแนวโน้มที่บุคคลแสดงออก หรือพฤติกรรมที่มีแบบแผนคงที่
3. การศึกษาเจตคติของบุคคล มิใช่แต่เป็นการศึกษาทางเจตคติของบุคคลเท่านั้น ๆ แต่ต้องศึกษาถึงระดับความมากน้อย หรือความเข้มของเจตคตินั้นด้วย

เครื่องมือวัดเจตคติ

กระบวนการสร้างแบบวัดทางเจตคติมีหลายมาตรา ดังนี้

1. การสร้างแบบวัดเจตคติตามวิธีการของเธอร์สตัน (Thurston's Equal Appearing Interval Scale 1929) เธอร์สตันเสนอหลักการว่า ข้อความที่ใช้เป็นเครื่องวัดแต่ละข้อความ จะแทนความมากน้อยของเจตคติในเรื่องนั้น ๆ และช่วงระหว่างข้อความมีระยะห่าง ๆ กัน ตามแบบวัดโดยทฤษฎีนี้ ถ้าคน ๆ หนึ่งยอมเห็นด้วยกับข้อความใดบางข้อแล้ว สามารถบอกได้ว่าเจตคติของเขาอยู่ที่ใดในแบบวัดเจตคตินั้น ขั้นตอนการสร้างมีดังนี้

1.1 การรวบรวมข้อความขั้นต้น ข้อความนี้จะครอบคลุมแบบวัดเจตคติที่ต้องการจะวัดจากทางด้านที่ยอมรับมากที่สุด เมื่อได้ข้อความมากพอและครอบคลุมแล้ว ทำการตรวจและพิจารณาเขียนใหม่ ให้ได้ข้อความที่รัดกุม

1.2 การกำหนดค่าของข้อความ โดยทำการประเมินค่า เพื่อกำหนดน้ำหนักของข้อความว่าควรอยู่ในตำแหน่งใดในแบบวัดเจตคติ โดยให้บุคคลที่มีความรู้ความสามารถทางด้านการวัดเจตคติเป็นผู้กำหนด โดยเรียกบุคคลเหล่านี้ว่าเป็น ผู้ตัดสิน แล้วจัดดำเนินการพิมพ์ข้อความที่ต้องการลงบัตรข้อความละ 1 บัตร เลือกกลุ่มตัวอย่างผู้ตัดสิน ให้ผู้ตัดสินแต่ละคนเลือกจัดข้อความในบัตรแยกเป็น 11 กลุ่ม เรียงจากกลุ่มข้อความที่ไม่ชอบเลยไปจนถึงกลุ่มข้อความที่ชอบที่สุดต่อเรื่อง ๆ นั้น ๆ การจัดกลุ่มข้อความเป็นอันตรภาคต่างเท่ากัน ดังนั้น จึงมีแบบวัดเป็น 11 ตำแหน่ง

1.3 กำหนดค่าของข้อความ โดยนำผลการตัดสินทั้งหมดมาแจกแจงว่าข้อความหนึ่ง ๆ ถูกจัดอยู่ในกลุ่มใดกี่ครั้ง และหาค่ามาตราส่วน (scale value) ของข้อความแต่ละข้อความโดยพิจารณา

ค่ามัธยฐาน และวิธีการเลือกข้อความนั้น พิจารณาจากค่าที่ได้ ซึ่งเรียกว่าค่า Q (Q value) ค่า Q ต่ำ ถือว่าข้อความดี และค่า Q สูง ถือว่าข้อความไม่ดี

ตัวอย่างของแบบสอบถามนี้ เป็นแบบสอบถามที่เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย

ให้กา X ในวงเล็บหน้าข้อความที่เห็นด้วย

() การให้เด็กเรียนข้ามชั้นไม่ควรทำ เพราะจะทำให้การพัฒนาของเด็กเร็วเกินไปและไม่เป็นไปตามขั้นตอน

() การจัดชั้นเรียนควรจัดคละกันไป ระหว่างเด็กที่มีสติปัญญาสูง ปานกลาง และต่ำ

2. การสร้างแบบวัดเจตคติตามวิธีการของลิเคิร์ท (Likert's Summated Rating Scale, 1932 อ้างถึงใน ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2548) มีหลักการสร้างว่าการจัดให้มีข้อความที่แสดงเจตคติต่อที่หมายในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง แล้วให้ผู้ตอบแสดงความคิดเห็น คำตอบของแต่ละข้อความจะมีให้เลือกตอบ 5 ช่วง ตั้งแต่เห็นด้วยอย่างมาก เห็นด้วยเฉย ๆ ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างมาก ลำดับขั้นตอนของการสร้างมี ประกอบด้วย 1) การรวบรวมข้อความ แต่ละข้อความต้องมีลักษณะที่คนมีเจตคติต่าง ๆ กัน ตอบต่างกัน และหลีกเลี่ยงข้อความที่มี 2 ความหมาย 2) ตรวจสอบข้อความนั้นว่าเหมาะสมกับการตอบเพียงใด ในลักษณะของ 5 ช่วงดังกล่าว 3) ทดลองดูว่ามีข้อความใดไม่ชัดเจนหรือคลุมเครือ เพื่อการแก้ไข และ 4) การให้น้ำหนักคะแนนของความคิดเห็น ในแต่ละระดับตามวิธีการของลิเคิร์ท ทำให้มาตราวัดของเขาใช้ได้สะดวกมาก เพราะใช้การกำหนดค่าแบบจงใจ เพื่อให้เป็นค่าน้ำหนักประจำของแต่ละระดับความเห็นเหมือนกันทุกข้อความ

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้นำแนวทางการพัฒนาแบบวัดเจตคติของวิธีการของลิเคิร์ท มาใช้ในการพัฒนาแบบวัดเจตคติของครูในวิถีพุทธ

ตอนที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับจิตวิญญาณของความเป็นครู

ในทบทวนแนวคิดที่เกี่ยวกับจิตวิญญาณ พบว่า มีการนำองค์ความรู้ด้านจิตวิญญาณมาใช้กับบุคลากรในสายอาชีพต่างๆ แต่ทั้งนี้ก็ยังไม่มีความเป็นเอกภาพในการศึกษาและยังไม่พบข้อสรุปที่เป็นที่ยอมรับอย่างเป็นทางการ และเนื่องจากคำว่า จิตวิญญาณ เป็นคำที่มีนามธรรมสูง ในการศึกษาวิจัยจิตวิญญาณความเป็นครูครั้งนี้ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการทำความเข้าใจทั้งเรื่องบริบททางอาชีพและบริบททางสังคมเกี่ยวกับวิชาชีพครูเพิ่มเติม โดยต้องเริ่มจากการทำความเข้าใจความหมายของคำว่าครูและความเป็นครู ซึ่งได้มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้ (อ้างถึงใน ธรรมนันท์กิกา แจ็งสว่าง, 2554)

ความหมายของครูและความเป็นครู

คำว่าครู มีรากศัพท์มาจากภาษาบาลีว่า ครู-คุรุ หรือมาจากภาษาสันสกฤตว่า คุรุ เป็นคำนามหมายความว่า ผู้สั่งสอนศิษย์ หรือผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525 อ้างถึงใน ธรรมนันท์กิกา แจ็งสว่าง, 2554) นอกจากนี้คำว่า ครู ยังได้มีผู้รู้หลายท่านได้ให้ความหมายไว้ในทัศนะต่างๆ ได้แก่ พระเทพวิสุทธิเมธี (พุทธทาสภิกขุ, 2529) อธิบายความหมายของครูและความเป็นมาของ

ครูไว้ในอดีตครูนั้นเป็นตำแหน่งที่สังคมยกย่อง เป็นผู้เปิดประตูทางวิญญาณ วิญญาณศิษย์ทั้งหลายยังปิดอยู่ด้วยอวิชชา เป็นการช่วยให้ศิษย์ได้ทำลายอวิชชาทั้งหลาย เพื่อได้พัฒนาความเป็นมนุษย์ มีชีวิตจิตใจสูงกว่าสัตว์ทั้งหลายแต่เดี๋ยวนี้ได้กลายมาเป็นผู้ประกอบวิชาชีพหนึ่ง ในขณะที่ สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ (2542) ให้ความหมายของคำว่าครูว่า ครู คือ บุคลากรวิชาชีพ ซึ่งทำหน้าที่หลัก ทางด้านการเรียนการสอนและการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่างๆ ในสถานศึกษาของทั้งรัฐและเอกชน

เมื่อศึกษาจากพจนานุกรมศัพท์การศึกษาของ Good (1973: 586 อ้างถึงใน ธรรมนันทิกา แจ่งสว่าง, 2554) พบว่า “ครู” (Teacher) หมายถึง บุคคลที่ทางการจ้างไว้เพื่อทำหน้าที่ในการแนะนำ และจัดประสบการณ์ในการเรียนสำหรับนักเรียนหรือนักศึกษา ในสถานศึกษาของรัฐหรือเอกชน คือ บุคคลที่มีประสบการณ์หรือการศึกษาดี หรือมีทั้งประสบการณ์และการศึกษาดีเป็นพิเศษ ในสาขาวิชาใดวิชาหนึ่งที่สามารถทำให้บุคลากรเกิดความเจริญงอกงามและพัฒนาการก้าวหน้าได้ คือบุคคลที่สำเร็จการศึกษาหลักสูตรวิชาชีพจากสถาบันฝึกหัดครู และในการฝึกอบรมนั้นได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการ โดยมอบประกาศนียบัตรทางการสอนให้แก่บุคคลนั้น และครูคือบุคคลที่สั่งสอนและอบรมคนอื่นๆ ในขณะที่ สาโรช บัวศรี (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2543) ได้กล่าวว่าครูต้องมีคุณลักษณะที่ดี ในด้านเกี่ยวกับการเป็นครูชั้นวิชาชีพโดยครูต้องเพิ่มพูนความรู้ให้แก่อาชีพครูโดยการเขียน การพูด การค้นคว้าในด้านวิชาการ เป็นสมาชิกที่ดีของสมาคมวิชาการ ยึดถือขนบธรรมเนียมของครูอย่างเคร่งครัด ส่งเสริมตัวเองให้งอกงามในวิชาศึกษาศาสตร์อยู่เสมอ แนะนำผู้ที่เข้ามาเป็นครูใหม่และนักเรียนฝึกสอนในโรงเรียน และพระพรหมคุณาภรณ์ (2548) กล่าวว่า ได้กล่าวถึงคุณธรรมที่ครูพึงมี คือ คุณธรรมกัลยาณมิตรธรรมไว้ว่า องค์คุณของกัลยาณมิตร คุณสมบัติของมิตรดีหรือมิตรแท้ คือ ท่านที่คบหรือเข้าหาแล้วจะเป็นเหตุให้เกิดความดีงามและเจริญ

ในการศึกษาของ ญัฎฐภรณ์ หลาวทอง และปิยวรรณ วิเศษสุวรรณภูมิ (2553) เพื่อพัฒนาแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครู ได้ทำการรวบรวมคุณลักษณะของครูที่ดีที่สอดคล้องกัน 4 ท่าน ได้แก่ อารุง จันทวานิช มัทธนา ศังขะภุชฌ์ วัลลภา ณ อยุธยา และสุนน อมรวิวัฒน์ ซึ่งพอจะสรุปได้ว่า ครูที่ดีต้องเป็นผู้มีความรักและปรารถนาดีต่อผู้เรียน หมั่นแสวงหาความรู้เพิ่มเติมประพฤติดีและคุณธรรม มีเมตตาศิษย์และเอาใจใส่ช่วยเหลือ มีความรู้และกระตุ้นให้ผู้เรียนใฝ่รู้สอนโดยเน้นผู้เรียน ต้องมีการทำงานด้วยความเต็มใจในการพัฒนาศิษย์ มีความคิดดี ทำดี มีคุณธรรม รักงานสอนและทุ่มเทให้การสอนอย่างเต็มที่ เป็นกัลยาณมิตร การเป็นผู้ทำทางปัญญาและวิญญาณ การมีความเป็นมนุษย์และดำรงค้ำจุนความเป็นไทย และการมีศาสตร์และศิลป์ในการสอน

จากความหมายที่กล่าวมาทั้งหมดสรุปความหมายของคำว่า “ครู” ได้ว่า ครู คือ บุคลากรวิชาชีพที่ทำหน้าที่ในการสั่งสอนศิษย์หรือถ่ายทอดความรู้ให้กับศิษย์ มีหน้าที่หลักทางด้านการเรียนการสอนและการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่างๆ ในสถานศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้เจริญก้าวหน้าและพัฒนาในทุกๆ ด้าน รวมทั้งให้เป็นผู้ที่มีศีลธรรม จริยธรรมตามที่ตั้งคัมปรารถนา

และสรุปความหมายของความเป็นครูได้ว่า ความเป็นครู คือ การปฏิบัติงานในอาชีพครู ด้วยความรักในอาชีพ มีความรู้และหมั่นแสวงหาความรู้เพิ่มเติม มีความประพฤติดี มีคุณธรรม เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ผู้เรียน ต้องยึดมั่นในคุณธรรมกัลยาณมิตรธรรม จึงจะทำให้ครูประสบความสำเร็จในวิชาชีพ พร้อมทั้งยังเป็นการปลูกฝังให้นักเรียนเป็นคนดีมีความรู้คู่คุณธรรมอีกด้วย

จิตวิญญาณความเป็นครู

จากศึกษาเอกสาร พบว่า “จิตวิญญาณความเป็นครู” มีการใช้คำศัพท์และให้ความหมายของคำที่หลากหลาย ได้แก่ วิญญาณครู วิญญาณความเป็นครู จิตวิญญาณความเป็นครู แตกต่างกันไป มีรายละเอียดของเนื้อหา ดังนี้ (อ้างอิงใน ธรรมนันทิกา แจ่มสว่าง, 2554)

พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ใช้คำว่า วิญญาณครู หมายถึง ความเสียสละสิ่งที่เรา มีได้เพื่อประโยชน์ของศิษย์ โดยมุ่งหวังให้ศิษย์เกิดปัญญาความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริง ยนต์ ชุ่มจิต (2524) ใช้คำว่า วิญญาณครู โดยให้ความหมายว่า ความสำนึกในความเป็นครู นั่นคือ รู้ถึงบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของครูอยู่ตลอดเวลา และได้ปฏิบัติหน้าที่ของครูโดยยึดถืออุดมการณ์ของครูเป็นแนวทางเสนอ ในขณะที่ สุมน อมรวิวัฒน์ (2535) ให้ความหมายว่า จิตวิญญาณครู ประกอบด้วย การเป็นกัลยาณมิตร การเป็นผู้นำทางปัญญาและวิญญาณ การมีความเป็นมนุษย์และดำรงคำจูนความเป็นไทย และมีศาสตร์และศิลป์ในการสอน ส่วน ธวัชชัย เฟ็งพิณิจ (2550) ให้ความหมายจิตวิญญาณครูว่า หมายถึง จิตสำนึก ความคิดที่ศนคติ พฤติกรรมแสดงออกที่ดี ลุ่มลึกสงบเย็น เป็นประโยชน์ตามกรอบของจริยธรรมคุณธรรม ค่านิยม จารีตประเพณี วัฒนธรรม และความคาดหวังของสังคม อันเป็นองค์รวมธาตุแท้ของบุคคลผู้ใฝ่รู้ คันทา สร้างสรรค์ ถ่ายทอด ปลูกฝัง และเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคม ซึ่งมีขึ้นได้ในทุกคนไม่เฉพาะผู้ที่ประกอบอาชีพครูเท่านั้น เช่นเดียวกับ พะนอม แก้วกำเนิด (2552) ให้ความหมายของคำว่า จิตวิญญาณของความเป็นครูว่าหมายถึง เป็นความรู้สึกลึกซึ้งที่เกิดจากความตระหนัก (เห็นคุณค่าตนเอง) และศรัทธา (ความเชื่อและความเคารพในความเป็นตนเอง) เป็นความเชื่อที่อยู่เหนือเหตุผล ให้ความสำคัญความมีคุณค่าของบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาเยาวชน มีความผูกพันมุ่งมั่นกระทำหน้าที่ให้เกิดความสัมฤทธิ์สูงสุด และดุขุฎิ โยเหลา และคณะ (2553) ให้ความหมายว่า ลักษณะและภาวะทางจิตที่บุคคลเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงการมีอุดมการณ์ในการทำงานครู เข้าถึงและเข้าใจตนเอง เข้าถึงและเข้าใจผู้อื่นศรัทธาต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในความจริงที่เหนือธรรมชาติ เข้าถึงคุณค่าของจิตใจมากกว่าวัตถุ

สำหรับนักวิชาการตะวันตก Palmer (2003) ให้ความหมายว่า ไม่ลังเลใจในการช่วยเหลือเด็กที่อยู่ในภาวะยากลำบาก เด็กด้อยโอกาส เด็กที่เรียนอ่อน ให้เขาเหล่านั้นได้ค้นพบตนเอง เชื่อมั่นในตนเองภาคภูมิใจในตนเอง อย่างเสียสละและทุ่มเท และเชื่อว่าเราสามารถเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาจิตวิญญาณได้ Kernochan, McCormick & White (2007 อ้างอิงใน ธรรมนันทิกา แจ่มสว่าง, 2554) ให้ความหมายว่า มีความเมตตากรุณาเป็นการกระทำเพื่อการหยุดความทุกข์ ลำบากของตนเองผู้อื่น เป็นการละวางเกณฑ์ความถูกต้องของตนเอง ไม่ไปตัดสินว่าผู้อื่นมีหรือเป็นน้อยกว่าที่ตนเองมีหรือเป็น

กระทำสิ่งใดโดยไม่คำนึงว่าจะส่งผลอย่างไรต่อผู้อื่น หรือสิ่งอื่นๆ ในห้องเรียน ครูอาจต้องสอนนักเรียนที่มีความเห็น ความเชื่อ ความสามารถ แตกต่างจากครู แต่ความมีเมตตาการุณจะทำให้ครูสามารถเข้าใจ และให้ความช่วยเหลือ มากกว่าการไม่พอใจหรือการปล่อยให้ผู้เรียนต้องฝ่าฟันอุปสรรคโดยลำพัง ส่วนการมีสติคือการอยู่กับปัจจุบันอย่างรู้เนื้อรู้ตัว การไม่ปล่อยให้อดีตและอนาคต การสอนนักเรียนนั้น ถ้าผู้สอนมีสติจะทำให้การสอนมีทิศทาง มีความหมายมากขึ้น เพิ่มความสามารถในการเข้าอก เข้าใจความต้องการของผู้เรียน ช่วยทำให้การสอนมีความสุขสำหรับครูเมื่อครูต้องสอนผู้เรียนที่ไม่ร่วมมือในการสอน เช่น ผู้เรียนที่ไม่ตั้งใจ ผู้เรียนที่ก้าวร้าว และช่วยทำให้ครูก้าวร้าวความคาดหวังอคติของตนเองที่มีต่อนักเรียน ไปสู่ความไม่เข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล และอัตตาเป็นลักษณะที่มุ่งความเป็นตัวตน ความต้องการของตนเองเป็นหลัก อนัตตาเป็นการละลายขอบเขตของตัวตนกับผู้อื่น หรือสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ดังนั้นจึงทำให้ความเป็นตัวตนของเราลดลง ในห้องเรียนครูอาจมีขอบเขตของความเป็นครู ความเป็นนักเรียน การละลายขอบเขตนี้โดยการที่ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงออกถึงความคิด ความรู้สึก อย่างเท่าเทียม เป็นการสร้างให้ เกิดความเชื่อประสานความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูและนักเรียน

โดยสรุป พบว่า ในสังคมตะวันตกมองว่า จิตวิญญาณของครูเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการเป็นครูที่ดี และครูควรได้รับการบ่มเพาะ ให้เป็นผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูก่อนจบการศึกษาและก่อนการประกอบอาชีพครู เนื่องจากจิตวิญญาณความเป็นครูนี้ เป็นความปรารถนาขั้นสูงของบุคคลในการที่จะเชื่อมโยงกับสิ่งที่ยิ่งใหญ่กว่าตัวตน ความเห็นแก่ตน ดังนั้น ครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูแสดงออกโดยครูมิได้ลังเลใจในการช่วยเหลือเด็กที่อยู่ในภาวะยากลำบาก เด็กด้อยโอกาส เด็กที่เรียนอ่อนให้เขาเหล่านั้นได้ค้นพบตนเอง เชื่อมมั่นในตนเองภาคภูมิใจในตนเอง อย่างเสียสละและทุ่มเท และเชื่อว่าเราสามารถเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาจิตวิญญาณได้ (Palmer, 2003) นอกจากนี้ความเห็นของนักวิชาการตะวันตก บางท่านกล่าวถึงจิตวิญญาณทางการศึกษาว่าประกอบด้วยลักษณะที่สำคัญ 2 ส่วนคือ transcendence ซึ่งหมายถึงการที่บุคคลเปลี่ยนแปลงไปสู่การเข้าถึงความจริงตามธรรมชาติของสิ่งต่างๆ อย่างชัดเจน การพยายามก้าวผ่านความไม่รู้ ไปสู่การเรียนรู้ความหมายของความหมายอย่างต่อเนื่อง และส่วนที่ 2 คือ ความรักความเมตตาการุณา โดยครอบคลุมความรัก (ที่มีใช้รักแบบฉาบฉวย) เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นจากรัก จะโยงเราเข้าสู่การรู้จักชีวิต ความรู้และผู้เรียนรู้จะผสมกันด้วยความสุขที่เกิดจากการรู้และความรับผิดชอบต่อการรู้ แต่ความอยากรู้ที่อยู่ในกรอบของการบังคับมิใช่ความรัก จะทำให้ความรู้ที่เกิดขึ้นแยกบุคคลออกจากผู้อื่นและจากสิ่งต่างๆ ในการศึกษาของ อานาจ อยู่คำ (2550 -2551) ระบุคุณลักษณะทางจิตวิญญาณของผู้บริหาร 3 คุณลักษณะย่อยที่สามารถจำแนกความเป็นผู้บริหารสถานศึกษาต้นแบบได้ ได้แก่ การแสวงหาความรู้มาพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง ความเชื่อมั่นในตนเอง และการมุ่งประโยชน์เพื่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ส่วนในเอกสารของโครงการตามรอยเกียรติยศครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครูของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2550 อ้างถึงใน ธรรมนันทิกา แจ็งสว่าง, 2554) ได้ระบุถึงคุณลักษณะของการ

เป็นครูด้วยจิตวิญญาณครูไว้ว่า ต้องมีศรัทธาในวิชาชีพ มีความอดทนและรับผิดชอบ มีความเสียสละ มีความรักเมตตาและปรารถนาดีต่อศิษย์ ดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม แบ่งครึ่งชีวิตให้กับตนเองและสังคม เป็นแบบอย่างที่ดีของสังคม รวมทั้งสร้างค่านิยมให้สังคม

ตอนที่ 3 แนวคิดเรื่องความเป็นครูในวิถีพุทธ

หน้าที่ของครูในโรงเรียนวิถีพุทธ ตามหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงได้ตรัสหน้าที่ของครูหรืออาจารย์ ไว้ในหลักทศ 6 ซึ่งครูอาจารย์ย่อมอนุเคราะห์ศิษย์ ได้แก่ 1) ฝึกฝนแนะนำให้เป็นคนดี 2) สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง 3) สอนศิลปวิทยาให้สิ้นเชิง 4) ยกย่องให้ปรากฏในหมู่คณะ และ 5) สร้างเครื่องคุ้มภัยในสารทศ (สอนฝึกให้รู้จักเลี้ยงตัวรักษาตนในอันที่จะดำเนินชีวิตต่อไป ด้วยดีรับรองความรู้ความประพฤติให้เป็นที่ยอมรับในการไปประกอบอาชีพเป็นอยู่ได้ด้วยดี (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2551) สำหรับการทำหน้าที่ของครูผู้ให้การศึกษาแก่ศิษย์อาจจะพูดได้ว่าการให้การศึกษา นั้น มีหน้าที่หลัก 2 ประการ (พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตโต), 2532)

หน้าที่ที่ 1 หน้าที่ถ่ายทอดศิลปวิทยา หมายถึง การถ่ายทอด รักษา ส่งเสริมเพิ่มพูนวิชาการและ วิชาชีพตลอดจนสืบทอดมรดกวัฒนธรรมทางวิชาการของมนุษย์ซึ่งมีทั้งภารกิจระยะสั้นและระยะยาว ระยะสั้น ก็คืออารยธรรมที่สืบทอด ต่อกันไปของมนุษยชาติทั้งหมด ทั้งนี้ไม่ว่าในระยะสั้นหรือระยะยาวก็ตามมีหลักการพื้นฐานว่าจะต้องให้มีความรู้จริง และรู้ยิ่งขึ้นไป ให้รู้จริงหมายความว่า ถ้าเป็นครูถ่ายทอดความรู้ ต้องถ่ายทอดให้นักเรียนได้รู้จริง และนักเรียนเองต้องมีความใฝ่รู้ที่จะไปศึกษาค้นคว้าให้ได้ความรู้จริงในวิชาการ และวิชาชีพนั้น ๆ นอกจากรู้จริงแล้วก็รู้ยิ่ง ๆ ขึ้นไปอีก เพราะว่าในแง่ของการสืบทอดมรดกวัฒนธรรมของมนุษย์นั้น จะต้อง มีการเพิ่มพูนหรือทำให้งอกงามยิ่งขึ้น มนุษย์ในรุ่นก่อนๆ แสวงหาความรู้ทำให้วิทยากร เจริญก้าวหน้ามาได้แค่นี้ รุ่นต่อไปคิดค้นสร้างเสริมเพิ่มพูนขยายออกไปอีกให้เจริญ งอกงามยิ่งขึ้นไป แต่รวมแล้วคือให้รู้จริงและรู้ยิ่งขึ้นไป นอกจากให้รู้จริงและรู้ยิ่งขึ้นไปแล้ว ยังให้ทำได้จริงโดยเฉพาะในด้านวิชาชีพ เมื่อเขาเรียนรู้แล้ว ครูต้องสอนให้เขาทำ ทำจริงได้ด้วย นักเรียนเองต้องพยายามที่จะเรียนปฏิบัติฝึกตนให้เข้าของชำนาญ จนกระทั่งทำได้จริง สามารถนำไปใช้ประกอบอาชีพได้ แล้วก็ก้าวสู่ขั้นที่พูดมาแล้ว คือ สร้างความเป็นเลิศ คือทำให้วิชาการและวิชาชีพของตนที่ตนเรียนตนสอนนั้น มีความเป็นเลิศในความหมายอย่างที่กล่าวมาแล้ว เลิศทั้งในสติปัญญา ความสามารถส่วนตน และเลิศในประโยชน์ของสังคม ประเทศชาติ นี่เป็นเรื่องของการถ่ายทอดที่พูดสั้น ๆ

หน้าที่ที่ 2 คือ หน้าที่ในการชี้แนะให้รู้จักการดำเนินชีวิตที่ดั่งงามถูกต้องและการฝึกฝนพัฒนาตนจนถึงความสมบูรณ์ อันเป็นหน้าที่ซึ่งเป็นเรื่องของการศึกษาแท้ ๆ เป็นเนื้อตัวแท้ ๆ ของการศึกษาหน้าที่อย่างที่สองนี้ ครอบคลุมงานทางการศึกษาหลายอย่าง เช่น การทำให้คนมีแรงจูงใจที่ถูกต้องในการศึกษา การสร้างจิตสำนึกในการศึกษา การทำให้คนมีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ถ้าเทียบกับความเป็นครู ครูจะทำหน้าที่ในนามของการให้การศึกษา โดยมีหน้าที่หลักอยู่ 2 อย่างนี้ เหมือนกัน คือ

หน้าที่ที่ 1 การถ่ายทอดหรือสืบทอดศิลปวิทยา ให้ความรู้วิชาการ ความรู้ในการประกอบอาชีพ แก่ศิษย์ และหน้าที่ที่ 2 ที่ครูทำแทนในนามของการศึกษา คือ การชี้แนะแนวทางดำเนินชีวิตที่ถูกต้องและทำให้เขาฝึกฝนพัฒนาตนให้เจริญงอกงามจนถึงความสมบูรณ์

คุณลักษณะของครูตามแนววิถีพุทธ

พระพุทธศาสนาอยู่คู่กับคนไทยมาอย่างช้านาน จนถือได้ว่าคนไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ และได้สืบทอดประเพณีวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนามาทุกยุคทุกสมัย ถ้ามองในด้านของความเป็นครูแล้ว หลักคุณธรรมตามแนววิถีพุทธที่บ่งบอกถึงคุณลักษณะของการเป็นครูที่ดีนั้น วัฒนธรรมในสังคมไทยได้ปฏิบัติและถือเป็นแบบอย่างว่าครูที่ดีจะต้องมี “หลักธรรม 3 สุ” สุวิชาโน คือ เป็นผู้มีความรู้ดี สุสาสนโน คือ เป็นผู้สอนดี รู้จักชี้แจง ชักจูง ปลุกใจ ให้เกิดความเพลิดเพลินในการเรียนและ สุปฏิปันโน คือ เป็นผู้มีความประพฤติ ปฏิบัติตนดี เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์และบุคคลอื่น อันได้แก่ การเป็นผู้มีความประพฤติปฏิบัติดี เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์และบุคคลทั่วไป

หลักคำสอนของพระพุทธองค์ ได้กล่าวสรุปคุณสมบัติหรือคุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับความเป็นครูที่ดีไว้อย่างมากมายและหลากหลายคำสอน เมื่อมองกว้าง ๆ การสอนของพระพุทธเจ้าแต่ละครั้งจะดำเนินไปจนถึงผลสำเร็จ โดยมีคุณลักษณะซึ่งเรียกได้ว่าเป็นลีลาในการสอน 4 อย่าง ดังนี้

- 1) สันทัสสนา อธิบายให้เห็นความชัดเจน แจ่มแจ้ง เหมือนจูงมือไปคูให้เห็นกับตา
- 2) สมาทปนา ชักจูงใจให้เห็นจริงด้วย ชวนให้คล้อยตาม จนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติ
- 3) สมุตเตชนา ระวังใจให้แกลัวกล้า บังเกิดกำลังใจ ปลุกให้มีอุตสาหะแข็งขัน มั่นใจว่าจะทำให้สำเร็จได้ไม่หวั่นระย่อต่อความเหนื่อยยาก
- 4) สัมปหังสนา ขโลมใจให้เข้มขึ้น ระวัง เบิกบาน ฟังไม่เบื่อและเปี่ยมด้วยความหวัง เพราะมองเห็นคุณประโยชน์ที่ตนจะพึงได้รับจากการปฏิบัติ

โดยสรุปได้ว่า แจ่มแจ้ง จูงใจ หาญกล้า ระวัง หรือ ชี้ชัด เชิญชวน คึกคัก เบิกบาน ครูอาจารย์จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องพัฒนาตนเองให้มีความสามารถ เฉลียวฉลาด เป็นนักปราชญ์ เปี่ยมด้วยสติปัญญาที่ดี ประกอบด้วย สัปปุริสธรรม อันหมายถึง ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมที่ทำให้คนเป็นสัตบุรุษ คุณสมบัติของคนดี ธรรมของผู้ดี ซึ่งมีอยู่ 7 ประการ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555) ได้แก่ ธัมมัญญูตา (รู้เหตุ) อัฏฐัญญูตา (รู้ผล) อัฏฐัญญูตา (รู้ตน) มัตตัญญูตา (รู้ประมาณ) กาลัญญูตา (รู้กาล) ปุคคลัญญูตา (รู้คน) และปริสัญญูตา (รู้ชุมชน) หลักพุทธธรรม คำสอนในทางพระพุทธศาสนานั้น ถ้าหากพิจารณาให้ถ่องแท้แล้วจะเห็นได้ว่าการอธิบายจะครอบคลุมคุณลักษณะและความรับผิดชอบของความเป็นครูที่ดีอย่างครบถ้วนได้ เมื่อก้าวโดยสรุปแล้วคุณลักษณะของครูที่ดีตามแนววิถีพุทธ พอที่จะสรุปเป็นลักษณะสำคัญ ๆ 3 ด้าน คือ ภูมิรู้ ภูมิธรรม และภูมิฐาน ดังนี้

1. ภูมิรู้ ได้แก่ ความรู้ความสามารถด้านวิชาการ มีสติปัญญาดี เฉลียวฉลาด เชื่อมั่นในตนเอง มีความคิดสร้างสรรค์รู้จักแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ เป็นต้น ภูมิรู้ที่สำคัญอีกประการหนึ่งของครู ได้แก่ การสอนดีและการปกครองดี สามารถอธิบาย ได้รวบรัดชัดเจนทำเรื่องยากให้ง่ายได้ ควบคุมชั้นเรียนให้อยู่ในระเบียบวินัย

2. ภูมิธรรม ได้แก่ มีความประพฤติดี กระทำแก่สิ่งที่สุจริต มีจรรยาบรรณ มีความซื่อสัตย์สุจริตเมตตา ยุติธรรมและมานะอดทน

3. ภูมิฐาน ได้แก่ บุคลิกภาพดี แต่งกายสะอาด เรียบร้อย พุดจาไพเราะ น้ำเสียงชัดเจน มีลักษณะของการเป็นผู้นำ นอกจากนี้ ครูต้องเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดีมีอัธยาศัยไมตรีกับบุคคลทุกเพศทุกวัยและทุกชนชั้น

ครูอาจารย์ที่สามารถปฏิบัติตามคุณธรรมพื้นฐานคุณลักษณะของการเป็นครูที่กล่าวมานี้ได้อย่างสมบูรณ์ ครูอาจารย์ท่านนั้นก็จะได้รับการยกย่องว่าเป็นครูที่ดีตามแนวทางวิถีพุทธอย่างแท้จริงได้ และเป็นต้นแบบให้ครูในสังคมไทยได้ยึดถือและปฏิบัติตาม เพื่อก้าวเข้าสู่ความเป็นครูตามคุณลักษณะของครูที่ดีในอนาคตต่อไปได้

ครูตามวิถีพุทธในสังคมไทย

หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ซึ่งได้กล่าวถึงลักษณะของครูที่ดีตามหลักคำสอน เรื่อง กัลยาณมิตรธรรม ซึ่งหมายถึง องค์คุณของกัลยาณมิตร คุณสมบัติของมิตรดีหรือมิตรแท้ คือท่านที่คบหรือเข้าหาแล้วจะเป็นเหตุให้เกิดความดีงามและความเจริญ ในที่นี้มุ่งเอามิตรประเภทครูหรือพี่เลี้ยงเป็นสำคัญ เพื่อที่จะบ่งบอกถึงการพัฒนาหลักวิชาชีพของครูในสังคมไทย ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

1. ครูตามแนววิถีพุทธในฐานะเป็นปิโย

ปิโย หมายถึง น่ารัก ในฐานะเป็นที่สบายใจและสนิทสนม ชวนให้อยากเข้าไปปรึกษา ใต้ถาม คำว่า ปิยะ หรือปิโย คือ การทำตนให้เป็นคนน่ารักของศิษย์ การที่จะทำตนให้เป็นคนน่ารัก จะต้องมีความเมตตา รักเด็กมากกว่า รักตัว มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส

2. ครูตามแนววิถีพุทธในฐานะเป็นครู

ครู หมายถึง น่าเคารพ ในฐานะประพฤติสมควรแก่ฐานะ ให้เกิดความรู้สึกรอบอุ้ม เป็นที่พึ่งทางใจ และปลอดภัย คำว่าครู หรือครูโก คือ การเป็นคนหนักแน่น เป็นครูจริง ๆ ทำตนให้เป็นแบบอย่างแก่เด็กในทางสร้างสรรค์จริง ๆ มีใจสงบ มีเหตุมีผล ไม่ใจร้อน ไม่เป็นคนเจ้าอารมณ์ เป็นคนหนักแน่น ประดุจหิน ไม่เบาเหมือนนุ่น เป็นคนเสมอต้นเสมอปลายทุกกรณี ความน่าเคารพเป็นสิ่งที่สำคัญมากต่ออาชีพความเป็นครู

3. ครูตามแนววิถีพุทธในฐานะเป็นภาวนีโย

ภาวนีโย หมายถึง น่าเจริญใจ หรือน่ายกย่องในฐานะทรงคุณคือความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง ทั้งเป็นผู้ฝึกอบรมและปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ ควรเอาอย่าง ทำให้ระลึกและเอ่ยอ้างด้วยซาบซึ้งภูมิใจ

กล่าวคือ เป็นผู้อบรมตนให้เจริญ สนใจการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม เป็นคนสายตายาว มองการณ์ไกล เปิดใจรับความรู้ความเข้าใจอยู่เสมอ

4. ครูตามแนววิถีพุทธในฐานะเป็นวัตตา จ

วัตตา จ หมายถึง รู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไรอย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี อาจกล่าวได้ว่า เป็นคนเคารพระเบียบแบบแผน เป็นคนมีระเบียบในการแต่งกาย มีระเบียบตั้งแต่ศีรษะถึงเท้า ผมต้องแต่งให้เรียบร้อย ให้เด็กเห็นว่าครูเป็นผู้มีระเบียบแบบแผน

5. ครูตามแนววิถีพุทธในฐานะเป็น วจนักขโม

วจนักขโม หมายถึง อดทนต่อถ้อยคำคือพร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษาซักถามคำแนะนำ วิพากษ์วิจารณ์ อดทน ฟังได้ไม่เบื่อ ไม่นุนเฉียว เป็นผู้มีความอดทนต่อสิ่งที่มากระทบ ปกติเด็กย่อมมีความสุขที่ชุกชมตามธรรมชาติน่ารักาญ ครู จักน่ารักาญไม่ได้ เบื่อไม่ได้ ชอบใจไม่ชอบใจ ก็ต้องทำอย่างเดียวกันนั้น จึงต้องอดทนเป็นพิเศษ

6. ครูตามแนววิถีพุทธในฐานะเป็น คัมภีร์จะ กะถัง กัตตา

คัมภีร์จะ กะถัง กัตตา หมายถึง แฉลงเรื่องล้าลึกได้ สามารถอธิบายเรื่องยุ่งยากซับซ้อนให้เข้าใจและให้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป คำว่าคัมภีร์จะ กะถัง กัตตา หรือคัมภีร์จะ กะถัง กัตตา คือ เป็นผู้เข้าใจหลักการสอนวิชาอะไร ควรสอนอย่างไรเด็กจึงจะเข้าใจ ของยากต้องทำให้ง่าย ของลึกต้องทำให้ตื้น ของไม่เห็นต้องทำให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง สอนแต่สิ่งที่รู้แล้วไปหาสิ่งที่ยังไม่รู้ ง่ายไปหายาก ต่ำไปหาสูง เป็นต้น

7. ครูตามแนววิถีพุทธในฐานะเป็น วัฏฐาเน นิโยชเย

โน วัฏฐาเน นิโยชเย หมายถึง ไม่ชักนำในอสุภาน คือ ไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหล หรือชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย หรือการไม่ชักศิษย์ไปในทางที่ต่ำทราม สิ่งใดเป็นความเสื่อมโทรมทางใจ ไม่ควรชำนนำไปในทางนั้น ครูไม่ควรประพฤติสิ่งที่ต่ำทรามให้เด็กเห็น ครูควรหลีกเลี่ยงอบายมุข (ทางแห่งความเสื่อมหรือสิ่งไม่ดี) ทั้งปวง

จากการศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับครูตามแนววิถีพุทธทำให้ทราบตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนากรอบเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนารูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูโดยที่มีหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องและคณะผู้วิจัยได้นำไปใช้ในการพัฒนารูปแบบ คือ หลักกัลยาณมิตรธรรม 7 หลักสัปปุริสธรรม 7 และโยนิโสมนิการ ซึ่งหลักธรรมทั้งสามนี้มีความเด่นชัดเกี่ยวกับองค์คุณของวิชาชีพครู คณะผู้วิจัยจึงเลือกนำไปใช้ในการพัฒนารูปแบบเพื่อให้ความแตกต่างจากรูปแบบการพัฒนาครูโดยทั่วไป

ตอนที่ 4 พุทธวิธีในการสอน

จากการศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับพุทธวิธีในการสอน พบว่า มีรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ประกอบด้วย เนื้อหาหรือเรื่องที่สอน ผู้เรียน การสอน และกลวิธีในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีรายละเอียดดังนี้ (พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551)

เกี่ยวกับเนื้อหาหรือเรื่องที่สอน

1. สอนจากสิ่งที่รู้เห็นเข้าใจง่าย หรือรู้เห็นเข้าใจอยู่แล้ว ไปหาสิ่งที่เห็นเข้าใจได้ยาก หรือยังไม่รู้ไม่เห็นไม่เข้าใจ

2. สอนเนื้อเรื่องที่ค่อยลุ่มลึก ยากลงไปตามลำดับขั้น และความต่อเนื่องกันเป็นสายลงไปอย่างที่เราเรียกว่า สอนเป็นอนุบุพพิกถา (สอบตามลำดับไม่รวบรัดให้เสียความ)

3. ถ้าสิ่งที่สอนเป็นสิ่งที่แสดงได้ ก็สอนด้วยของจริง ให้ผู้เรียน ได้ดู ได้เห็น ได้ฟังเอง อย่างที่เรียกว่าประสบการณ์ตรง

4. สอนตรงเนื้อหา ตรงเรื่อง คมอยู่ในเรื่อง มีจุด ไม่วกวน ไม่ไขว้เขว ไม่ออกนอกเรื่องโดยไม่มีอะไรเกี่ยวข้องในเนื้อหา

5. สอนมีเหตุผล ตรงตามเห็นจริงได้ อย่างที่เราเรียกว่า สนิทาน

6. สอนเท่าที่จำเป็นพอดี สำหรับให้เกิดความเข้าใจ ให้การเรียนรู้ได้ผล ไม่ใช่สอนเท่าที่ตนรู้ หรือสอนแสดงภูมิว่าผู้สอนมีความรู้มาก

7. สอนสิ่งที่มีความหมาย ควรที่เขาจะเรียนรู้ และเข้าใจ เป็นประโยชน์แก่ตัวเขาเอง

เกี่ยวกับตัวผู้เรียน

1. รู้ คำนึงถึง และสอนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล

2. ปรับวิธีสอนผ่อนให้เหมาะกับบุคคล แม้สอนเรื่องเดียวกันแต่ต่างบุคคล อาจใช้ต่างวิธี

3. คำนึงถึงความพร้อม ความสุขงาม ความกระตือรือร้นหรืออินทรีย์ หรือญาณ ที่บาลี เรียกว่า ปริปากะของผู้เรียนแต่ละบุคคลเป็นรายๆ ไปด้วย

4. สอนโดยให้ผู้เรียนลงมือทำด้วยตนเอง ซึ่งจะช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจชัดเจน แม่นยำ และได้ผลจริง เช่น ทรงสอนพระจุฬปณกผู้โง่เขลาด้วยการให้นำผ้าขาวไปลูบคลำ

5. การสอนดำเนินไปในรูปที่ให้ผู้รู้สึกว่าผู้เรียน กับผู้สอนมีบทบาทร่วมกัน ในการแสวงหาความจริง ให้มีการแสดงความคิดเห็นโต้ตอบเสรี หลักนี้เป็นข้อสำคัญในวิธีการแห่งปัญญา ซึ่งต้องการอิสรภาพในทางความคิด และโดยวิธีนี้เมื่อเข้าถึงความจริง ผู้เรียนก็จะรู้สึกว่าคุณได้มองเห็นความจริงด้วยตนเอง และมีความชัดเจนมั่นใจ หลักนี้เป็นหลักที่พระพุทธเจ้าทรงใช้เป็นประจำ และมักมาในรูปแบบการถามตอบ

6. เอาใจใส่บุคคลที่ควรได้รับความสนใจพิเศษเป็นรายๆ ไปตามควรแก่กาลเทศะ และเหตุการณ์

7. ช่วยเหลือเอาใจใส่คนที่ด้อยหรือที่มีปัญหา

เกี่ยวกับตัวการสอน

1. ในการสอนนั้น การเริ่มต้นเป็นจุดสำคัญมากอย่างหนึ่ง การเริ่มต้นที่ดีมีส่วนช่วยให้การสอนสำเร็จผลดีเป็นอย่างมาก อย่างน้อย ก็เป็นเครื่องดึงความสนใจ และนำเข้าสู่เนื้อหาได้ พระพุทธเจ้าทรงมีวิธีเริ่มต้นที่น่าสนใจมาก โดยปกติพระองค์จะไม่ทรงเริ่มสอนด้วยการเข้าสู่เนื้อหาธรรมทีเดียว แต่จะทรงเริ่มสนทนากับผู้ทรงพบ หรือผู้มาเฝ้าด้วยเรื่องที่เขารู้เข้าใจดี หรือสนใจอยู่
2. สร้างบรรยากาศในการสอนให้ปลอดโปร่ง เพลิดเพลินไม่ให้เกิดเครียด ไม่ให้เกิดความอึดอัดใจ และให้เกียรติแก่ผู้เรียน ให้เขามีความภูมิใจในตัว
3. สอนมุ่งเนื้อหา มุ่งให้เกิดความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่สอนเป็นสำคัญ ไม่กระทบตนและผู้อื่น ไม่มุ่งยกตน ไม่มุ่งเสียตีสักใคร่
4. สอนโดยเคารพ คือ ตั้งใจสอน ทำจริง ด้วยความรู้สึกรู้ว่าเป็นสิ่งมีค่า มองเห็นความสำคัญของผู้เรียน และงานสั่งสอนนั้น ไม่ใช่สักว่าทำ หรือเห็นผู้เรียนโง่เขลา
5. ใช้ภาษาสุภาพ นุ่มนวล ไม่หยาบคาย ชวนให้สบายใจ สละสลวย เข้าใจง่าย

กลวิธีในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามพุทธวิธีในการสอน

ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามพุทธวิธีในการสอนมีวิธีการที่หลากหลายเพื่อให้ผู้เรียนมีความสนใจในบทเรียนและสามารถช่วยให้เข้าใจเนื้อหาได้ง่าย ชัดเจน จดจำได้แม่นยำ เห็นจริง และเกิดความเพลิดเพลิน รวมทั้งทำให้การเรียนการสอนมีบรรยากาศดียิ่งขึ้น ประกอบด้วยวิธีการดังต่อไปนี้ (พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551)

1. การยกอุทาหรณ์และการเล่านิทานประกอบ การยกตัวอย่างประกอบคำอธิบาย และการเล่านิทานประกอบการสอนช่วยให้เข้าใจความได้ง่ายและชัดเจน ช่วยให้จำแม่น เห็นจริงและเกิดความเพลิดเพลิน ทำให้การเรียนการสอนน่าสนใจมากขึ้น
2. การเปรียบเทียบกับข้ออุปมา คำอุปมาช่วยให้เรื่องที่ลึกซึ้งเข้าใจยาก ปรากฏความหมายเด่นชัดออกมา และเข้าใจง่ายขึ้น โดยเฉพาะมักใช้ในการอธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรม หรือแม้เปรียบเรื่องที่เป็นรูปธรรมด้วยข้ออุปมาแบบรูปธรรม ก็ช่วยให้ความหนักแน่นมากขึ้น
3. การใช้อุปกรณ์การสอน ในสมัยปัจจุบัน ความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีมีผลต่อการจัดเตรียมสื่อประกอบการสอน ดังนั้น พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนควรมีความสามารถในการใช้สื่อหรืออุปกรณ์ต่างๆ ประกอบการสอน ทั้งนี้เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้เรียน
4. การทำเป็นตัวอย่าง วิธีสอนที่ดีที่สุดอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะในทางจริยธรรม คือการทำเป็นตัวอย่าง ซึ่งเป็นการสอนแบบไม่ต้องกล่าวสอน เป็นทำนองการสาธิตให้ดู ซึ่งปรากฏตั้งแต่สมัยพุทธกาล ที่การสอนโดยทำเป็นตัวอย่าง ก็คือ พระจริยวัตรอันดีงามที่เป็นอยู่โดยปกตินั่นเอง
5. การเล่นเกม เล่นคำ และใช้คำในความหมายใหม่ การเล่นเกมและการเล่นคำ เป็นเรื่องของความสามารถในการใช้ภาษาผสมกับปัญญา ซึ่งเป็นวิธีการช่วยให้ผู้ฟังผู้เรียนหันมาสนใจ

6. การวิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคล เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการจัดการเรียนการสอน เพื่อช่วยให้พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนสามารถจัดเตรียมเนื้อหาได้เหมาะสมกับผู้เรียน และช่วยให้ผู้เรียนแต่ละคนสามารถเรียนรู้ได้อย่างเต็มที่ตามศักยภาพของตนเอง

7. การรู้จักจังหวะและโอกาส พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต้องรู้จักใช้จังหวะและโอกาสให้เป็นประโยชน์ในการถ่ายทอดความรู้ที่จำเป็นสำหรับผู้เรียน โดยเฉพาะความรู้ทางด้านศีลธรรมและจริยธรรมควบคู่กับความรู้ทางวิชาการ

8. ความยืดหยุ่นในการใช้วิธีการ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต้องสอนอย่างไม่มีอัตตา ตัดค้นหา มานะ ทิฎฐิเสียให้น้อยที่สุด ก็จะมุ่งไปยังผลสำเร็จในการเรียนรู้เป็นสำคัญ สุดแต่จะใช้กลวิธีใดให้การสอนได้ผลดีที่สุด ก็จะทำในทางนั้น ไม่กลัวว่าจะเสียเกียรติหรือไม่กลัวจะถูกผู้รู้สึกว่าแพ้

9. การลงโทษ และให้รางวัล การสอนไม่ต้องลงโทษ เป็นการแสดงความสามารถของผู้สอนด้วย ในระดับสามัญ สำหรับผู้สอนทั่วไป อาจต้องคิดคำนึงว่าการลงโทษ ควรมีหรือไม่ แค่นั้น และอย่างไร แต่ผู้สอนคนใดสำเร็จผลโดยไม่ต้องใช้การลงโทษเลย ย่อมถือว่าเป็นผู้มีความสามารถในการสอนมากที่สุด และที่สำคัญอาจมีการให้รางวัล ซึ่งมีหลายลักษณะแตกต่างกันไป เช่น เพิ่มคะแนนให้คำชื่นชมหน้าชั้นเรียน

10. กลวิธีแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นต่างครั้งต่างคราว ย่อมมีลักษณะแตกต่างกันไปไม่มีที่สิ้นสุด การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าย่อมอาศัยปฏิภาณ คือ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนควรรู้จักประยุกต์หลัก วิธีการ และกลวิธีต่างๆ มาใช้ให้เหมาะสมในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเป็นเรื่องเฉพาะครั้ง เฉพาะคราวไป

เมื่อศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า พระมนัส ธรรมโรต (มีมณี) (2554) ได้ศึกษาวิธีสร้างแรงจูงใจจากพุทธวิธีการสอน ผลการวิจัยพบว่า พระพุทธเจ้าทรงเตรียมความพร้อมของบุคคลทุกชั้นวรรณะที่ทรงโปรดแสดงธรรม โดยสร้างแรงจูงใจให้เกิดความพร้อมทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ได้แก่ การสร้างศรัทธาให้บุคคลนั้น ๆ หรือขณะนั้น ๆ มีต่อพระองค์ คำพูดที่โน้มน้าวใจ การแสดงปาฏิหาริย์ สื่อการสอน การอุปมาเปรียบเทียบ นิทานชาดกต่าง ๆ และการแสดงอนุพุทธิกถาและหลักการประยุกต์ใช้แรงจูงใจจากพุทธวิธีการสอน คือ สร้างแรงจูงใจเพื่อให้ทุกคนพึ่งตนเองได้ กระตุ้นให้ลงมือกระทำอย่างต่อเนื่องจนเกิดผลเปลี่ยนแปลงในชีวิต ไม่เป็นผู้หลังหรือผู้เสพจนขาดสติ มีความเพียรอดทนที่จะฟันฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ ด้วยตัวของตัวเองจนเกิดผลประโยชน์กับตนเองและสังคมรอบข้าง และพระมหาทรศน์ คุณทสสี (โพนดวงกรณ์) (2547) ได้ศึกษาเปรียบเทียบพุทธวิธีการสอนในอรรถกถาธรรมบทกับกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผลการวิจัยพบว่า พุทธวิธีการสอนในอรรถกถาธรรมบท มีความสอดคล้องกับลักษณะของกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 5 ประการ คือ (1) เรียนรู้ด้วยความสุข (2) เรียนรู้แบบองค์รวม (3) เรียนรู้จากการฝึก การปฏิบัติจริง และการสรุปองค์ความรู้ด้วยตนเอง (4) เรียนรู้ร่วมกับบุคคลอื่น และ (5) เรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ของตนเอง และพุทธวิธีการสอนในอรรถกถาบทกับกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการสอนที่มี

ลักษณะคล้ายคลึงกัน ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของหลักการสำคัญ 3 ประการ คือ เน้นความแตกต่างระหว่างบุคคล เน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการคิดการปฏิบัติจริงและสรุปองค์ความรู้ด้วยตนเอง และมุ่งให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์สูงสุดจากการเรียนรู้

ตอนที่ 5 สื่อการเรียนรู้และอุปกรณ์การสอน

สื่อการเรียนรู้มีคุณค่าต่อการเรียนการสอนเป็นอย่างยิ่ง ผู้สอนสามารถที่จะใช้สื่อประกอบการเรียนการสอนได้ทุกระดับชั้น ตั้งแต่การศึกษาระดับปฐมวัยจนถึงระดับอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2551) ได้นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับสื่อการเรียนรู้ไว้ว่า เป็นเครื่องมือส่งเสริมสนับสนุนการจัดการกระบวนการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเข้าถึงความรู้ ทักษะกระบวนการ และคุณลักษณะตามมาตรฐานของหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ สื่อการเรียนรู้มีหลากหลายประเภททั้งสื่อธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี และเครือข่าย การเรียนรู้ต่างๆ ที่มีในท้องถิ่น การเลือกใช้สื่อควรเลือกให้มีความเหมาะสมกับระดับพัฒนาการ และลีลาการเรียนรู้ที่หลากหลายของผู้เรียน สำหรับในการจัดหาสื่อการเรียนรู้ ผู้เรียนและผู้สอนสามารถจัดทำและพัฒนาขึ้นเอง หรือปรับปรุงเลือกใช้อย่างมีคุณภาพจากสื่อต่างๆ ที่มีอยู่รอบตัวเพื่อนำมาใช้ประกอบในการจัดการเรียนรู้ที่สามารถส่งเสริมและสื่อสารให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยสถานศึกษาควรจัดให้มีอย่างพอเพียง เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง สถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้มีหน้าที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานควรดำเนินการดังนี้

1. จัดให้มีแหล่งการเรียนรู้ ศูนย์สื่อการเรียนรู้ ระบบสารสนเทศการเรียนรู้ และเครือข่ายการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพทั้งในสถานศึกษาและในชุมชน เพื่อการศึกษาค้นคว้าและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ ระหว่างสถานศึกษา ท้องถิ่น ชุมชน สังคมโลก
2. จัดทำและจัดหาสื่อการเรียนรู้สำหรับการศึกษาค้นคว้าของผู้เรียน เสริมความรู้ให้ผู้สอน รวมทั้งจัดหาสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้เป็นสื่อการเรียนรู้
3. เลือกและใช้สื่อการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ มีความเหมาะสม มีความหลากหลายสอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ ธรรมชาติของสาระการเรียนรู้ และความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน
4. ประเมินคุณภาพของสื่อการเรียนรู้ที่เลือกใช้อย่างเป็นระบบ
5. ศึกษาค้นคว้า วิจัย เพื่อพัฒนาสื่อการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน
6. จัดให้มีการกำกับ ติดตาม ประเมินคุณภาพและประสิทธิภาพเกี่ยวกับสื่อและการใช้สื่อการเรียนรู้เป็นระยะๆ และสม่ำเสมอ

ในการจัดทำ การเลือกใช้ และการประเมินคุณภาพสื่อการเรียนรู้ที่ใช้ในสถานศึกษา ควรคำนึงถึงหลักการสำคัญของสื่อการเรียนรู้ เช่น ความสอดคล้องกับหลักสูตร วัตถุประสงค์การเรียนรู้ การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ การจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียน เนื้อหา มีความถูกต้องและทันสมัย ไม่

กระทบความมั่นคงของชาติ ไม่ขัดต่อศีลธรรม มีการใช้ภาษาที่ถูกต้อง รูปแบบการนำเสนอที่เข้าใจง่าย และน่าสนใจ

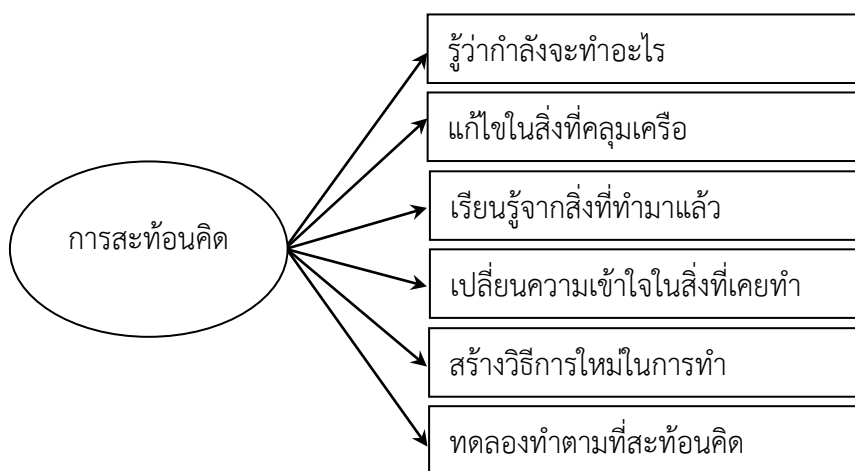
สำหรับในการวิจัยครั้งนี้ สื่อการเรียนรู้จะมีความเกี่ยวข้องกับการออกแบบการจัดกิจกรรม การเรียนรู้โดยเน้นการบูรณาการหลักธรรมเข้าไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน ดังนั้น สื่อการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาฝึกฝนให้เกิดการเรียนรู้ตามแนววิถีพุทธ ควรเป็นสื่อที่เข้าใจง่าย มองเห็นได้ด้วยตาสัมผัสได้ด้วยมือ ทั้งนี้เพื่อช่วยส่งเสริมศักยภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน ดังที่กล่าวไว้ในพุทธวิธีการสอนไว้ว่า พระพุทธเจ้าทรงใช้อุปกรณ์การสอนในกรณีสอนผู้เรียนที่มีอายุน้อยๆ โดยทรงใช้เครื่องใช้ที่มีอยู่เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมองเห็นเป็นรูปธรรม นั่นเอง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551)

ตอนที่ 6 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ

6.1 กระบวนการสะท้อนคิด

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความหมายของการสะท้อนคิด สามารถสรุปได้ว่า กระบวนการสะท้อนคิด หมายถึง ขั้นตอนของการคิดพิจารณาอย่างใคร่ครวญจากประสบการณ์ ในการปฏิบัติงานที่ผ่านมา และสามารถอธิบายให้ตนเองและผู้อื่นยอมรับได้อย่างสมเหตุสมผลทั้งในเชิงเหตุผลและเชิงประจักษ์ ภายใต้การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเพื่อกระตุ้นให้มีการพัฒนาความรู้ใหม่และนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการปฏิบัติงานแนวใหม่ที่ดียิ่งขึ้น (อังกถึงใน ลำพอง กลมกุล, 2554)

จากการศึกษาโมเดลการสะท้อนคิดของนักการศึกษาที่ได้นำเสนอไว้นั้นมีหลากหลาย ได้แก่ โมเดลการสอนและการเรียนแบบสะท้อนคิดของ Redmond (2004) วงจรการทำวิจัยปฏิบัติการแบบร่วมมือในงานวิจัยของ Moran (2007) โมเดลการพัฒนาการสะท้อนคิดของ Lowe และคณะ (2007) และ โมเดลกระบวนการฝึกปฏิบัติที่เน้นการสะท้อนคิดของ Schon Redmond, B. (2004) (ปรับปรุงจาก Schon (1983, 1992)) คณะผู้วิจัยได้สรุปผลการศึกษาเป็นโมเดลการวัดการสะท้อนคิดที่สามารถนำมาปรับใช้กับการพัฒนาทางวิชาชีพครู สามารถสรุปได้ดังภาพ ดังนี้

ภาพที่ 2.1 โมเดลการวัดการสะท้อนคิด

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ได้นำแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการสะท้อนคิดที่ใช้ในการพัฒนาทางด้านการศึกษามาปรับใช้กับการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธโดยคณะผู้วิจัยจะนำไปใช้เป็นขั้นตอนในการออกแบบกิจกรรมเพื่อให้เกิดการนำไปใช้จริงและนำเสนอแนวทางการพัฒนาที่เป็นไปได้เป็นลำดับต่อไป

6.2 การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative learning theory)

Mezirow (1996 cited in Taylor, 2015) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงซึ่งเป็นแนวคิดที่เป็นพื้นฐานของธรรมชาติการสื่อสารของมนุษย์ โดยเป็นส่วนหนึ่งของทฤษฎีกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ที่ต้องทำความเข้าใจกระบวนการที่ใช้การแปลความหมายหรือตีความก่อนเพื่อที่จะนำไปสู่การวิเคราะห์หรือการทบทวนในการแปลความหมายของประสบการณ์ของคน ๆ หนึ่ง เพื่อที่จะนำไปสู่แนวทางในการปฏิบัติครั้งต่อไป ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงนี้แสดงถึงการอธิบายเพื่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างโดยมุ่งหวังให้เกิดคุณลักษณะของการเรียนรู้ 2 คุณลักษณะ ดังนี้ (อ้างถึงใน ลำพอง กลมกุล, 2554)

1) เป็นเครื่องมือของการเรียนรู้ ที่มุ่งเน้นไปที่การเรียนรู้ผ่านการแก้ปัญหาและการตัดสินใจแก้ปัญหาผ่านการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล เป็นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติบนฐานของการค้นพบอย่างวิเคราะห์จากประสบการณ์

2) เป็นการเรียนรู้เพื่อการสื่อสาร ที่เป็นการเรียนรู้ที่ต้องเข้าใจความหมายของสิ่งที่ผู้อื่นสื่อสารที่มีความสัมพันธ์กับ คุณค่า อุดมคติ ความรู้สึก การตัดสินใจเชิงจริยธรรม และเป็นแนวคิดที่มีอิสระ ยุติธรรม มีความรัก มีจุดหมาย สิทธิ คำสัญญา และประชาธิปไตย

การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นเมื่อมีขอบเขตของการเรียนรู้ที่รวมเข้ากับการประเมินเชิงสะท้อนของหลักฐาน และมีการเคลื่อนผ่านโครงสร้างการเรียนรู้ด้วยการระบุและตัดสินใจจากสมมติฐานที่ตั้งไว้ การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงใช้ในการอธิบายเกี่ยวกับความคาดหวังในการกำหนดกรอบภายใต้สมมติฐานทางวัฒนธรรม อิทธิพลทางตรงที่เราได้รับมาจากประสบการณ์ของเราเอง เป็นการทบทวนโครงสร้างความหมายจากประสบการณ์ที่ได้รับการนำเสนอโดยทฤษฎีของการเปลี่ยนแปลงเชิงทัศนคติ และจากการศึกษาทฤษฎีของการเปลี่ยนแปลงเชิงทัศนคติ สามารถพัฒนาได้จากกรอบการอ้างอิงที่ประกอบด้วย 1) รวมเข้าด้วยกัน 2) บอกความแตกต่าง 3) ซึมซับได้ 4) สะท้อนเชิงวิพากษ์ 5) บูรณาการประสบการณ์ (Mezirow, 1996 อ้างถึงใน ลำพอง กลมกุล, 2554)

Mezirow ได้เสนอการเปลี่ยนแปลงเชิงทัศนคติ โดยแบ่งเป็น 10 ชั้น ดังนี้

- 1) สภาวะที่ยากลำบากและสับสน
- 2) ตรวจสอบด้วยตนเองด้วยความรู้สึกผิดหรือไม่ดี
- 3) ประเมินค่าเชิงวิพากษ์ของสมมติฐาน
- 4) รับรู้เกี่ยวกับความไม่พอใจของบุคคล และกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงที่ถูกนำมาใช้ร่วมกัน และต่างร่วมกันพิจารณาเพื่อการเปลี่ยนแปลงที่คล้ายกัน

- 5) สำรวจทางเลือกใหม่เกี่ยวกับบทบาท ความสัมพันธ์และการปฏิบัติแนวใหม่
- 6) วางแผนการปฏิบัติ
- 7) พัฒนาทักษะ ความรู้ เพื่อนำไปสู่วิธีการวางแผน
- 8) ทดลองปฏิบัติแนวทางใหม่ตามที่วางแผนไว้
- 9) สร้างทักษะความสามารถและความมั่นใจในตนเองในบทบาทและความสัมพันธ์ใหม่
- 10) บูรณาการครั้งใหม่ในตัวบุคคลบนพื้นฐานของเงื่อนไขที่ควบคุมดูแลด้วยทักษะแนวใหม่
ของบุคคลนั้น ๆ

อนึ่ง แนวคิดหลักโดยทั่วไปในทฤษฎีของ Mezirow มี 3 คุณลักษณะ ได้แก่ 1) การให้ความสำคัญกับประสบการณ์ 2) การสะท้อนคิดเชิงวิพากษ์ และ 3) การบรรยายเชิงเหตุผลในกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางความหมายซึ่งเป็นประสบการณ์ของบุคคลที่จะเป็นจุดเริ่มต้นและเป็นหัวใจสำคัญสำหรับการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง

จากการศึกษาแนวทางตามทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง พบว่า มีความสอดคล้องกับแนวทางการปฏิบัติเพื่อให้เกิดการสะท้อนคิดที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง ดังจะเห็นได้จากขั้นตอนที่นำเสนอไว้ที่เริ่มต้นจากสถานการณ์ที่เป็นปัญหา สับสน ไม่ชัดเจน แล้วพยายามทำความเข้าใจ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การแสวงหาแนวทางใหม่ แล้วดำเนินการทดลองปฏิบัติ และในท้ายที่สุดได้แนวทางไปสู่การปฏิบัติใหม่ ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงสนใจในการนำทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง มาเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนารูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ

6.3 ทฤษฎีการสื่อสาร

ทฤษฎีการสื่อสาร คือ การอธิบายการสื่อสารในด้านความหมาย กระบวนการ องค์ประกอบ วิธีการ บทบาทหน้าที่ ผล อิทธิพล การใช้ การควบคุม แนวคิดของศาสตร์ต่าง ๆ แนวโน้มอนาคต และปรากฏการณ์เกี่ยวกับการสื่อสาร ในการอธิบายต้องมีการอ้างอิงอย่างมีเหตุผลที่ได้จากหลักฐาน การสื่อสารในความหมายของ Weaver นั้นมีความหมายกว้าง ครอบคลุมถึงกระบวนการทุกอย่างที่จิตใจของคนๆ หนึ่งอาจมีผลต่อจิตใจของคนอีกคนหนึ่ง ในขณะที่การสื่อสารในความหมายของ Miller หมายถึง การถ่ายทอดข่าวสารจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง และเมื่อพิจารณาความหมายของ Hoveland และคณะนั้นได้แสดงรายละเอียดให้เห็นเป็นกระบวนการ โดยให้ความหมายว่า การสื่อสาร คือ กระบวนการที่บุคคลหนึ่ง (ผู้ส่งสาร) ส่งสิ่งเร้า (ภาษาพูด หรือภาษาเขียน) เพื่อเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลอื่นๆ (ผู้รับสาร) และในความหมายของ Ruesch และ Bateson ได้ให้ความหมายว่า การสื่อสารไม่ได้หมายถึงการถ่ายทอดสารด้วยภาษาพูด ภาษาเขียนที่ชัดเจน และแสดงเจตนาชัดเจนเท่านั้น แต่การสื่อสารยังรวมไปถึงกระบวนการทั้งหลายที่คนมีอิทธิพลต่อกันด้วย (อ้างถึงใน ลำพอง กลมกุล, 2554)

ในการทำความเข้าใจความหมายของการสื่อสารให้ชัดเจนมากขึ้นนั้น ได้นำเสนอรายละเอียดที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ข่าวสาร (messages) การสร้างข่าวสาร (creating of messages) การแปลความหมายของข่าวสาร (interpretation of messages) กระบวนการเชื่อมความสัมพันธ์ (a

relational process) และข่าวสารที่ทำให้ได้มาซึ่งคำตอบ (messages that elicit a response) แสดงรายละเอียดดังนี้

1) ข่าวสาร (messages) คือ แก่นของการศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสาร ศาสตราจารย์ Craig แห่งมหาวิทยาลัยโคโลราโด กล่าวว่า การสื่อสาร ประกอบด้วย การพูดและการฟัง การเขียนและการอ่าน การแสดงและการสังเกต ซึ่งการกระทำดังกล่าวนี้ล้วนมี “ข่าวสาร” ในทุกสภาพแวดล้อม หรือสถานการณ์ต่างๆ

2) การสร้างข่าวสาร (creating of messages) ข่าวสารเกิดจากการสร้างโดยผู้สื่อสาร ด้วยรูปแบบหรือวิธีการที่หลากหลาย ได้แก่ วิธีการสร้างประโยค ประดิษฐ์ วางแผน จัดตั้ง เลือกและรับมาใช้ วิธีการเหล่านี้ได้ถูกนำมาใช้ในการสร้างข่าวสาร โดยผู้สื่อสารจะเป็นผู้ตัดสินใจในการเลือกวิธีการที่ใช้ในการให้ได้มาซึ่งข่าวสาร

3) การแปลความหมายของข่าวสาร (interpretation of messages) ข่าวสารไม่ได้ตีความด้วยตัวมันเอง และในความหมายที่ว่าข่าวสารที่อยู่ระหว่างผู้สร้างสารและผู้รับสารนั้นไม่ได้อยู่ในรูปของคำที่พูด เขียน หรือแสดงออกมา และจากคำกล่าวที่เป็นจริงของบรรดานักวิชาการสื่อสารนั้นได้กล่าวไว้ว่า “คำไม่ได้มีความหมายต่อสิ่งทั้งหลาย แต่บุคคลต่างหากที่มีความหมายต่อสิ่งทั้งหลาย”

4) กระบวนการเชื่อมความสัมพันธ์ (a relational process) จากการสังเกตของนักปราชญ์ชาวกรีกชื่อว่า Heraclites พบว่า คน ๆ หนึ่งไม่สามารถก้าวลงในแม่น้ำสองสายได้ในเวลาเดียวกัน สำนวนนี้แสดงให้เห็นว่า กลุ่มนักวิชาการสื่อสารนั้นต่างยอมรับกันอย่างกว้างขวางว่า การสื่อสารเป็นกระบวนการอย่างหนึ่ง และการสื่อสารก็เป็นเช่นเดียวกับแม่น้ำ โดยมีการไหลของข้อมูลอยู่เสมอไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ และสามารถนำมาบรรยายเพียงแค่อ้างถึงสิ่งที่ผ่านไป แล้ว และสิ่งที่กำลังจะผ่านเข้ามา ดังนั้น การสื่อสารคือกระบวนการเชื่อมความสัมพันธ์ที่ไม่เพียงเกิดขึ้นระหว่างบุคคล 2 คนหรือมากกว่าเท่านั้น แต่ยังมีผลกระทบต่อธรรมชาติของการเชื่อมต่อกันระหว่างบุคคลเหล่านั้น

5) ข่าวสารที่ทำให้ได้มาซึ่งคำตอบ (messages that elicit a response) องค์ประกอบสุดท้ายของการสื่อสารจะเชื่อมโยงกับผลของข้อมูลของผู้รับสาร หากข้อมูลขาดการกระตุ้นการเรียนรู้ อารมณ์ หรือปฏิกิริยาทางพฤติกรรม ก็ไม่สามารถที่จะอ้างได้ว่าเป็นการสื่อสาร

สำหรับการศึกษาคำนี้ ทฤษฎีการสื่อสารได้เข้ามาเกี่ยวข้องในการจัดการเรียนการสอนของครู ที่ครูต้องสื่อสารกับผู้เรียนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและการสื่อสารในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กิจกรรมวิถีพุทธของครูในโรงเรียน

ตอนที่ 7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

7.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาครูและสถานศึกษา

เรขา อรัญวงศ์ และคณะ (2549) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนากระบวนการพัฒนาครูในด้านการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาการคิดของนักเรียน โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อพัฒนากระบวนการพัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาการคิดของนักเรียน และศึกษาเงื่อนไขที่เอื้อต่อความสำเร็จและเงื่อนไขที่เป็นอุปสรรคในกระบวนการพัฒนาครูให้สามารถจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาการคิดของนักเรียน ตามแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผู้มีส่วนร่วมประกอบด้วยผู้อำนวยการโรงเรียน 1 คน ครู 14 คน มีนักเรียนประมาณ 300 คน เป็นเป้าหมาย ผู้มีส่วนร่วมจากมหาวิทยาลัย ประกอบด้วยนักวิจัยซึ่งเป็นผู้สอนและผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ นักศึกษาระดับปริญญาโทสาขาหลักสูตรและการสอน จำนวน 3 คน และอาจารย์นักวิจัยใหม่จำนวน 1 คน รวม 4 คน การพัฒนาครูใช้กิจกรรมสำคัญคือการอบรมเชิงปฏิบัติการ และการติดตามประเมินผลระหว่างดำเนินการโดยการสนทนากลุ่มย่อย การผลิตผลงานการนำเสนอผลงาน การศึกษาดูงาน และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการพัฒนาครูให้มีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาการคิดของนักเรียนประกอบด้วยขั้นตอนการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียน ขั้นตอนการติดตาม สนับสนุน และประเมินผลระหว่างดำเนินการ จากกระบวนการที่พัฒนาครู ได้ข้อค้นพบที่เป็นเงื่อนไขที่เอื้อต่อความสำเร็จ ได้แก่ ด้านตัวครู ซึ่งต้องมีคุณลักษณะที่มีความกระตือรือร้นและยอมรับการเปลี่ยนแปลง ด้านผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งต้องมีคุณลักษณะที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงได้ ด้านตัวนักวิจัย ซึ่งต้องมีทักษะในการวิจัยเชิงคุณภาพและมีความสามารถในการสร้างบรรยากาศการเป็นกันเอง และจริงใจ ด้านนักเรียนที่ได้รับการพัฒนาการคิดต้องมีผู้ปกครองที่ดูแลเอาใจใส่อย่างดี เงื่อนไขด้านโรงเรียน คือ โรงเรียนมีส่วนร่วมวิจัยต้องไม่ไกล และนักวิจัยสามารถเข้าร่วมกิจกรรมในโรงเรียนได้สะดวก โรงเรียนต้องจัดจำนวนนักเรียนไม่เกินห้องเรียนละ 30 คน

สถาพร บุตรไสย และสุชาดา บวรกิติวงศ์ (2551) ได้ทำวิจัยเรื่อง อิทธิพลของกระบวนการเสริมพลังอำนาจที่มีต่อพลังอำนาจครู โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบพลังอำนาจครูเมื่อจำแนกตามภูมิหลัง และวิเคราะห์อิทธิพลของกระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจที่มีต่อพลังอำนาจครู ผลการวิจัยสรุปได้ว่าพลังอำนาจครูไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญตามภูมิหลัง และโมเดลกระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจที่มีต่อพลังอำนาจครูที่สร้างขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ตัวแปรในโมเดลสามารถอธิบายความแปรปรวนของพลังอำนาจครูทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ความก้าวหน้าในวิชาชีพ สถานภาพด้านการได้รับการยอมรับ ความเชื่อมั่นในตนเอง ความเป็นอิสระ และผลกระทบ ตัวแปรการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจได้รับอิทธิพลทางตรงจากการส่งเสริมความร่วมมือสูงสุด รองลงมาคือการสร้างภาวะผู้นำ และการสร้างบรรยากาศ ตัวแปรความก้าวหน้าในวิชาชีพได้รับอิทธิพลทางตรงจากการสร้างบรรยากาศสูงสุด รองลงมาคือการสร้างภาวะผู้นำและการสร้างทีมงาน ตัวแปรสถานภาพด้านการได้รับการยอมรับได้รับอิทธิพลทางตรงจากการส่งเสริมความร่วมมือและการสร้างแรงจูงใจและได้รับ

อิทธิพลทางอ้อมจากการส่งเสริมความร่วมมือและการสร้างภาวะผู้นำโดยส่งผ่านความก้าวหน้าทางวิชาชีพ ตัวแปรความเป็นอิสระได้รับอิทธิพลทางตรงจาก การสร้างภาวะผู้นำสูงสุด รองลงมาคือ การสร้างบรรยากาศและการสร้างทีมงาน และตัวแปรผลกระทบได้รับอิทธิพลทางตรงจากการสร้างบรรยากาศ

สิรินภา กิจเกื้อกูล (2553) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาคูตามแนวปฏิบัติ: ประสบการณ์จากวิทยานิพนธ์ พุทธศักราช 2543 – 2551 มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคของการพัฒนาคู 2) สังเคราะห์รูปแบบวิธีการพัฒนาคู 3) ศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมให้การดำเนินงานพัฒนาคูประสบความสำเร็จ และ 4) เสนอแนะแนวทางการผลิตและพัฒนาคูตามแนวปฏิบัติ ดำเนินการวิจัยโดยการวิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหาจากวิทยานิพนธ์ จำนวน 38 หัวเรื่อง ที่สืบค้นได้จาก Thailand Library Integrated System (ThaiLIS) Digital Collection ระหว่างปี พุทธศักราช 2543 ถึง 2551 ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัญหาอุปสรรคสำคัญของการพัฒนาคู ได้แก่ ครูไม่เห็นความสำคัญของการพัฒนาตนเอง กิจกรรมการพัฒนาไม่ตรงตามความต้องการของครู และงบประมาณมีจำกัด 2) รูปแบบวิธีการพัฒนาคูควรประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นเตรียมการ ขั้นสร้างกิจกรรมการพัฒนาคู และขั้นติดตามผลอย่างต่อเนื่อง 3) ปัจจัยที่ส่งเสริมให้กระบวนการดำเนินงานพัฒนาคูประสบความสำเร็จ คือ ความต้องการที่จะพัฒนาตนเองของครู การสนับสนุนจากผู้บริหาร ความเชี่ยวชาญของวิทยากรและลักษณะของกิจกรรมการพัฒนาคู รวมทั้ง ความร่วมมือระหว่างครู ผู้บริหาร วิทยากรและผู้วิจัย 3) แนวทางการผลิตและพัฒนาคูตามแนวปฏิบัติ ควรมีการดำเนินการสำรวจและวิเคราะห์ความต้องการในการพัฒนาตนเองของครูตามสภาพจริงและดำเนินการพัฒนาคู โดยเน้นครูเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา

อ้อมเดือน สดมณี และธรรมาศุภร์ จันประเสริฐ (2554) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม: จากแนวคิดสู่แนวทางการปฏิบัติ จากงานวิจัยพบว่า การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมมีกลุ่มแนวคิดที่สำคัญ 6 กลุ่ม คือ กลุ่มแนวคิดทฤษฎีพัฒนาการทางความคิดซึ่งเชื่อว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลจะเป็นไปตามขั้น และขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลนั้น ในขณะที่กลุ่มแนวคิดจิตพิสัยมุ่งอธิบายพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลโดยมองว่ามีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับระดับคุณภาพของการเรียนรู้ด้านจิตใจ ส่วนกลุ่มแนวคิดพฤติกรรมนิยมให้ความสำคัญกับการให้การเสริมแรง สำหรับกลุ่มแนวคิดจิตพฤติกรรมศาสตร์ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาพฤติกรรมจริยธรรมของบุคคลโดยอาศัยข้อมูลจาก งานวิจัยเป็นเครื่องมือในการตัดสินใจจะให้ความสำคัญกับวิธีการกำหนดพฤติกรรมที่จะพัฒนา รวมถึงขั้นตอน และวิธีการพัฒนาจริยธรรมของบุคคลให้สอดคล้องกับงานวิจัยที่พบ ในขณะเดียวกันถ้ามองในมุมมองของกลุ่มแนวคิดทางสังคมวิทยาให้ความสำคัญกับการพัฒนาจริยธรรมของบุคคลโดยใช้กระบวนการขัดเกลาทางสังคมผ่านตัวแทน ทางสังคมที่สำคัญ ได้แก่ พ่อแม่ ครู เพื่อน พระ และสื่อมวลชน เป็นต้น นอกจากนี้กลุ่มแนวคิดทางศาสนาเชื่อว่าหลักธรรมคำสอนต่างๆ ทางศาสนาสามารถนำมาปฏิบัติเพื่อช่วยให้เกิดการพัฒนาให้บุคคลมีจิตสำนึกและเจตคติที่ถูกต้องดีงามและสามารถดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้ อย่างไรก็ตามแม้แต่ละแนวคิดจะมีความเชื่อพื้นฐานรวมถึงวิธีการพัฒนาที่แตกต่างกัน แต่ถ้าพิจารณาถึงกระบวนการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของบุคคลแล้วก็จะพบว่ามีลักษณะที่สอดคล้องกัน

อุบลวรรณ หงษ์วิทยากร (2555) ได้ทำวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาและการพัฒนาครูตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี: บทเรียนจากโครงการพระราชทานความช่วยเหลือทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม พุทธรณี ผลการวิจัยพบว่า การวิจัยครั้งนี้ เป็นการถอดบทเรียนที่ดีในการจัดการศึกษาและการพัฒนาครูของโรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในโครงการพระราชทานความช่วยเหลือทางการศึกษาของ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อเป็นต้นแบบในการจัดการศึกษาและการพัฒนาครู โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ข้อ คือ 1) วิเคราะห์จุดเด่นในการจัดการศึกษาและการพัฒนาครูตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี 2) สังเคราะห์ประเด็นการจัดการศึกษาและการพัฒนาครูตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และ 3) สร้างรูปแบบการจัดการศึกษาและการพัฒนาครูตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยมีวิธีการดำเนินวิจัย 2 วิธีหลัก คือ การศึกษาเอกสาร และการศึกษาภาคสนาม ใน 2 พื้นที่ที่มีความแตกต่างเรื่องขนาดโรงเรียน คือ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา วัดปรังค์ อำเภอบัว จังหวัดน่าน และโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา วัดนิโครธาราม อำเภอบัววังงา จังหวัดน่าน ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดการศึกษาและการพัฒนาครูตามแนว พระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีลักษณะเป็น “กงล้อการพัฒนา” ประกอบด้วย กำเปรียบเสมือน ฐานคิด ที่ครอบคลุมรอบด้าน ทั้ง 6 ทิศ คือ การศึกษา การจัดการ ความรู้ ครู นักเรียน และชุมชน โดยมีหลักคิดในการจัดการศึกษาและการพัฒนาครูตามแนว พระราชดำริฯ 3 ประการ คือ 1) การพัฒนาผู้เรียนอย่างเสมอภาค 2) การพัฒนาผู้เรียนให้มีศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ และ 3) การพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม กง เปรียบเสมือน กิจปฏิบัติ ที่เคลื่อนตัวไปข้างหน้าอย่างมีแนวทาง 3 ด้าน คือ การเรียนการสอน และการสร้างสัมพันธ์ ซึ่งมีหลักปฏิบัติสำคัญ 12 ประการ คือ 1) ความร่วมมือ 2) ความสำนึกในหน้าที่ 3) ความศรัทธา 4) ปัญญา 5) ความคิด สร้างสรรค์ 6) การให้ความสำคัญตามลำดับ 7) แนวทางเชิงรุก 8) ความสอดคล้องกลมกลืน 9) ความต่อเนื่อง 10) ความพอเพียง 11) การอนุรักษ์ และ 12) การบูรณาการ โดยมี ดุม เปรียบเสมือน วงจร กระบวนการ ที่มีการตรวจตรา เต็มตรง ตามติด ต่อเติมที่ ไม่มีที่สิ้นสุดและยั่งยืน

ทรงชัย ทองปาน และคณะ (2556) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบและกระบวนการสร้างเสริมศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ได้ข้อค้นพบในงานวิจัยว่า การพัฒนารูปแบบและกระบวนการในการสร้างเสริมศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษายึดหลัก 6 ประการได้แก่ ความแตกต่างตามช่วงเวลา ก่อน ระหว่างและหลังออกจากวิชาชีพ ความแตกต่างตามวัยวุฒิ ความแตกต่างตามคุณวุฒิ ความแตกต่างตามบทบาท/หน้าที่ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการควบคุมดูแลศีลธรรมคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา และความแตกต่างทางศาสนา และวัฒนธรรม ทั้งนี้รูปแบบและกระบวนการดังกล่าวจะแปรผันไปตาม

ประเภทของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ได้แก่ ครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และศึกษานิเทศก์

แขวง อุปลัมภ์ (2557) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาคุณภาพของโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2 มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาคุณภาพของโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2 2) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพของโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า 1) คุณภาพของโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตากเขต 2 ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ ด้านผลผลิต พบว่าทุกด้านมีคุณภาพ 2) แนวทางพัฒนาคุณภาพของโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตากเขต 2 2.1) ด้านปัจจัยนำเข้า พบว่า ควรประชุมชี้แจงให้ความรู้โรงเรียนวิถีพุทธ ศึกษาเอกสารโครงการ จัดอบรมเชิงปฏิบัติการ ศึกษาดูงาน อบรมคุณธรรมจริยธรรมสำหรับผู้บริหาร ปลุกจิตสำนึกให้ผู้บริหารมีคุณธรรมจริยธรรมพรหมวิหารธรรม มีเหตุผล ประกาศยกย่องชมเชยให้รางวัล ประกวดครูดีเป็นแบบอย่าง ผู้บริหารประสานคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ครู นักเรียน ให้มีส่วนร่วมวางแผนพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธให้มีเป้าหมายเดียวกันกับการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2.2) ด้านกระบวนการ พบว่า บ้าน วัด โรงเรียน ต้องรู้ร่วมกันจึงจะพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธได้ จัดประชุมชี้แจง ให้การอบรม ศึกษาดูงาน จัดอบรมเชิงปฏิบัติการ จัดทำแผนบูรณาการวิถีพุทธเข้าไว้ในทุกกลุ่มสาระวิชา ครูต้องกำหนดเหตุการณ์ในชีวิตประจำวันมาเป็นกรณีตัวอย่าง มีการวางแผนกำหนดกิจกรรมเป็นข้อตกลงร่วมกัน ติดตาม กำกับ รายงานผลอยู่ตลอดเวลา และควบคุมพฤติกรรมกาปฏิบัติงานกิจกรรมต่างๆ ครูผู้รับผิดชอบต้องสอนแทนครูพระกรณีไม่มาหรือจัดหาครูพระรูปอื่นมาสอนแทน ผู้บริหารต้องวางแผนร่วมกันว่าจะไปวัดวันไหนจัดทำเป็นปฏิทินให้ชัดเจน สรุปผลในแต่ละวัน มีปัญหาอะไร อย่างไร มีใบงาน และจัดประชุมชี้แจงสร้างความตระหนัก วางกฎ ระเบียบ จัดอบรมปลูกฝังนักเรียนสม่ำเสมอเป็นประจำให้รักโรงเรียนเหมือนบ้าน 2.3) ด้านผลผลิต พบว่า โรงเรียนต้องสร้างจิตสำนึกรู้คุณค่าแท้-คุณค่าเทียม ไม่นิยมวัตถุนเกินไป น้อมนำเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม และเป็นหน้าที่โรงเรียนต้องจัดอบรมนักเรียนเป็นประจำ จัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง จัดทำโครงการธนาคารขยะและจัดคณะกรรมการดูแลพื้นที่ จัดการเรียนการสอนที่เพิ่มประสบการณ์ให้เกิดความมีวินัย ปลูกฝังสร้างความตระหนักนักเรียนให้มีความเคารพต่อผู้มีพระคุณ จัดอบรมประชุมชี้แจงสร้างความตระหนักฝึกให้นักเรียนรู้จักพึ่งตนเอง อบรมปฏิบัติธรรม พัฒนาด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาให้สร้างสรรค์ประโยชน์ต่อตนเองผู้อื่น ตามหลักศีล สมาธิ และปัญญา ให้รู้จักกฎแห่งกรรม จัดกิจกรรมการเรียนการสอนเน้นนักเรียนคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล ให้นักเรียนได้รับรู้เรื่องผลของการทำบาปหรือประพฤตินิดไม่ดี และฝึกให้นักเรียนมีความอดทน อดกลั้น มีขันติและมีสติ ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ใช้หลักเหตุผลและรู้จักให้อภัย

สวัสดี เพชรบูรณ์ (2551) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนวัดสังเวช สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนวัดสังเวช สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 ตรวจสอบประสิทธิภาพรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่ได้พัฒนา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ที่พัฒนาเมืองค์ประกอบที่สำคัญ คือ 1) การปรับปรุงสภาพแวดล้อมและบรรยากาศโรงเรียน 2) การพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนวิถีพุทธและกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ที่ต้องการ ปลูกฝังพัฒนาให้เกิดแก่ผู้เรียน ด้วยการสอดแทรกหรือบูรณาการพุทธธรรมและคุณลักษณะศึกษา (Character Education) ผลการตรวจสอบประสิทธิภาพรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธระดับมัธยมศึกษา ตอนต้นที่ได้พัฒนาพบว่า 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนวัดสังเวชที่เรียนโดยรูปแบบการบริหารจัดการ โรงเรียนวิถีพุทธระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ก่อนและหลังเรียนมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.5 นั่นคือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนวัดสังเวช ที่เรียนโดยใช้รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียน วิถีพุทธระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน 2) หลังการใช้รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธระดับมัธยมศึกษาตอนต้น นักเรียน ส่วนมากปฏิบัติได้ตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่กำหนด 3) ความพึงพอใจของนักเรียนภายหลังการเรียนตามรูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถี พุทธระดับมัธยมศึกษาตอนต้น อยู่ในระดับมากขึ้นไป 4) ครูอาสาสมัครร่วมโครงการวิจัยพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมีความเห็นว่าหลังการใช้รูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธระดับมัธยมศึกษาตอนต้น นักเรียนสามารถนำหลักพุทธธรรม มาใช้ให้เกิดความรู้ความเข้าใจและปฏิบัติตนได้ตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์

7.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเจตคติ

ทิพย์นภา หวนสุริยา และธีระพร อูรรณโณ (2548) ได้ศึกษาเรื่อง “การทดสอบการเชื่อมโยงโดยนัย: วิธีใหม่ในการวัดเจตคติและปัญญาทางสังคมเมื่อประยุกต์ใช้ในสถานการณ์กลุ่มที่มีองค์ประกอบความเป็นกลุ่มน้อยที่สุด” โดยมีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาอิทธิพลของสถานการณ์กลุ่มที่มีองค์ประกอบความเป็นกลุ่มน้อยที่สุดที่มีต่อความลำเอียงระหว่างกลุ่มที่วัดโดยนัยและโดยตรง ตลอดจนความลำเอียงในการตัดสินผลงานของคนในกลุ่มตนและกลุ่มอื่น และบทบาทของความต้อการทางปัญญาในการปรับแก้ความลำเอียงที่เกิดขึ้น และ 2) เพื่อพัฒนาและทดลองใช้การทดสอบการเชื่อมโยงโดยนัยซึ่งเป็นเครื่องวัดเจตคติใหม่ขึ้นใช้ในภาคภาษาไทย ผลการวิจัยพบว่า สรุปได้ว่า 1) ในการทดสอบการเชื่อมโยงโดยนัย ผู้ที่มีความต้องการทางปัญญาสูงและต่ำสามารถตอบสนองต่อสิ่งเร้าในรอบที่ชื่อบุคคลกลุ่มตนจับคู่กับคุณลักษณะทางบวกด้วยการกดปุ่มเพื่อจัดประเภทค่าดังกล่าวได้เร็วกว่าในรอบที่ชื่อบุคคลในกลุ่มอื่นเชื่อมโยงกับคุณลักษณะทางบวก แสดงให้เห็นว่าทั้งสองกลุ่มมี

ความลำเอียงโดยนัยเข้าข้างกลุ่มตนเองไม่แตกต่างกัน 2) ผู้ที่มีความต้องการทางปัญญาสูงและต่ำมีคะแนนเจตคติที่วัดโดยตรงต่อกลุ่มตนเองสูงกว่าต่อกลุ่มอื่น แสดงให้เห็นว่าทั้งสองกลุ่มมีความลำเอียงระหว่างกลุ่มที่วัดโดยตรงไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อพิจารณารายละเอียดในการประเมิน พบว่าทั้งสองกลุ่มให้ความสำคัญกับคุณลักษณะบางด้านที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้ที่มีความต้องการทางปัญญาต่ำให้ความสำคัญกับคุณลักษณะที่เกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์และอยู่ร่วมกันในกลุ่ม ส่วนผู้ที่มีความต้องการทางปัญญาสูง นอกจากคุณลักษณะดังกล่าวแล้ว ยังให้ความสำคัญกับคุณลักษณะด้านความสามารถทางปัญญาด้วย 3) ในกลุ่มผู้ที่มีความต้องการทางปัญญาสูง คะแนนความลำเอียงระหว่างกลุ่มที่วัดโดยนัยไม่มีสหสัมพันธ์กับที่วัดโดยตรง ส่วนผู้ที่มีความต้องการทางปัญญาต่ำคะแนนความลำเอียงระหว่างกลุ่มที่วัดโดยนัยมีสหสัมพันธ์กับที่วัดโดยตรง 4) ในกลุ่มผู้ที่มีความต้องการทางปัญญาสูง ผู้ที่รับรู้ว่าเป็นผลงานที่อ่านเป็นผลงานของคนในกลุ่มตนเองประเมินเรียงความไม่แตกต่างจากผู้รับรู้ว่าเป็นผลงานของคนในกลุ่มอื่น แต่ในกลุ่มผู้ที่มีความต้องการทางปัญญาต่ำที่รับรู้ว่าเป็นผลงานที่ได้อ่านเป็นผลงานของคนในกลุ่มตนเอง ประเมินเจตคติต่อเรียงความสูงกว่าผู้รับรู้ว่าเป็นผลงานของคนในกลุ่มอื่น แสดงให้เห็นว่าผู้ที่มีความต้องการทางปัญญาต่ำมีความลำเอียงในการตัดสินผลงานของกลุ่ม แต่ผู้ที่มีความต้องการทางปัญญาสูงไม่มีความลำเอียง

พระครูศรีปริยัตยาภิวัฒน์ (2556) ได้ศึกษาเรื่อง เจตคติของเยาวชนที่มีต่อพระสงฆ์เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 10 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเจตคติของเยาวชนที่มีต่อพระสงฆ์ ประชากรเป็นเยาวชนในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 10 กลุ่มตัวอย่างเป็นเยาวชนในสถานศึกษาเอกชน ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ในจังหวัดอุบลราชธานี 306 คน ซึ่งสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามสัดส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เปรียบเทียบเจตคติระหว่างกลุ่มตัวแปรอิสระด้วย t-test กับ การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ผลการวิจัยพบว่า เยาวชนที่ศึกษาเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชายส่วนมากอายุระหว่าง 22 -25 ปี กำลังเรียนชั้นปีที่ 2 และชั้นปีที่ 1 ผู้ปกครองจำนวนมากสุดทำเกษตรกรรม รองลงมาคือรับจ้างทั่วไป โดยรวมเยาวชนมีเจตคติที่ดีมาก ทั้งความรู้สึก ความคิดเห็น และพฤติกรรมต่อพระสงฆ์ เยาวชนที่ผู้ปกครองมีอาชีพรับจ้างทั่วไปมีเจตคติที่ดีต่อพระสงฆ์ ทั้งความรู้สึก ความคิดเห็นและพฤติกรรมมากกว่าเยาวชนที่ผู้ปกครองมีอาชีพเกษตรกรรม ธุรกิจส่วนตัว และรับราชการ ส่วนเยาวชนที่มีเพศ อายุและชั้นปีที่เรียนต่างกันมีเจตคติต่อพระสงฆ์โดยรวมและทั้ง 3 ด้านไม่แตกต่างกัน

ณภัค ศวิเมธากุล (2554) ได้ศึกษาเจตคติของนักศึกษาต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวพุทธศาสนา: กรณีศึกษานักศึกษามหาวิทยาลัยกรุงเทพ วิทยาเขตรังสิต โดยมีจุดประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับเจตคติของนักศึกษาต่อการพัฒนา คุณธรรมจริยธรรมตามแนวพุทธศาสนา: กรณีศึกษานักศึกษามหาวิทยาลัยกรุงเทพ วิทยาเขตรังสิต และ 2) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบเจตคติของนักศึกษาต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวพุทธศาสนา: กรณีศึกษา นักศึกษามหาวิทยาลัยกรุงเทพ วิทยาเขตรังสิต จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบเจตคติ พบว่า เจตคติต่อเบญจศีล

นักศึกษามหาวิทยาลัยกรุงเทพที่มีเพศ ผลการศึกษาและรายได้ต่อเดือนแตกต่างกันมีเจตคติต่อเบญจศีล โดยรวมทั้ง 5 ด้านแตกต่างกัน ในขณะที่มีเจตคติต่อเบญจธรรมไม่แตกต่างกัน

7.3 งานวิจัยจิตวิญญาณด้านการศึกษา

ปิยะมาศ ยินดีสุข (2548) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาเพื่อพัฒนาสุขภาวะทางจิตวิญญาณของนักเรียนโรงเรียนวิสุทธิพุทธ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการในการจัดการศึกษาของโรงเรียนวิสุทธิพุทธ ผลการศึกษาพบว่า การจัดการศึกษาของโรงเรียนสัมมาสิกขาสันตโศก เน้นการพัฒนาด้านคุณธรรม ศีลธรรม ผ่านการเรียนรู้ร่วมกันของโรงเรียน วัดและชุมชน จากการประกอบกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันและกิจกรรมประเพณีวัฒนธรรมประจำปีของชาวโศก นักเรียนที่ผ่านการศึกษารูปแบบของชาวโศกจะได้รับฝึกหัดและพัฒนาด้านศีลธรรม คุณธรรมและงานวิชาชีพเพื่อให้สามารถช่วยเหลือและเลี้ยงตัวเองได้ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข ทั้งผู้ปกครองและนักเรียนรวมทั้งบุคลากรทางการศึกษาของชาวโศก เพราะเป็นการจัดการศึกษาที่สร้างและพัฒนาให้ผู้เรียนมีความเห็นที่ถูกต้องในเรื่องต่างๆ ของชีวิตตามแนวทางของพุทธศาสนา (สัมมาทิฐิ) โดยมีบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียน วัดและชุมชนเป็นแบบอย่างที่ดีในการเรียนรู้และพัฒนา แต่จากการศึกษาพบว่า สิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการศึกษาก็คือ การขาดแคลนบุคลากรทางการศึกษาที่จะมาทำหน้าที่ในการดูแลนักเรียนอย่างใกล้ชิดเพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา และการที่ชุมชนและสังคมภายนอกชุมชนที่มีรูปแบบพัฒนาตามแนวคิดการพัฒนาระยะหลัก ให้ความสนใจในวิถีชีวิตและการศึกษาของชาวโศก ก็มีส่วนทำให้บรรยากาศปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชนลดลงการนำวิถีพุทธเข้าสู่โรงเรียน เป็นการเริ่มต้นของการนำพุทธศาสนาเข้าสู่โรงเรียนเพื่อสืบสานวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของไทย โดยเริ่มจากการให้บุคลากรในโรงเรียนเกิดความเข้าใจและเห็นคุณค่าของวิถีพุทธ วิถีธรรมที่มีความสำคัญเพราะมีส่วนช่วยในพัฒนา ป้องกันตลอดจนแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตของนักเรียนในปัจจุบัน ซึ่งอยู่ในกระแสโลกาภิวัตน์ ด้วยการบูรณาการพุทธธรรมเข้าสู่การเรียนรู้ทุกด้านของโรงเรียน โดยมีสถาบันทางศาสนาให้ความร่วมมือและช่วยเหลือในการฝึกอบรมนักเรียน นักเรียนจึงได้เรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมอันดีงามของไทยมากขึ้น จากการเข้าร่วมกิจกรรมทางพุทธศาสนาและการพัฒนาตนเองเพื่อให้เกิดการพัฒนาด้านศีล สมาธิ ปัญญา ตามแนวทางพุทธศาสนา แต่สิ่งที่ยังเป็นอุปสรรคต่อการจัดการศึกษาก็คือ การสร้างความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมพื้นฐานของพุทธศาสนาให้ซึมซับลงสู่ตัวครูต้องใช้เวลา เพราะแนวคิดและการปฏิบัติในพุทธศาสนาซึ่งมีมิติทั้งในด้านกว้างและด้านลึก จึงต้องอาศัยบุคลากรที่มีความเข้าใจในพุทธศาสนาและการศึกษาเป็นอย่างดีสามารถนำพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการศึกษาได้อย่างกลมกลืน ซึ่งในทางปฏิบัติโรงเรียนวิสุทธิพุทธก็ขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถที่จะมาดูแลและให้ความช่วยเหลืออย่างใกล้ชิด

อำนาจ อยู่คำ (2550) ได้ศึกษาเรื่อง จิตวิญญาณของผู้บริหารในโรงเรียนผู้บริหารสถานศึกษาต้นแบบ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบระดับจิตวิญญาณของผู้บริหารในโรงเรียนผู้บริหารสถานศึกษาต้นแบบโรงเรียนผู้บริหารสถานศึกษาทั่วไปและค้นหาคุณลักษณะทางจิตวิญญาณของผู้บริหารที่สามารถจำแนก

ความเป็นผู้บริหารสถานศึกษาต้นแบบจากผู้บริหารสถานศึกษาเครือข่าย และผู้บริหารสถานศึกษาทั่วไป โดยมีตัวแปรที่ศึกษา คือจิตวิญญาณของผู้บริหารด้านความรักความปรารถนาดี ด้านความจริงใจ เสียสละ ด้านความสามารถทางปัญญา ด้านความเป็นผู้นำ และด้านแรงบันดาลใจ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาจำนวน 985 คน เป็นผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 93 คน ครูจำนวน 892 คน ในโรงเรียนผู้บริหารสถานศึกษาต้นแบบ 31 โรงเรียนและโรงเรียนผู้บริหารระดับจิตวิญญาณของผู้บริหาร โดยภาพรวม ผู้บริหารสถานศึกษาต้นแบบ ผู้บริหารสถานศึกษาเครือข่าย และผู้บริหารสถานศึกษาทั่วไป อยู่ในระดับสูงและมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 คุณลักษณะทางจิตวิญญาณของผู้บริหารด้านความรักความปรารถนาดีและด้านแรงบันดาลใจ สามารถจำแนกความเป็นผู้บริหารสถานศึกษาต้นแบบจากผู้บริหารสถานศึกษาเครือข่าย และผู้บริหารสถานศึกษาทั่วไปได้

ณัฐวรรณ คำแสน (2552) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทการสอนการพยาบาลจิตวิญญาณของอาจารย์ ความผาสุกทางจิตวิญญาณของนักศึกษา กับพฤติกรรมการพยาบาลจิตวิญญาณ ตามการรายงานของนักศึกษา วิทยาลัยพยาบาลสังกัดสถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข ศึกษาพฤติกรรมการพยาบาล และศึกษาปัจจัยคัดสรรคือ บทบาทการสอนการพยาบาลจิตวิญญาณของอาจารย์ ความผาสุกทางจิตวิญญาณของนักศึกษา ในการพยากรณ์พฤติกรรมการพยาบาลจิตวิญญาณของนักศึกษาพยาบาลกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาคือ นักศึกษาพยาบาล หลักสูตรประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร์ ชั้นปีที่ 4 ในวิทยาลัยพยาบาลสังกัดสถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข 14 แห่ง จำนวน 400 คน ซึ่งได้จากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ 1) ค่าเฉลี่ยพฤติกรรมการพยาบาลจิตวิญญาณของนักศึกษาพยาบาลอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.46$, S.D. = 0.49) 2) ค่าเฉลี่ยบทบาทการสอนการพยาบาลจิตวิญญาณของอาจารย์ ตามการรายงานของศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.08$, S.D. = 0.74) 3) ค่าเฉลี่ยความผาสุกทางจิตวิญญาณของนักศึกษาพยาบาลอยู่ในระดับสูง ($\bar{X} = 3.78$, S.D. = 0.48) 4) บทบาทการสอนการพยาบาลจิตวิญญาณของอาจารย์ ความผาสุกทางจิตวิญญาณของนักศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวก กับพฤติกรรมการพยาบาลจิตวิญญาณของนักศึกษาพยาบาล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($r = 0.54$, $r = 0.52$ ตามลำดับ) และ 5) ตัวแปรที่ร่วมกันพยากรณ์พฤติกรรมการพยาบาลจิตวิญญาณ ของนักศึกษาพยาบาลได้ ได้แก่ บทบาทการสอนการพยาบาลจิตวิญญาณของอาจารย์ และความผาสุกทางจิตวิญญาณของนักศึกษา ซึ่งร่วมกันพยากรณ์พฤติกรรมการพยาบาลจิตวิญญาณของนักศึกษาพยาบาล ได้ร้อยละ 40 ($Ry.1,2 = 0.40$)

ดุชฎี โยเหลา และคณะ (2553) ได้ทำการศึกษาเรื่องการกำหนดความหมายของจิตวิญญาณและการร่างแบบวัดและการประเมินจิตวิญญาณ สำหรับกลุ่มผู้ปฏิบัติงานในโรงเรียนในตำแหน่งครู การวิจัยนี้ใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพที่เก็บโดยกระบวนการจัดการความรู้ที่จัดขึ้นโดยมูลนิธิสตรีนิสิตศรี-สุษัตว์วงศ์ (มสส) เป็นข้อมูลที่จัดเก็บกับกลุ่มตัวอย่างประมาณ 50 คน โดยแบ่งเป็นข้อมูล 4 กลุ่ม ครอบคลุมครูและผู้บริหารจากโรงเรียนที่คัดเลือกตามเกณฑ์คุณภาพทุกภูมิภาค จำนวน 11 ครั้ง โดยใช้การวิเคราะห์

ข้อมูลตามแนวทางของการสร้างทฤษฎีจากข้อมูลเพื่อให้ได้ความหมายของจิตวิญญาณและทำการสร้างเครื่องมือวัดแก่นของจิตวิญญาณและพฤติกรรม โดยผลการวิจัยแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ 1) ความหมาย จิตวิญญาณ หมายถึง ภาวะทางจิตที่บุคคลเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงการมีอุดมการณ์ในการทำงาน เข้าถึงและเข้าใจตนเอง เข้าถึงและเข้าใจผู้อื่น ศรัทธาต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือในความจริงที่เหนือธรรมชาติ เข้าถึงคุณค่าของจิตใจมากกว่าวัตถุ ในงานวิจัยนี้จะเรียกว่า “แก่นของจิตวิญญาณ” 2) เครื่องมือวัดแบบมาตรประเมินค่าเป็นแบบ Likert Scale 5 ระดับ ของตัวแปร 6 ชุด ประกอบด้วย 1) แบบวัดการมีอุดมการณ์ 2) แบบวัดความศรัทธาในความจริงที่เหนือธรรมชาติ 3) แบบวัดการเข้าถึงเข้าใจตัวเอง 4) แบบวัดการเข้าถึงเข้าใจผู้อื่น 5) แบบวัดการเข้าถึงคุณค่าของจิต 6) แบบวัดการทำภารกิจในชีวิตอย่างมีพลัง เครื่องมือวัดพฤติกรรม ประกอบไปด้วย 1) พฤติกรรมการปฏิบัติต่อศิษย์โดยเมตตา – กรุณา 2) พฤติกรรมการสร้างจิตวิญญาณให้แก่ยกเรียนและเครื่องมือที่จะใช้เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพและการประเมินระดับของแก่นและผลของจิตวิญญาณโดยการใช้เครื่องมือประวัติชีวิต และการบันทึกเหตุการณ์สำคัญ พร้อมตัวอย่างการประเมินและการให้คะแนน

ณัฐภรณ์ หลาวทอง และปิยวรรณ วิเศษสุวรรณภูมิ (2553) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครู โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนาองค์ประกอบจิตวิญญาณความเป็นครู และ 2) เพื่อพัฒนาและตรวจสอบภาพของแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครู โดยการพัฒนาองค์ประกอบจิตวิญญาณความเป็นครูจากสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 16 ท่าน และการพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพ ของแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครู จากนิสิตนักศึกษาที่ศึกษาอยู่ในคณะครุศาสตร์ และศึกษาศาสตร์ จำนวน 481 ผลการวิจัย พบว่า 1) องค์ประกอบจิตวิญญาณความเป็นครูจากข้อมูลการสัมภาษณ์มีจำนวน 7 องค์ประกอบ ได้แก่ ความรับผิดชอบในหน้าที่ความรักในอาชีพ การรักและเมตตาเพื่อนมนุษย์ ความเสียสละ ความอดทน ความยุติธรรม และการเป็นแบบอย่างที่ดี 2) แบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครูที่พัฒนาขึ้นเป็นแบบวัดประเภทลิเคิร์ตสเกล 5 ระดับ ภายหลังจากการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ มีจำนวน 4 องค์ประกอบย่อย จำนวน 21 ข้อคำถามได้แก่ การปฏิบัติตามหน้าที่ครู การปฏิบัติต่อศิษย์โดยเสมอภาค ความเชื่อมั่นในศักยภาพมนุษย์ ความเสียสละในงานครู ผลการตรวจสอบคุณภาพของข้อคำถามพบว่า ข้อคำถามมีอำนาจจำแนก ด้วยการวิเคราะห์สถิติทดสอบ ที่สามารถจำแนกกลุ่มสูงกลุ่มต่ำได้อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 และเมื่อวิเคราะห์ตามวิธี Graded-Response Model มีค่าอำนาจจำแนกมากกว่า .05 จำนวน 20 ข้อ ผลการตรวจสอบความเที่ยงทั้งฉบับมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .852 โดยมีค่าความเที่ยงขององค์ประกอบย่อยอยู่ตั้งแต่ .475 ถึง .877 ผลการตรวจสอบความตรงเกณฑ์สัมพันธ์ของแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครู และแบบวัดเจตคติต่อวิชาชีพครู มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สันในระดับเท่ากับ .853 ซึ่งเป็นค่าที่มีนัยสำคัญที่ระดับ .01

อาภา จันทรสกุล และคณะ (2553) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนาจิตวิญญาณเกิดขึ้นในครู และผู้บริหารที่มีการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 1) เพื่อสังเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาจิตวิญญาณที่เกิดขึ้นในครู และผู้บริหาร ที่มีการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ 2) เพื่อเสนอแนะวิธีการประเมินการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาจิตวิญญาณสำหรับครูและผู้บริหาร จากผลการศึกษา พบ ความหมายของการพัฒนาจิตวิญญาณ คือ การพัฒนาภาวะจิตด้านบวกที่ดึงามและสมรรถนะจิตให้มีพลังเข้มแข็ง เป็นการพัฒนาชีวิตด้านในที่ลึกซึ้งของบุคคล ทำให้มีความสุขที่ประณีต การพัฒนาชีวิตด้านในดังกล่าว ทำให้บุคคลเข้าใจตนเองอย่างลึกซึ้ง รู้ชัดถึงเป้าหมายชีวิตของตนเอง ตระหนักว่า ชีวิตมีคุณค่า มีประโยชน์ทั้งต่อตนเอง ผู้อื่น สังคม และธรรมชาติ และพบการพัฒนาของกลุ่มตัวอย่างในด้าน 1) คุณธรรม (คุณภาพจิต) พลังความเข้มแข็งของจิต (สมรรถภาพจิต) และความสุข (สุขภาพจิต) ได้พัฒนาขึ้นในจิตวิญญาณของครูและผู้บริหารที่มีการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ส่งผลให้จิตใจของครูและผู้บริหารเกิดการเปลี่ยนแปลง คุณลักษณะต่างๆ ที่พัฒนาขึ้นใน จิตวิญญาณของครูและผู้บริหาร 2) ด้านพลังความเข้มแข็งของจิต (สมรรถภาพจิต) คือ คุณลักษณะต่างๆ ที่ทำให้จิตมีพลัง มีความเข้มแข็งมีความเพียรพยายาม อดทน ตั้งใจมุ่งต่อจุดมุ่งหมาย ไม่หวั่นไหว ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค 3) ด้านความสุข (สุขภาพจิต) คือ ภาวะจิตที่ดึงาม ทำให้เกิดความเบิกบานใจ ความเอิบอímใจความผ่อนคลาย สงบเย็นในใจ มีความสุข สำหรับความสุขเป็นคุณลักษณะที่สำคัญ เพราะเป็นเป้าหมายของชีวิต ความสุขที่เกิดขึ้นในจิตวิญญาณของครูและผู้บริหารที่มีการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

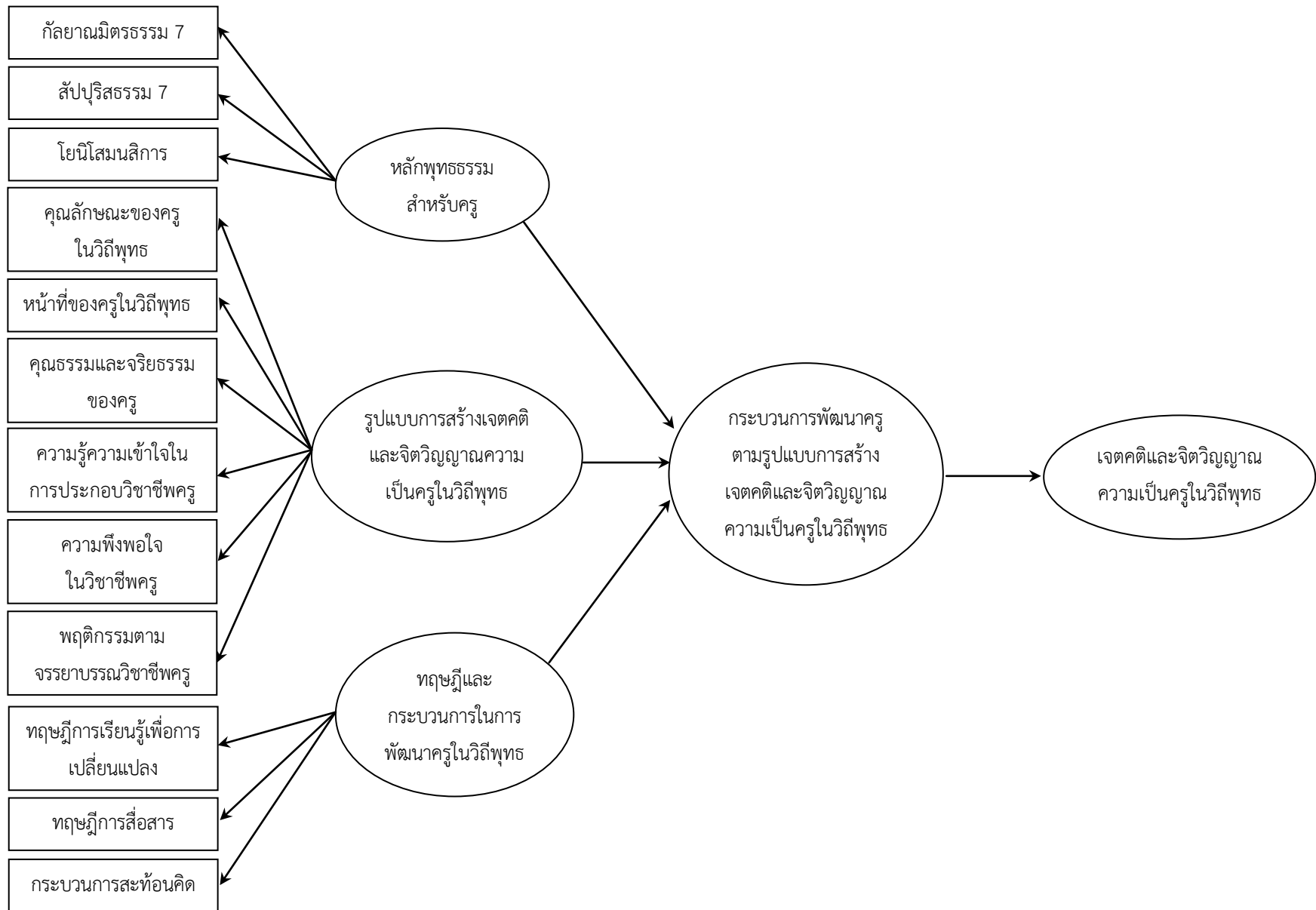
ธรรมนันท์กา แจ้งสว่าง (2554) ได้ทำวิจัยเรื่อง ประสบการณ์ของเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู: การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา มีจุดมุ่งหมายการวิจัยเพื่อ 1) เพื่อพรรณนาและบรรยายประสบการณ์ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณเป็นครูของกลุ่มครูที่ได้รับรางวัลในโครงการครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครูและ 2) เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูของกลุ่มครูที่ได้รับรางวัลในโครงการครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู เป็นการศึกษาโดยใช้แนวคิดปรากฏการณ์วิทยา และได้ประยุกต์แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลตามแบบประยุกต์แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลตามแบบปรากฏการณ์วิทยา – อธิภาวะเชิงประจักษ์ ตามแนวของ อาเมเดโอ จีอออร์จี่ (Amedeo Giorgi) ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ข้าราชการครูในสายสอนที่ใด รางวัลในโครงการตามรอยเกียรติยศครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 3 คน วิธีการคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลใช้แบบเจาะจง และสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลรองซึ่งเป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล จำนวน 15 คน ขั้นตอนในเก็บรวบรวมข้อมูลมี 2 ขั้น คือ 1) การเขียนบรรยายข้อมูล ด้วยแบบสอบถามปลายเปิด มีข้อความจำนวน 3 ข้อ 2) การสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งข้อความในการสัมภาษณ์สร้างคำตอบของจากข้อเขียนที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลหลักโดยเป็นการเจาะลึกใน

รายละเอียด และใช้การสังเกตแบบไม่ได้มีส่วนร่วมโดยสมบูรณ์ เข้ามาช่วยให้สามารถทำความเข้าใจประเด็นที่ต้องการศึกษาได้ครอบคลุมและลึกซึ้ง ลงพื้นที่เก็บข้อมูลใน 3 ภาค คือ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคกลาง ผลจากการศึกษาพบโครงการสร้างอันเป็นแก่นสาระของประสบการณ์ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู ประกอบด้วย 3 ช่วง ได้แก่ 1) ช่วงการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู คือ การเดินสภาวะทางจิตและพฤติกรรมของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูขึ้นภายในตัวบุคคลแสดงให้เห็นถึงความหมายของ “การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู” ซึ่งประกอบด้วย การที่บุคคลมีความตระหนักรู้ในความเป็นครูปฏิบัติตนอยู่บนวิถีแห่งความเป็นครู มีเป้าหมายในการทำงานเพื่อเด็ก และปฏิบัติต่อเด็กด้วยความรักและเมตตา 2) ช่วยพัฒนาสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู คือ ระยะเวลาที่เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาวะทางจิตและพฤติกรรมจากการทำงานในอาชีพครูไปสู่สภาวะทางจิตและพฤติกรรมของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู ซึ่งจากผลของการศึกษาพบมูลเหตุที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู เรียกว่า ส่วนเสริมสร้างการพัฒนาสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู 5 ประเด็น ได้แก่ การมีตัวแบบทางจิตวิญญาณ แรงจูงใจในการเข้าสู่อาชีพครู มีประสบการณ์ในการเผชิญและพบเห็นสภาพชีวิตที่ยากลำบาก ความผูกพันระหว่างครูกับศิษย์ และคุณลักษณะพื้นฐานทางจิตวิทยา และ 3) ช่วงการคงอยู่ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู คือ ระยะเวลาที่สภาวะทางจิตและพฤติกรรมของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูคงอยู่ในตัวบุคคล ซึ่งจากผลของการศึกษาพบมูลเหตุที่เกี่ยวข้องกับการคงอยู่ของสภาวะทางจิตและพฤติกรรมของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู เรียกว่า ส่วนที่ช่วยค้ำจุนผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู 4 ประเด็น ได้แก่ ความสุข ความภูมิใจ ความผูกพันระหว่างศิษย์และครุฑต่อบุคคลผู้ทรงคุณค่าของแผ่นดิน

โดยสรุป จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาครู ตัวแปรเกี่ยวกับเจตคติและจิตวิญญาณ ทำให้ทราบตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยในครั้งนี้พบสังเขป รวมทั้งทำให้ได้แนวทางการศึกษาเพื่อรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธให้มีความเหมาะสมกับบริบทของกลุ่มเป้าหมาย ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงได้ออกแบบการวิจัยเพื่อใช้เป็นกระบวนการในการแสวงหาความรู้และพัฒนารูปแบบให้มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการปฏิบัติกับบริบทของครูและบุคลากรการศึกษาของไทยที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการนำผลวิจัยไปใช้ในการพัฒนาทางวิชาชีพครูเป็นลำดับต่อไป

ตอนที่ 8 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถแสดงความเชื่อมโยงระหว่างตัวแปรได้ดังภาพ ทั้งนี้เพื่อนำมาใช้เป็นกรอบในการพัฒนารูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ แล้วนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้กับครูโรงเรียนวิถีพุทธเพื่อศึกษาผลการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงได้กำหนดกรอบแนวคิดดังต่อไปนี้

ภาพที่ 2.2 กรอบแนวคิดในการวิจัยเพื่อพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัย 1) เพื่อศึกษาแนวทางการปฏิบัติของครูที่มีเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดี 2) เพื่อพัฒนาและตรวจสอบรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ และ 3) เพื่อวิเคราะห์และนำเสนอผลการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ คณะผู้วิจัยได้ออกแบบการวิจัยดังต่อไปนี้

การออกแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) และแบ่งระยะของการศึกษาเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาและพัฒนารูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ และระยะที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อทดลองใช้รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธที่พัฒนาขึ้น และระยะที่ 3 การนำเสนอผลการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ รายละเอียดของแต่ละระยะมีดังนี้

ระยะที่ 1 การวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาและพัฒนารูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ

เป็นการออกแบบการวิจัยโดยใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการศึกษาภาคสนาม แบ่งการศึกษาเป็น 2 ชั้น ดังนี้

ชั้นที่ 1 การศึกษาแนวทางการปฏิบัติของครูที่มีเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดี (การสัมภาษณ์)

ชั้นที่ 2 การพัฒนาและตรวจสอบรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ (การสนทนากลุ่ม)

1.1 การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย

สำหรับการศึกษาในระยะที่ 1 ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยได้แบ่งเป็นการศึกษาภาคสนาม และการสนทนากลุ่ม โดยที่การศึกษาภาคสนามได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษา คือ ครูโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งเป็นครูจากโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ จากสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ และใช้การเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) เพื่อให้ได้กลุ่มเป้าหมายที่ครอบคลุม คณะผู้วิจัยจึงได้กำหนดพื้นที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูลใน 6 พื้นที่ทั่วประเทศ ได้แก่ ภาคกลาง และปริมณฑล ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก ภาคตะวันตก และภาคใต้ โดยกำหนดพื้นที่ละ 1 จังหวัดๆ ละ 2 โรงเรียน ๆ ละ 2 คน รวม 24 คน และกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม คือ

ครูและผู้บริหารโรงเรียนวิถิพุทธ ที่อยู่ในพื้นที่ภาคกลางและปริมณฑล จำนวน 10 – 12 คน โดยใช้การเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) และได้กำหนดคุณสมบัติของครูในวิถิพุทธ ดังนี้

- 1) เป็นครูที่สอนอยู่ในโรงเรียนวิถิพุทธชั้นนำ รุ่นที่ 6 ซึ่งเกิดจากการดำเนินกิจกรรมด้วยความมุ่งมั่น ใส่ใจ และเห็นความสำคัญ ตามภาระงาน จนกระทั่งได้รับรางวัล "โรงเรียนวิถิพุทธ รุ่นที่ 6"
- 2) เป็นครูที่จัดกิจกรรมและเข้าร่วมกิจกรรมโรงเรียนวิถิพุทธอย่างต่อเนื่องตามแนวทาง 29 ประการ สู่ความเป็นโรงเรียนวิถิพุทธ
- 3) เป็นครูที่สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมและมีบทบาทเป็นครูในวิถิพุทธแกนนำ
- 4) เป็นครูที่เป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตนในวิถิพุทธ เช่น ประพฤติตามหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ปฏิบัติธรรม และจัดกิจกรรมทางธรรมสู่ผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

1.2 การกำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวางแผนการลงพื้นที่เพื่อการสัมภาษณ์ ได้ออกแบบการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบลึก และมีการกำหนดกรอบในการศึกษา และใช้การสนทนากลุ่มตามกรอบของข้อค้นพบที่ได้รับจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของการศึกษาภาคสนาม

1.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในระยะที่ 1 ของการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ออกแบบเครื่องมือเพื่อใช้ประกอบการเก็บข้อมูลโดยใช้แนวทางในการสัมภาษณ์ และกรอบในการสนทนากลุ่ม

1.4 การกำหนดวิธีการจัดกระทำข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ มาทำการลดทอนข้อมูล ตรวจสอบข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งกระบวนการทั้ง 3 กระบวนการนี้ได้ทำควบคู่ไปกับกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1.4.1 การลดทอนข้อมูล เป็นการนำข้อมูลในภาคสนามมาวิเคราะห์แล้วจัดลงในหัวข้อ ที่เกี่ยวกับประเด็นที่ศึกษา ทั้งนี้เพื่อเป็นการเลือกหาจุดที่น่าสนใจของแต่ละตัวแปรที่ศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับตัวแปรที่สนใจศึกษาและเป็นข้อมูลที่เกิดจากการปฏิบัติจริงของผู้ให้ข้อมูล รวมทั้งมีความเชื่อมโยงกับประเด็นของตัวแปรที่ผู้วิจัยสนใจศึกษา

1.4.2 การตรวจสอบข้อมูล เป็นกระบวนการที่ใช้ในการตรวจสอบข้อมูลโดยพิจารณาถึงความถูกต้องและความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูล โดยพิจารณาจากการสนทนาพูดคุยโดยมีหลักฐานประกอบระหว่างการสนทนา ความพอเพียงของข้อมูล กำหนดได้โดยประเด็นคำถามที่ผู้วิจัยได้เตรียมไว้ก่อนการสัมภาษณ์

1.4.3 การวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิจัยในระยะที่ 1 นี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อมุ่งพัฒนารูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถิพุทธ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (analytic induction)

1.4.4 การกำหนดรหัสในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ในการกำหนดรหัสเพื่อประกอบการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์ ได้กำหนดรหัส ดังนี้

ครูโรงเรียนวิถีพุทธภาคเหนือ คนที่ 1 และคนที่ 2 เป็นครูโรงเรียนวิถีพุทธ N1 และ N2

ครูโรงเรียนวิถีพุทธภาคตะวันตก คนที่ 1 และคนที่ 2 เป็นครูโรงเรียนวิถีพุทธ W1 และ W2

ครูโรงเรียนวิถีพุทธภาคตะวันออก คนที่ 1 และคนที่ 2 เป็นครูโรงเรียนวิถีพุทธ E1 และ E2

ครูโรงเรียนวิถีพุทธภาคใต้ คนที่ 1 และคนที่ 2 เป็นครูโรงเรียนวิถีพุทธ S1 และ S2

ครูโรงเรียนวิถีพุทธภาคกลาง คนที่ 1 และคนที่ 2 เป็นครูโรงเรียนวิถีพุทธ C1 และ C2

ครูโรงเรียนวิถีพุทธภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คนที่ 1 และคนที่ 2 เป็นครูโรงเรียนวิถีพุทธ NE1 และ NE2

โดยรหัสที่ได้กำหนดไว้นี้จะปรากฏอยู่ใต้คำสัมภาษณ์ที่คณะผู้วิจัยนำมาใช้เป็นข้อมูลสนับสนุนประกอบผลการวิเคราะห์เพื่อให้เห็นข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ได้เก็บรวบรวมจากการศึกษาภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก

ระยะที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อทดลองใช้รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธที่พัฒนาขึ้น

ในระยะที่ 2 นี้ใช้การศึกษาด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ โดยการนำข้อมูลจากการศึกษาในระยะที่ 1 มาทดลองใช้เพื่อศึกษาผลการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ แสดงรายละเอียดของการดำเนินการวิจัยได้ดังนี้

2.1 กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษา

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษา คือ ครูโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ได้จากการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) จำแนกเป็น 2 หน่วยการศึกษา ดังนี้

2.1.1 หน่วยครู ได้เลือกครูในวิถีพุทธ จำนวน 18 คน จาก 6 โรงเรียนๆ ละ 3 คน เหตุผลที่กำหนดหน่วยครู 3 คนต่อโรงเรียน เพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (data triangulation) ด้านบุคคล เพื่อตรวจสอบว่าถ้าบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไป ข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่อย่างไร โดยได้กำหนดคุณสมบัติของครูในวิถีพุทธ ดังนี้

- 1) เป็นครูที่สอนอยู่ในโรงเรียนวิถีพุทธ (โรงเรียนยังไม่เคยได้รับรางวัล)
- 2) เป็นครูที่เข้าร่วมกิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธตามโอกาส
- 3) เป็นครูที่สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ใดก็ได้

2.1.2 หน่วยโรงเรียน ได้เลือกศึกษากับครูที่สอนอยู่ในโรงเรียนวิถีพุทธทั้งโรงเรียนจำนวน 2 โรงเรียน (จากโรงเรียนเดิม) โดยรับสมัครครูเข้าร่วมกิจกรรมเชิงปฏิบัติการเพิ่มเติม โดยคำนวณจากร้อยละ 100 ของจำนวนครูที่สมัครใจ โดยได้กำหนดคุณสมบัติของโรงเรียนวิถีพุทธ ดังนี้

- 1) เป็นโรงเรียนวิถีพุทธ (โรงเรียนยังไม่เคยได้รับรางวัล)
- 2) มีครูสมัครใจเข้าร่วมโครงการวิจัย ร้อยละ 100 ที่สมัครใจ
- 3) โรงเรียนจัดกิจกรรมตามแนวทางของโรงเรียนวิถีพุทธ

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือในการวิจัยในระยะที่ 2 นี้ คณะผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

2.2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง คือ กระบวนการพัฒนาครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ประกอบด้วย ขั้นตอนและกิจกรรมตามรูปแบบที่พัฒนาขึ้น มี 6 กิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 แลกเปลี่ยนเรียนรู้สู่ครูในวิถีพุทธมืออาชีพ (Think-Pair-Share: TPS)

กิจกรรมที่ 2 เวทีสาธารณะชี้ทางปัญญา (Open Forum Discussion: OFD)

กิจกรรมที่ 3 ครูดีในวิถีพุทธ (Good Role of Model: GRM) ด้วยกิจกรรม Jigsaw Reading

กิจกรรมที่ 4 เรียนรู้ สู่ศรัทธา นำมาปฏิบัติ (Learn-Believe-Practice: LBP) ด้วยกิจกรรม Look-Pair-Share

กิจกรรมที่ 5 จากเสวนาธรรมนำสู่ชั้นเรียน (Dhamma Dialogue to Classroom: DDC) ด้วยกิจกรรม Read-Pair Share

กิจกรรมที่ 6 จากชั้นเรียนสู่วิจัย (Routine to Research) ด้วยการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน

2.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีดังนี้

1) แบบประเมินตนเองความเป็นครูในวิถีพุทธ (ครูประเมินตนเอง) แบ่งเป็น 3 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของครู จำนวน 5 ข้อ ตอนที่ 2 ความคิดเห็นในการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะครูในวิถีพุทธ จำนวน 15 ข้อ และตอนที่ 3 ความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับเจตคติของความเป็นครูในวิถีพุทธ จำนวน 3 ข้อ

2) แบบประเมินการเป็นแบบอย่างที่ดีของครูในวิถีพุทธ (ประเมินโดยผู้เรียน) โดยให้ผู้เรียนได้เขียนเรียงความจากกิจกรรมการสะท้อนคิด “ครูดีในดวงใจ”

3) แบบบันทึกการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ แบ่งเป็น 3 ชั้น ประกอบด้วย ชั้นที่ 1 คำถามในการสะท้อนคิดด้านเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครู ชั้นที่ 2 แบบบันทึกการสะท้อนคิดของครูในวิถีพุทธ (การเปลี่ยนแปลงตนเองของครู) และชั้นที่ 3 แบบบันทึกผลลัพธ์ผู้เรียน (การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน) โดยที่ในแบบบันทึกการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ จะใช้บันทึกหลังจากทำกิจกรรมย่อยทั้ง 6 กิจกรรม ซึ่งจะทำให้การบันทึกโดยครู ทั้งนี้ เพื่อให้ครูสะท้อนคิดการปฏิบัติหน้าที่ของตนเองในฐานะครูที่สอนอยู่ในโรงเรียนวิถีพุทธ โดยการบันทึกเกี่ยวกับการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาตนเองของครูและการพัฒนาผู้เรียนตามแนวทางวิถีพุทธ

4) แบบบันทึกการศึกษาภาคสนาม (สำหรับผู้วิจัย) ใช้เป็นแบบบันทึกสำหรับผู้วิจัยในการเข้าร่วมกิจกรรมวิถีพุทธ บริบทของโรงเรียน และกิจกรรมเชิงปฏิบัติการที่โรงเรียน

5) บัตรบันทึกการสะท้อนคิด 3-2-1 ซึ่งจะใช้บัตรสะท้อนคิดนี้ให้ผู้เข้าร่วมได้บันทึกหลังจากจบกิจกรรมทันทีโดยใช้เวลาในการบันทึก 3-5 นาที

ในการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวัดที่นำเสนอไว้ข้างต้นนี้ ได้ใช้การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จากครูโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ และโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน โดยที่เครื่องมือนี้จะปรากฏอยู่ในเล่มคู่มือการพัฒนาครูตามรูปแบบการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธในภาคผนวก

2.3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการทดลองใช้รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธที่พัฒนาขึ้นด้วยการจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ และข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาได้จะเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งจะได้ดำเนินการลงรหัสข้อมูลก่อนนำเสนอผลการวิเคราะห์ ดังนี้

นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษา คนที่ 1 ถึงคนที่ 8 ใช้รหัส นักเรียน P1 ถึง นักเรียน P8
 นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา คนที่ 1 ถึงคนที่ 13 ใช้รหัส นักเรียน M1 ถึง นักเรียน M14
 ครูโรงเรียนวิถีพุทธ คนที่ 1 ถึงคนที่ 4 ใช้รหัส ครูโรงเรียนวิถีพุทธ T1 ถึง ครูโรงเรียนวิถีพุทธ T4
 โรงเรียนวิถีพุทธ ทั้ง 6 โรงเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ ได้กำหนดรหัสของโรงเรียน ประกอบด้วย โรงเรียนวิถีพุทธ ก โรงเรียนวิถีพุทธ ข โรงเรียนวิถีพุทธ ค โรงเรียนวิถีพุทธ ง โรงเรียนวิถีพุทธ จ และ โรงเรียนวิถีพุทธ ฉ

ในการกำหนดรหัสนี้จะนำเสนอประกอบผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธด้วยการศึกษาภาคสนาม

2.4 แผนการทดลองใช้กระบวนการพัฒนาครูตามรูปแบบการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ด้วยการศึกษภาคสนาม (field study)

ในการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ที่พัฒนาขึ้น คณะผู้วิจัยได้กำหนดระยะของการลงพื้นที่ภาคสนามเป็น 3 ระยะ ดังนี้

2.4.1 ระยะการเข้าสู่พื้นที่ศึกษา คือ การลงพื้นที่เพื่อแนะนำกระบวนการพัฒนาครูตามรูปแบบการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ด้วยกระบวนการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ (Reflection process in Buddhist way)

2.4.2 ระยะการทดลอง คือ การปฏิบัติงานสอนของครูที่มีการบูรณาการกิจกรรมวิถีพุทธเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติงานและการดำรงชีวิตประจำวัน โดยดำเนินการตามขั้นตอนของกระบวนการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ (Reflection process in Buddhist way) ครูใช้ขั้นตอนของกระบวนการสะท้อนคิดเพื่อตรวจสอบตนเองในระหว่างปฏิบัติงานสอนหรือเข้าร่วมกิจกรรมวิถีพุทธของโรงเรียน และบันทึกลงในแบบบันทึกการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ

2.4.3 ระยะเวลาการศึกษาผลการทดลอง คือ การเข้าไปสังเกตแบบมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการการจัดกิจกรรมวิถีพุทธของครูภายในโรงเรียน สังเกตบริบทของโรงเรียน และสัมภาษณ์เชิงลึกตามแนวคำถามของกระบวนการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ

2.5 การวิเคราะห์เพื่อตอบคำถามวิจัย

การวิเคราะห์เพื่อศึกษาผลการเปลี่ยนแปลงของเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูก่อนและหลังเข้าร่วมกระบวนการพัฒนาครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากข้อมูลที่ได้รับจากการบันทึกของครูในวิถีพุทธและผู้เรียน โดยใช้การสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (analytic induction) เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อ 3

ระยะที่ 3 การนำเสนอผลการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ

ในการนำเสนอผลการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ คณะผู้วิจัยได้ออกแบบการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการจัดการศึกษาในระยะที่ 3 เป็นการจัดการกิจกรรมถอดบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้กับกลุ่มเป้าหมายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาครู และครูและผู้บริหารสถานศึกษา ทั้งนี้เพื่อให้ทราบแนวทางการพัฒนาโดยใช้กิจกรรมตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ ครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.) กระทรวงศึกษาธิการ และสังกัดสำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร การวิเคราะห์ข้อมูลในระยะที่ 3 นี้ ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) และการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (analytic induction) ที่ได้รับจากการสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อ 3

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัย 1) เพื่อศึกษาแนวทางการปฏิบัติของครูที่มีเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดี 2) เพื่อพัฒนาและตรวจสอบรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ และ 3) เพื่อวิเคราะห์และนำเสนอผลการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงได้ดังต่อไปนี้

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แบ่งการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็น 5 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ผลการสัมภาษณ์และพัฒนารูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ เพื่อนำเสนอแนวทางไปสู่การปฏิบัติเพื่อการพัฒนาครูอย่างยั่งยืน ตอนที่ 2 ผลการพัฒนาและตรวจสอบรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธจากการสนทนากลุ่ม ตอนที่ 3 ผลการวิจัยเชิงคุณภาพจากการทดลองใช้รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ตอนที่ 4 การนำเสนอผลการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ และตอนที่ 5 สรุปแนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อให้บรรลุผลตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ แสดงรายละเอียดของแต่ละตอนได้ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการสัมภาษณ์และพัฒนารูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ เพื่อนำเสนอแนวทางไปสู่การปฏิบัติเพื่อการพัฒนาครูอย่างยั่งยืน

ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก คณะผู้วิจัยได้แบ่งประเด็นในการนำเสนอเป็น 3 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 หลักพุทธธรรมสำหรับครูในวิถีพุทธ

การประยุกต์ใช้หลักธรรมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีความจำเป็นสำหรับการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน ครูในวิถีพุทธจะมีแนวทางในการบูรณาการหลักธรรมไปสู่การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และครูจะยึดหลักพุทธธรรมที่ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติวิชาชีพครู ผลการสัมภาษณ์ปรากฏดังนี้

“มองในด้านหลักธรรมคำสอน พระพุทธเจ้าท่านก็สอนเรื่องความมีสติ ความไม่ประมาท เป็นต้น ลองกรองออกมาใช้ ถ้าเราอยากให้อารมณ์ของชาติเป็นอย่างไร เราต้องเน้นตรงนี้ก่อน ให้เด็กมี DBL (Dhamma-based learning) หลักนี้เราสามารถแทรกได้ทุกวิชาที่สอน”

(ครูโรงเรียนวิถีพุทธ W1, สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2558)

“เราใช้หลักพรหมวิหาร 4 ค่ะ คือสอนเด็กให้มีความรักแล้วเขาก็จะทำดีต่อคนอื่น โดยให้ครูเป็นฐานก่อน โดยครูต้องทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี เมื่อมีพรหมวิหาร 4 แล้วในด้านหลักการเรียนการศึกษาเราก็สอนหลักอิทธิบาท 4 คือสอนให้พอใจในวิชาที่เรียน เขาพอใจสิ่งต่างๆ ก็จะตามมา ไม่ว่าจะป็นวิริยะ จิตะ วิมังสา”

(ครูโรงเรียนวิถิปุทธ W2, สทนากลุ่ม, 18 พฤศจิกายน 2558)

“นอกจากนั้นก็มีหลักเรื่องวุฒิ 4 คือการคบคนดี คนต้นแบบ ฟังข้อคิดจากท่าน ขวนขวายหาความรู้จากแหล่งความรู้ ไตร่ตรองพิจารณา และปฏิบัติตามให้เหมาะสมแก่สภาพการณ์ แต่กระบวนการการศึกษาต้องใช้หลักอริยสัจ 4 อย่างข้อแรกทุกข้อ การที่เด็กอ่านหนังสือไม่ออกก็เป็นปัญหาของครู ต้องหาสาเหตุ คือสาเหตุ แล้วเราก็ตั้งเป้าหมายแก้ปัญหาเพื่อให้เด็กอ่านออกเขียนได้ แต่ต้องอาศัยกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้เด็กอ่านออกเขียนได้แล้วลงมือทำ”

(ครูโรงเรียนวิถิปุทธ W3, สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2558)

“การสอนใช้ตามหลักสูตรแกนกลาง และเราจะเสริมเองโดยใช้หลักธรรมของนวกวาทสอดแทรกเข้าไปโดยมีตัวอริยสัจ 4 เป็นตัวตั้ง การจัดการเรียนการสอนในเด็กที่มีหลายศาสนา ก็เน้นให้เขาไม่สงบ เน้นการให้ผู้เรียนได้นำไปประพฤติปฏิบัติ”

(ครูโรงเรียนวิถิปุทธ N1, สัมภาษณ์, 2 พฤศจิกายน 2558)

“เราใช้หลักอิทธิบาท 4 เพราะเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมกับเด็กในวัยเรียน ส่วนครูอาจารย์ก็ใช้หลักพรหมวิหาร โดยพระคุณเจ้าที่มาสอนในโรงเรียนก็จะเน้นหลักธรรม 2 หมวดนี้ แล้วปกติหลักธรรม สิ่งที่เราปลูกฝังแก่เด็กคือ หลักไตรสิกขา โดยโรงเรียนจะนำมาออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ เมื่อได้ออกแบบแล้ว ในด้านกระบวนการถ่ายทอดความรู้ของครู ต้องมีเทคนิคและวิธีการอย่างไรบ้าง”

(ครูโรงเรียนวิถิปุทธ C1, สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2558)

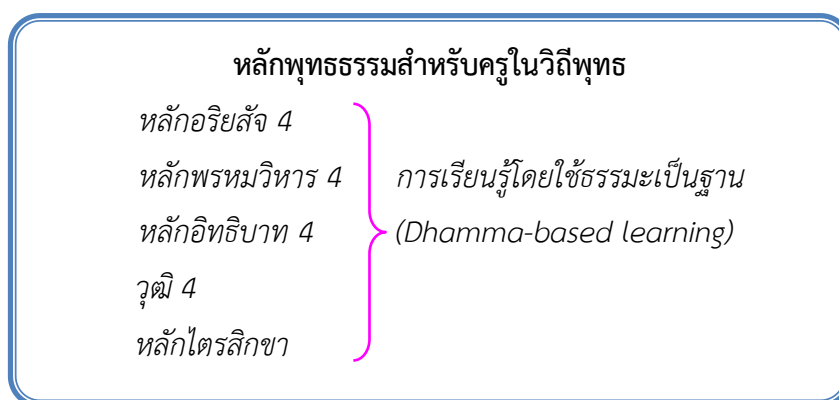
“จริงๆมันอยู่ในวิธีการสอนอยู่แล้วครับ แต่บางที่เราอาจจะไม่รู้ว่านั้นคือหลักธรรมที่เรานำมาใช้ เช่น การเข้าห้องตรงเวลา การส่งงานตรงเวลา เรื่องนี้ก็จะเป็นการรักษาวินัยของนักเรียน เด็กก็จะรู้หน้าที่ของตนเอง แล้วก็ไปสอดคล้องกับหลักธรรมอยู่แล้ว เด็กที่ติด 0 ติด ร มส แต่เราก็มีโครงการของโรงเรียนก็คือเข้าค่ายสละ 0 ซึ่งก็คือการเชิญเชิญให้เด็กผ่านให้ได้ ก็ไปสอดคล้องกับพรหมวิหาร 4 บางส่วนนะครับ เพราะฉะนั้นมันอยู่ในวิถีปฏิบัติของครูอยู่แล้ว”

(ครูโรงเรียนวิถิปุทธ S1, สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2558)

“หลักธรรมต่อมา คืออิทธิบาท 4 เป็นหลักปฏิบัติเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จไม่ว่าจะทำอะไรก็แล้วแต่ต้องพอใจ พอใจแล้วลงมือทำ ทำแล้วก็ใคร่ครวญแล้วปรับปรุงอย่างหลัก PBCA ที่ฝรั่งทำ”

(ครูโรงเรียนวิถิพุทธ C4, สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2558)

จากการสัมภาษณ์ครูในวิถิพุทธเกี่ยวกับหลักธรรมที่นำไปบูรณาการในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และหลักธรรมที่ครูยึดเป็นแนวทางในการปฏิบัติวิชาชีพ ทำให้ได้ข้อค้นพบที่สอดคล้องกับการปฏิบัติงานในสภาพจริงของครูในวิถิพุทธ สามารถสรุปเป็นภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 4.1 หลักพุทธธรรมสำหรับครูในวิถิพุทธที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดี

ส่วนที่ 2 รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถิพุทธ

ในรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถิพุทธ ประกอบด้วย คุณลักษณะของครูในวิถิพุทธ หน้าที่ของครูในวิถิพุทธ และแนวทางการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถิพุทธ ผลการสัมภาษณ์ปรากฏดังต่อไปนี้

คุณลักษณะของครูในวิถิพุทธ

“การทำตัวให้เป็นอย่างค่ะ เราอยากให้ได้กพุทธเพราะ เราต้องพุทธเพราะให้เป็นตัวอย่าง อยากให้เด็กประหยัด เราต้องทำตัวประหยัดให้เขาเห็น ถ้าครูไม่เป็นตัวอย่าง จะเกิดคำถามในใจเด็ก อย่างการดื่มกาแฟแก้วละแพงๆ ถ้าเก็บเงินส่วนนั้นไว้จะเหลือเงินเก็บ มาตึมน้ำเปล่าแทน”

(ครูโรงเรียนวิถิพุทธ W2, สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2558)

“ครูที่เป็นต้นแบบของดิฉันคือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพราะทรงสอนถึง การปฏิบัติตัวที่ดีควรจะทำอย่างไร พระจริยวัตรของพระองค์ท่านเป็นแบบอย่างที่ดีทุก ด้าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง พระบรมราโชวาทหรือปรัชญาการดำเนิน ชีวิต หรือทรงสอนเรื่องความเป็นครู”

(ครูโรงเรียนวิถิพุทธ C1, สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2558)

“ให้เป็นปกติ และให้เป็นธรรมชาติ โดยให้เราารู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ควรทำ เป็น ประโยชน์ เป็นการสอนการใช้ชีวิตไม่สุร่ยสุร่าย ไม่ฟุ่มเฟือย ให้เป็นชีวิตที่พอและดี พอ แต่ละคนอาจไม่เท่ากัน แต่ดีต้องเท่ากันเพราะมีหลักธรรมเป็นเกณฑ์วัด การใช้ชีวิตใน โรงเรียนก็ต้องมีเกณฑ์มาตรฐานเดียวกัน”

(ครูโรงเรียนวิถิพุทธ W1, สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2558)

“ขอเน้นเรื่องพื้นฐานทางครอบครัวนะครับ คุณยายของผมเป็นแบบอย่างใน เรื่องการยึดมั่นในวิถีชีวิตที่ใกล้ชิดกับศาสนา ไปด้วยวิถีชีวิตไป ตั้งแต่เล็กผมทำอะไร ไม่ค่อยเป็นคุณตาก็จะสอนเรื่องการล้างถ้วยชาม สอนให้เก็บไว้ในที่เก็บอย่างเป็น ระเบียบเรียบร้อย พอมาเป็นครูก็เข้าวัดให้เด็กเห็น ไม่ใช่แค่ทำบุญแล้วก็กลับ แต่ต้อง ช่วยพระช่วยวัดเก็บกวาดคือการเข้าวัดให้ถึงวัดไม่ผิวเผิน”

(ครูโรงเรียนวิถิพุทธ W1, สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2558)

“เราอาจจะโชคดีที่เราเกิดในครอบครัวที่มุ่งมั่นและปฏิบัติในเรื่องของศาสนา เพราะครอบครัวของคุณยายจะปลูกฝังให้ใกล้ชิดต่อพระศาสนามาตั้งแต่เด็ก เริ่มจากการ ใส่บาตร ฟังพระสวดมนต์ให้พร ฟังพระเทศน์ ร่วมทำวัตรเช้า-เย็นที่วัด ทำให้เกิดความ ซาบซึ้ง คำนึงกับวัด จนต่อมาเมื่อโตเป็นเด็กนักเรียนได้เรียนพุทธศาสนาวินัยใน วิชา ต่อมาคุณแม่บวชชีจึงถือเป็นบุคคลต้นแบบด้านธรรมะ ด้วยความเป็นนักศึกษา พระพุทธศาสนาวินัยจึงได้ทำหน้าที่กล่าวนำในการอาราธนาศีลอาราธนาธรรมใน วัดใกล้บ้านเป็นประจำ”

(ครูโรงเรียนวิถิพุทธ W2, สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2558)

“จากการอยู่ที่นี้มา 3 ปี ภูมิใจที่ได้สร้างคนให้เป็นคน ทุกคนมีพรสวรรค์ และมีพรแสวงกันหมด คนเก่งก็มีเยอะ สังคมปัจจุบันเป็นยุคโลกาภิวัตน์ สังคมมีการ แ่งแย่งชิงดีชิงเด่นกันมาก ทั้งในเรื่องของเวลาและการทำงานมีการแข่งขันกันตลอด

คนจึงมีความเห็นแก่ตัวกันมาก เราจึงต้องมาสอนเด็กในการแบ่งปัน ให้คนอื่นมากกว่าจะคอยรับ”

(ครูโรงเรียนวิถียุทธ C1, สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2558)

“ครูในวิถียุทธควรจะเป็นผู้นำทางปัญญา ไม่มั่งงายในเรื่องไม่มีเหตุผล ศึกษาให้ถึงแก่นธรรมะ ไม่เป็นพวกวัตถุนิยม สามารถแยกแยะได้ว่าอะไรคือคำสอนในทางพระพุทธศาสนาที่แท้ อะไรไม่ใช่ การทำงานโรงเรียนวิถียุทธต้องให้ความสำคัญเรื่องจิตใจ”

(ครูโรงเรียนวิถียุทธ C4, สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2558)

จากการสัมภาษณ์ครูในวิถียุทธ สามารถสรุปคุณลักษณะของครูในวิถียุทธ ประกอบด้วย มีศรัทธาในวิถียุทธ น้อมนำแนวทางจากครูต้นแบบ รักในการประกอบวิชาชีพครู อยู่ในสภาพแวดล้อมวิถียุทธ มีคุณธรรมประจำตน หมั่นฝึกฝนตามหลักไตรสิกขา เป็นแบบอย่างที่ดีของศิษย์และเพื่อนครู แสดงรายละเอียดจากการสัมภาษณ์เชิงลึกครูในวิถียุทธที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดีได้ดังภาพต่อไปนี้

คุณลักษณะของครูในวิถียุทธ

- การทำตัวให้เป็นตัวอย่าง	- เรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์
- มีครูที่เป็นต้นแบบ	- ภูมิใจที่ได้สร้างคนให้เป็นคน
- ครูในวิถียุทธควรจะเป็นผู้นำทางปัญญา	- สอนเด็กในการแบ่งปัน
- การยึดมั่นในวิถีชีวิตที่ใกล้ชิดกับศาสนา	- มีชีวิตที่ปกติและเป็นธรรมชาติ
- ใกล้ชิดต่อพระศาสนามาตั้งแต่เด็ก	- ศึกษาให้ถึงแก่นธรรมะ

ภาพที่ 4.2 คุณลักษณะของครูในวิถียุทธที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดี

หน้าที่ของครูในวิถียุทธ

“ประสิทธิผลของการใช้กระบวนการฝึกธรรมะ คือเมื่อนักเรียนจะอยู่กับสิ่งเสพติด อบายมุขก็จะไม่คิดเสพ คิดลอง หรือมัวเมาในอบายมุข เกม ล้อลามก เพราะหน้าที่ของครูคือเราจะสอนให้หรือปลุกฝังเข้าไปในสายเลือดให้เห็นโทษภัยของสิ่งไม่ดีเหล่านี้ หลักปฏิบัติตามแนววิถียุทธที่กล่าวมา ใหม่ ๆ ก็ยังไม่เป็นที่ยอมรับทั้งในวงการศึกษาและสังคมทั่วไป แต่เมื่อเราทำจริงจึงให้เป็นที่น่าปรากฏต่อวงการการศึกษาและสังคม”

(ครูโรงเรียนวิถียุทธ C3, สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2558)

“โรงเรียนจัดกิจกรรมวิถีพุทธทุกวันจันทร์คาบแรก ลานไทรลานธรรม ต้นไม้พูดได้ กิจกรรมจิตอาสารู้จักให้ ธรรมะสัญจรโดยมีชุมชนเป็นแบบอย่าง กิจกรรมเข้ากรรมรุกขมูล คือ นิมนต์พระและสามเณร และชุมชนมาปฏิบัติธรรมที่สวนป่าของโรงเรียน”

(ครูโรงเรียนวิถีพุทธ N2, สัมภาษณ์, 2 พฤศจิกายน 2558)

“การฝึกคนเราต้องเริ่มจากเมื่อยังเด็ก อยากให้ประเทศชาติเราก้าวหน้าเราต้องเตรียมคนตั้งแต่ตอนนี้นี้คือทำให้ผมต้องมาเป็นครู การฝึกให้เด็กนำกล่องกระดาษเก่าถ้าเรานำไปทิ้งก็เป็นขยะรกรโรงเรียนก็ให้ไป recycle มาประดิษฐ์เป็นที่เก็บของก็เป็น การสอนเรื่องความประหยัด และถ้ามีมากทำสวดยก็แบ่งให้คนอื่น สอนเรื่องการรู้จักให้”

(ครูโรงเรียนวิถีพุทธ W1, สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2558)

“เกี่ยวกับสื่อและกิจกรรมที่ทำ เราเน้นให้เป็นต้นแบบ เป็นการทำให้แบบบูรณาการ เช่น การกราบ การไหว้ การกระทำ การพูด ครูก็ต้องพูดสิ่งที่ดีออกไป แล้วเราก็นำไปสอนเขาไปด้วย เขาจะบูรณาการกับสิ่งที่เขาเรียน”

(ครูโรงเรียนวิถีพุทธ C1, สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2558)

“เมื่อเด็กๆ ได้เข้าร่วมกิจกรรมวิถีพุทธแล้ว จากการสังเกตพฤติกรรมของเด็กพบว่า ว่ากิริยามารยาทเรียบร้อยขึ้น และเสียงสะท้อนจากกรรมการสถานศึกษา และผู้ปกครองชม การทะเลาะวิวาทซึ่งแต่ก่อนโรงเรียนแห่งนี้เคยขึ้นชื่อเรื่องการทะเลาะวิวาท เดียวนี้หมดไป เด็กมีความนิ่งเวลาสวดมนต์ ผลการเรียนโดยรวมดีขึ้น”

(ครูโรงเรียนวิถีพุทธ C4, สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2558)

“ขั้นตอนกิจกรรมของเรา เริ่มจากตอนเช้า หลังเคารพธงชาติ เรามีการสวดมนต์แบบสรภัญญะ กิจกรรมเหล่านี้เริ่มจากการจัดรูป-เทียนบูชาพระรัตนตรัย เราจะให้เด็กทำเองโดยครูไม่แทรกแซง แต่จะคอยเป็นพี่เลี้ยงคอยดูแล เด็กนำกิจกรรมมี 12 คน โดย 9 คนนำแถวหน้า อีก 3 คนนำซักธงขึ้นยอดเสา และนำร้องเพลงชาติ และบอกทำความเคารพเมื่อมีพระสงฆ์มาให้อาวาต นอกจากนี้เรายังมีกิจกรรมการให้รางวัล เรามีการให้รางวัลเด็กที่มีความประพฤติเรียบร้อยทุกอาทิตย์ เป็นโครงการของครูร่วมกับพระสงฆ์ โดยพระสงฆ์เป็นผู้เลือกเด็กที่มีความเรียบร้อยในขณะที่ทำกิจกรรม”

(ครูโรงเรียนวิถีพุทธ C2, สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2558)

“จริงๆ เราเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมนะครับ เราอยู่กันโดยรวมแต่ถ้าไม่มีความขัดแย้งกันในเชิงศาสนา เด็กก็อยู่ด้วยกันได้ กินข้าวด้วยกันได้ เราอาจจะระวังเรื่องชนิดของอาหาร ก็ไม่มีปัญหาอะไร เพราะฉะนั้นเหมือนกับเป็นลักษณะสังคมที่ควรจะนำศึกษาคืออยู่กันอย่างไรให้อยู่กันได้ เพราะทุกศาสนาเหมือนกันคือคิดให้เป็นคนดี ให้เป็นคนมีคุณธรรม ให้เป็นคนไม่เบียดเบียนคนอื่น แล้วก็ปฏิบัติให้มันตรงกันกับหลักแนวคิดของศาสนา”

(ครูโรงเรียนวิถียุทธ S1, สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2558)

จากการสัมภาษณ์ครูในวิถียุทธ สามารถสรุปหน้าที่ของครูในวิถียุทธ ที่สังเคราะห์ได้จากการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย ถ่ายทอดศิลปวิทยาตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ ชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ดีงาม บูรณาการหลักธรรมในการสอนในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ออกแบบกิจกรรมวิถียุทธได้อย่างเป็นรูปธรรม ส่งเสริมให้ผู้เรียนสร้างนวัตกรรมทางธรรม ยกย่องชื่นชมศิษย์ให้ปรากฏในหมู่คณะ และประเมินผลผู้เรียนด้วยการสะท้อนคิดอย่างกัลยาณมิตร แสดงรายละเอียดจากการสัมภาษณ์เชิงลึกครูในวิถียุทธที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดีได้ดังภาพต่อไปนี้

หน้าที่ของครูในวิถียุทธ

- การใช้กระบวนการฝึกธรรมะ
- ฝึกคนเราต้องเริ่มจากเมื่อยังเด็ก
- จัดกิจกรรมวิถียุทธทุกวันจันทร์คาบแรก
- การสอนเรื่องความประหยัด
- จัดกิจกรรมลานไทรลานธรรม
- เน้นปฏิบัติให้เป็นต้นแบบ
- จัดสื่อ “ต้นไม้พูดได้”
- การสังเกตพฤติกรรมของเด็ก
- จัดกิจกรรมจิตอาสารู้จักให้
- คอยเป็นที่เลี้ยงคอยดูแล
- ปฏิบัติให้ตรงกันกับหลักแนวคิดของศาสนาเมื่ออยู่ในสังคมพหุวัฒนธรรม
- มีกิจกรรมการให้รางวัลเด็กที่มีความประพฤติเรียบร้อย

ภาพที่ 4.3 หน้าที่ของครูในวิถียุทธที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดี

ส่วนที่ 3 กระบวนการในการพัฒนาครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ

การผลการศึกษาระดับภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกครูโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำเกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิตของครูและการจัดกิจกรรมวิถีพุทธภายในโรงเรียน สามารถวิเคราะห์ให้สอดคล้องกับกระบวนการสะท้อนคิดทั้ง 6 ชั้น ปรากฏผลดังนี้

ชั้นที่ 1 รู้หน้าที่การเป็นครูในวิถีพุทธ

“ครูในวิถีพุทธควรจะเป็นผู้นำทางปัญญา ไม่มั่งงายในเรื่องไม่มีเหตุผล ศึกษาให้ถึงแก่นธรรมะ ไม่เป็นพวกวัตถุนิยม สามารถแยกแยะได้ว่าอะไรคือคำสอนในทางพระพุทธศาสนาที่แท้ อะไรไม่ใช่ การทำงานโรงเรียนวิถีพุทธต้องให้ความสำคัญเรื่องจิตใจ”

(ครูโรงเรียนวิถีพุทธ C4, สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2558)

“จากการอยู่ที่นี้มา 3 ปี ภูมิใจที่ได้สร้างคนให้เป็นคน ทุกคนมีพรสวรรค์ และมีพรแสวงกันหมด คนเก่งก็มีเยอะ สังคมปัจจุบันเป็นยุคโลกาภิวัตน์ สังคมมีการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกันมาก ทั้งในเรื่องของเวลาและการทำงานมีการแข่งขันกันตลอด คนจึงมีความเห็นแก่ตัวกันมาก เราจึงต้องมาสอนเด็กในการแบ่งปัน ให้คนอื่นมากกว่าจะคอยรับ”

(ครูโรงเรียนวิถีพุทธ C1, สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2558)

“มองในด้านหลักธรรมคำสอน พระพุทธเจ้าท่านก็สอนเรื่องความมีสติ ความไม่ประมาท เป็นต้น ลองกรองออกมาใช้ ถ้าเราอยากให้อนาคตของชาติเป็นอย่างไร เราต้องเน้นตรงนี้ก่อน ให้เด็กมี DBL (Dhamma based learning) หลักนี้เราสามารถแทรกได้ทุกวิชาที่สอน”

(ครูโรงเรียนวิถีพุทธ W1, สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2558)

ชั้นที่ 2 ปรับตัวตามหลักไตรสิกขา

“ในการพัฒนากิจกรรมและโครงการโรงเรียนวิถีพุทธนั้น ที่สำคัญผู้บริหารต้องให้ความสำคัญและต้องปฏิบัติมาก่อน ถ้าผู้บริหารไม่เอาด้วยนี่คือจบเลย เรื่องการส่งเสริมคุณธรรมจะไปต่อไม่ได้ แต่เราก็ค่อยๆ ปรับกิจกรรมและออกแบบให้เหมาะสมกับผู้เรียนและชุมชนรอบโรงเรียน”

(ครูโรงเรียนวิถีพุทธ N1, สัมภาษณ์, 2 พฤศจิกายน 2558)

“การแต่งกาย เราก็จะแต่งนำเด็ก ท่านผู้อำนวยการก็จะแต่งนำด้วย เช่น การใส่ชุดขาวทุกวันพระ หรือใส่ผ้าไทยทุกวันศุกร์ การพูดจากับเด็กก็จะพูดแต่คำพูดที่สร้างสรรค์ เน้นคำชมมากกว่าคำตำ จะตักเตือนก็ต้องว่ากันด้วยเหตุผล เด็กก็จะฟัง ถ้าเราดูหรือตำ เด็กจะไม่กล้าเข้ามาหาเวลาที่เขามีปัญหา โดยเฉพาะโรงเรียนของเรามีหอพักให้นักเรียนชาวเขาด้วย เราต้องดูแลเขาเหมือนลูก ถ้าเราทิ้งพวกเขา ก็จะทำให้เด็กเคืองคว้าง”

(ครูโรงเรียนวิถิพุทธ N3, สัมภาษณ์, 2 พฤศจิกายน 2558)

“ที่โรงเรียนเรามีกิจกรรมพ่อครูแม่ครู ให้เด็กได้เลือกครูที่ตนเองอยากให้คุณดูแลและเป็นที่ยอมรับ พ่อครูแม่ครูอาจจะเป็นครูที่ปรึกษาหรือไม่ก็ได้ ครูจะดูแลไปเรื่อยๆ จนสิ้นปีการศึกษา คอยให้คำปรึกษาในทุกเรื่อง กิจกรรมนี้จะช่วยปรับปรุงพฤติกรรมเด็กได้ เพราะเขาจะรู้สึกว่ามีโรงเรียนเป็นบ้านหลังที่สองจริงๆ”

(ครูโรงเรียนวิถิพุทธ C3, สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2558)

ขั้นที่ 3 เรียนรู้ให้เป็นสัตบุรุษ

“ในการทำงานก็จะมีเพื่อนครูช่วยกันคิดในการออกแบบกิจกรรม ถ้าจะริเริ่มทำสิ่งใหม่ๆ ในโรงเรียน เราสองคนก็จะเริ่มต้นก่อน เช่น การใส่ชุดขาวในวันพระ การรับประทานอาหารมังสวิรัต ซึ่งเริ่มต้นแรกๆ ก็ไม่มีคนเห็นด้วย แต่พอผู้อำนวยการคนปัจจุบันย้ายมา ท่านสนับสนุน งานวิถิพุทธก็เริ่มเป็นรูปเป็นร่างค่ะ”

(ครูโรงเรียนวิถิพุทธ W2, สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2558)

“การทำตัวให้เป็นตัวอย่างค่ะ เราอยาก让孩子พูดเพราะ เราต้องพูดเพราะให้เป็นตัวอย่าง อยากให้เด็กประหยัด เราต้องทำตัวประหยัดให้เขาเห็น ถ้าครูไม่เป็นตัวอย่าง จะเกิดคำถามในใจเด็ก อย่างการดื่มกาแฟแก้วละแพงๆ ถ้าเก็บเงินส่วนนั้นไว้จะเหลือเงินเก็บ มาดื่มน้ำเปล่าแทน”

(ครูโรงเรียนวิถิพุทธ W2, สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2558)

ขั้นที่ 4 เปลี่ยนเจตคติที่ดีตามวิถิพุทธ

“ประสิทธิผลของการใช้กระบวนการฝึกธรรมะ คือแม้นักเรียนจะอยู่กับสิ่งเสพติด อบายมุขก็จะไม่คิดเสพ คิดลอง หรือมัวเมาในอบายมุข เกม ล้อลามก เพราะหน้าที่ของครูคือเราจะสอนให้หรือปลูกฝังเข้าไปในสายเลือดให้เห็นโทษภัยของสิ่งไม่ดีเหล่านี้ หลักปฏิบัติตามแนววิถิพุทธที่กล่าวมา ใหม่ๆ ก็ยังไม่เป็นที่ยอมรับทั้งในวงการศึกษาและสังคมทั่วไป แต่เมื่อเราทำจริงจึงให้เป็นที่ปรากฏต่อวงการการศึกษาและสังคม”

(ครูโรงเรียนวิถิพุทธ C3, สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2558)

“ที่โรงเรียนเราเป็นพุทธวัฒนธรรม มีสองศาสนาอยู่กัน เด็กก็อยู่ด้วยกันได้ ก็ไม่มีปัญหาอะไร เราจะฝึกเด็กให้มีแนวทางในการปฏิบัติตนเมื่ออยู่ร่วมกัน หรือต้องทำกิจกรรมร่วมกัน สอนให้เป็นคนมีคุณธรรม ให้เป็นคนไม่เบียดเบียนคนอื่น นักเรียนพุทธเรามีน้อยกว่ามุสลิม แต่ก็สามารถจัดกิจกรรมได้อย่างลงตัว เพราะเราเลือกวิธีการปฏิบัติให้ตรงกันกับหลักแนวคิดของศาสนาที่มีลักษณะร่วมกัน”

(ครูโรงเรียนวิถีพุทธ S1, สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2558)

ขั้นที่ 5 บูรณาการธรรมนำสู่ผู้เรียน

“การสอนใช้ตามหลักสูตรแกนกลาง และเราจะเสริมเองโดยใช้หลักธรรมของนวโกวาทสอดแทรกเข้าไปโดยมีตัวอริยสัง 4 เป็นตัวตั้ง การจัดการเรียนการสอนในเด็กที่มีหลายศาสนา ก็เน้นให้เขาไม่สงบ เน้นการให้ผู้เรียนได้นำไปประพฤติปฏิบัติ”

(ครูโรงเรียนวิถีพุทธ N1, สัมภาษณ์, 2 พฤศจิกายน 2558)

“การดำเนินงานวิถีพุทธของเราผู้บริหารเปิดโอกาสให้เต็มที่จริงๆ ผู้อำนวยการโรงเรียนเองก็มีแนวคิดอะไรใหม่ๆ ที่จะประยุกต์หลักธรรมมาพัฒนาผู้เรียนเยอะมาก บางอย่างก็พยายามทำกันทีละอย่างๆ ก็ถือว่ายังโอเคอยู่”

(ครูโรงเรียนวิถีพุทธ S3, สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2558)

“นอกจากนั้นก็ยังมีหลักเรื่องวุฒิ 4 คือการคบคนดี คนต้นแบบ ฟังข้อคิดจากท่าน ขวนขวายหาความรู้จากแหล่งความรู้ ไตร่ตรองพิจารณา และปฏิบัติตามให้เหมาะสมแก่สภาพการณ์ แต่กระบวนการการศึกษาต้องใช้หลักอริยสัง 4 อย่างข้อแรกทุกๆ การที่ได้ก็อ่านหนังสือไม่ออกก็เป็นปัญหาของครู ต้องหาสมุทัย คือสาเหตุ แล้วเราก็ตั้งเป้าหมายแก้ปัญหาเพื่อให้เด็กอ่านออกเขียนได้ แต่ต้องอาศัยกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้เด็กอ่านออกเขียนได้แล้วลงมือทำ”

(ครูโรงเรียนวิถีพุทธ W3, สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2558)

“เราใช้หลักพรหมวิหาร 4 ค่ะ คือสอนเด็กให้มีความรักแล้วเขาก็จะทำดีต่อคนอื่น โดยให้ครูเป็นฐานก่อน โดยครูต้องทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี เมื่อมีพรหมวิหาร 4 แล้วในด้านหลักการเรียนการศึกษาเราก็สอนหลักอริยสัง 4 คือสอนให้พอใจในวิชาที่เรียน เขาพอใจสิ่งต่างๆ ก็จะตามมา ไม่ว่าจะป็นวิริยะ จิตตะ วิมังสา”

(ครูโรงเรียนวิถีพุทธ W2, สอนทนากลุ่ม, 18 พฤศจิกายน 2558)

ขั้นที่ 6 เพียรสร้างนวัตกรรมทางธรรม

“การจัดกิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธนั้น เรามีผู้บริหารที่ให้ความสำคัญและปฏิบัติมาก่อน ท่านผู้บริหารสนับสนุนให้คิดกิจกรรมใหม่ๆ เพื่อนำมาใช้ในการปรับพฤติกรรมของเด็ก ที่แรกๆ เราก็ทำก่อน ใช้ได้บ้างไม่ได้บ้าง ก็ค่อยๆ ปรับ จากนั้นก็นำไปแบ่งปันเพื่อนครู”

(ครูโรงเรียนวิถีพุทธ S1, สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2558)

“เกี่ยวกับสื่อและกิจกรรมที่ทำ เราเน้นให้เป็นต้นแบบ เป็นการทำให้แบบบูรณาการ เช่น การกราบ การไหว้ การกระทำ การพูด ครูก็ต้องพูดสิ่งที่ต้องออกไป แล้วเราก็สอนเขาไปด้วย เขาจะบูรณาการกับสิ่งที่เขาเรียน”

(ครูโรงเรียนวิถีพุทธ C1, สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2558)

“ที่โรงเรียนเราให้นักเรียนได้ทำโครงการวิชาการ เมื่อก่อนก็ให้ทำตามที่นักเรียนสนใจตามกลุ่มสาระต่างๆ แต่เมื่อเราเข้าสู่โรงเรียนวิถีพุทธ ก็เน้นให้นักเรียนได้คิดโครงการที่นำเอาหลักธรรมเข้าไปใช้ เช่น กิจกรรมแยกขยะ ของคณะกรรมการนักเรียน ก็เน้นให้มีการฝึกสติ ไม่ให้ทิ้งขยะปะปนกัน ผลพลอยได้ก็นำขยะที่แยกไปขาย สร้างรายได้ให้อีกด้วย”

(ครูโรงเรียนวิถีพุทธ N1, สัมภาษณ์, 2 พฤศจิกายน 2558)

“ทางโรงเรียนได้จัดทำป้ายพุทธศาสนสุภาษิตติดไว้ตามต้นไม้ เราเรียกว่า “ต้นไม้พูดได้” ติดไว้รอบๆ โรงเรียน ตามต้นไม้ ใช้คำง่ายๆ เด็กอ่านแล้วเข้าใจได้เลย เมื่อเด็กเห็นทุกวันๆ ก็จะทำให้ซึมซับไปเรื่อยๆ ก็มีบ้างที่ได้ไม่เข้าใจ มาถามครูก็จะอธิบายเพิ่มเติมให้ บางครั้งก็พูดหน้าเสาธง บางครั้งก็ในชั้นเรียน แล้วแต่สถานการณ์ แล้วก็ค่อยๆ เพิ่มปริมาณสุภาษิตไปเรื่อยๆ ช่วยได้ค่ะ”

(ครูโรงเรียนวิถีพุทธ E1, สัมภาษณ์, 24 พฤศจิกายน 2558)

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกครูในวิถีพุทธ พบว่า กระบวนการในการพัฒนาครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธสามารถวิเคราะห์ให้สอดคล้องกับ 6 ชั้นของกระบวนการสะท้อนคิด โดยได้มีการปรับตัวแปรให้สอดคล้องกับผลการศึกษาภาคสนาม อย่างไรก็ตามเนื่องจากกระบวนการสะท้อนคิดในวิถีพุทธตามที่ได้รับจากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า ไม่ได้เกิดขึ้นเป็นขั้นตอน ดังนั้น จึงกำหนดกระบวนการสะท้อนคิดในวิถีพุทธเป็น 6 วิธี ซึ่งไม่ได้เกิดขึ้นเป็นลำดับขั้นแต่จะปรากฏขึ้นในการปฏิบัติหน้าที่ประจำวันของครู ประกอบด้วย วิธีที่ 1 รู้หน้าที่การเป็นครูในวิถีพุทธ วิธีที่ 2 ปรับตัวตามหลักไตรสิกขา วิธีที่ 3 เรียนรู้ให้เป็นสัตบุรุษ วิธีที่ 4 เปลี่ยนเจตคติที่ติดตามวิถีพุทธ วิธีที่ 5 บูรณาการธรรมนำสู่ผู้เรียน และวิธีที่ 6 เพียรสร้างนวัตกรรมทางธรรม แสดงรายละเอียดจากการสัมภาษณ์เชิงลึกครูในวิถีพุทธที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดีได้ดังภาพต่อไปนี้

ขั้นที่ 6 เพียรสร้างนวัตกรรมทางธรรม

- ผู้บริหารสนับสนุนให้คิดกิจกรรมใหม่ๆ เพื่อนำมาใช้ในการปรับพฤติกรรมของเด็ก
- สื่อและกิจกรรมที่ทำจะบูรณาการกับสิ่งที่เขาเรียน
- เน้นให้นักเรียนได้คิดโครงการที่นำเอาหลักธรรมเข้าไปใช้

ขั้นที่ 5 บูรณาการธรรมนำสู่ผู้เรียน

- สอนใช้ตามหลักสูตรแกนกลาง และเราจะเสริมเองโดยใช้หลักธรรม
- ผู้บริหารมีแนวคิดอะไรใหม่ๆ ที่จะประยุกต์หลักธรรมมาพัฒนาผู้เรียน
- สอนหลักอิทธิบาท 4 คือสอนให้พอใจในวิชาที่เรียนแล้วสิ่งต่างๆ ก็จะตามมา

ขั้นที่ 4 เปลี่ยนเจตคติที่ดีตามวิถีพุทธ

- ฝึกเด็กให้มีแนวทางในการปฏิบัติตนเมื่ออยู่ร่วมกัน
- สอนให้เป็นคนมีคุณธรรม ให้เป็นคนไม่เบียดเบียนคนอื่น
- ฝึกให้เด็กอยู่ด้วยกันได้ในสังคมพหุวัฒนธรรม

ขั้นที่ 3 เรียนรู้ให้เป็นสัตว์บุรุษ

- ถ้าจะริเริ่มทำสิ่งใหม่ๆ ในโรงเรียน เราสองคนก็จะเริ่มต้นก่อน
- การทำตัวให้เป็นตัวอย่าง เช่น ถ้าเราอยากให้เด็กพูดเพราะ เราต้องพูดเพราะให้เป็นตัวอย่าง

ขั้นที่ 2 ปรับตัวตามหลักไตรสิกขา

- การพูดจากับเด็กก็จะพูดแต่คำพูดที่สร้างสรรค์ เน้นคำชมมากกว่าคำตำ
- การแต่งกาย เราก็จะแต่งนำเด็ก ท่านผู้อำนวยการก็จะแต่งนำด้วย
- เราก็ค่อยๆ ปรับกิจกรรมและออกแบบให้เหมาะสมกับผู้เรียนและชุมชน

ขั้นที่ 1 รู้หน้าที่การเป็นครูในวิถีพุทธ

- ครูในวิถีพุทธควรจะเป็นผู้นำทางปัญญา ไม่มั่งงายในเรื่องไม่มีเหตุผล
- การทำงานโรงเรียนวิถีพุทธต้องให้ความสำคัญเรื่องจิตใจ
- แทรกหลักธรรมได้ในทุกวิชาที่สอน

ภาพที่ 4.4 กระบวนการพัฒนาครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก คณะผู้วิจัยได้นำข้อมูลไปพัฒนาเป็นรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ และดำเนินการตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธที่พัฒนาขึ้นด้วยการสนทนากลุ่ม ซึ่งผลการสนทนากลุ่มได้นำเสนอในตอนที่ 2 ดังนี้

ตอนที่ 2 ผลการพัฒนาและตรวจสอบรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธจากการสนทนากลุ่ม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเพื่อตรวจสอบรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ แบ่งเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 หลักพุทธธรรมสำหรับครูในวิถีพุทธ

จากการศึกษาหลักพุทธธรรมที่ครูยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติวิชาชีพครู ประกอบด้วย กัลยาณมิตรธรรม 7 สัมปยุตธรรม 7 โยนิโสมนสิการ พรหมวิหาร 4 วุฒิ 4 อิทธิบาท 4 อริยสัจ 4 และสังคหวัตถุ 4 และสำหรับหลักธรรมที่ครูนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ประกอบด้วย กัลยาณมิตรธรรม 7 โยนิโสมนสิการ โอวาท 3 ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) และอริยสัจ 4 ผลการสนทนากลุ่มปรากฏดังนี้

“ผมสอนเรื่องศีล 5 ผมไม่ได้สอนให้นักเรียนท่องจำ แต่ผมให้หมายความว่าวันนี้เรามารักษาศีลกันใหม่ เช่น ศีลข้อที่ 1 วันนี้เป็นวันพระของโรงเรียนเราจะงดการเบียดเบียนผู้อื่น ผมจะฝึกก่อนพอเขาคุ่นเคยก็มาให้ความหมายอีกครั้งหนึ่งนะครับ คุณครูจะต้องสอนให้ถึงขั้นภาวนาให้ได้นะครับ”

(ผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน, สนทนากลุ่ม, 10 มกราคม 2559)

“นอกจากหลักพุทธธรรมที่คณะผู้วิจัยได้นำเสนอไว้จากการสัมภาษณ์และการสังเคราะห์เอกสารแล้ว หลักธรรมสำหรับครูที่สำคัญอีกหนึ่งอย่างคือ หลักสังคหวัตถุ 4 ค่ะ เช่น ครูจะเป็นผู้ให้ พุดจากกับผู้เรียนโดยให้การสื่อสารทางบวก ซึ่งครูก็จะนำมาปรับใช้ในการสื่อสารหรือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต่างๆ”

(ครูโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน, สนทนากลุ่ม, 10 มกราคม 2559)

“ขอเพิ่มเติมในส่วนของหลักธรรมที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนคือหลักโอวาท 3 ค่ะ คือ การสอนให้นักเรียนทำความดี ละเว้นจากการทำความชั่ว และทำจิตใจให้บริสุทธิ์ผ่องใส”

(ครูโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ, สนทนากลุ่ม, 10 มกราคม 2559)

“ตามที่ review มาก็ชอบแล้ว รวมทั้งข้อสรุปที่ได้สังเคราะห์มาจากการสัมภาษณ์มานี้ ดิฉันก็เห็นว่าเป็นข้อมูลที่ดีทีเดียว แต่ยังมีอีกที่สำคัญมากคือโยนิโสมนสิการ เราจะไม่ท่องหลักธรรม แต่ต้องนำหลักธรรมนั้นมาเป็นโยนิโสของคุณครูอย่างแท้จริง คือต้องทำเยอะ ต้องสู้ ต้องไม่ยอมแพ้ ซึ่งเด็กทุกวันนี้ไม่ใช่ว่าง่ายเหมือนเดิมนั้น ถ้าครูนำหลักโยนิโสมนสิการมาวิเคราะห์ให้ผู้เรียน และเมื่อคุณครูนำโยนิโส

มนสิการมาจัดการกับการทำงานและการดำเนินชีวิตของครูอย่างแท้จริง ครูก็จะจัดการกับปัญหาได้ ครูก็จะรู้เท่าทันกับปัญหาของเด็ก”

(นักวิชาการวิधिพุทธ, สนนทนากลุ่ม, 10 มกราคม 2559)

จากการสนทนากลุ่มของครูโรงเรียนวิधिพุทธและนักวิชาการวิधिพุทธเพื่อตรวจสอบเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมสำหรับครูในวิधिพุทธ ผู้ร่วมสนทนากลุ่มได้เสนอหลักธรรมเพิ่มเติมจากที่ได้เสนอไว้ข้างต้น สำหรับครูในวิधिพุทธเพื่อนำไปปรับใช้ในการจัดการเรียนการสอนและการปฏิบัติตนของครู ปรากฏผลการพิจารณาดังภาพต่อไปนี้

ผลการตรวจสอบหลักพุทธธรรมสำหรับครูในวิधिพุทธ

- ขอเพิ่มโยนิโสมนสิการ โดยนำหลักธรรมนั้นมาเป็นโยนิโสของคุณครูอย่างแท้จริง จะทำให้ครูรู้เท่าทันกับปัญหาของเด็กและนำหลักโยนิโสมนสิการมาวิเคราะห์ผู้เรียน
- เพิ่มเติมในส่วนของหลักโอวาท 3 (การสอนให้ทำความดี ละเว้นจากการทำความชั่ว และทำจิตใจให้บริสุทธิ์ผ่องใส)
- ครูนำหลักสังคหวัตถุ 4 มาปรับใช้ในการสื่อสารหรือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
- เริ่มสอนจากศีลและพัฒนาไปสู่ขั้นภาวนา

จุดเด่น: การบูรณาการธรรมนำสู่ผู้เรียน

ภาพที่ 4.5 ผลการตรวจสอบเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมสำหรับครูในวิधिพุทธด้วยการสนทนากลุ่ม

ส่วนที่ 2 องค์ประกอบของรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิधिพุทธ
องค์ประกอบที่ 1 คุณลักษณะของครูในวิधिพุทธ

จากการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ สามารถสรุปคุณลักษณะของครูในวิधिพุทธได้ว่า “มีศรัทธาในวิधिพุทธ น้อมนำแนวทางจากครูต้นแบบ รักในการประกอบวิชาชีพครู อยู่ในสภาพแวดล้อมวิधिพุทธ มีคุณธรรมประจำตน หมั่นฝึกฝนตามหลักไตรสิกขา เป็นแบบอย่างที่ดีของศิษย์และเพื่อนครู” และตรวจสอบจากการสนทนากลุ่มผลปรากฏดังนี้

“หมั่นฝึกฝนตามหลักไตรสิกขา นี่คือนิวัติชีวิตของชาวพุทธทั้งหมดตั้งแต่เกิดจนตาย เพราะฉะนั้น ถ้าคุณครูหมั่นฝึกฝนตนตามหลักไตรสิกขา ครูก็จะเป็นชาวพุทธที่ดี และเป็นครูในวิधिพุทธที่ดี มันก็จะเป็น 2 in 1 หรือ 3 in 1 อยู่ในนี้ แต่ว่าคำนี้เป็นคำใหญ่ นะ จะต้องทำให้ถึงแก่นของมันจริงๆ นะ หมั่นฝึกฝนตนตามหลักไตรสิกขา มันดีมากเพราะเมื่อได้ทำแล้วคุณครูจะไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค เพราะการทำงาน การดำเนินชีวิต จะมีอุปสรรคมาก และถ้าคุณครูหมั่นฝึกฝนตนตามหลักไตรสิกขาแล้วคุณครูจะไม่

ยอมแพ้ ไปทางนี้ไม่ได้ก็ถอยมาตั้งหลัก ไปอีกทางไม่ได้ก็ไม่ย่อท้อ ให้พัฒนาไปเรื่อยๆ แล้วคุณครูจะกลายเป็นคุณครูในวิถีพุทธที่ดี”

(นักวิชาการวิถีพุทธ, สนทนากลุ่ม, 10 มกราคม 2559)

“ถ้าอยากจะรู้ว่าครูในวิถีพุทธเป็นอย่างไรคุณครูได้ไม่ยากครับ ครูท่านนั้นจะต้องสุภาพเรียบร้อยแน่นอน มีการพูดจาปิยะวาจาแน่นอน และครูในวิถีพุทธจะต้องสร้างสังคมอุดมปัญญาให้เกิดขึ้นให้ได้ คำว่าอุดมปัญญาของผม คือ อุดมปัญญาในทางธรรมนะครับ เช่น ครูมีศีล 5 และปฏิบัติเป็นประจำ คุณครูพูดคุยกันด้วยหลักปิยะวาจา ครูพูดในหลักธรรมคำสอน ยกย่องคนดี ประชุมกันด้วยหลักเหตุผล พยายามประชุมในวันที่ใส่ชุดขาว เพราะชุดขาวเป็นเครื่องกำกับ สติที่ดี เหมือนการทำบุญ นี่คือนิยามของอุดมปัญญา ตอนนี้องค์กรโรงเรียนเกิดขึ้นแล้ว แล้วกำลังจะทำให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้โดยการเพิ่มความรู้เรื่องธรรมะคำสุภาษิต”

(ผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน, สนทนากลุ่ม, 10 มกราคม 2559)

“เมื่อเจอปัญหาหรือท้อหนักๆ ก็ต้องมีสติอยู่กับปัจจุบัน ให้กำลังใจตนเอง คือ บนวิกฤตย่อมมีโอกาส นั่งวิเคราะห์ และชีวิตมีไว้ต่อสู้ ปัญหาไว้แก้ และคิดเสมอว่า พระอาทิตย์ขึ้นทุกวัน ทรายใต้ที่พระอาทิตย์ยังขึ้น ข้าพเจ้าก็ยังมีหวังจึงทำให้ไม่ท้อถอย คิดหาวิธีการโดยใช้หลักของพระพุทธศาสนามาแก้ปัญหา จับเหตุให้ได้ว่าเหตุมาจากอะไร ค่อยๆ ศึกษาไป วิธีการแก้เหตุต้องเป็นอย่างไร แล้วจึงวางแผนต่อว่า เมื่อมีเหตุอย่างนั้น เราแก้ปัญหาแล้วเราจะไปอยู่ที่ไหน กราบเรียนโดยสรุปสั้นๆ ว่าเมื่อเจอปัญหาอะไรผมจะถอยมาก้าวหนึ่ง เสร็จแล้วก็ตั้งสติ แล้วก็ต้องให้กำลังใจตนเองเสมอ พอให้กำลังใจตนเองก็จะใช้หลักธรรมมาแก้ปัญหา”

(ผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ, สนทนากลุ่ม, 10 มกราคม 2559)

“เมื่อเจอปัญหาจะใช้หลักกัลยาณมิตรในฐานะเป็นหัวหน้าโครงการและหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ วิธีการคือเมื่อเจอปัญหาก็จะตั้งหลักก่อน และสิ่งสำคัญที่ใช้แก้ปัญหาได้คือธรรมะ เมื่อเจอหนักๆ ก็จะสืบค้นหาฟังพระอาจารย์ต่างๆ จาก youtube ก็จะได้วิธีการในการแก้ปัญหาหลากหลายมาก กัลยาณมิตรนี้ดีที่สุด ต้องมีกับทุกคนเริ่มตั้งแต่ภารโรง แม่ครัว คุณครูอัตราจ้าง ผู้ปกครองและโดยเฉพาะเด็ก และสังเกตดูว่าเวลาเราเจอปัญหาเรามักจะมีทางออกเมื่อเรามีกัลยาณมิตรอยู่รอบกาย และเมื่อมีวิกฤตต้องมีสติและสมาธิแล้วปัญหาก็จะตามมา”

(ครูโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน, สนทนากลุ่ม, 10 มกราคม 2559)

“พื้นฐานของภูมิธรรมของครูต้องมาจากครอบครัว ต้องบอกเลยว่าทุกอย่างต้องมาจากครอบครัว ถ้าครอบครัวหล่อหลอมมาจะทำให้ต่อยอดได้ง่ายมาก ที่โรงเรียนมีกิจกรรมหรือวิธีเกี่ยวกับการพัฒนาครูเรียกกิจกรรมที่ทำอย่างไรให้ครูมีจิตเมตตาเป็นกิจกรรมสานสายใยครอบครัว ให้นักเรียนได้เลือกครูพ่อครูแม่ ให้ดูแลเด็กเลือกกว่าจะอยู่กับใคร ครูหนึ่งคนจะดูแลเด็ก 10-13 คน เป็นการฝึกครูให้มีจิตเมตตาต่อเด็ก ซึ่งทำให้ครูสนิทและเอาใจใส่ดูแลเด็กกลุ่มนี้มาก ซึ่งเป็นวิธีการที่ครูได้ให้กับเด็ก ซึ่งเวลาเมื่อไปทำงานกับเพื่อครูก็จะถูกขัดเขลาและปูพื้นฐานไว้แล้ว”

(ครูโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน, สนทนากลุ่ม, 10 มกราคม 2559)

“เมื่อทำงานแล้วเจอปัญหาต้องให้เวลากับตนเอง ใหม่ๆ ก็จะมี เมื่อเจอแล้วหาทางออกไม่ได้ก็ต้องถอยหลังตั้งหลัก กลับไปบ้านไปวนคิดอยู่ว่าจะทำอะไร แล้วเริ่มใช้สติ ให้เวลากับตนเอง ย้อนคิดแล้วค่อยๆ คิดหาวิธีการ หาเหตุและผล เมื่อเจอปัญหาต้องใช้สติในการแก้แต่จะช้าหรือเร็วขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของผู้นั้นว่าจะแก้ได้เร็วขนาดไหน”

(ครูโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน, สนทนากลุ่ม, 10 มกราคม 2559)

“อยากย้ายจากสิ่งที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์มาซึ่งดิฉันก็เห็นด้วยว่าอยู่ในประเด็นสำคัญอีกอันหนึ่งคือ “อยู่ในสภาพแวดล้อมวิถีพุทธ” ดิฉันว่าอันนี้ต้องเติมคำว่า “สม่ำเสมอ” ลงไปด้วย ไม่ว่าจะในด้านกายกรรม มโนกรรม วชิกรรม เหมือนอย่างไรทุกๆ โรงเรียนได้พยายามสร้างสภาพแวดล้อมนี้ให้คุณครูอยู่ในสิ่งแวดล้อมนี้ ให้อยู่ในวิถีพุทธ สติก็จะยังคงถูกเรียกขึ้นเรื่อยๆ ถ้าเรามีอยู่คนเดียวแต่ที่เหลือไม่ไปกับเรา แหม! อุปสรรคจะเยอะเกิน ทีนี้ถ้าเราอยู่ในสภาพแวดล้อมอย่างนี้เรื่อยๆ ดิฉันเชื่อว่าตามหลักพระพุทธศาสนาแล้วชีวิตคือการศึกษ ลึกๆ คือ ศึกษา ชีวิตของมนุษย์หรือชาวพุทธคือการศึกษ ทุกคนทราบอยู่แล้ว เพราะฉะนั้น ทุกคนจะได้ประโยชน์ร่วมกันซึ่งสภาพแวดล้อมจะทำให้เราได้กายกรรม มโนกรรม วชิกรรม อยู่เรื่อยๆ”

(นักวิชาการวิถีพุทธ, สนทนากลุ่ม, 10 มกราคม 2559)

องค์ประกอบที่ 2 หน้าที่ของครูในวิถีพุทธ

จากการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ สามารถสรุปหน้าที่ของครูในวิถีพุทธได้ว่า “ถ่ายทอดศิลปวิทยาตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ ชี้นำแนวทางการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงาม บูรณาการหลักธรรมในการสอนในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ออกแบบกิจกรรมวิถีพุทธได้อย่างเป็นรูปธรรม ส่งเสริมให้ผู้เรียนสร้างนวัตกรรมทางธรรม ยกย่องชื่นชมศิษย์ให้ปรากฏในหมู่คณะ และประเมินผลผู้เรียนด้วยการสะท้อนคิดอย่างกัลยาณมิตร” ผลการสนทนากลุ่มปรากฏดังนี้

“การทำงานต้องค่อยๆ ทำค่อยเริ่มต้นทำไป เขาบอกว่าถ้าสร้างเหตุที่ถูกต้องกับผลที่ต้องการแล้ว มันก็จะสำเร็จ ค่ายกันตั้งแต่ผู้บริหาร กำหนดวิสัยทัศน์ ปรัชญา มีการจัดโครงการอ่อนน้อมถ่อมตนไหว้งามตามแบบไทย เราทำมาอย่างต่อเนื่อง นักเรียนมีชื่อเสียงเรื่องการมีสัมมาคารวะ”

(ผู้บริหารโรงเรียนวิถิพุทธพระราชทาน, สนนากลุ่ม, 10 มกราคม 2559)

“เพิ่งย้ายมาบริหารงานที่โรงเรียนได้ปีกว่าๆ ได้รับความร่วมมือกับคุณครูอย่างดี สิ่งหนึ่งที่พยายามมุ่งมั่นคือการทำคนให้เป็นคนดี ยกตัวอย่างให้คุณเห็น ใช้กรอบของความดี มาครอบนักเรียนเอาไว้ ด้วยกระบวนการต่างๆ สิ่งที่เราเริ่มดำเนินการไปแล้ว และค่อยๆ ขยายผลด้วยโรงเรียนใหญ่อาจข้ามปี นักเรียน 3,000 กว่าคน แต่ไม่ย่อท้อ สิ่งที่จะลงลึกไปถึงจิตใจของนักเรียนคือทำให้นักเรียนมีสมาธิ ควบคุมตนเองได้ ผอ.เคยไปทำวิจัยและได้คำแนะนำจากทีมวิจัยว่า นั่งสมาธิเพียง 5 นาที โดย 3 นาทีแรกให้ครูพูดเรื่องคุณธรรม และเวลาที่เหลือให้ครูทบทวนบทเรียนในช่วงโมงที่ผ่านมา และให้นั่งสมาธิก่อนจบคาบแล้วให้คิดถึงสิ่งที่เรียนในคาบเรียนนี้ ครูหลายคนนำไปใช้แล้วได้ผล นี่คือผลของการกระทำที่ใช้สมาธิเป็นตัวตั้ง”

(ผู้บริหารโรงเรียนวิถิพุทธชั้นนำ, สนนากลุ่ม, 10 มกราคม 2559)

“จากที่ได้รับผิดชอบงานโรงเรียนวิถิพุทธ ด้วยบริบทของโรงเรียนที่ขับเคลื่อนยาก แต่มีผู้บริหารโรงเรียนสนับสนุนเต็มที่ จึงทำให้งานเป็นรูปเป็นร่าง เช่น ทุกวันพระก็มีการจัดครูอบรมหน้าเสาธง แล้วให้พูดเกี่ยวกับธรรมะให้นักเรียน ผู้บริหารก็มีส่วนร่วมพยายามค่อยๆ ให้นักเรียน ให้แทรกซึมไปเรื่อยๆ และเช่นการนั่งสมาธิก่อนเริ่มเรียน และการสอดแทรกคุณธรรมในระหว่างเรียนเนื้อหา ก็เริ่มต้นจากกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา แล้วค่อยๆ กระจายไปตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ โรงเรียนมีโครงการเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม จะจัดให้นักเรียนได้รับการพัฒนา 100% มีการเข้าค่าย หรือการจัดกิจกรรมชั่วโมงว่างใจใส ที่ให้พระได้เข้ามาอบรมศีลธรรมจริยธรรมต่างๆ โรงเรียนพยายามจัดโครงการเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะวิถิพุทธและตรงตามอัตลักษณ์ของโรงเรียน”

(ครูโรงเรียนวิถิพุทธชั้นนำ, สนนากลุ่ม, 10 มกราคม 2559)

องค์ประกอบที่ 3 แนวทางการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ

ในด้านแนวทางการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ได้แบ่งการพัฒนาเป็น 3 ชั้น ประกอบด้วยในชั้นที่ 1 คือการพัฒนาตนตามหลักสัปปริสธรรม ชั้นที่ 2 คือการปฏิบัติตนต่อผู้เรียนตามหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 และชั้นที่ 3 คือการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนตามหลักธรรมาภิบาลของการศึกษา 7 ผลการสนทนากลุ่มปรากฏดังนี้

“ก่อนจะพัฒนาอะไรก็พัฒนาตนเองก่อน คือทุกกิจกรรมต้องดูแลแก้ไขตนเองเป็นหลัก ในห้องเรียนคุณครูก็ดูแลแก้ไขห้องเรียนตนเอง ฝ่ายบริหารก็ดูแลแก้ไขปัญหาอุปสรรคของโรงเรียน เราจะพูดคุยกันและเปรียบเทียบโดยนำหลักคุณธรรมมาเป็นเกณฑ์ในการเปรียบเทียบ”

(ผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน, สนทนากลุ่ม, 10 มกราคม 2559)

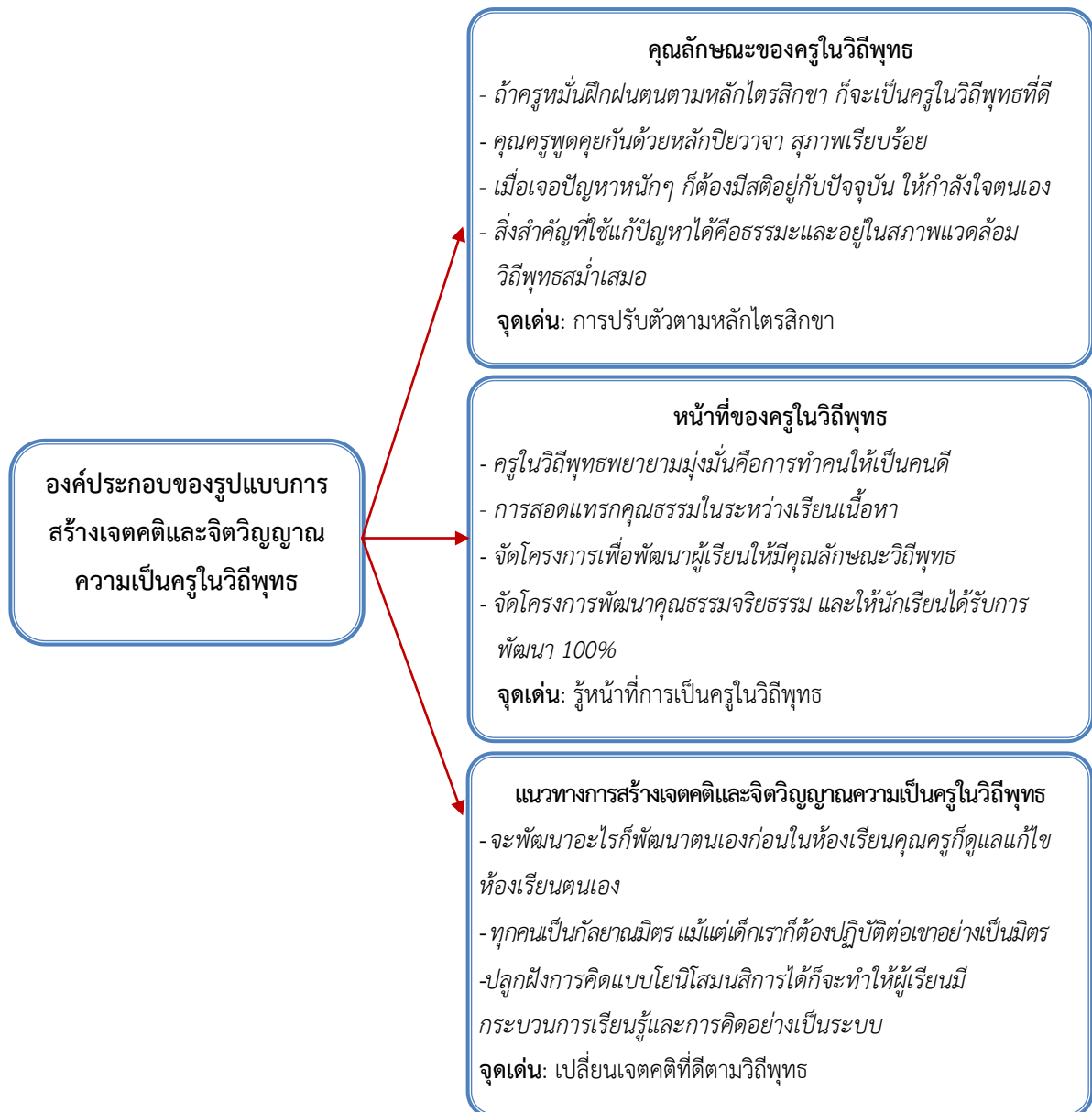
“ทุกคนเป็นกัลยาณมิตร แม้แต่เด็กเราก็ต้องปฏิบัติต่อเขาอย่างเป็นมิตร แม้ในยามที่เจอปัญหาหรืออุปสรรคก็มักจะมีกัลยาณมิตรมาช่วยเสมอ เช่น ไม่มีเงินเลย แต่ต้องหาเงินไปสมทบทุนทอดผ้าป่า จะทำอะไร ปรากฏว่ามีนักเรียนมาเสนอว่าเราไปขอรับบริจาคกันที่ตลาดใหม่คุณครู แล้วก็ให้นักเรียนอาสาสมัครพาไป แล้วก็ร่วมด้วยช่วยกันขอรับบริจาคเป็นเวลา 2 วันก็ทำให้ได้ยอดเงินเกือบหมื่นเพื่อนำไปทอดผ้าป่า”

(ครูโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน, สนทนากลุ่ม, 10 มกราคม 2559)

“ครูควรนำหลักโยนิโสมนสิการ ไปใช้ในการวิเคราะห์ผู้เรียน และถ่ายทอดหลักโยนิโสมนสิการไปสู่ผู้เรียน ให้เป็นผู้ที่ใ้ความคิดให้ถูกวิธี รู้จักแยกแยะพิจารณา ตามหลักเหตุและผล ฉะนั้น เมื่อคุณครูนำโยนิโสมนสิการมาจัดการกับการทำงานและการดำเนินชีวิตของครูอย่างแท้จริง ครูก็จะจัดการกับปัญหาได้ ครูก็จะรู้เท่าทันกับปัญหาของเด็ก และเมื่อครูถ่ายทอดหรือปลูกฝังการคิดแบบโยนิโสมนสิการได้ก็จะทำให้ผู้เรียนมีกระบวนการเรียนรู้และการคิดอย่างเป็นระบบ”

(นักวิชาการวิถีพุทธ, สนทนากลุ่ม, 10 มกราคม 2559)

จากการสนทนากลุ่มเพื่อตรวจสอบองค์ประกอบของรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ทำให้ได้ข้อค้นพบที่ชัดเจนเกี่ยวกับองค์ประกอบที่ 1 คุณลักษณะของครูในวิถีพุทธ องค์ประกอบที่ 2 หน้าที่ของครูในวิถีพุทธ และองค์ประกอบที่ 3 แนวทางการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ผลการตรวจสอบองค์ประกอบของรูปแบบฯ แสดงรายละเอียดได้ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 4.6 ผลการตรวจสอบองค์ประกอบของรูปแบบการสร้างความเห็นอกเห็นใจและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ

ส่วนที่ 3 กระบวนการพัฒนาครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ

กระบวนการพัฒนาครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ คือ กระบวนการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ มี 6 วิธี ประกอบด้วย วิธีที่ 1 รู้หน้าที่การเป็นครูในวิถีพุทธ วิธีที่ 2 ปรับตัวตามหลักไตรสิกขา วิธีที่ 3 เรียนรู้ให้เป็นสัตบุรุษ วิธีที่ 4 เปลี่ยนเจตคติที่ดีตามวิถีพุทธ วิธีที่ 5 บูรณาการธรรมนำสู่ผู้เรียน และวิธีที่ 6 เพียรสร้างนวัตกรรมทางธรรม ผลการสนทนากลุ่มปรากฏดังนี้

“สำหรับรูปแบบการสร้างดิฉันมองว่าเราจะสร้างอะไรก็ตามสำหรับวิถีพุทธ มันต้องสม่ำเสมอเนื่อง อันนี้ต้องไปฟังท่านเจ้าคุณ พระพรหมบัณฑิต ดิฉันอยากจะเติมว่าถ้าทุกคนมีผู้นำ ผู้ที่เป็น idol ในใจแล้วพยายามทำตามต้นแบบหรือตัวอย่างพยายามทำไปให้ถึงจุดนั้น ทำยังไงครูถึงจะไม่เสียกำลังใจ อยู่ในสภาพแวดล้อม พยายามสร้างแต่บางครั้งก็เสียกำลังใจ ทำยังไงให้สามารถสร้างกำลังใจให้ตัวเอง เป็นหนึ่งในรูปแบบที่ต้องมองหาว่าต้องทำยังไง”

(นักวิชาการวิถีพุทธ, สนทนากลุ่ม, 10 มกราคม 2559)

“วิธีการสร้างกำลังใจให้ตนเองที่ผู้วิจัยได้ประมวลมา 6 ขั้นตอนนี้ ดิฉันขอเสริมกระบวนการโค้ช คือไม่ว่าเราทำอะไรในโรงเรียน โค้ชเราจะเป็นทั้งผู้ให้แนวคิดให้กำลังใจและให้แนวทางที่ดี และโค้ชนี้อาจไม่ต้องเป็นโรงเรียนเดียวกันถ้าหาไม่ได้ ใช้การติดต่อสื่อสารผ่านมือถือ และการ show and share วันนี้เรามีการ show ด้วยการพูด เรา share กันทำให้เราได้ประเด็นกลับไปเป็นกำลังใจ กลับไปทำงานให้เราเราอาจจะจับคู่ buddy สพร.ก็ลดการอบรมให้น้อยลง แล้วเพิ่มการโค้ชแทนเป็นระยะแล้วเราก็กแลกเปลี่ยน วิธีการที่เราจะทำงานในโรงเรียน เราต้องมีคู่ buddy แล้วก็ show and share แล้วก็มีโค้ชมาให้กำลังใจและก็ให้กำลังใจตนเองด้วย มันจะเป็นรูปแบบที่ทำให้การพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณครูยังพอยู่ได้เรื่อยๆ”

(นักวิชาการวิถีพุทธ, สนทนากลุ่ม, 10 มกราคม 2559)

“บุคคลที่สำคัญในสถานศึกษาคือผู้บริหาร คือต้องทำให้เกิดศรัทธาให้ได้ ใจกล้าใจอย่าให้ขาด ทำการตลาดเป็นประจำ เพราะถ้าเราฝึกเด็กแล้วเราไม่ทำการตลาดพฤติกรรมก็จะกลับมาเหมือนเดิม ผู้อำนวยการจะทำได้ง่ายกว่า ขนาดผมเป็นรอง ผอ. ผมยังคิดว่ายาก ยิ่งถ้าเป็นครูที่เป็นหัวหน้าโครงการก็ยิ่งยาก”

(ผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน, สนทนากลุ่ม, 10 มกราคม 2559)

“ขอเสริมประเด็นครับ กิจกรรม show and share จะเป็นการเสริมพลังกัน และกัน การเข้าไปดูงานเป็นการแลกเปลี่ยนที่สร้างกำลังใจให้โรงเรียนหรือสถานที่ที่เข้า

เยี่ยม จากครูที่ไม่เห็นด้วยก็จะเริ่มมองเห็น ซึ่งเป็นกระบวนการสร้างศรัทธา เมื่อมีผู้
ศึกษาดูงาน ทำให้เกิดศรัทธา ทุกคนช่วยกันปิดกวดเช็ดถูเพราะจะมีคนมาศึกษาดูงาน
มีการตื่นตัว และทุกอย่างจะเกิดประโยชน์ที่เด็กซึ่งเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง”

(ผู้บริหารโรงเรียนวิถิพุทธชั้นนำ, สนทนากลุ่ม, 10 มกราคม 2559)

“เมื่อครูได้ยินผู้วิจัยขอความเห็นว่าการเรียนรู้ให้เป็นสัตบุรุษ เป็นคำที่ใหญ่ไป
หรือเปล่า ก็อยากขอเสนอความเห็นว่าจะใหญ่ไปนิดหนึ่งค่ะ อยากให้เป็นทำนองว่า
“เป็นแบบอย่างที่ดี” หรือ “เป็นคนดี” คนอ่านทั่วๆ ไปจะเข้าใจได้ดีกว่า ส่วนคำว่า
สัตบุรุษ เป็นคำที่เหมาะสมสำหรับพระพุทธเจ้า นี่เป็นความเห็นนะคะ”

(ผู้บริหารโรงเรียนวิถิพุทธพระราชทาน, สนทนากลุ่ม, 10 มกราคม 2559)

“การสร้างนวัตกรรมทางธรรมนี้ได้ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมหลายเรื่อง เช่น เก็บ
กล่องนมเพื่อแลกเก้าอี้ การแต่งชุดขาวในวันพระ การที่แต่ละโรงเรียนได้สร้างสิ่งที่
แตกต่างในเชิงบวก เช่น การที่เข้าไปในโรงเรียนแล้วเห็นภาพทุกคนใส่ชุดขาว ก็ทำให้
เป็นที่น่าเจริญใจ ดุสงบรมเย็น”

(ผู้บริหารโรงเรียนวิถิพุทธพระราชทาน, สนทนากลุ่ม, 10 มกราคม 2559)

กระบวนการพัฒนาครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถิพุทธ

- จะสร้างอะไรก็ตามสำหรับวิถิพุทธ จะต้องสม่ำเสมอต่อเนื่อง
 - ลดการอบรมให้น้อยลง แล้วเพิ่มการโค้ชแทน
 - บุคคลที่สำคัญในสถานศึกษาคือผู้บริหาร คือต้องทำให้เกิดศรัทธาให้ได้
 - ให้ใช้คำว่า “เป็นแบบอย่างที่ดี” หรือ “เป็นคนดี” แทนคำว่า “สัตบุรุษ”
 - การสร้างนวัตกรรมทางธรรมนี้ได้ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมหลายเรื่อง เช่น เก็บกล่องนม
เพื่อแลกเก้าอี้ การแต่งชุดขาวในวันพระ ทำให้เป็นที่น่าเจริญใจ ดุสงบรมเย็น
- จุดเด่น:** สร้างนวัตกรรมทางธรรม และเรียนรู้ให้เป็นแบบอย่างที่ดี

ภาพที่ 4.7 ผลการตรวจสอบกระบวนการพัฒนาครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและ
จิตวิญญาณความเป็นครูในวิถิพุทธ

จากภาพ 4.5 – 4.7 ได้สังเคราะห์จุดเด่นของประเด็นที่เชื่อมโยงไปสู่การสร้างกิจกรรมเพื่อใช้เป็น
แนวทางในการพัฒนากิจกรรมเพื่อพัฒนาครูในวิถิพุทธโดยมีความสอดคล้องกับกระบวนการที่คณะผู้วิจัยได้
สังเคราะห์ไว้เบื้องต้นจากการศึกษาในระยะ 1 และจากผลการตรวจสอบด้วยการสนทนากลุ่มจะเน้นผลที่

จะนำไปถ่ายทอดสู่ผู้เรียนเป็นสำคัญ และจากผลการสนทนากลุ่มเพื่อตรวจสอบกระบวนการพัฒนาครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ด้วยกระบวนการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ 6 วิธี ยังคงให้มีแนวทางของการพัฒนา 6 วิธีเหมือนเดิม แต่มีการปรับการใช้คำหรือภาษาของบางวิธีเพื่อให้มีความเข้าใจได้ง่ายของบุคคลในบริบทสังคมปัจจุบัน ได้แก่ วิธีที่ 1 รู้หน้าที่การเป็นครูในวิถีพุทธ วิธีที่ 2 ปรับตัวตามหลักไตรสิกขา วิธีที่ 3 เรียนรู้ให้เป็นแบบอย่างที่ดี วิธีที่ 4 เปลี่ยนเจตคติที่ดีตามวิถีพุทธ วิธีที่ 5 บูรณาการธรรมนำสู่ผู้เรียน และวิธีที่ 6 เพียรสร้างนวัตกรรมทางธรรม

รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ (ฉบับทดลองใช้)

ได้นำเสนอผลการศึกษาที่สอดคล้องกับการพัฒนารูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ แบ่งเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 หลักพุทธธรรมสำหรับครูในวิถีพุทธ

หลักพุทธธรรมที่ครูยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติวิชาชีพครู ประกอบด้วย กัลยาณมิตรธรรม 7 สัมปยุตธรรม 7 โยนิโสมนสิการ พรหมวิหาร 4 วุฒิ 4 อิทธิบาท 4 อริยสัจ 4 และสังคหวัตถุ 4 สำหรับหลักธรรมที่ครูนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ประกอบด้วย กัลยาณมิตรธรรม 7 โยนิโสมนสิการ โอวาท 3 ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) และอริยสัจ 4

ส่วนที่ 2 องค์ประกอบของรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ

องค์ประกอบของรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ มี 3 องค์ประกอบ ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 คุณลักษณะของครูในวิถีพุทธ

- มีศรัทธาในวิถีพุทธ
- น้อมนำแนวทางจากครูต้นแบบ
- รักในการประกอบอาชีพครู
- อยู่ในสภาพแวดล้อมวิถีพุทธสม่ำเสมอ
- มีคุณธรรมประจำตน
- หมั่นฝึกฝนตนตามหลักไตรสิกขา
- เป็นแบบอย่างที่ดีของศิษย์และเพื่อนครู

(สังเคราะห์จากการสัมภาษณ์ และตรวจสอบด้วยการสนทนากลุ่ม)

องค์ประกอบที่ 2 หน้าที่ของครูในวิถีพุทธ

- ถ่ายทอดศิลปวิทยาตามกลุ่มสาระการเรียนรู้
- ชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงาม
- บูรณาการหลักธรรมในการสอนในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้
- ออกแบบกิจกรรมวิถีพุทธได้อย่างเป็นรูปธรรมและเท่าทัน
- ส่งเสริมให้ผู้เรียนสร้างนวัตกรรมทางธรรม

ยกย่องชื่นชมศิษย์ให้ปรากฏในหมู่คณะ

ประเมินผลผู้เรียนด้วยการสะท้อนคิดอย่างกัลยาณมิตร

(สังเคราะห์จากการสัมภาษณ์ และตรวจสอบด้วยการสนทนากลุ่ม)

องค์ประกอบที่ 3 แนวทางการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ

(สถิติวิธีของครูในวิถีพุทธ)

ขั้นที่ 1 พัฒนาการตามหลักสัปปุริสธรรม 7 (ธรรมของสัตบุรุษ)

ในการพัฒนาตนตามหลักสัปปุริสธรรม มีทั้งหมด 7 ประการ

1) อัมมัญญาตา (รู้เหตุ) คือ รู้หลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมดา รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล เช่น รู้ว่ากระทำตามหลักการข้อนี้ ๆ จึงจะให้เกิดผลที่ต้องการอันนั้นๆ

2) อัตถัญญาตา (รู้ผล) คือ รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำหรือความเป็นไปตามหลัก เช่น การที่ตนกระทำอยู่มีความมุ่งหมายอย่างไร เมื่อทำไปแล้วจะบังเกิดผลอะไรบ้าง

3) อุตถัญญาตา (รู้ตน) คือ ความรู้จักตน คือรู้ว่าเรานั้นมีกำลังความรู้ ความสามารถ ความถนัด และคุณธรรมเท่าไร อย่างไร แล้วประพฤติให้เหมาะสมและรู้ที่จะแก้ไขปรับปรุงต่อไป

4) มัตถัญญาตา (รู้ประมาณ) คือ รู้จักความพอดีในการดำรงชีวิต เช่น การใช้จ่ายอย่างพอเพียง การบริโภคอย่างพอประมาณ

5) กาลัญญาตา (รู้กาล) คือ การรู้จักระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการประกอบกิจ กระทำหน้าที่ การงาน เช่น ให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะสมเวลา

6) ปริสสัยญาตา (รู้ชุมชน) คือ การรู้จักสภาพแวดล้อมหรือลักษณะของชุมชนเพื่อให้สามารถประพฤติตนได้ถูกต้องเมื่อต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับชุมชนนั้นๆ

7) ปุคคลัญญาตา (รู้คน) คือ เข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยเฉพาะผู้เรียนที่มาจากพื้นฐานทางครอบครัวที่แตกต่างกัน ครูควรมีความเข้าใจเพื่อให้สามารถแนะนำสั่งสอนได้ตามลักษณะที่แตกต่างนั้น

ปรับใช้ภาษาที่กระชับและเข้าใจง่ายได้ดังนี้

- 1) รู้หลักความจริงหรือเหตุผล
- 2) รู้ความมุ่งหมายและประโยชน์ที่ประสงค์
- 3) รู้จักความรู้ความสามารถและคุณธรรมของตน
- 4) รู้จักความพอดีในการดำรงชีวิต
- 5) รู้จักระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการทำหน้าที่การงาน
- 6) รู้จักสภาพแวดล้อมของชุมชนเพื่อให้ประพฤติตนได้ถูกต้อง
- 7) รู้จักและเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล

ขั้นที่ 2 การปฏิบัติตนต่อผู้เรียนตามหลักกัลยาณมิตรธรรม 7

ในการปฏิบัติตนต่อผู้เรียนตามหลักกัลยาณมิตรธรรมมีทั้งหมด 7 ประการ ดังนี้

- 1) ครูตามแนววิถีพุทธในฐานะเป็นปิโย คือ เป็นครูผู้มีความน่ารัก ในฐานะเป็นที่สบายใจ และสนิทสนม ชวนให้อยากเข้าไปปรึกษาและไต่ถาม
- 2) ครูตามแนววิถีพุทธในฐานะเป็นครุ คือ เป็นครูที่น่าเคารพ ในฐานะประพฤติสมควรแก่ฐานะ ให้เกิดความรู้สึกอบอุ่น เป็นที่พึ่งทางใจและปลอดภัย
- 3) ครูตามแนววิถีพุทธในฐานะเป็นภาวนีโย คือ เป็นครูที่น่ายกย่อง ในฐานะผู้ทรงคุณ คือ ความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง
- 4) ครูตามแนววิถีพุทธในฐานะเป็นวัตตา จ คือ รู้จักพูดให้ได้ผล เป็นผู้ให้คำแนะนำ ว่ากล่าว ตักเตือน และเป็นທີ່ปรึกษาที่ดี
- 5) ครูตามแนววิถีพุทธในฐานะเป็น วจนักขโม คือ อุดหนุนต่อถ้อยคำ อุดหนุนฟังได้ไม่เบื่อ ไม่ฉุนเฉียว เป็นผู้มีความอดทนต่อสิ่งที่มากระทบ แม้เด็กจะซุกซนก็ก็ต้องอดทนสอนและให้ความรู้ต่อศิษย์อย่างเท่าเทียมกัน
- 6) ครูตามแนววิถีพุทธในฐานะเป็นคัมภีร์ญจะกถัง กัตตา คือ แฉลงเรื่องล้าลึกได้ คือ สามารถอธิบายเรื่องยุ่งยากซับซ้อนให้เข้าใจได้ง่าย สอนจากสิ่งที่รู้แล้วไปหาสิ่งที่ยังไม่รู้
- 7) ครูตามแนววิถีพุทธในฐานะเป็น วัฏฐาเน นิโยชเย คือ ไม่แนะนำศิษย์ไปในทางเสื่อมเสีย แต่ควรส่งเสริมทางแห่งความเจริญให้แก่ศิษย์ เช่น สอนให้คบคนดี หมั่นศึกษาหาความรู้ มีโยนิโสมนสิการ และปฏิบัติตนเป็นคนดี

ปรับใช้ภาษาที่กระชับและเข้าใจง่ายได้ดังนี้

- 1) น่ารัก ชวนให้อยากเข้าไปปรึกษา
- 2) น่าเคารพ เป็นที่พึ่งทางใจและปลอดภัย
- 3) นายยกย่อง มีความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง
- 4) เป็นที่ปรึกษาที่ดี
- 5) อุดหนุนฟังถ้อยคำศิษย์ได้ไม่เบื่อ
- 6) อธิบายเรื่องซับซ้อนได้
- 7) ไม่แนะนำศิษย์ในทางเสื่อม

ขั้นที่ 3 พัฒนาระบบการเรียนการสอนตามหลักรุ่งอรุณของการศึกษา 7

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะตามหลักรุ่งอรุณของการศึกษา 7 มีดังนี้

- 1) มีมิตรดี
- 2) ประพฤติดีงาม
- 3) ใฝ่รู้ใฝ่สร้างสรรค์
- 4) ฝึกฝนตนอยู่เสมอ

- 5) ฝึกมองโลกและชีวิตด้วยเหตุผล
- 6) ดำเนินชีวิตอย่างไม่ประมาท
- 7) ฝึกการใช้ความคิดโดยคิดอย่างถูกวิธี (คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น)

ส่วนที่ 3 กระบวนการพัฒนาครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ

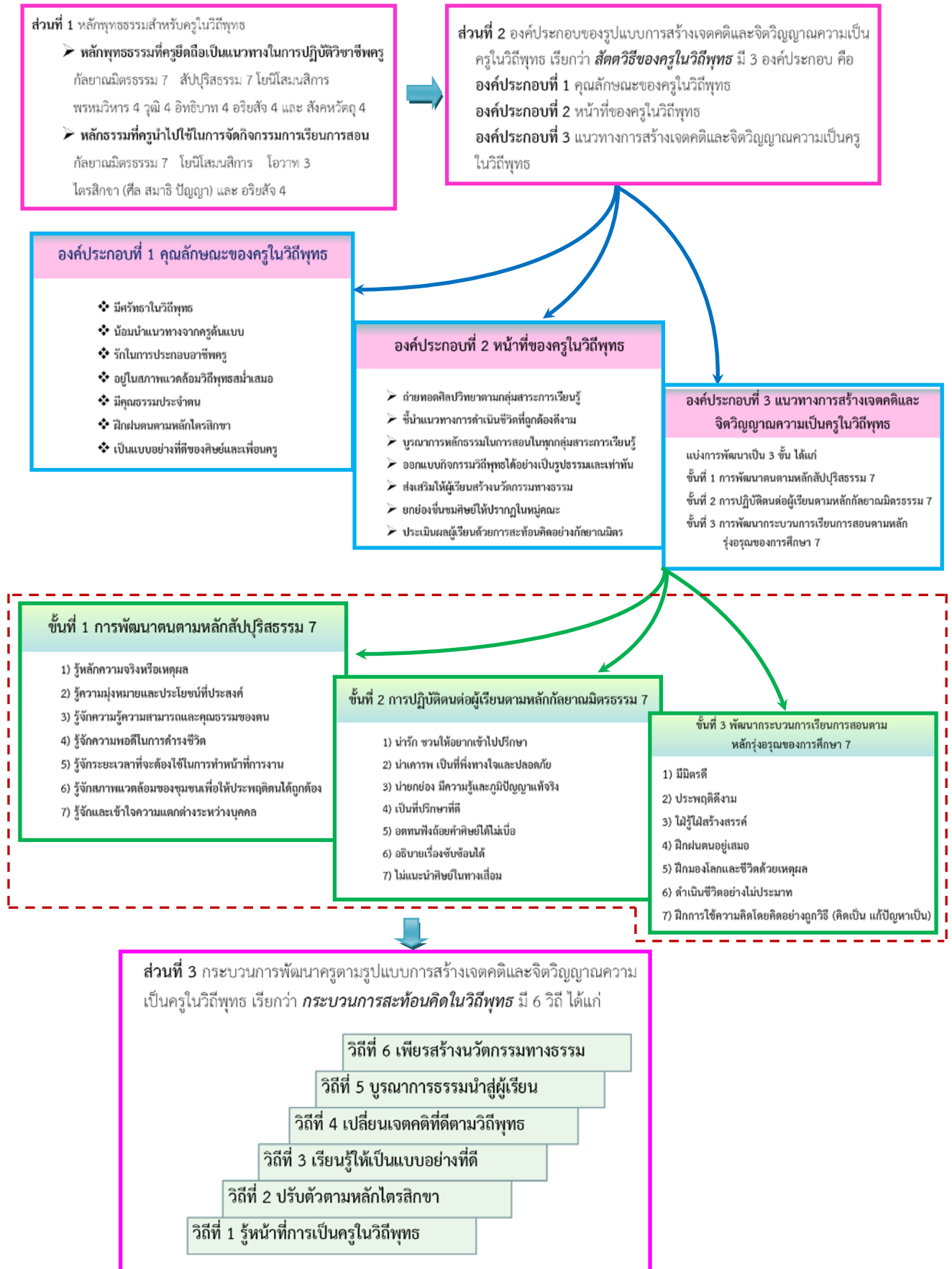
กระบวนการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ หมายถึง ขั้นตอนในการคิดพิจารณาอย่างใคร่ครวญจากประสบการณ์ในการปฏิบัติงานสอนและการเข้าร่วมกิจกรรมวิถีพุทธของครูโรงเรียนวิถีพุทธ และสามารถอธิบายให้ตนเองและผู้อื่นยอมรับได้อย่างสมเหตุสมผลทั้งในเชิงเหตุผลและเชิงประจักษ์ ภายใต้การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเพื่อกระตุ้นให้มีการพัฒนาความรู้ใหม่และนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เจตคติ และจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ประกอบด้วย 6 วิธี ดังนี้

- วิธีที่ 1 รู้หน้าที่การเป็นครูในวิถีพุทธ (สอดคล้องกับองค์ประกอบที่ 2 ของรูปแบบฯ)
- วิธีที่ 2 ปรับตัวตามหลักไตรสิกขา (สอดคล้องกับองค์ประกอบที่ 1 ของรูปแบบฯ)
- วิธีที่ 3 เรียนรู้ให้เป็นแบบอย่างที่ดี (สอดคล้องกับองค์ประกอบที่ 3 ของรูปแบบฯ)
- วิธีที่ 4 เปลี่ยนเจตคติที่ดีตามวิถีพุทธ (สอดคล้องกับองค์ประกอบที่ 3 ของรูปแบบฯ)
- วิธีที่ 5 บูรณาการธรรมนำสู่ผู้เรียน (สอดคล้องกับองค์ประกอบที่ 2 ของรูปแบบฯ)
- วิธีที่ 6 เพียรสร้างนวัตกรรมทางธรรม (สอดคล้องกับองค์ประกอบที่ 2 ของรูปแบบฯ)

(ได้ปรับเปลี่ยนจากกระบวนการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ 6 ขั้น เป็น 6 วิธี เนื่องจากผู้ทรงคุณวุฒิเสนอแนะว่าในกระบวนการพัฒนาในบริบทจริงๆ จะไม่ได้เกิดเป็นขั้นๆ แต่สามารถเกิดขึ้นได้ในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน)

ดังนั้น รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ (ฉบับทดลองใช้) มีส่วนประกอบหลักอยู่ 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 คือ หลักพุทธธรรมสำหรับครูในวิถีพุทธ ส่วนที่ 2 คือ องค์ประกอบของรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ และส่วนที่ 3 คือ กระบวนการพัฒนาครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ดังภาพต่อไปนี้

รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ (ฉบับทดลองใช้)

ภาพที่ 4.8 รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ (ฉบับทดลองใช้)

เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองและแนวทางการวัดเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ประกอบด้วย กิจกรรมพัฒนาครูสู่วิถีพุทธ 6 กิจกรรม มีรายละเอียดพอสังเขปดังนี้

กิจกรรมที่ 1 **รู้หน้าที่การเป็นครูในวิถีพุทธ**
วัตถุประสงค์ **เพื่อส่งเสริมการรู้หน้าที่การเป็นครูในวิถีพุทธ**
รูปแบบกิจกรรม **แลกเปลี่ยนเรียนรู้สู่ครูในวิถีพุทธมืออาชีพ (Think-Pair-Share: TPS)**

Think : ให้คิดเกี่ยวกับคำถามต่อไปนี้

- 1) ครูในวิถีพุทธ ควรมีลักษณะอย่างไร
 - 2) ครูในวิถีพุทธ จัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างไร ฯลฯ
- คิดสิ่งที่รู้ และเกิดจากประสบการณ์ของตน

Pair : จับคู่กับเพื่อนครู

ฟังแนวคิดเพื่อนครู แลกเปลี่ยนแนวคิด
 และร่วมกันสร้างหรือนำเสนอแนวคิดใหม่

Share : ร่วมกันสนทนากลุ่มใหญ่

ฟังแนวคิดผู้อื่น นำเสนอแนวคิดตน นำเสนอแนวคิด
 ของเพื่อน สร้างแนวคิดใหม่ร่วมกัน

สื่อในการจัดกิจกรรม แนวคำถามในการสะท้อนคิด

การประเมินผล บัตรบันทึกการสะท้อนคิด 3-2-1

แบบบันทึกการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ

(บันทึกแนวคิดใหม่ที่ได้จากการสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้)

บทบาทและหน้าที่

- 1) ผู้นำกิจกรรม (ตัวแทนครูโรงเรียนวิถีพุทธ)
- 2) ผู้บันทึกผลลัพธ์จากการทำกิจกรรม Think-Pair-Share
- 3) ผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 4 คนขึ้นไป

กิจกรรมที่ 2

ปรับตัวตามหลักไตรสิกขา

วัตถุประสงค์

เพื่อนำเสนอแนวทางการปรับตัวตามหลักไตรสิกขาของครูในวิถีพุทธ

รูปแบบกิจกรรม

เวทีสาธารณะชี้ทางปัญญา (Open Forum Discussion: OFD)

สนทนาในเนื้อหาเกี่ยวกับการปรับตัวของครูตามแนวทางของไตรสิกขา

- 1) การฝึกให้มีความประพฤติดตามศีล คือ ความประพฤติดีทางกาย และวาจา
- 2) การได้ฝึกฝนจิตใจให้นิ่งและแน่วแน่เพื่อให้ความมุ่งมั่นและใส่ใจในปฏิบัติหน้าที่ครู (คิดบวก)
- 3) การฝึกให้เกิดความรู้เข้าใจเหตุผลและสามารถแก้ปัญหาได้

สามารถจัดกิจกรรมได้โดย กำหนดให้ครูที่มีประสบการณ์ในการปรับตัวตามหลักไตรสิกขา มาพูดคุย เล่าประสบการณ์ของตน และมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนครู ข้อเสนอของการจัดกิจกรรมนี้จะทำให้ได้แบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตามแนวศีล สมาธิ และปัญญา

สื่อในการจัดกิจกรรม	แนวคำถามในการสะท้อนคิด เรื่อง ไตรสิกขา
การประเมินผล	<p>บัตรบันทึกการสะท้อนคิด 3-2-1</p> <p>แบบบันทึกการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ(บันทึกผลลัพธ์ที่ได้รับจากการสนทนา)</p>
บทบาทและหน้าที่	<ol style="list-style-type: none"> 1) ผู้นำกิจกรรม (ตัวแทนครูโรงเรียนวิถีพุทธ) 2) ครูผู้มีแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา 3) ผู้บันทึกผลลัพธ์จากการอภิปรายและสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 4) ผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 3 -15 คน
กิจกรรมที่ 3	เรียนรู้ให้เป็นแบบอย่างที่ดี
วัตถุประสงค์	เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ให้เป็นแบบอย่างที่ดีของครูในวิถีพุทธ
รูปแบบกิจกรรม	<p>ครูดีในวิถีพุทธ (Good Role of Model: GRM)</p> <p>ใช้กิจกรรม Jigsaw Reading</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. จับกลุ่ม 3 คน อ่านข้อความที่กำหนดให้ 2. เปลี่ยนกลุ่มใหม่ นำเสนอและแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับข้อความที่อ่าน 3. เขียนสรุปความรู้ที่ได้รับด้วยการเขียนแผนภาพความคิด
สื่อในการจัดกิจกรรม	<p>บัตรข้อความ จากคำสัมภาษณ์ หรือจากกิจกรรมวิถีพุทธ</p> <p>แนวคำถามในการสะท้อนคิด</p>
การประเมินผล	<p>บัตรบันทึกการสะท้อนคิด 3-2-1</p> <p>แบบบันทึกการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ</p> <p>(บันทึกแนวคิดใหม่ที่ได้จากการทำกิจกรรม Jigsaw Reading)</p> <p>แผนภาพความคิด (Mind Mapping)</p> <p>แบบประเมิน “ครูดีในดวงใจ”</p> <p>แบบประเมินตนเอง “ครูดีในวิถีพุทธ”</p>
บทบาทและหน้าที่	<ol style="list-style-type: none"> 1) ผู้นำกิจกรรม (ตัวแทนครูโรงเรียนวิถีพุทธ) 2) ผู้บันทึกผลลัพธ์จากการทำกิจกรรม Jigsaw Reading 3) ผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 4 คนขึ้นไป

กิจกรรมที่ 4	เปลี่ยนเจตคติที่ดีตามวิถีพุทธ
วัตถุประสงค์	เพื่อนำเสนอแนวทางการเปลี่ยนเจตคติที่ดีของครูในวิถีพุทธ
รูปแบบกิจกรรม	เรียนรู้ คู่ศรัทธา นำมาปฏิบัติ (Learn-Believe-Practice: LBP) ใช้กิจกรรม Look-Pair-Share มีขั้นตอนการปฏิบัติกิจกรรม ดังนี้ 1. อ่านบทสัมภาษณ์ และดูภาพกิจกรรมวิถีพุทธ (ตัวอย่างพอสังเขป) 2. สนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 3. เสนอแนวทางการปฏิบัติของตนเอง

ข้อความที่ 1

“นอกจากนี้ก็มีหลักเรื่องวุฒิ 4 คือการคบคนดี คนต้นแบบ ฟังข้อคิดจากท่าน ขวนขวายหาความรู้จากแหล่งความรู้ ไตร่ตรองพิจารณา และปฏิบัติตามให้เหมาะสมแก่สภาพการณ์ แต่กระบวนการการศึกษาต้องใช้หลักอริยสัจ 4 อย่างข้อแรกทุกข้อ การที่เด็กอ่านหนังสือไม่ออกก็เป็นปัญหาของครู ต้องหาสาเหตุ คือสาเหตุ แล้วเราก็ตั้งเป้าหมายแก้ปัญหาเพื่อให้เด็กอ่านออกเขียนได้ แต่ต้องอาศัยกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้เด็กอ่านออกเขียนได้แล้วลงมือทำ”

(ครูโรงเรียนวิถีพุทธ W3, สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2558)

ข้อความที่ 2

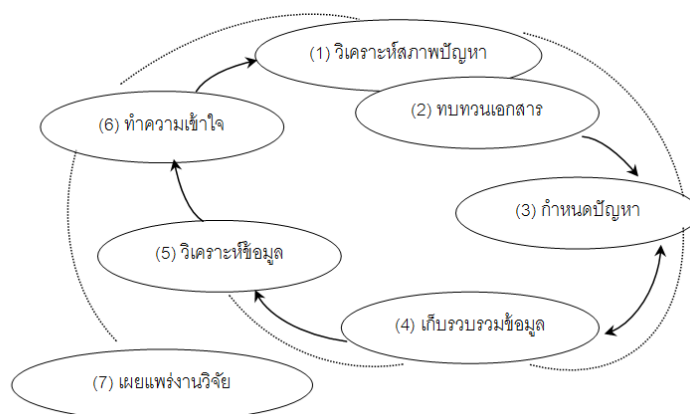
“การทำตัวให้เป็นตัวอย่างค่ะ เราอยากให้เด็กพูดเพราะ เราต้องพูดเพราะให้เป็นตัวอย่าง อยากให้เด็กประหยัด เราต้องทำตัวประหยัดให้เขาเห็น ถ้าครูไม่เป็นตัวอย่าง จะเกิดคำถามในใจเด็ก อย่างการดื่มกาแฟแก้วละแพงๆ ถ้าเก็บเงินส่วนนั้นไว้จะเหลือเงินเก็บ มาดื่มน้ำเปล่าแทน”

(ครูโรงเรียนวิถีพุทธ W2, สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2558)

สื่อในการจัดกิจกรรม	บัตรข้อความ จากคำสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม ภาพกิจกรรมวิถีพุทธ แนวคำถามในการสะท้อนคิด
การประเมินผล	บัตรบันทึกการสะท้อนคิด 3-2-1 แบบบันทึกการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ (บันทึกแนวคิดใหม่ที่ได้จากการทำกิจกรรมเรียนรู้ คู่ศรัทธา นำมาปฏิบัติ)
บทบาทและหน้าที่	1) ผู้นำกิจกรรม (ตัวแทนครูโรงเรียนวิถีพุทธ) 2) ผู้บันทึกผลลัพธ์จากการทำกิจกรรมเรียนรู้ คู่ศรัทธา นำมาปฏิบัติ 3) ผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 4 คนขึ้นไป

กิจกรรมที่ 5	บูรณาการธรรมนำสู่ผู้เรียน
วัตถุประสงค์	เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
รูปแบบกิจกรรม	จากเสวนาธรรมนำสู่ชั้นเรียน (Dhamma Dialogue to Classroom: DDC) ใช้กิจกรรม Read-Pair Share ตามหลักพุทธธรรมสำหรับครูในวิถีพุทธ ดังนี้
	หลักธรรมที่ครูยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติวิชาชีพครู
	กัลยาณมิตรธรรม 7 สปัปฺริสธรรม 7 โยนิโสมนสิการ
	พรหมวิหาร 4 วุฒิ 4 อิทธิบาท 4 อริยสัจ 4 และ สังคหวัตถุ 4
	หลักธรรมที่ครูนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
	กัลยาณมิตรธรรม 7 โยนิโสมนสิการ โอวาท 3
	ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) และ อริยสัจ 4
สื่อในการจัดกิจกรรม	หัวข้อธรรม
	แนวคำถามในการสะท้อนคิด
การประเมินผล	แผนการจัดการเรียนรู้ของครู
	บัตรบันทึกการสะท้อนคิด 3-2-1
	แบบบันทึกการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ
	(บันทึกแนวคิดใหม่ที่ได้จากการทำกิจกรรมจากเสวนาธรรมนำสู่ชั้นเรียน)
บทบาทและหน้าที่	1) ผู้นำกิจกรรม (ตัวแทนครูโรงเรียนวิถีพุทธ)
	2) ผู้บันทึกผลลัพธ์จากการทำกิจกรรมจากเสวนาธรรมนำสู่ชั้นเรียน
	3) ผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 4 คนขึ้นไป
กิจกรรมที่ 6	เพียรสร้างนวัตกรรมทางธรรม (เพียรแก้ปัญหาผู้เรียนด้วยธรรม)
วัตถุประสงค์	เพื่อส่งเสริมการใช้นวัตกรรมทางธรรมในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาผู้เรียน อย่างต่อเนื่องผ่านกระบวนการวิจัย
รูปแบบกิจกรรม	จากชั้นเรียนสู่วิจัย (Routine to Research)
	การทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน (Classroom Action Research)
	รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน หมายถึง การดำเนินการวิจัยโดยใช้การวิจัยปฏิบัติการและมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องเพื่อค้นหาวิธีการที่ดีที่สุดในการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งผลวิจัยจะช่วยให้ครูได้รู้การสะท้อนกลับจากการปฏิบัติงานของตนเองเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาตนเองของครู รวมทั้งเป็นกระบวนการที่ทำให้ครูได้เรียนรู้วิธีแสวงหาความรู้จากการสะท้อนผลการปฏิบัติงานของตนเอง และการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนเป็นการวิจัยที่มีวิธีการดำเนินการวิจัยอย่างเป็นระบบเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน ซึ่งเป็นการวิจัยที่ต้องทำอย่างรวดเร็ว และนำผลการวิจัยไปใช้ในชั้นเรียนได้ทันที โดยมีการทำเป็นวงจรต่อเนื่อง ดังนี้

ภาพที่ 4.9 วงจรการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน (Classroom Action Research Spiral)

- สื่อในการจัดกิจกรรม** หลักธรรมที่นำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนานวัตกรรมทางธรรมเพื่อใช้แก้ไขปัญหาผู้เรียน
แนวคำถามในการสะท้อนคิด
รูปแบบการเขียนงานวิจัยที่ใช้หลักธรรมในการแก้ไขปัญหาผู้เรียน
ตัวอย่างการเขียนงานวิจัยธรรมในชั้นเรียน เน้นแก้ไขพฤติกรรมผู้เรียน
- การประเมินผล** บัตรบันทึกการสะท้อนคิด 3-2-1
แบบบันทึกการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ
(บันทึกแนวคิดใหม่ที่ได้จากการทำกิจกรรมจากชั้นเรียนสู่วิจัย)
แบบบันทึกรายงานการวิจัยในวิถีพุทธ
- บทบาทและหน้าที่**
- 1) ผู้นำกิจกรรม (ตัวแทนครูโรงเรียนวิถีพุทธ)
 - 2) ผู้บันทึกผลลัพธ์จากการทำกิจกรรมจากชั้นเรียนสู่วิจัย
 - 3) ผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 3 คนขึ้นไป

หมายเหตุ: รายละเอียดจะปรากฏในเล่มคู่มือซึ่งได้แนบไว้ในภาคผนวก

ตอนที่ 3 ผลการวิจัยเชิงคุณภาพจากการทดลองใช้รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ

ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ที่ได้รับจากการทดลองใช้รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ คณะผู้วิจัยได้แบ่งประเด็นในการวิเคราะห์เป็น 5 ส่วน ประกอบด้วย 1) ผลการวิเคราะห์บริบทของโรงเรียนวิถีพุทธที่เข้าร่วมกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ 2) ผลการประเมินตนเองของครูในวิถีพุทธ 3) ผลการประเมินครูในวิถีพุทธโดยผู้เรียน 4) ผลการบันทึกการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ 5) ผลการวิเคราะห์ความสอดคล้องของการสะท้อนคิดของครูในวิถีพุทธและผลการประเมินครูในวิถีพุทธของผู้เรียน และ 6) ผลการวิเคราะห์บทบันทึกการสะท้อนคิดเกี่ยวกับสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรม รายละเอียดของแต่ละส่วนแสดงได้ดังต่อไปนี้

3.1 ผลการวิเคราะห์บริบทของโรงเรียนวิถีพุทธที่เข้าร่วมกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ

จากการศึกษาบริบทของโรงเรียนวิถีพุทธที่เข้าร่วมกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ คณะผู้วิจัยได้บันทึกผลการสังเกตบริบทของโรงเรียนวิถีพุทธ ทั้งที่เป็นหน่วยโรงเรียนและหน่วยครู ผลปรากฏดังตารางที่ 4.1 และตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการเปรียบเทียบ: ใช้ข้อมูลพฤติกรรมของครูเป็นฐาน (หน่วยโรงเรียน)

ชนิดของข้อมูลเหตุการณ์	ฉากและบุคคล (ที่ไหน อย่างไร)	พฤติกรรมครู (ใครทำอะไร)	แบบแผนพฤติกรรม (อย่างไร)	ความสัมพันธ์ (กับใคร)	การมีส่วนร่วม (ใครบ้าง)	ความหมาย (ทำไม)
โรงเรียนวิถีพุทธ ก	ครูในวิถีพุทธแกนนำ และได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหาร	ครูทั้งโรงเรียนร่วมจัดกิจกรรมวิถีพุทธทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน	กิจกรรมมีแบบแผนและขั้นตอนอย่างเป็นระบบที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของครูทั้งโรงเรียน	สัมพันธ์กับนักเรียนเป็นกลุ่มสัมพันธ์กับกลุ่มคู่ที่ร่วมงานและเป็นเครือข่ายร่วมกันและผู้บริหาร	มีผู้บริหารเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมและสนับสนุนการทำกิจกรรมในเชิงนโยบายและร่วมปฏิบัติ	ครูในวิถีพุทธเข้าร่วมด้วยความสนใจและเห็นความสำคัญของกิจกรรมที่เป็นนโยบายของผู้บริหาร
โรงเรียนวิถีพุทธ ข	ครูในวิถีพุทธแกนนำแต่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหาร	มีกิจกรรมที่เป็นแบบแผนทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน	มีแบบแผนเป็นบางส่วนที่สัมพันธ์กับครูที่เป็นแกนนำ	สัมพันธ์กับนักเรียนเป็นกลุ่มสัมพันธ์กับกลุ่มคู่ที่ร่วมงานและเป็นเครือข่าย	ไม่มีผู้บริหารเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม	ครูในวิถีพุทธเข้าร่วมและเห็นความสำคัญของกิจกรรม

จากตารางที่ 4.1 พบว่า โรงเรียนวิถีพุทธทั้ง 2 แห่ง ให้การตอบรับเข้าร่วมกิจกรรมเชิงปฏิบัติการโดยที่ครูวิถีพุทธแกนนำของโรงเรียนทั้ง 2 แห่ง เห็นความสำคัญและให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมเป็นอย่างดี เป็นผู้มีส่วนประสมการณ์ในการจัดกิจกรรมในวิถีพุทธทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน อย่างไรก็ตามมีเพียงโรงเรียนวิถีพุทธ ก ที่ให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการภายในโรงเรียนทั้งระบบ โดยมีคณะผู้บริหารของโรงเรียนที่เห็นความสำคัญและเข้าร่วมในการทำกิจกรรมเชิงปฏิบัติการเป็นอย่างดี ในขณะที่โรงเรียนวิถีพุทธ ข มีข้อจำกัดในการจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการภายในโรงเรียนทั้งระบบ ทั้งนี้เนื่องจากไม่ได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหาร

ตารางที่ 4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการเปรียบเทียบ: ใช้ข้อมูลพฤติกรรมของครูเป็นฐาน (หน่วยครู)

ชนิดของข้อมูล เหตุการณ์	ฉากและบุคคล (ที่ไหน อย่างไร)	พฤติกรรมครู (ใครทำอะไร)	แบบแผน พฤติกรรม (อย่างไร)	ความสัมพันธ์ (กับใคร)	การมีส่วนร่วม (ใครบ้าง)	ความหมาย (ทำไม)
โรงเรียนวิถีพุทธ ค	ครูในวิถีพุทธ แกนนำ ดำเนิน กิจกรรมภายใต้ การสนับสนุน จากผู้บริหาร	เฉพาะครูใน วิถีพุทธแกน นำที่มีส่วนร่วม ในการดำเนิน กิจกรรม	กิจกรรมมี แบบแผนและ ไม่มีแบบแผน อันสอดคล้อง กับการเรียนรู้ ของโรงเรียน วิถีพุทธ	สัมพันธ์กับ นักเรียน สัมพันธ์กับครู ในวิถีพุทธ แกนนำและ ผู้บริหาร	มีผู้บริหารเข้า มามีส่วนร่วมใน การทำกิจกรรม และสนับสนุน การทำกิจกรรม ในเชิงนโยบาย และร่วมปฏิบัติ	ครูในวิถีพุทธ เข้าร่วมและ ทำกิจกรรม ด้วยความใส่ใจ
โรงเรียนวิถีพุทธ ง	ครูในวิถีพุทธ แกนนำ แต่ไม่ได้ รับการสนับสนุน จากผู้บริหาร	เฉพาะครูใน วิถีพุทธแกน นำที่มีส่วนร่วม ในการดำเนิน กิจกรรม	มีกิจกรรมที่ เป็นแบบแผน และไม่มีแบบ แผน	สัมพันธ์กับ นักเรียน และ ครูในวิถีพุทธ แกนนำ	ไม่มีผู้บริหาร เข้ามามีส่วน ร่วมในการทำ กิจกรรม	ครูในวิถีพุทธ เข้าร่วมและ เห็นความ สำคัญของ กิจกรรม บางส่วน
โรงเรียนวิถีพุทธ จ	ครูในวิถีพุทธ แกนนำ แต่ไม่ได้ รับการสนับสนุน จากผู้บริหาร	ครูในวิถีพุทธ แกนนำ และ ผู้บริหาร เข้า ร่วมดำเนิน กิจกรรม	มีแบบแผน/ เป็นบางส่วนที่ สัมพันธ์กับครู ในวิถีพุทธที่ เป็นแกนนำ	สัมพันธ์กับ นักเรียนเป็น กลุ่มสัมพันธ์ กับกลุ่มครูใน วิถีพุทธแกนนำ	มีผู้บริหารเข้า มามีส่วนร่วม ในการทำ กิจกรรม	ครูในวิถี พุทธเข้าร่วม และเห็น ความสำคัญ ของกิจกรรม
โรงเรียนวิถีพุทธ ฉ	ครูในวิถีพุทธ แกนนำ แต่ไม่ได้ รับการสนับสนุน จากผู้บริหาร	ครูในวิถีพุทธ แกนนำ และ ผู้บริหารมี นโยบาย สนับสนุนการ ดำเนินกิจกรรม	มีแบบแผน/ และไม่มีแบบ แผนโดยบาง ส่วนสัมพันธ์กับ ครูในวิถีพุทธที่ เป็นแกนนำ	สัมพันธ์กับ นักเรียน และ ครูในวิถีพุทธ แกนนำ	ไม่มีผู้บริหาร เข้ามามีส่วน ร่วมในการทำ กิจกรรม	ครูในวิถี พุทธเข้าร่วม และเห็น ความสำคัญ ของกิจกรรม

จากตารางที่ 4.2 พบว่า ครูในวิถีพุทธแกนนำทุกโรงเรียน มีความสนใจและเข้าร่วมกิจกรรมเชิงปฏิบัติการเป็นอย่างดี และสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปดำเนินการต่อที่โรงเรียนของตน และปรากฏว่าไม่ว่าผู้บริหารจะให้ความสำคัญหรือไม่ แต่ครูในวิถีพุทธแกนนำก็ยังคงปฏิบัติหน้าที่ในการพัฒนากิจกรรมวิถีพุทธให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและนำไปใช้พัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะตามหลักไตรสิกขา คือ 1) การฝึกให้ผู้เรียนมีความประพฤติตามศีล คือ ความประพฤติดีทางกายและวาจา 2) การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนจิตให้นิ่งและแน่วแน่เพื่อให้ความมุ่งมั่นและใส่ใจในการเรียน และ 3) การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนเกิดปัญญา โดยฝึกให้เกิดความรู้เข้าใจเหตุผลและสามารถแก้ปัญหาได้

3.2 ผลการประเมินตนเองของครูในวิถีพุทธ

จากการวิเคราะห์เนื้อหาของข้อมูลเชิงคุณภาพในผลการประเมินตนเองของครูในวิถีพุทธ ด้านความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับเจตคติของความเป็นครูในวิถีพุทธ สามารถสรุปผลการวิเคราะห์ได้ 3 ประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่ 1 ครูมีวิธีการเรียนรู้วัฒนธรรมและธรรมเนียมวิถีพุทธ ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ประกอบด้วย การศึกษาจากตำราหรือแหล่งความรู้ที่อยู่ใกล้ตัว จากสังคมาบช้าง เช่น สมาชิกในครอบครัว เพื่อนครู นักเรียนและผู้ปกครอง แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนครูถึงความเข้าใจและปฏิบัติตามวิถีพุทธ ศึกษาและปฏิบัติตัวตามแบบอย่างขององค์พระสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เรียนรู้จากประสบการณ์การทำงานร่วมกับคนในสังคมต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน ฝึกฝนตนเองให้เป็นคนดี ละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้เข้มแข็ง ไม่สุขหรือทุกข์จนเกินไป เรียนรู้หลักตามสภาพแวดล้อมที่อาศัยต่างศาสนา ต่างวัฒนธรรม ซึ่งทุกศาสนาย่อมสอนให้ปฏิบัติในทางที่ดี เห็นคุณค่าของหลักธรรมทางวิถีพุทธ ตระหนักถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและธรรมเนียมวิถีพุทธ และใช้ยกตัวอย่างประกอบการสอน นอกจากนี้ ยังทำความเข้าใจในวิถีพุทธไปประยุกต์ ใช้ในชีวิตประจำวันในทุกด้าน เช่น ในหน้าที่การงาน ในครอบครัว ทำให้จิตใจดี มีความสุข ส่งผลให้คนรอบข้างมีความสุขไปด้วย

ประเด็นที่ 2 ครูมีแนวทางในการสร้างความรู้สึกรู้สึกให้เกิดศรัทธาในวิถีพุทธจากประสบการณ์ตนเอง โดยการจัดโครงการคุณธรรมเฉลิมพระเกียรติ เป็นโครงการความดีที่นักเรียนทำเพื่อพัฒนาหรือแก้ปัญหาในสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ ใช้วิธีการยกตัวอย่างของปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม เช่น ตามแหล่งข่าวต่าง ๆ หรืออาจเป็นจากประสบการณ์ตรงจากนั้นก็ลองใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแก้ไข ฝึกจิตให้อยู่ในความสงบและมีสติในการแก้ปัญหา ตระหนักตัวตนที่แท้จริงตามบทบาทและหน้าที่ รู้จักสร้างและพัฒนาตนเองให้มีคุณค่าทางการศึกษา สร้างจิตสำนึกและมีวินัยกับตนเอง ปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา เรียนรู้ให้เป็นแบบอย่างที่ดี เปลี่ยนเจตคติที่ดีตามวิถีพุทธ รู้จักหน้าที่ของตนเอง ปฏิบัติตนตามวิถีพุทธสม่ำเสมอในการทำงานต่างๆ ในห้องเรียนขณะสอน ขณะตรวจงานนักเรียน พิจารณาข้อดีและข้อด้อยให้เข้าใจในการนำวิถีพุทธไปใช้ในการทำงาน การสอนและปรับปรุงพัฒนาให้เหมาะสมกับชีวิตตนเองเสมอ รวมทั้งปลูกฝังนักเรียนให้รับรู้ว่าจะอยู่ศาสนาใดก็ตามนักเรียนควรนักเรียนมีความเมตตา มีคุณธรรม ซื่อสัตย์และเป็นคนดีด้วยการนำหลักไตรสิกขามาใช้ในชีวิตประจำวันอย่างต่อเนื่อง

ประเด็นที่ 3 ครูได้นำแนวทางวิถีพุทธมาเป็นแนวปฏิบัติของตน โดยการมีความเข้าใจความจริงมีเหตุมีผล เป็นแบบอย่างที่ดี ทั้งในหน้าที่และการดำรงตน มีความรักความเมตตากับศิษย์ บูรณาการธรรมนำสู่บทเรียนและสร้างนวัตกรรมทางธรรม มีคุณธรรม จริยธรรม และน้อมนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาปฏิบัติใช้กับชีวิตจริง ปฏิบัติตนในการดำรงชีวิตเพื่ออบรมกายวาจาใจให้อยู่ในศีลธรรมอันดี นำหลักธรรมมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ ใช้หลักโยนิโสมนสิการในการแยกแยะและคิดแก้ปัญหาไปทีละส่วน แก้ไขปัญหาในการทำงานโดยใช้หลักอริยสัจ 4 และหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 มีสติสัมปชัญญะ ยอมรับในสิ่งที่เกิดขึ้น และปรับปรุงให้ดีกว่าเดิม ใช้พรหมวิหาร 4 เพื่อสร้างความรักและศรัทธาในอาชีพครู รักและดูแลนักเรียนอย่างดียิ่ง ปฏิบัติตามหลักศีล 5ศีล เพื่อให้เกิดความสุขในตัวเอง ครอบครัว สังคม รวมทั้งนำมาอบรมนักเรียนอย่างสม่ำเสมอผ่านการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ

นอกจากนี้ยังปรากฏความคิดเห็นของครูที่นับถือศาสนาอิสลามและเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการได้เสนอไว้ “เนื่องจากนับถือศาสนาอิสลาม จึงไม่สามารถนำมาปฏิบัติตนได้ แต่เชื่อว่าทุกศาสนา สอนให้มนุษย์เป็นคนดี คิดดีปฏิบัติตามหลักคำสอนของแต่ละศาสนา เพราะสิ่งดีๆ เกิดขึ้นได้จากจิตใจสำนึกของแต่ละบุคคล”

โดยสรุป ผลการประเมินตนเองของครูในวิถีพุทธ พบว่า 1) ครูมีวิธีการเรียนรู้วัฒนธรรมและธรรมเนียมวิถีพุทธด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น การศึกษาจากตำราหรือแหล่งความรู้ที่อยู่ใกล้ตัว แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนครู ศึกษาและปฏิบัติตัวตามแบบอย่างขององค์พระสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เรียนรู้จากประสบการณ์การทำงาน ฝึกฝนตนเองให้เป็นคนดี ละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้เข้มแข็ง เรียนรู้หลักตามสภาพแวดล้อมที่อาศัยต่างศาสนาและวัฒนธรรมซึ่งทุกศาสนาย่อมสอนให้ปฏิบัติในทางที่ดี และตระหนักถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและธรรมเนียมวิถีพุทธ 2) ครูมีแนวทางในการสร้างความรู้สึกรักให้เกิดศรัทธาในวิถีพุทธจากประสบการณ์ตนเอง โดยการจัดโครงการหรือกิจกรรมในวิถีพุทธในโรงเรียน ใช้วิธีการยกตัวอย่างของปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม รู้จักสร้างและพัฒนาตนเองให้มีคุณค่า และปฏิบัติตนตามวิถีพุทธสม่ำเสมอ 3) ครูได้นำแนวทางวิถีพุทธมาเป็นแนวปฏิบัติของตน โดยการมีความเข้าใจความจริงมีเหตุมีผล เป็นแบบอย่างที่ดี ทั้งในหน้าที่และการดำรงตน มีความรักความเมตตากับศิษย์ บูรณาการธรรมนำสู่บทเรียนและสร้างนวัตกรรมทางธรรม และน้อมนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาปฏิบัติใช้กับชีวิตจริง

3.3 ผลการประเมินครูในวิถีพุทธโดยผู้เรียน

จากการให้ผู้เรียนได้ประเมินครูของตนเองโดยการเขียนเรียงความเรื่อง “ครูดีในดวงใจ” ผลการวิเคราะห์เนื้อหา พบว่า ครูดีในดวงใจของผู้เรียนคือครูที่มีคุณลักษณะตามหลักสัปปริสธรรม 7 และหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 ที่สอดคล้องกับตามคุณลักษณะของครูตามรูปแบบการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณครูในวิถีพุทธ ดังปรากฏในงานเขียนของผู้เรียน ดังนี้

3.3.1 ครูดีในดวงใจของผู้เรียนที่มีคุณลักษณะตามหลักสัปปริสธรรม 7

ครูดีในดวงใจของผู้เรียนที่มีคุณลักษณะตามหลักสัปปริสธรรม 7 คือ ครูที่รู้หลักความจริงหรือเหตุผล รู้ความมุ่งหมายและประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักความรู้ความสามารถและคุณธรรมของตน รู้จักความพอดีในการดำรงชีวิต รู้จักระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการทำหน้าที่การงาน รู้จักสภาพแวดล้อมของชุมชนเพื่อให้ประพฤติดนได้ถูกต้อง และรู้จักและเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล ดังปรากฏในงานเขียนของผู้เรียน ดังนี้

“คุณครูเป็นคนใจดี สอนไม่ทำให้ใช้คำหยาบคาย คุณครูโบว์ เป็นคนพูดเพราะทำให้ความเป็นธรรม ได้ดีมาก พอมีเรื่องอะไรสงสัยก็จะถามคุณครูโดยที่ครูไม่บ่นหรือรำคาญเลย และยังครูอีกหนึ่งที่ใจดีหรือครูโบว์นั่นคือครูเมล์ทั้งใจดี สอนให้เข้าใจพยายามหาวิธีง่าย ๆ มาให้เรียนทำให้นักเรียนมีอะไรก็ปรึกษาได้ แต่คุณครูไม่ชอบให้อาเรื่องอื่นไปถามในเวลาเรียน”

(นักเรียน P1, เขียนบรรยายประกอบภาพครูดีในดวงใจ)

“คุณครูในดวงใจของฉันทคือ ครูบังอร วิเศษชาติ คุณครูสอนวิชาวิทยาศาสตร์ ครูสอนว่าให้เป็นเด็กดี ไม่ขโมยของคนอื่น ทำงานให้เสร็จ คุณครูเป็นคนพูดตรงไปตรงมา ไม่อ้อมค้อมสอนละเอียดมากไม่เข้าใจครูเขาก็อธิบายครูบังอรเป็นคนใจดี คุณครูไม่ทำโทษโดยไม่มีเหตุผล ถ้าใครไม่เอาอะไรมาครูเขาก็ให้อภัยแต่ถ้าไม่เอามาอีกครูจะทำโทษ”

(นักเรียน P7, เขียนบรรยายประกอบภาพครูดีในดวงใจ)

“ครูในดวงใจข้าพเจ้า เป็นคนจิตดีมีความเมตตาครูมาสูงตั้งใจในการทำงานพยายามทำให้ลูกศิษย์ได้ประสบความสำเร็จโดยการให้ความรู้ สั่งสอน ให้รู้ในบทเรียนและนอกบทเรียนสอนให้ฝึกฝนด้วยตนเอง ให้ใช้ชีวิตได้ด้วยตนเอง มีพื้นฐานในการทำงาน สอนให้รู้จักถูก รู้จักผิด การมีระเบียบ และมารยาทในตน ให้เป็นคนดีของสังคมไม่เห็นแก่ตัวหรือคดโกง เป็นคนมีความอดทนสูงไม่ย่อท้อต่อการสอน ไม่ดุ หรือพูดเปรียบเทียบกับเด็ก จะถามหาเหตุผลเมื่อนักเรียนทำผิดและรับฟัง จากนั้นให้คำอธิบายแนะนำ แล้วจึงค่อยทำโทษให้ถูกต้องตามหลักและเหตุผล”

(นักเรียน M2, จากเรียงความครูดีในดวงใจ)

“ท่านคอยให้คำปรึกษาเรา ให้คำแนะนำเรามาตลอด ท่านคือครูดีในดวงใจของทุกคน ท่านเป็นบุคคลที่หนูคนนี้จะเอามาเป็นตัวอย่างในการดำเนินชีวิตต่อไป ขอบขอบคุณครูท่านนี้มากที่คอยเอาใจใส่พวกหนูมาตลอดเวลา ขอบขอบคุณครูที่สั่งสอนพวกหนูให้เป็นคนดีมาถึงทุกวันนี้ ขอบคุณที่ให้คำแนะนำดี ๆ มาตลอดเวลา รักคุณครูนะค่ะ”

(นักเรียน M4, จากเรียงความครูดีในดวงใจ)

“ครูในดวงใจของหนู คือ คุณครูนรากร กุลชนสิริ ความประทับใจของหนูกับคุณครูนั้นมีอย่างมาก ครูให้ความช่วยเหลือตลอดไม่ว่าจะเรื่องอะไรก็ตาม ครูคอยช่วยเหลือ ให้คำปรึกษาและแนะนำสิ่งที่ดีให้ลูกศิษย์เสมอ มีความประทับใจอยู่ 1 อย่างคือ มีอยู่วันหนึ่งรองเท้าหนูหาย หนูเดินตามหาทั่วโรงเรียนก็ไม่เจอ หนูเลยขึ้นไปหาที่โรงยิมหวังว่าจะเจอแต่ก็ไม่เจอ คุณครูนราทร ถามหนูว่ารองเท้าหายไปไหนทั้ง ๆ ที่หนูยังไม่ได้บอกสักคำ ซึ่งคุณครูสังเกตทุกอย่างที่เป็นนักเรียน ครูช่วยหาแม้กระทั่งรองเท้าของหนู หนูไม่รู้เลยว่าครูคนอื่นจะทำแบบนี้รึปล่าว จนหนูหมดหนทางไม่รู้ว่าจะเอารองเท้าที่ไหนกลับบ้าน ครูเลยถอดรองเท้าให้หนูทั้ง ๆ ที่หนูก็ไม่ได้ขอเลยสักนิด แต่ครูเสียสละรองเท้าให้หนู หนูซาบซึ้งใจมาก ๆ ค่ะ หนูขอบคุณคุณครูมาก ๆ ทุก ๆ คำสั่งสอน ทุก ๆ คำปรึกษา ขอบคุณทำอย่างที่ทำให้ค่ะ”

(นักเรียน M5, จากเรียงความครูดีในดวงใจ)

“ถ้าพูดถึงครูจะนึกถึงคำสั่งสอนคำอบรมเพราะครูคือผู้ที่สั่งสอนศิษย์ ให้เป็นคนดีหรือผู้ที่ถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่ลูกศิษย์ครูเปรียบเสมือนแม่คนที่สองที่จะคอยมองดูเราเติบโตไปเป็นอนาคตที่ดีของชาติ ครูในดวงใจของฉันทันจะเป็นคุณครูที่สอนภาษาไทย ท่านเป็นครูที่ตั้งใจในการทำงานเสียสละตนเองว่าท่านจะมีอายุแล้วก็ตาม ท่านก็มาช่วยสอน ครูท่านเป็นคนพูดตรง ๆ เคยถูกคุณครูทำโทษ แต่ก็ไม่เคยที่จะโกรธหรือเกลียดท่านเลยเพราะเข้าใจว่าทำผิดจึงโดนลงโทษฉันทันที่จริงไม่มีครูคนไหนที่อยากจะตีลูกศิษย์ตัวเองหรอก แต่ก็จำเป็นต้องตีเพราะลูกศิษย์ทำไม่ถูกไม่ควรท่านเป็นครูที่ดี แต่ใจดี คำพูดของท่านลูกศิษย์คนไหนฟังแล้วคิดตามก็จะเข้าใจว่าทุกคำพูด ว่าเป็นความหวังดีปรารถนาดี เรียนกับท่านนั้นท่านจะสอนเสมอว่าให้เป็นคนดี ตั้งใจเรียนให้จบ ออกมาจะได้มีงานทำ เป็นคนดีของสังคม”

(นักเรียน M6, จากเรียงความครูดีในดวงใจ)

“คุณครูท่านยังสอนเรื่องมารยาทในการพูดคุย สอนเรื่องการรู้กาลเทศะในการอยู่ในห้องเรียน ว่าเมื่อเข้าห้องเรียนแล้ว หน้าที่เราต้องตั้งใจเรียนศึกษา เมื่อเข้ามาใน

ห้องเรียนไม่ควรพุดคุยหรือนำการบ้านของวิชาอื่นมาทำในวิชาที่ครูกำลังสอน และอีกอย่างหนึ่งที่ดิฉันประทับใจคือ เมื่อมีปัญหา คุณครูท่านรู้เรื่องก็ไม่ได้ทำโทษด้วยการตี แต่คุณครูท่านให้คำปรึกษาด้วยเหตุผล และบอกสอนให้เรารู้จักใช้เหตุ และทางออกด้วยวิธีการที่ถูกต้อง”

(นักเรียน M8, จากเรียงความครูดีในดวงใจ)

“ครูดีในดวงใจหนูเชื่อว่านักเรียนทุกคนต้องมีคุณครูคนนั้นไว้เป็นแรงบันดาลใจในการดำเนินชีวิต คุณครูในดวงใจของหนูคือ ครู บัณฑิต ครูหมวดพลศึกษา คุณครูบัณฑิตเป็นครูในดวงใจ เพราะคุณครูบัณฑิตเป็นคนที่ทุ่มเทในการสอนทุ่มเทในการทำกิจกรรมทุกอย่าง ถึงจะอายุมากแล้ว แต่คุณครูก็ยังทุ่มเทในการสอนนักเรียนทุกคน ไม่ว่าจะเหนื่อยแค่ไหน เด็กคือแค่นั้นก็ยังทุ่มเททุกสิ่งอย่างในการสอน และยังเป็นกันเองกับนักเรียน มีอะไรมีปัญหาอะไรก็ช่วยเหลืออย่างดี”

(นักเรียน M9, จากเรียงความครูดีในดวงใจ)

3.3.2 ครูดีในดวงใจของผู้เรียนที่มีคุณลักษณะตามหลักกัลยาณมิตรธรรม 7

ครูดีในดวงใจของผู้เรียนที่มีคุณลักษณะตามหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 คือ ครูที่น่ารักชวนให้อยากเข้าไปปรึกษา น่าเคารพคือเป็นที่พึ่งทางใจและปลอดภัย นายก่องโดยมีความรู้และภูมิปัญญาแท้จริงเป็นที่ปรึกษาที่ดี อดทนฟังถ้อยคำศิษย์ได้ไม่เบื่อ อธิบายเรื่องซับซ้อนได้ และไม่แนะนำศิษย์ในทางเสื่อมดังปรากฏในงานเขียนของผู้เรียน ดังนี้

“คุณครูจิรนนท์ ปัทม เป็นครูที่ทำให้ฉันรักการเรียนมากขึ้น เข้าใจตัวเองมากขึ้น เพราะเวลาเรียนกับคุณครูฉันไม่อึดอัดเลยไม่เข้าใจอะไรก็ถามได้ แต่ไม่ค่อยได้ถามมาก เพราะคุณครูสอนไม่เก่ง ค่อยเป็น ค่อยไป อีกทั้งยังสอนให้ฉันเป็นคนดี รับผิดชอบหน้าที่ แต่ฉันก็ตีไม่ค่อยฟัง แต่ฉันก็ฟังอยู่บ้างนะ สุดท้ายนี้ฉันอยากบอกคุณครูว่า ครูคะขอโทษที่หนูตีไม่ค่อยฟังคุณครู แต่หนูอยากบอกว่า หนูรักคุณครูคะ”

(นักเรียน P1, เขียนบรรยายประกอบภาพครูดีในดวงใจ)

“ครูในดวงใจผมครูบุญสมเพราะว่าครูบุญสมใจดี ผมชอบคุณครูบุญสมตรง ที่ครูสอนเรื่องวินัย มีระเบียบ และสอนให้นักเรียนมีความอดทน”

(นักเรียน P2, เขียนบรรยายประกอบภาพครูดีในดวงใจ)

“ที่หนูวาดรูปคุณครูณภัทรารัตน์ ศรีเจริญ เป็นคนใจดีมากและอยากให้เราเป็นคนที่มีไหวพริบบรู๋เท่าทันคนอื่นค่ะ ๆ เพราะว่าตอนติดกระดาษสีหน้าห้องคุณครูสอนหนูว่าทำอะไรให้มีไหวพริบว่องไวไม่เฉื่อยช้า และรูปที่หนูวาดก็คือคุณณภัทรารัตน์ ศรีเจริญ ที่กำลังให้เงินเพื่อนของหนู เพราะว่าเพื่อนของหนูลืมนำเงินมาจากที่บ้านค่ะ”

(นักเรียน P3, เขียนบรรยายประกอบภาพครูดีในดวงใจ)

“คุณครูจิรนนท์ เคยสอนว่าต้องเป็นเด็กดี เป็นเด็กที่มีความรับผิดชอบไม่โกหก ไม่ขโมยของคนอื่นมาเป็นของตัวเอง และเคยให้เขียนเกี่ยวกับคณิตศาสตร์ และเขียนสัญลักษณ์ของคณิตศาสตร์ และสอนให้เราตั้งใจเรียนไม่เล่นเวลาเรียน ไม่พูดคำหยาบ”

(นักเรียน P4, เขียนบรรยายประกอบภาพครูดีในดวงใจ)

“ครูในดวงใจฉันคือคุณครูกัญญากาญจน์ มโนมัย เพราะคุณครูเป็นคนดีมีระเบียบสอนเข้าใจง่าย แต่คุณครูจะดุมาก แต่ถ้าใจดีก็ตั้งใจมาก คุณครูจะมีกฎกติกา อย่างเช่น ผู้หญิง ต้องติดโบว์ มัดผมให้เรียบร้อย และยังทำให้ฉันมีระเบียบมากยิ่งขึ้น”

(นักเรียน P6, เขียนบรรยายประกอบภาพครูดีในดวงใจ)

“ครูดีในดวงใจของฉัน คือครูจิรนนท์ ปัทมม คุณครูสอนให้อย่าไปกับคนแปลกหน้า เวลาเจอผู้ใหญ่ควรก้มหัวหรือสวัสดีก็ได้ ควรพูดจาไพเราะอ่อนโยนกับคนรอบข้าง ไม่หัวเราะเยาะเพื่อน ไม่แกล้งเพื่อน และควรตรงต่อเวลา ถ้าไม่รู้คำไหนหรือทำไม่ได้ ควรถามคุณครูหรือเพื่อน คุณครูเป็นคนใจดี คุณครูสอนให้เข้มแข็ง เป็นคนดี สอนเด็กไม่ให้ขโมยของคนอื่น รักคุณครูค่ะ”

(นักเรียน P8, เขียนบรรยายประกอบภาพครูดีในดวงใจ)

“คุณครูเป็นคนใจดี สอนดี ดูแลเอาใจใส่เด็กทั่วถึงทุกคนพยายามสอนให้ทันเนื้อหาที่เตรียมไว้ ก็เพื่อที่จะให้เราตามทันเนื้อหาต่าง ๆ และตามให้ทันเพื่อนห้องอื่น ๆ และเวลาที่ครูสอนก็พยายามที่จะอธิบายให้เข้าใจง่าย ๆ แถมครูก็ยังให้วิธีการจำต่าง ๆ มากับตัวนักเรียนทุกคนด้วย”

(นักเรียน M1, จากเรียงความครูดีในดวงใจ)

“คุณครูในดวงใจของข้าพเจ้า คือ คุณครูพจมาน หวังสันติวงษา ในความคิดของข้าพเจ้าคุณครูพจมาน เป็นครูที่ดีมากคนหนึ่ง ในรายวิชาชีววิทยาของท่านนั้นท่านสอนแบบไม่เครียดเลย สอนสบาย ๆ เข้าใจ นักเรียนมีความสุขกับการเรียน ถึงแม้ข้าพเจ้าจะเพิ่งจะเข้ามาเรียนที่โรงเรียนยานเวศวิทยาคมแห่งนี้ แต่ข้าพเจ้าก็เห็นว่าคุณครูพจมาน เป็นคุณครูที่ดีมาก ๆ ไม่ใช่แค่คุณครูพจมานเท่านั้น คุณครูทุกคนในโรงเรียนเองก็เป็นครู

ที่ดี เป็นคุณครูที่เอาใจใส่นักเรียน เป็นคุณครูที่อยากจะมอบความรู้ให้ อยากจะเห็นนักเรียนประสบความสำเร็จ”

(นักเรียน M3, จากเรียงความครูดีในดวงใจ)

“ครูในดวงใจของหนูคือ คุณครูบุญเรือน รัฐวิเศษ เพราะคุณครูเป็นคนที่คอยให้กำลังใจเด็กนักเรียนมาโดยตลอดไม่ว่าเรื่องเรียนหรือเรื่องครอบครัว ครูเขาเป็นคนที่คอยอยู่ข้าง ๆ เรามาโดยไม่ว่าจะร้ายหรือดี คุณครูคนนี้จะคอยแก้ไขปัญหาทุกอย่าง ครูคนนี้จะคอยยกโทษให้เราตลอดไม่ว่าเราจะทำผิดแค่ไหนก็ตาม แม้ว่าบางที่ปัญหาที่เราสร้างขึ้นมาก ถึงจะมีผลกระทบต่อท่านก็ตาม แม้ว่าบางที่ปัญหาที่เราสร้างขึ้นมาก ถึงจะมีผลกระทบต่อท่านก็ตาม ท่านก็จะคอยแก้ปัญหาให้เราตลอดมา ครูท่านนี้จะสั่งสอนเขาด้วยคำพูด ท่านคนนี้จะเปรียบเหมือนแม่คนที่สองของเราท่านคอยปูทางอนาคตให้เราตลอด แนะนำมหาวิทยาลัยที่เราจะเข้า ท่านคอยเอาใจช่วยเรามาตลอด ท่านผ่านเรื่องร้าย ๆ มากับเราโดยตลอด และเรื่องดี ๆ มาตลอด ท่านคอยติดตามชีวิตของเรามาตลอด ท่านคอยให้คำปรึกษาเรา ให้คำแนะนำเรามาตลอด ท่านคือครูดีในดวงใจของทุกคน”

(นักเรียน M4, จากเรียงความครูดีในดวงใจ)

“กว่าจะมาเป็นเราในวันนี้ ชีวิตต้องผ่านอะไรมากมาย ผ่านบททดสอบความอดทน สิ่งต่าง ๆ ที่เราได้รับมาไม่ว่าจะเป็นเสียงหัวเราะ เสียงร้องไห้ เสียงกระซิบเบา ๆ จากใคร คนหนึ่งในยามท้อถอย หมดกำลังใจ ดิฉันเคยมีช่วงเวลาท้อสุด ๆ จนคิดอะไรไม่ออกว่าจะเริ่มต้นอย่างไร จนในที่สุดก็หาทางออกได้ด้วย คำแนะนำจากแม่พิมพ์ของชาติ ผู้เสียสละเพื่อให้เกิดไทย มีการศึกษา เป็นผู้ที่หวังกับเราตลอด ๆ ครูจะสอนนักเรียนด้วยหัวใจที่อยากจะให้นักเรียนได้ความรู้จริง ๆ ครูรักและห่วงใยกับพวกเรา มาก ๆ ไม่เพียงแค่อสอนวิชาเท่านั้น การดำเนินชีวิตของครูบ่อยครั้งที่พวกเราทำให้ครูต้องเสียใจ และผิดหวังแต่ก็ไม่เคยว่า เพียงแต่หวังแค่ให้เราตั้งใจเรียน ได้ดี ฝึกให้เรา มีระเบียบ หลายคนได้ให้คำนิยามที่เกี่ยวกับคำว่า “ครู” บางคนเปรียบครูเป็นเหมือนแสงเทียน ที่คอยส่องแสงสว่างไปยังเส้นทางที่ดี บางคนอาจจะเปรียบครูเหมือนเรือลำหนึ่ง ที่จะนำพาเราไปสู่จุดหมายปลายทางข้างหน้า ด้วยความเห็นที่แตกต่างกันไป แต่ถึงอย่างไร ก่อนที่เราจะประสบความสำเร็จในชีวิตได้ก็ต้องมีครูคอยขัดเกลา ทำให้เราเป็นคนที่มีคุณภาพ พระคุณครูอันมากยิ่งในใจฉัน มันยากเกินกว่าจะพรรณนา มันคือคำพูดที่ไร้ซึ่งเสียง และแน่นอนมันจะอยู่ในใจของฉันตลอดไป”

(นักเรียน M7, จากเรียงความครูดีในดวงใจ)

“ครูในดวงใจของดิฉัน คือ คุณครูบุญเรือน รัฐวิเศษ คุณครูบุญเรือนท่าน เป็นคุณครูที่ใจดี ทักทายนักเรียนที่รู้จักอย่างสนิทสนม ท่านสอนวิชาภาษาไทย คุณครูสอนหนังสือให้นักเรียนเข้าใจง่าย และรู้จักใช้เทคโนโลยีประกอบการสอนทำให้นักเรียน เรียนสนุกและเข้าใจเนื้อหาที่เรียนมากขึ้น และแต่ละเนื้อหาคุณครูท่านก็จะมีแบบทดสอบหลังจากเรียนของแต่ละบท ทำให้นักเรียนจำบทเรียนได้มากขึ้น”

(นักเรียน M8, จากเรียงความครูดีในดวงใจ)

“ครูจักรพันธ์ (ครูแบงค์) ครูเขาเป็นคนใจดี พุดเพราะเป็นกันเองสอนเข้าใจ มีน้ำใจช่วยเหลือนักเรียนตลอดและเข้าสอนตรงเวลา มีงานให้ทำและครูเขาเป็นคนตามงานนักเรียนที่ไม่ส่งงานและครูเขาให้คะแนนเยอะเวลามีปัญหาอะไรก็จะปรึกษาครูได้เสมอไม่ว่าจะเรื่องเรียน การเข้าศึกษาต่อมหาวิทยาลัย ครูเขาก็จะให้คำปรึกษาที่ดีและคำศัพท์ไหนไม่รู้ครูเขาก็จะแปลให้และก็อธิบายความหมายให้เราฟัง และปล่อยตรงเวลา เวลาไหนที่นักเรียนเข้าห้องช้าครูเขาก็จะไม่ว่าแต่ครูเขาจะบอกว่าขึ้นมาให้ทันด้วยนะ ครูเขาเป็นคนน่ารัก เป็นครูที่เขากับนักเรียนได้เป็นอย่างดี”

(นักเรียน M11, จากเรียงความครูดีในดวงใจ)

“คุณราทร กุลธนสิริ ครูเป็นครูที่สอนในทุกเรื่อง เมื่อหนูทำความผิดครูก็ตักเตือนด้วยความหวังดีและเป็นห่วงนักเรียนทุกคนเท่ากัน หนูรู้สึกดีใจมากที่ได้ครูมาเป็นทั้งที่ปรึกษาครูใส่ใจนักเรียนทุกคนเท่ากัน หนูชอบมากเวลาที่คุณครูใส่ใจนักเรียนทุกคนเท่ากัน หนูชอบมากเวลาที่คุณครูสอนเพราะคุณครูสอนแต่สิ่งดี ๆ ให้คำปรึกษาได้ทุกเรื่องทั้งเรื่องเรียน เรื่องการศึกษาต่อ ครูสอนดีในเรื่องการเรียนไม่เข้าใจตรงไหนก็ถามครูได้ หนูอยากขอบคุณคุณครูที่ช่วยเหลือนักเรียนในทุกเรื่อง ช่วยว่ากล่าวตักเตือนเมื่อทำผิด ครูไม่เคยโกรธนักเรียนมีแต่จะให้ความรัก ความหวังดี ครูสอนแต่สิ่งดี ๆ และนักเรียนทุกคนเท่ากันสุดท้ายนี้ หนูขอให้ครูสุขภาพแข็งแรง อยู่กับพวกหนูไปนานๆ นะคะ รักครูที่สุดเลย”

(นักเรียน M12, จากเรียงความครูดีในดวงใจ)

“ดิฉันเป็นเด็กยากจน การเรียนพอใช้ มีความฝันอยากเรียนสูง ๆ และมีคุณภาพ แต่เพราะความจนในเวลานั้น ณ จุดนั้นอะไร ก็โถมเข้ามาชีวิตพร้อมกัน ไม่ว่าจะปัญหาครอบครัว การเรียน และเพื่อน ดิฉันท้อมาก ไม่รู้จะทำยังไงดี จนในที่สุด ได้มาพบกับคุณครูผู้ซึ่งทำให้เราเป็นเราในวันนี้ได้ อย่างสง่าผ่าเผย และแข็งแรง ท่านผู้ผ่านอะไรมาหลายอย่างที่เรไม่เคยรู้หรือมีประสบการณ์ เมื่อมีปัญหา ท่านเป็นแม่ เป็นเพื่อนของ

เราได้ ท่านทำให้เรา กลายเป็นคนที่กล้าตัดสินใจ รู้จักคิด รู้จักการอยู่ในสังคม และปรับตัว ด้วยการสอน แง่คิดต่าง ๆ”

(นักเรียน M13, จากเรียงความครูดีในดวงใจ)

“เวลาเรามีเรื่องทุกข์ใจครูจะคอยทำให้เรานั้นหายทุกข์ ครูก็จะคอยมีความสุขกับเราด้วย ไม่ว่าจะเป็นอย่างไหนครูก็จะคอยอยู่ข้าง ๆ เราเสมอ ถ้าเราไม่เข้าใจอะไรก็จะมีครูท่านนี้คอยถาม ถ้าเราไม่ส่งงานครูก็จะคอยถามคอยให้เราทำ เพื่อที่เราจะได้ไม่ค้ำงาน ครูจะคอยพูดคอยถามคอยบอกว่าอันไหนดีหรือไม่ดี อันไหนสมควรทำหรือไม่สมควรทำ ท่านจะคอยตักเตือนทุกครั้ง คอยพูดอยู่ตลอดเวลา ท่านทำอะไรหลาย ๆ สิ่งหลาย ๆ อย่างไว้ให้กับเรา นั้นมากมายโดยที่ท่านไม่เคยหวังสิ่งตอบแทนใด ๆ เลย”

(นักเรียน M14, จากเรียงความครูดีในดวงใจ)

โดยสรุป ผลการประเมินครูในวิถีพุทธโดยผู้เรียน พบว่า ครูดีในดวงใจของผู้เรียนคือครูที่มีคุณลักษณะตามหลักสัปปุริสธรรม 7 คือครูที่รู้หลักความจริงหรือเหตุผล รู้ความมุ่งหมายและประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักความรู้ความสามารถและคุณธรรมของตน รู้จักความพอดีในการดำรงชีวิต รู้จักระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการทำหน้าที่การงาน รู้จักสภาพแวดล้อมของชุมชนเพื่อให้ประพัตติตนได้ถูกต้อง และรู้จักและเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล และหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 ครูที่น่ารักชวนให้อยากเข้าไปปรึกษา นำเคารพคือเป็นที่พึ่งทางใจและปลอดภัย นายกย่องโดยมีความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง เป็นที่ปรึกษาที่ติดต่อทนฟังถ้อยคำศิษย์ได้ไม่เบื่อ อธิบายเรื่องซับซ้อนได้ และไม่แนะนำศิษย์ในทางเสื่อม

3.4 ผลการวิเคราะห์จากบันทึกการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ

จากการศึกษาความเปลี่ยนแปลงของครูโรงเรียนวิถีพุทธที่เข้าร่วมกิจกรรมเชิงปฏิบัติการตามรูปแบบการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ภายหลังจากที่ครูเข้าร่วมกิจกรรมทั้ง 6 กิจกรรม ได้บันทึกการสะท้อนคิดในแบบบันทึกหลังจากทำกิจกรรม ผลการบันทึกปรากฏดังนี้

ตารางที่ 4.3 ผลการบันทึกการสะท้อนคิดของครูโรงเรียนวิถีพุทธ T1

วิถีที่ 1 หน้าที่ของครูโรงเรียนวิถีพุทธ	
หน้าที่ของครูในโรงเรียนวิถีพุทธมีอะไรบ้าง	เหมือนหรือแตกต่างจากครูโรงเรียนทั่วไปอย่างไร
ครูมีความสำรวมตนอยู่เสมอ มีการจัดการเรียนการสอนทันสมัยและครบครัน มีสัมมาคารวะ มีกิจกรรมรายาทเรียบง่าย ชื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น มีความสามัคคีในหมู่คณะ ปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มุ่งเน้นสร้างศรัทธาและฉันทะ พัฒนาตนให้ดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย ละเลิก อบายมุข	มีหน้าที่เหมือนกันก็คือ การพัฒนาโรงเรียนจะยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นผู้จัดการเรียนรู้และการเป็นแบบอย่างที่ดีในชีวิต

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

วิถีที่ 2 ปรับตัวตามหลักไตรสิกขา	
ปฏิบัติตนตามหลักศีล สมาธิ ปัญญา ทำได้อย่างไร	มีผลทำให้วิถีการดำเนินชีวิตเปลี่ยนไปหรือไม่ อย่างไร
<ul style="list-style-type: none"> - ศิลปฏิบัติตนขั้นพื้นฐานเพื่อควบคุมความประพฤติทางกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม - สมาธิ การฝึกฝนทางจิตก่อให้เกิดการตระหนักรู้ตนเองและจิตสำนึกต่อการทำงาน - ปัญญา ความรู้ทัวอย่างชัดเจน 	<p>การปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาทำให้สติการดำเนินชีวิตพัฒนาชีวิตเพื่อให้ประสบความสำเร็จเป็นคนสมบูรณ์แบบ สามารถแยกแยะ ถูกผิด ยึดถือพระรัตนตรัย เป็นที่พึ่ง ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว</p>
วิถีที่ 3 เรียนรู้ให้เป็นแบบอย่างที่ดี	
แบบอย่างที่ดีของครูโรงเรียนวิถิพุทธเป็นอย่างไร	การเป็นแบบอย่างที่ดีของครูมีประโยชน์อย่างไร
<ul style="list-style-type: none"> - นำแนวทางหลักพุทธธรรมมาประพฤติปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของความเป็นครู - ปลุกฝังให้ศิษย์เป็นคนเก่ง คนดี มีสุข และมีคุณธรรม 	<p>เป็นผู้มีความน่ารัก น่าเคารพ น่ายกย่อง รู้จักใช้คำพูดได้ผล อดทนต่อถ้อยคำ สามารถอธิบายเรื่องยากให้เข้าใจง่าย ไม่แนะนำศิษย์ไปในทางที่ไม่ดี</p>
วิถีที่ 4 เปลี่ยนเจตคติที่ดีตามวิถิพุทธ	
ครุคิดอย่างไรกับการเข้าร่วมเป็นโรงเรียนวิถิพุทธ	โรงเรียนวิถิพุทธแตกต่างจากโรงเรียนทั่วไปอย่างไร
<p>การเข้าร่วมเป็นโรงเรียนวิถิพุทธ เป็นสิ่งดี</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณธรรมจากหัวใจ 2. นักเรียนได้เรียนรู้ศีลธรรมและการรักษาศีล 5 3. เน้นวิถิไทยและวิถิธรรม 4. เห็นความสำคัญของกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา 	<p>โรงเรียนวิถิพุทธเป็นโรงเรียนต้นแบบของพระพุทธศาสนาที่จะช่วยผลักดันให้นักเรียนประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรมเป็นคนดี ของสังคมและสามารถอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข</p>
วิถีที่ 5 บูรณาการธรรมนำสู่ผู้เรียน	
หลักธรรมที่ครูประยุกต์ใช้กับตนมีอะไรบ้าง	มีแนวทางการประยุกต์ใช้หลักธรรมอย่างไร
<p>หลักธรรมใช้กับตนเอง คือ พรหมวิหาร 4 คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา</p> <ul style="list-style-type: none"> - กัลยาณมิตร 7 คือ ปิโย ครุ ภาวนียो วัดตา วจนักขโม คัมภีร์ญจะ โน วิภูฐานะ นิโยชเย 	<ol style="list-style-type: none"> 1. จัดกิจกรรมให้นักเรียนร่วมกัน เช่น ตักบาตร ประจาสัปดาห์ ฟังเทศน์ยามบ่าย สวดมนต์แม่เมตตา 2. จัดเข้าค่ายให้กับคุณธรรมให้กับนักเรียน 3. ร่วมกิจกรรมวัดกับชุมชนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
วิถีที่ 6 เพียรสร้างนวัตกรรมทางธรรม	
ครูได้สร้างนวัตกรรมทางธรรมอะไรบ้าง	ผลการนำไปใช้กับผู้เรียนเป็นอย่างไร
<ul style="list-style-type: none"> - จัดป้ายนิเทศวันสำคัญ/พุทธศาสนสุภาษิต - Power Point/Videoที่สื่อความหมายตามหลักธรรม - โครงการคุณธรรม/กิจกรรมน้องไหว้พี่ - กิจกรรมหน้าเสาธง สวดมนต์ แม่เมตตานั่งสมาธิ 	<p>ให้นักเรียนรู้หลักธรรมมากขึ้นปลุกฝังจิตสำนึกให้เป็นคนดีของสังคมให้นักเรียนลงมือปฏิบัติ</p>

(ครูโรงเรียนวิถิพุทธ T1, บันทึกการสะท้อนคิด, 30 สิงหาคม 2559)

ตารางที่ 4.4 ผลการบันทึกการสะท้อนคิดของครูโรงเรียนวิถิพุทธ T2

วิถิที่ 1 หน้าที่ของครูโรงเรียนวิถิพุทธ	
หน้าที่ของครูในโรงเรียนวิถิพุทธมีอะไรบ้าง	เหมือนหรือแตกต่างจากครูโรงเรียนทั่วไปอย่างไร
<ol style="list-style-type: none"> 1.ครูต้องเข้าใจหลักของพระพุทธศาสนา 2.ครูต้องมีการศึกษาธรรมะอย่างสม่ำเสมอ 3.รู้จักปฏิบัติธรรม และร่วมกิจกรรมเสวนาธรรม 4.นำหลักธรรมปฏิบัติในข้อ 3 มาย่อยเป็นกิจกรรมลงสู่วิถีชีวิตของนักเรียน 	<p>ครูในโรงเรียนวิถิพุทธแตกต่างกับครูทั่วไป คืออาจจะไม่ใช่ครูที่สอนวิชาการต่าง ๆ อย่างเดียว แต่ต้องเป็นผู้ที่มุ่งมั่นในการพัฒนาชีวิตพยายามปรับปรุงแก้ไขตนเอง ฝึกตัวเองตามหลักไตรสิกขา คือ การพัฒนาทั้งพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา เพราะครูในโรงเรียนวิถิพุทธมีหน้าที่หลักคือ “การสร้างมนุษย์ที่สมบูรณ์”</p>
วิถิที่ 2 ปรับตัวตามหลักไตรสิกขา	
ปฏิบัติตนตามหลักศีล สมาธิ ปัญญา ทำได้อย่างไร	มีผลทำให้วิถีการดำเนินชีวิตเปลี่ยนไปหรือไม่ อย่างไร
<ol style="list-style-type: none"> 1. ศีล คือ ระเบียบควบคุมรักษากาย วาจา ใจ ให้เรียบร้อย มีสติระลึกรู้ได้อยู่เสมอ 2. สมาธิ คือ เราต้องฝึกจิต เราให้ตั้งมั่น และมีความสุขสงบ เพราะการฝึกจิตที่ดีแล้วจะนำความสุขมาให้ 3. ปัญญา เมื่อเราฝึกจิตให้ดีแล้ว ก็จะทำให้รู้ชัดเจนว่าไม่เพียง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตามิปัญญาจะรู้เท่าทัน 	<p>- การปฏิบัติตนตามหลักไตรสิกขา จะทำให้วิถีการดำเนินชีวิตเปลี่ยนแปลง ทำให้เกิดความเชื่อในพระรัตนตรัย ยึดถือเป็นที่พึ่งได้ทั้งเชื่อตามผลกรรมว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว จะทำให้ผู้ปฏิบัติ นั้น มีความสุข ความเจริญยิ่งขึ้น</p>
วิถิที่ 3 เรียนรู้ให้เป็นแบบอย่างที่ดี	
แบบอย่างที่ดีของครูโรงเรียนวิถิพุทธเป็นอย่างไร	การเป็นแบบอย่างที่ดีของครูมีประโยชน์อย่างไร
<ol style="list-style-type: none"> 1.เป็นตัวอย่างที่ดีในลักษณะ “สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น” อย่างสม่ำเสมอ 2.เป็นกัลยาณมิตรของผู้เรียน มีเมตตาธรรม ความอ่อนโยน อุดหนุน อดทน และสร้างเสริมกำลังใจแก่ผู้เรียนเสมอ 	<p>จะเป็นที่รักเคารพของศิษย์และสังคม ซึ่งจะนำไปสู่การมีเกียรติและศักดิ์ศรีของวิชาชีพครู</p>
วิถิที่ 4 เปลี่ยนเจตคติที่ดีตามวิถิพุทธ	
ครุคิอย่างไรกับการเข้าร่วมเป็นโรงเรียนวิถิพุทธ	โรงเรียนวิถิพุทธแตกต่างจากโรงเรียนทั่วไปอย่างไร
<p>ข้าพเจ้าคิดว่า การเข้าร่วมเป็นโรงเรียนวิถิพุทธเป็นสิ่งที่ดี เพราะเป็นการแก้ปัญหาความประพฤติผู้เรียนให้มีพัฒนา “การกิน อยู่ ดู ฟังเป็น” คือ มีปัญญารู้เข้าใจในคุณค่าแท้ ใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงปัญญา และมีวัฒนธรรมเมตตา เป็นฐานการดำเนินชีวิต</p>	<p>-โรงเรียนวิถิพุทธเป็นโรงเรียนรูปแบบที่จะช่วยผลักดันให้เด็กและเยาวชนสามารถพัฒนาตามศักยภาพเป็นคนดี คนเก่งของสังคม และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข เพราะเป็นโรงเรียนที่ดำเนินการพัฒนาผู้เรียนโดยใช้หลักไตรสิกขา</p>

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

วิถีที่ 5 บูรณาการธรรมนำสู่ผู้เรียน	
หลักธรรมที่ครูประยุกต์ใช้กับตนมีอะไรบ้าง	มีแนวทางการประยุกต์ใช้หลักธรรมอย่างไร
ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ ไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา และหลักกัลยาณมิตร	<ol style="list-style-type: none"> 1.จัดอบรม หรือเสวนาธรรมแก่ครูและบุคลากร อย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง 2.จัดการพัฒนาจิต เจริญปัญญา เป็นรายสัปดาห์ หรือรายเดือน 3.จัดฟังเทศน์ ปฏิบัติธรรมในโอกาสวันสำคัญ 4.จัดศึกษาดูงาน หรือปฏิบัติธรรมในสำนักต่าง ๆ
วิถีที่ 6 เพียรสร้างนวัตกรรมทางธรรม	
ครูได้สร้างนวัตกรรมทางธรรมอะไรบ้าง	ผลการนำไปใช้กับผู้เรียนเป็นอย่างไร
<ol style="list-style-type: none"> 1. ต้นไม้พูดได้ 2. พุทธศาสนสุภาษิต 3. จัดป้ายนิเทศวันสำคัญทางพุทธศาสนา 4. Video สื่อที่โหลดมาจาก Youtube 5. Power Point วิชาพระพุทธศาสนา 	จะทำให้สนใจเรียนรู้หลักธรรมทางพุทธศาสนามากขึ้น ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติ

(ครูโรงเรียนวิถิปุทธ T2, บันทึกการสะท้อนคิด, 10 กรกฎาคม 2559)

ตารางที่ 4.5 ผลการบันทึกการสะท้อนคิดของครูโรงเรียนวิถิปุทธ T3

วิถีที่ 1 หน้าที่ของครูโรงเรียนวิถิปุทธ	
หน้าที่ของครูในโรงเรียนวิถิปุทธมีอะไรบ้าง	เหมือนหรือแตกต่างจากครูโรงเรียนทั่วไปอย่างไร
ครูเป็นผู้จัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียนเพื่อให้เกิดบรรยากาศที่พร้อมจะนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ หรือบูรณาการกับกิจกรรมที่นักเรียนสนใจและส่งเสริมให้นักเรียนใช้ปัญญา เหตุผล รวมถึงคุณธรรม จริยธรรม	สภาพทั่วไปของโรงเรียนวิถิปุทธกับโรงเรียนทั่วไปจะเหมือนกันในเรื่องการอบรมสั่งสอนให้นักเรียนเกิดปัญญา แต่ที่แตกต่างคือ การน้อมนำเอาคำสอนทางพระพุทธศาสนาเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตรวมถึงการจัดการเรียนการสอน
วิถีที่ 2 ปรับตัวตามหลักไตรสิกขา	
ปฏิบัติตนตามหลักศีล สมาธิ ปัญญา ทำได้อย่างไร	มีผลทำให้วิถีการดำเนินชีวิตเปลี่ยนไปหรือไม่ อย่างไร
การฝึกจิตตนเอง เมื่อมีศีล จิตใจก็สงบ ไม่ฟุ้งซ่าน เกิดสมาธิ และปัญญารู้ดี รู้ชั่ว นำไปสู่การปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีงาม	สามารถทำให้การดำเนินชีวิตเปลี่ยนไปจากการที่ได้นำหลักธรรมไปใช้

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

วิถีที่ 3 เรียนรู้ให้เป็นแบบอย่างที่ดี	
แบบอย่างที่ดีของครูโรงเรียนวิถีพุทธเป็นอย่างไร	การเป็นแบบอย่างที่ดีของครูมีประโยชน์อย่างไร
ครูต้องมีคุณธรรม เป็นนักปราชญ์ ซึ่งช่วยให้ครูมีความรอบรู้ มีความดีนำไปสู่การถ่ายทอด อบรม สั่งสอน ให้นักเรียนเป็นคนดี และมีคุณธรรม	-นักเรียนได้เห็นเป็นแบบอย่าง -นักเรียนมีความรักและศรัทธาในตัวครู -ช่วยให้นักเรียนสามารถนำแบบอย่างที่ได้รับรู้ไปเป็นแนวทางดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง
วิถีที่ 4 เปลี่ยนเจตคติที่ดีตามวิถีพุทธ	
ครูคิดอย่างไรกับการเข้าร่วมเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ	โรงเรียนวิถีพุทธแตกต่างจากโรงเรียนทั่วไปอย่างไร
ถือเป็นการพัฒนาศักยภาพของครู เพื่อให้เกิดกระบวนการทางปัญญา ถือเป็นโครงการที่น่าส่งเสริมและรักษาได้	โรงเรียนวิถีพุทธจะจัดสถานที่ ห้องเรียน ให้เกิดบรรยากาศน่าเรียนรู้ เช่น สงบ เยียบ สะอาด ปลอดภัย
วิถีที่ 5 บูรณาการธรรมนำสู่ผู้เรียน	
หลักธรรมที่ครูประยุกต์ใช้กับตนมีอะไรบ้าง	มีแนวทางการประยุกต์ใช้หลักธรรมอย่างไร
กัลยาณมิตรธรรม 7 สัพปุริสธรรม 7 โยนิโสมนสิการ พรหมวิหาร 4 วุฒิ 4 อิทธิบาท 4 อริยสัจ 4 สังคหวัตถุ 4	จะเลือกใช้หลักธรรมอิทธิบาท 4 และสังคหวัตถุ 4 เพราะเป็นหลักธรรมที่เกี่ยวกับการทำงานให้สำเร็จ รวมถึงการทำงานร่วมกับผู้อื่น ก็จะนำเรื่องที่ว่าด้วยการพูดในสิ่งที่ดีงาม เหมาะสมกับบุคคลต่าง ๆ มาใช้ (ปิยวาจา)
วิถีที่ 6 เพียรสร้างนวัตกรรมทางธรรม	
ครูได้สร้างนวัตกรรมทางธรรมอะไรบ้าง	ผลการนำไปใช้กับผู้เรียนเป็นอย่างไร
นิทานคุณธรรม เรื่องประชาธิปไตย เพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมือง	นักเรียนได้ใช้ความคิดได้ทำงานร่วมกันกับเพื่อนได้ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นก่อให้เกิดการเคารพซึ่งกันและกัน

(ครูโรงเรียนวิถีพุทธ T3, บันทึกการสะท้อนคิด, 25 กรกฎาคม 2559)

ตารางที่ 4.6 ผลการบันทึกการสะท้อนคิดของครูโรงเรียนวิถิพุทธ T4

วิถิที่ 1 หน้าทีของครูโรงเรียนวิถิพุทธ	
หน้าทีของครูในโรงเรียนวิถิพุทธมีอะไรบ้าง	เหมือนหรือแตกต่างจากครูโรงเรียนทั่วไปอย่างไร
-ถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียน -แนะนำแนวทางทีถูกต้อง -อบรมสั่งสอนและยกย่องชื่นชมศิษย์ -ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างทีดี	มีหน้าทีที่เหมือนกับครูโรงเรียนทั่วไป
วิถิที่ 2 ปรับตัวตามหลักไตรสิกขา	
ปฏิบัติตนตามหลักศีล สมาธิ ปัญญา ทำได้อย่างไร	มีผลทำให้วิถิการดำเนินชีวิตเปลี่ยนไปหรือไม่ อย่างไร
การทำตนเองให้สำรวมกาย วาจา ใจ ให้เรียบร้อย อยู่ในบัญญัติศีล มีจิตใจตั้งมั่น ยึดมั่น มีความรอบรู้ การคิดได้ นึกได้ ของการดำเนินชีวิตประจำวันได้	มีผลทำให้การดำเนินชีวิตเปลี่ยนไป เช่น เมื่อเรามี ปัญญาจะรู้ได้ว่าอันไหนผิด อันไหนถูกแล้วจะนำไปสู่การ ปฏิบัติ คือ ศีล เมื่อมีศีลเกิดขึ้น ภายในจิตใจ สมาธิและ ความสงบสุขก็จะเกิดขึ้นตามมา
วิถิที่ 3 เรียนรู้ให้เป็นแบบอย่างทีดี	
แบบอย่างทีดีของครูโรงเรียนวิถิพุทธเป็นอย่างไร	การเป็นแบบอย่างทีดีของครูมีประโยชน์อย่างไร
ต้องมีคุณธรรมจริยธรรม ศีลธรรมในจิตใจเป็น แบบอย่างทีดีแก่ศิษย์และทำตนให้เป็นประโยชน์แก่ สังคม	ถ้านักเรียนเห็นแบบอย่างทีดี นักเรียนก็จะมีความคิด ความประพฤติทีดีตามแบบอย่างทีเขาได้รับรู้มาและจะ เกิดประโยชน์แก่ตนเองบุคคลรอบข้างและสังคม
วิถิที่ 4 เปลี่ยนเจตคติทีดีตามวิถิพุทธ	
ครูคิดอย่างไรกับการเข้าร่วมเป็นโรงเรียนวิถิพุทธ	โรงเรียนวิถิพุทธแตกต่างจากโรงเรียนทั่วไปอย่างไร
เป็นเรื่องทีดีของการเข้าร่วมเป็นโรงเรียนวิถิพุทธ เพราะทำให้โรงเรียน ครู นักเรียน และพระมี กิจกรรมร่วมกันเพื่อเป็นการขัดเกลาทางสังคมอีก ด้านหนึ่ง	โรงเรียนวิถิพุทธ มีกิจกรรมร่วมกับพระ การบูรณาการ การสอนโดยเน้นหลักธรรมเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเรียน การสอนมากขึ้น เป็นการพัฒนาด้านคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรมให้กับโรงเรียนมากขึ้น
วิถิที่ 5 บูรณาการธรรมนำสู่ผู้เรียน	
หลักธรรมทีครูประยุกต์ใช้กับตนมีอะไรบ้าง	มีแนวทางการประยุกต์ใช้หลักธรรมอย่างไร
หลักธรรมทีใช้ คือ พรหมวิหาร 4 อิทธิบาท 4	หลักธรรมพรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมทีครูควรมีให้แก่ ศิษย์ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา และหลักธรรมที 2 คือ อิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมสำหรับการทำงานให้ ประสบความสำเร็จ

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

วิถีที่ 6 เพียรสร้างนวัตกรรมทางธรรม	
ครูได้สร้างนวัตกรรมทางธรรมอะไรบ้าง	ผลการนำไปใช้กับผู้เรียนเป็นอย่างไร
วิจัยเรื่องการใช้หลักอภิปาธ 4 พัฒนาความรับผิดชอบงานของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4	จากการใช้หลักอภิปาธ 4 พัฒนาความรับผิดชอบงานของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนอยู่ในระดับดี

(ครูโรงเรียนวิถียุทธ T4, บันทึกการสะท้อนคิด, 15 สิงหาคม 2559)

โดยสรุป ผลการวิเคราะห์จากการบันทึกการสะท้อนคิดในวิถียุทธ พบว่า ครูมีการเปลี่ยนแปลงเจตคติของตนเองโดยการตระหนักถึงความสำคัญของการเป็นครูในวิถียุทธตามกระบวนการสะท้อนคิดในวิถียุทธ 6 วิถี ได้แก่ วิถีที่ 1 รู้หน้าที่การเป็นครูในวิถียุทธ วิถีที่ 2 ปรับตัวตามหลักไตรสิกขา วิถีที่ 3 เรียนรู้ให้เป็นแบบอย่างที่ดี วิถีที่ 4 เปลี่ยนเจตคติที่ดีตามวิถียุทธ วิถีที่ 5 บูรณาการธรรมนำสู่ผู้เรียน และวิถีที่ 6 เพียรสร้างนวัตกรรมทางธรรม

เมื่อพิจารณาผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียนในตารางที่ 4.3 - 4.6 พบว่า การจัดกิจกรรมของครูในวิถียุทธ ทำให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิดได้ทำงานร่วมกันกับเพื่อนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นก่อให้เกิดการเคารพซึ่งกันและกัน นักเรียนมีความประพฤติที่ดีตามแบบอย่างที่ได้รับรู้มาและจะเกิดประโยชน์แก่ตนเอง บุคคลรอบข้างและสังคม นักเรียนมีความรักและศรัทธาในตัวครูในวิถียุทธที่เป็นแบบอย่างที่ดี และช่วยให้นักเรียนสามารถนำแบบอย่างที่ได้เห็นและรับรู้ไปเป็นแนวทางดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง รวมทั้งนักเรียนได้เรียนรู้หลักธรรมมากขึ้นและได้เรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติ

สำหรับการประยุกต์หลักธรรมไปใช้ในการออกแบบกิจกรรมและจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับนักเรียนโดยครูที่พัฒนาตนเองแล้ว พบว่า ครูในวิถียุทธมีการใช้หลักอภิปาธ 4 และสังคหวัตถุ 4 เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบงานของนักเรียนและส่งเสริมให้ทำงานให้สำเร็จรวมทั้งรู้จักการทำงานร่วมกับผู้อื่น ใช้หลักพรหมวิหาร 4 และกัลยาณมิตรธรรม 7 เป็นแนวทางที่ครูควรมีให้แก่ศิษย์ และใช้หลักไตรสิกขา ได้แก่ 1) ศีล ปฏิบัติตนขั้นพื้นฐานเพื่อควบคุมความประพฤติทางกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม 2) สมาธิ การฝึกฝนทางจิตก่อให้เกิดการตระหนักรู้ตนเองและจิตสำนึกต่อการทำงาน และ 3) ปัญญา ความรู้ที่ท่วงอย่างชัดเจน และสามารถคิดแก้ปัญหาได้อย่างมีเหตุผล โดยครูในวิถียุทธได้ประยุกต์ใช้หลักธรรมที่นำเสนอข้างต้นไปใช้ในการออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง

3.5 ผลการวิเคราะห์ความสอดคล้องของการสะท้อนคิดของครูในวิถีพุทธและผลการประเมินครูในวิถีพุทธของผู้เรียน

จากการศึกษาภาคสนามด้วยการทดลองใช้รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ได้วิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างการสะท้อนคิดของครูในวิถีพุทธ (ผลการวิเคราะห์ในข้อ 3.4) และผลการประเมินครูในวิถีพุทธโดยผู้เรียน (ผลการวิเคราะห์ในข้อ 3.3) และ เพื่อนำเสนอความสอดคล้องระหว่างข้อมูลทั้งจากผู้เรียนและครูในวิถีพุทธ ผลการศึกษาปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.7 เปรียบเทียบความสอดคล้องของการสะท้อนคิดของครูในวิถีพุทธและผลการประเมินครูในวิถีพุทธของผู้เรียน (ตามหลักสี่ปฐิธรรม 7)

ข้อ	การสะท้อนคิดของครูในวิถีพุทธ	การประเมินครูในวิถีพุทธโดยผู้เรียน	ประเด็นความสอดคล้อง
1	ยึดหลัก “สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น” อย่างสม่ำเสมอ และปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา	ครูเป็นคนตรงไปตรงมา จะไม่ทำโทษโดยไม่มีเหตุผล สอนให้รู้จักถูก รู้จักผิด จะถามหาเหตุผลเมื่อนักเรียนทำผิดและรับฟังและให้คำปรึกษาตามหลักและเหตุผล (นักเรียน P7, M2, M8)	รู้หลักความจริงหรือเหตุผล
2	ครูในโรงเรียนวิถีพุทธมีหน้าที่หลักคือ “การสร้างมนุษย์ที่สมบูรณ์” มุ่งเน้นสร้างศรัทธาและฉันทะพัฒนาตนให้ดำเนินชีวิตที่ดีงาม	ตั้งใจทำงานพยายามทำให้ลูกศิษย์ประสบความสำเร็จ ทุ่มเทในการสอนและทำกิจกรรมให้นักเรียน (นักเรียน M2, M9)	รู้ ความ มุ่งหมาย และประโยชน์ที่ประสงค์
3	นำแนวทางหลักพุทธธรรมมาประพฤติปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของความเป็นครู มีกิริยามารยาทเรียบร้อย และซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น	เป็นคนพูดเพราะ (ศีล) ให้ความเป็นธรรม มีความเมตตากรุณา (หลักพรหมวิหาร) (นักเรียน P1, M2)	รู้จักความรู้ความสามารถและคุณธรรมของตน
4	ครูมีความสำรวมตน (กาย วาจาใจ) อยู่เสมอ พัฒนาตนให้ดำเนินชีวิตที่ดีงาม เป็นผู้ที่มุ่งมั่นในการพัฒนาชีวิต	ครูจะตั้งใจทำงานและเสียสละตนเอง ทุ่มเทในการสอนและเป็นกันเองกับผู้เรียน มีปัญหาอะไรครูจะช่วยเหลือให้เป็นอย่างดี (นักเรียน M6, M9)	รู้จักความพอดีในการดำรงชีวิต

ตารางที่ 4.7 (ต่อ)

ข้อ	การสะท้อนคิด ของครูในวิถีพุทธ	การประเมินครูในวิถีพุทธ โดยผู้เรียน	ประเด็นความสอดคล้อง
5	มีการจัดการเรียนการสอนที่ ทันสมัยและครบครัน	ทุ่มเททุกสิ่งทุกอย่างในการสอน เอาใจใส่ผู้เรียนและแนะนำแต่ สิ่งดีๆ มาตลอด และให้ความ ช่วยเหลือศิษย์ตามโอกาส (นักเรียน M2, M5, M9)	รู้จักระยะเวลาที่จะต้องใช้ ในการทำหน้าที่การงาน
6	เป็นผู้จัดสภาพแวดล้อมใน ห้องเรียนเพื่อให้เกิดบรรยากาศที่ พร้อมจะนำหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนามาใช้	ครูไม่ชอบให้เอาเรื่องอื่นไปถาม ในเวลาเรียน หรือเมื่อเข้ามาใน ห้องเรียนไม่ควรพูดคุยหรือนำ การบ้านวิชาอื่นมาทำในวิชาที่ ครูกำลังสอน (นักเรียน P1, M8)	รู้จักสภาพแวดล้อมของ ชุมชนเพื่อให้ประพฤติดนได้ ถูกต้อง
7	นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาใช้ หรือบูรณาการกับกิจกรรม ที่นักเรียนสนใจและส่งเสริมให้ นักเรียนใช้ปัญญาและเหตุผล	คำพูดของท่านลูกศิษย์คนไหน คิดตามก็จะเข้าใจว่าครูหวังดีต่อ ทุกคน ท่านจะสอนเสมอให้เป็น คนดี ตั้งใจเรียนให้จบและเป็น คนดีของสังคม (นักเรียน M6)	รู้จัก และ เข้าใจ ความ แตกต่างระหว่างบุคคล

จากตารางที่ 4.7 แสดงผลการเปรียบเทียบความสอดคล้องของการสะท้อนคิดของครูในวิถีพุทธและผลการประเมินครูในวิถีพุทธของผู้เรียนตามหลักสัปปุริสธรรม 7 พบว่า ทั้งครูในโรงเรียนวิถีพุทธและผู้เรียนได้สะท้อนคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูในวิถีพุทธเกี่ยวกับการพัฒนาตนเองของครูตามหลักสัปปุริสธรรมอันเป็นคุณธรรมของบัณฑิตที่ใช้ในการพัฒนาตน โดยครูในวิถีพุทธจะมีการพัฒนาตนให้เป็นผู้รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักชุมชน และรู้จักบุคคล โดยที่การพัฒนาตนของครูในวิถีพุทธ จะเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ผู้เรียนได้ปฏิบัติตามและสามารถนำไปปรับใช้เมื่อต้องดำรงชีวิตอยู่ในสังคมต่อไป

ตารางที่ 4.8 เปรียบเทียบความสอดคล้องของการสะท้อนคิดของครูในวิถีพุทธและผลการประเมินครูในวิถีพุทธของผู้เรียน (หลักกัลยาณมิตรธรรม 7)

ข้อ	การสะท้อนคิดของครูในวิถีพุทธ	การประเมินครูในวิถีพุทธโดยผู้เรียน	ประเด็นความสอดคล้อง
1	เป็นกัลยาณมิตรของผู้เรียน มีเมตตาธรรมและอ่อนโยนและมีวัฒนธรรมเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิต	ครูเป็นคนใจดี พุดเพราะและเป็นที่รัก ทักทายนักเรียนที่รู้จักอย่างสนิทสนม อยากรู้จักนักเรียนเป็นคนดี คอยให้คำปรึกษา คำแนะนำมาตลอด เพราะท่านคือครูดีในดวงใจของทุกคน (นักเรียน P2, P3, M8, M11)	น่ารัก ชวนให้อยากเข้าไปปรึกษา
2	เป็นที่รักเคารพของศิษย์และสังคม	ครูจะเป็นคนที่คอยอยู่ข้างๆ เรามาตลอด เอาใจใส่นักเรียน อยากรู้อยากเห็นนักเรียน ประสบความสำเร็จ ครูเปรียบเหมือนแสงเทียนที่คอยส่องแสงสว่างไปยังเส้นทางที่ดี พระคุณครูมีมากยิ่งขึ้นใจเกินกว่าที่จะพรรณนา (นักเรียน M3, M4, M7)	น่าเคารพ คือเป็นที่พึ่งทางใจและปลอดภัย
3	ต้องมีคุณธรรม เป็นนักปราชญ์ ซึ่งช่วยให้ครูมีความรอบรู้ มีความดีนำไปสู่การถ่ายทอด อบรม สั่งสอนให้นักเรียนเป็นคนดี และมีคุณธรรม	ครูสอนดี เป็นครูที่สอนในทุกเรื่อง ไม่เข้าใจตรงไหนก็สามารถถามครูได้ ครูสอนแบบไม่ให้เครียดทำให้นักเรียนมีความสุขกับการเรียน รวมทั้งสอนให้เป็นคนดี มีระเบียบวินัย มีความอดทน และมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ (นักเรียน P1, M3, M12)	น่ายกย่อง โดยมีความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง
4	ถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียน แนะนำแนวทางที่ถูกต้อง อบรมสั่งสอนและยกย่องชื่นชมศิษย์ และส่งเสริมให้นักเรียนมี	ครูเขาจะให้คำปรึกษาที่ดี คำศัพท์ไหนที่ไม่รู้ครูจะแปลให้ ครูเป็นที่ปรึกษาและเอาใจใส่นักเรียนทุกคนเท่ากัน ให้คำปรึกษาทุกเรื่องทั้ง	เป็นที่ปรึกษาที่ดี

ตารางที่ 4.8 (ต่อ)

ข้อ	การสะท้อนคิด ของครูในวิถีพุทธ	การประเมินครูในวิถีพุทธ โดยผู้เรียน	ประเด็นความ สอดคล้อง
	คุณธรรมจากหัวใจ	เรื่องเรียนและเรื่องการศึกษาต่อ และเมื่อมีปัญหา ท่านเป็นแม่ เป็น เพื่อนของเราได้ (นักเรียน M11, M12, M13)	
5	อดทน อดกลั้น และสร้างเสริม กำลังใจแก่ผู้เรียนเสมอ	ครูจะคอยยกโทษให้เราตลอดไม่ว่า เราจะทำผิดแค่ไหนก็ตาม แม้ว่า บางครั้งปัญหาที่เราสร้างจะกระทบ ถึงท่าน ท่านก็จะแก้ปัญหาให้ตลอด มา บ่อยครั้งที่พวกเราทำให้ครูต้อง เสียใจและผิดหวังแต่ครูก็ไม่เคยว่า (นักเรียน M4, M7)	อดทนฟังถ้อยคำศิษย์ ได้ไม่เบื่อ
6	อธิบายเรื่องยากให้เข้าใจง่าย โดย การใช้สื่อประกอบ เช่น ต้นไม้พูด ได้ พุทธศาสนสุภาษิต ป้ายนิเทศ Video หรือสื่อที่โหลดมาจาก Youtube	เวลาที่ครูสอนก็พยายามที่จะ อธิบายให้เข้าใจง่ายๆ และยังให้ วิธีการจำต่างๆ รู้จักใช้เทคโนโลยี ประกอบการสอน ทำให้นักเรียนสนุก และเข้าใจเนื้อหาที่เรียนมากขึ้น (นักเรียน M1, M8)	อธิบายเรื่องซับซ้อนได้
7	จะไม่แนะนำศิษย์ไปในทางที่ไม่ดีจะ แนะนำแต่แนวทางที่ถูกต้อง และให้เห็น ความสำคัญของ กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา	ครูจะคอยพูดคอยถามคอยบอกวัน อันไหนดีหรือไม่ดี อันไหนสมควร ทำหรือไม่สมควรทำ ท่านจะคอย ตักเตือนทุกครั้งที่ทำผิด เป็นการ ตักเตือนด้วยความหวังดีและครูไม่ เคยโกรธ แต่จะคอยขัดเกลาให้เรา เป็นคนที่มีความคุณภาพ (นักเรียน M7, M12, M14)	ไม่แนะนำศิษย์ในทาง เสื่อม

จากตารางที่ 4.8 แสดงผลการเปรียบเทียบความสอดคล้องของการสะท้อนคิดของครูในวิถีพุทธและผลการประเมินครูในวิถีพุทธของผู้เรียนตามหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 พบว่า ทั้งครูในโรงเรียนวิถีพุทธและผู้เรียนได้สะท้อนคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติตนของครูในวิถีพุทธที่มีต่อผู้เรียนตามหลักกัลยาณมิตรธรรม อันเป็นหลักธรรมที่ครูผู้สอนพึงมีต่อศิษย์ด้วยการเป็นผู้นำรัก ชวนให้อยากเข้าไปปรึกษา นำเคาเรพ คือเป็นที่พึ่งทางใจและปลอดภัย นำยกย่อง โดยมีความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง เป็นที่ปรึกษาที่ดี อดทนฟังถ้อยคำศิษย์ได้ไม่เบื่อ สามารถอธิบายเรื่องซับซ้อนได้และไม่แนะนำศิษย์ในทางเสื่อม ซึ่งเป็นแนวทางการปฏิบัติตนของครูในวิถีพุทธที่มีต่อผู้เรียน

3.6 ผลการวิเคราะห์บทเรียนที่การสะท้อนคิดเกี่ยวกับสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรม

จากการศึกษาสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมจากบทเรียนที่การสะท้อนคิด 3-2-1 ของครูโรงเรียนวิถีพุทธที่เข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาครูตามรูปแบบการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ผลการวิเคราะห์ปรากฏดังนี้

- 1) ทำให้ทราบคุณลักษณะของการเป็นครูในวิถีพุทธ
- 2) ได้มีโอกาสในการแลกเปลี่ยนแนวความคิดของการเป็นครูที่ดีกับเพื่อนครู
- 3) ได้ทราบแนวทางวิธีการแก้ไขปัญหาผู้เรียนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
- 5) ได้รับรู้เกี่ยวกับกิจกรรมวิถีพุทธในพื้นที่ที่มีความแตกต่างทางศาสนาและวัฒนธรรม
- 6) การใช้หลักธรรมในการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้
- 7) เข้าใจบทบาทหน้าที่และความเป็นครูในวิถีพุทธอย่างแท้จริง
- 8) เปลี่ยนเจตคติที่ดีตามวิถีพุทธ
- 9) ปรับตัวตามไตรสิกขา คือ ปฏิบัติตนด้วยหลักศีล สมาธิ ปัญญา
- 10) ได้รับทราบว่าครูดีมีอยู่ทั่วแผ่นดิน
- 11) ตระหนักในบทบาทหน้าที่ของการเป็นครูในวิถีพุทธโดยใช้หลักพุทธธรรม
- 12) สร้างกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการบูรณาการหลักธรรม
- 13) ทำให้มีความมุ่งมั่นในการสร้างนวัตกรรมแนวพุทธเพื่อพัฒนาเยาวชนของชาติ
- 14) ได้เรียนรู้วัฒนธรรมและธรรมเนียมวิถีพุทธและแนวทางในการปฏิบัติวิชาชีพครู
- 15) ครูในวิถีพุทธควรเป็นผู้พอประมาณ มีเหตุผล ประพฤติดีงาม
- 16) ได้แนวทางการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ
- 17) ครูที่ดีจะต้องเป็นครูตลอดเวลา อดทนต่อสิ่งภายนอกและการสั่งสอนศิษย์
- 18) ครูมีการแก้ไขปัญหาผู้เรียนเทคนิคหรือวิธีการแนวพุทธที่มีความแตกต่างกัน
- 19) ครูต้องมีภาพลักษณ์แห่งความเป็นครูและต้องมีจิตวิญญาณของความเป็นครู
- 20) ครูในวิถีพุทธต้องจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนนำหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้
- 21) ได้รูปแบบการจัดการกิจกรรมพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณแบบวิถีพุทธ
- 22) ได้รู้แนวทางการแก้ไขปัญหาและจะนำหลักธรรมมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

- 23) ไม่เคยคิดว่า การทำโครงการเกี่ยวกับโรงเรียนวิถีพุทธเป็นการเพิ่มงาน
- 24) ครูในวิถีพุทธไม่ใช่เป็นวิถีพุทธเฉพาะเวลาสอนแต่ต้องมีทุกเวลา
- 25) การอยู่ร่วมกันของพหุวัฒนธรรมที่แตกต่างกันโดยปกติสุข

โดยสรุป ผลการวิเคราะห์สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมจากสถาบันที่การสะท้อนคิด 3-2-1 ของครูโรงเรียนวิถีพุทธที่เข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาครูตามรูปแบบการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณ ความเป็นครูในวิถีพุทธ สรุปได้ว่า ครูได้มีโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับกิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธ ได้รับรู้ว่ามีครูในวิถีพุทธทั่วประเทศที่พยายามจัดกิจกรรมวิถีพุทธเพื่อยกระดับมาตรฐานการเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา และครูมีเจตคติที่ดีต่อการจัดกิจกรรมและเข้าร่วมโครงการวิถีพุทธ

ตอนที่ 4 การนำเสนอผลการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ

จากผลการทดลองใช้รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ คณะผู้วิจัย ได้จัดกิจกรรมถอดบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อนำเสนอผลการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ และร่วมแบ่งปันประสบการณ์ระหว่างครูโรงเรียนวิถีพุทธที่เข้าร่วมกิจกรรมของโครงการวิจัยและผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยร่วมกันสะท้อนคิดและถอดบทเรียนจากการจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการจำนวน 6 กิจกรรม ข้างต้น ผลการถอดบทเรียนพบว่า 1) ครูตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาตนให้มีเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ 2) ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีการบูรณาการในวิถีพุทธผ่านครูที่มีเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธอย่างแท้จริง 3) โรงเรียนมีรูปแบบการบริหารจัดการตามแนววิถีพุทธอย่างเป็นระบบ ผลการถอดบทเรียนปรากฏดังนี้

ประเด็นที่ 1 ครูตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาตนให้มีเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ

จากการถอดบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พบว่า ครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธจะพยายามออกแบบกิจกรรมที่บูรณาการความเป็นวิถีพุทธได้อย่างหลากหลาย ประพฤติตนเป็นต้นแบบ รวมทั้งเป็นครูในวิถีพุทธแกนนำที่ต้องเข้าไปมีส่วนต่อการกระตุ้นหรือส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาเจตคติครูสู่การเป็นครูมืออาชีพ และเป็นครูที่เต็มไปด้วยจิตวิญญาณอย่างแท้จริง ปรากฏในกิจกรรมถอดบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ดังนี้

“จิตวิญญาณของครู สู่นักเรียน โดยการดำเนินกิจกรรมในเชิงโรงเรียนวิถีพุทธ ที่เน้นการมีส่วนร่วมทางกายภาพ อาทิ การใส่ชุดขาวในวันพระ การทำบุญตักบาตร วันพระมีการบรรยายหลักคุณธรรม เพื่อให้เกิดการปฏิบัติแก่คณะครูนักเรียน และการเข้าค่ายคุณธรรม ซึ่งเป้าหมายเพื่อเป็นการสร้างตัวแบบให้เป็นแบบอย่างแก่คณะครูด้วยกัน อันหมายถึงกลุ่มสาระอื่นๆ อันมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาจิตวิญญาณครูให้เห็นความสำคัญต่อการพัฒนาครูในองค์กรรวมแบบบูรณาการ ที่ในโรงเรียนจะมีครูที่หลากหลายจากรุ่นสู่รุ่น

เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น และส่งต่อให้กับนักเรียน ครูถ้าไม่มีจิตวิญญาณ จะไม่สามารถไปเป็นครูที่เป็นตัวแบบได้ ถ้าครูเริ่มจากตัวเอง มีจิตวิญญาณแล้วผลก็จะเกิดขึ้นกับตัวเด็กได้อย่างแท้จริง”

(ผู้ร่วมถอดบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 13, ถอดบทเรียน, 11 กันยายน 2559)

“ในการพัฒนาครู ควรมีปรัชญาในการพัฒนาคน โดยเริ่มตั้งแต่การพัฒนากาย พัฒนาใจ พัฒนาปัญญา พัฒนาสังคม โดยใช้กรอบทางพระพุทธศาสนาอาทิ การพัฒนาตามหลักไตรสิกขา ภาวนา 4 เพื่อนำไปสู่การบูรณาการ ทำให้ครูมีศักยภาพทางด้านความรู้ เทคนิค การรู้จักพูด แจ่มแจ้ง จูงใจ แก่ล้าวกล้า ร่าเริง การนำน้บถือ ความน่ายินดี ความรู้สึก (หลักกัลยาณมิตรธรรม 7) เพื่อให้เป็นมนุษย์หรือเป็นครูที่มีวิชาความรู้ และ จรรยา ว่าด้วยความประพฤติอันเป็นต้นแบบได้”

(ผู้ร่วมถอดบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 15, ถอดบทเรียน, 11 กันยายน 2559)

“...เราจะมีแนวทางในการพัฒนาครูรุ่นใหม่ให้มีจิตวิญญาณแห่งความเป็นครู เหมือนครูรุ่นเก่า ให้มีความยั่งยืนได้อย่างไร ?...”

(ผู้ร่วมถอดบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 14, ถอดบทเรียน, 11 กันยายน 2559)

“กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถือว่าเป็นกิจกรรมที่ดี ตอนแรกคิดว่าครูจะไม่ให้ความสนใจเท่าไร แต่พออบรมไปสักพักหนึ่งครูให้ความสนใจ มีความกระตือรือร้นในการทำกิจกรรม อีกทั้งการที่เราได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำให้เราได้ทบทวน ว่าการเป็นครูถูกต้องควรเป็นอย่างไร ได้มีโอกาสทบทวนสิ่งที่ผ่าน แล้วได้แลกเปลี่ยนกับเพื่อนครูด้วยกัน เราจะดำเนินการเรียนการสอนเป็นอย่างไร สรุปแล้วกิจกรรมที่นักวิจัยได้คิดมา เมื่อเอาไปทดลองไปใช้ในโรงเรียนถือว่าประสบความสำเร็จ แต่อยากเพิ่มเติมว่ากิจกรรมนี้ ควรทำอย่างสม่ำเสมอ ไม่ใช่ทำ 1-2 ต่อภาคการศึกษา ควรทำให้ครูเกิดความคุ้นชินจนกลายเป็นพฤติกรรมปกติและใช้ในวิถีชีวิต”

(ผู้ร่วมถอดบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 1, ถอดบทเรียน, 11 กันยายน 2559)

“ความศรัทธา ความเชื่อ จะมีผลต่อการปลูกฝังให้ครูทำหน้าที่ของตัวเองด้วยความมุ่งมั่น ครูเชื่อผู้บริหาร นักเรียนเชื่อครู คนดีคืนสู่สังคมแน่นอน ความสำคัญในการส่งต่อความเชื่อ ความดี หลักการทางพระพุทธศาสนา หรือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจะเป็นการสื่อสารและส่งต่อให้จากรุ่นสู่รุ่น จากครู สู่ นักเรียน วิถีพุทธในครู วิถีพุทธในโรงเรียน จะมีส่วนต่อการปลูกฝังในทุกระดับตั้งแต่ระดับเล็กสุดเพื่อพัฒนาส่งต่อไปสู่

ระดับสูงขึ้นไปอีก ในส่วนของโรงเรียนวิถียุทธ ครูในวิถียุทธผู้นำต้องเป็นแบบอย่าง และเข้าไปมีส่วนต่อการกระตุ้นหรือส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาเจตคติครูสู่การเป็นครูมืออาชีพ และเป็นครูที่เต็มไปด้วยจิตวิญญาณอย่างแท้จริง”

(ผู้ร่วมถอดบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 11, ถอดบทเรียน, 11 กันยายน 2559)

จากประเด็นที่ได้รับจากกิจกรรมถอดบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับครูตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาตนให้มีเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถียุทธ ทำให้ได้ข้อค้นพบที่น่าสนใจและสอดคล้องกับการปฏิบัติหน้าที่ในสภาพจริงของครูในวิถียุทธ ผลการสังเคราะห์ปรากฏดังภาพต่อไปนี้

ครูตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาตนให้มีเจตคติและ

จิตวิญญาณความเป็นครูในวิถียุทธ

- มีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาจิตวิญญาณครูให้เห็นความสำคัญต่อการพัฒนาครูในองค์กรวม
- ความศรัทธา ความเชื่อ จะมีผลต่อการปลุกฝังให้ครูทำหน้าที่ของตนเองด้วยความมุ่งมั่น
- ครูในวิถียุทธผู้นำต้องเป็นแบบอย่างในการกระตุ้นหรือส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาเจตคติครูสู่การเป็นครูมืออาชีพและเป็นครูที่เต็มไปด้วยจิตวิญญาณอย่างแท้จริง
- การพัฒนาครู ควรมีปรัชญาในการพัฒนาคน โดยเริ่มตั้งแต่การพัฒนากาย พัฒนาใจ พัฒนาปัญญา พัฒนาสังคม โดยใช้กรอบทางพระพุทธศาสนา
- ถ้าครูเริ่มจากตัวเอง มีจิตวิญญาณแล้วผลก็จะเกิดขึ้นกับตัวเด็กได้อย่างแท้จริง

ภาพที่ 4.10 ครูตระหนักในการพัฒนาตนให้เป็นครูในวิถียุทธ

ประเด็นที่ 2 ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีการบูรณาการในวิถียุทธผ่านครูที่มีเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถียุทธอย่างแท้จริง

จากการถอดบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พบว่า ครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถียุทธจะใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา บูรณาการกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีการกำหนดกิจกรรมร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับวัด เพื่อจัดกิจกรรมวิถียุทธร่วมกัน รวมทั้งสามารถการออกแบบกิจกรรมให้สอดคล้องกับบริบทพหุวัฒนธรรมถ้าโรงเรียนตั้งอยู่ในชุมชนที่มีความหลากหลายทางศาสนา ปรากฏในกิจกรรมถอดบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ดังนี้

“..โรงเรียนใช้หลักไตรสิกขาไปใช้กับเด็ก คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อบรม สอดแทรกเกี่ยวกับการปฏิบัติตามศีล ความคิด ผูกเด็กให้ตั้งใจเรียน ให้นั่งสมาธิสัก 5 นาที เขาก็ตั้งใจเรียนดีขึ้น ก่อนที่ยังไม่ได้ทำกิจกรรมเด็กจะไม่มีพัฒนาการ พูดไม่ค่อยฟัง บอกลาก พุดยาก แต่เมื่อนำคู่มือชุดฝึกไปใช้ แล้วมีพัฒนาต่อครู เป็นเครื่องช่วยทำให้ครูมีแนวทางในการจัดการศึกษา อันส่งผลต่อนักเรียนทำให้นักเรียนมีพัฒนาการในทางที่ดีขึ้น”

(ผู้ร่วมถอดบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 2, ถอดบทเรียน, 11 กันยายน 2559)

“เป็นโรงเรียนวิถีพุทธ เป็นโรงเรียนขนาดใหญ่มีกิจกรรมค่อนข้างมาก โดยมีกิจกรรมที่ทางรัฐบาลกำหนดคือโครงการหมู่บ้านศีล 5 มีพระจากวัดชุมพลธรรมกายาราม ได้เข้ามาให้ความรู้แนะนำเกี่ยวกับกิจกรรมโครงการหมู่บ้านศีล 5 ต้องทำต่อเนื่อง โครงการวิจัย ในการพัฒนาเด็ก ผมเห็นการพัฒนาเจตคติที่ดี “ครู” ไปจนถึงจิตวิญญาณครู ควรเข้าไปเป็นส่วนเสริมในการพัฒนาเด็กให้มีเจตคติที่ดีได้ และในการพัฒนาเด็กและเยาวชน เป็นเรื่องการพัฒนาเจตคติที่ดี รวมไปถึงการพัฒนาจิตวิญญาณ จะทำให้เด็กคิดตรง พัฒนาตรง การที่โรงเรียนอยู่ในนิคมอุตสาหกรรม ทำให้เด็กมีปัญหาด้วยเหตุผลในเรื่องของความเป็นเขตเศรษฐกิจ จะทำให้เด็กไม่ได้รับการดูแลอย่างเพียงพอ เช่น นักเรียนจะไปอยู่ในร้านเกม ห้างสรรพสินค้า การพัฒนาเจตคติ เป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญ คู่มือที่ครูนำไปใช้ จะทำให้ครูได้รับการพัฒนาและพัฒนาไปสู่เด็กจนกระทั่งเป็นการพัฒนาเจตคติภายในได้อย่างแท้จริง การพัฒนาควรพัฒนาไปให้ถึงหลักสูตร”

(ผู้ร่วมถอดบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 4, ถอดบทเรียน, 11 กันยายน 2559)

“โรงเรียนอยู่ในบริเวณวัดประยุรวงศาวาส มีการกำหนดกิจกรรมร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับวัด เพื่อสะท้อนกิจกรรมวิถีพุทธร่วมกัน โดยให้นักเรียนในแต่ละชั้นทำกิจกรรมเชิงพุทธ เช่น การทำบุญตักบาตรในแต่ละสัปดาห์ ให้ครูและนักเรียนร่วมกันปฏิบัติ ทั้งให้มีการบันทึกแบบบันทึกในแต่ละกิจกรรม รวมทั้งการนำเสนอในแต่ละกิจกรรม ให้เชื่อมโยงกับบริบทของโรงเรียนโดยมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาเด็ก โดยมีครูเป็นแบบอย่าง”

(ผู้ร่วมถอดบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 8, ถอดบทเรียน, 11 กันยายน 2559)

“ในการทำกิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนวัดประยุรวงศาวาส มีลักษณะที่เป็นพุทธวัฒนธรรมทางศาสนา จะต้องมีความละเอียดอ่อนในเรื่องประเด็นทางศาสนาที่จะต้องมีการออกแบบให้สอดคล้องกับบริบทในพุทธวัฒนธรรมนั้น โดยมีการออกแบบให้นักเรียนมีส่วนร่วมในแต่ละกิจกรรม โดยให้นักเรียนนำประเด็นทางสังคมมาวิเคราะห์ร่วมกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นการปลูกฝังและส่งเสริมให้นักเรียนสะท้อนคิด

ทางด้านศาสนา แต่โดยหลักใหญ่การออกแบบกิจกรรมเป็นการสะท้อนผ่านครูเพื่อนำไปสู่การพัฒนาเด็กให้ไปสู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ”

(ผู้ร่วมถอดบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 9, ถอดบทเรียน, 11 กันยายน 2559)

จากประเด็นที่ได้รับจากกิจกรรมถอดบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีการบูรณาการในวิถีพุทธ ทำให้ได้ข้อค้นพบที่น่าสนใจและสอดคล้องกับการปฏิบัติหน้าที่ในสภาพจริงของครูในวิถีพุทธที่ส่งผลถึงผู้เรียน ผลการสังเคราะห์ปรากฏดังภาพต่อไปนี้

ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอน

ที่มีการบูรณาการในวิถีพุทธ

- นำหลักไตรสิกขาไปใช้กับเด็ก คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ด้วยการสอดแทรกการปฏิบัติตามศีล เป็นต้น
- คู่มือที่ครูนำไปใช้ ทำให้ครูได้รับการพัฒนาและพัฒนาไปสู่เด็กจนกระทั่งเป็นการพัฒนาเจตคติภายในได้อย่างแท้จริง
- การออกแบบให้นักเรียนมีส่วนร่วมในแต่ละกิจกรรมโดยให้นักเรียนนำประเด็นทางสังคมมาวิเคราะห์ร่วมกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
- กิจกรรมเป็นการสะท้อนผ่านครูเพื่อนำไปสู่การพัฒนาเด็กให้ไปสู่ความเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ

ภาพที่ 4.11 ประโยชน์ที่ผู้เรียนได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมในวิถีพุทธ

ประเด็นที่ 3 โรงเรียนมีรูปแบบการบริหารจัดการตามแนววิถีพุทธอย่างเป็นระบบ

จากการถอดบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พบว่า ครูและผู้บริหารโรงเรียนที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธจะมุ่งมั่นไปที่การบริหารแบบมีคุณธรรม สร้างการมีส่วนร่วมแบบกัลยาณมิตร โดยเริ่มจากการสานงานต่อ ก่องานใหม่ และส่งต่อไปยังนักเรียน ผู้บริหารจะต้องสร้างการตระหนักรู้ให้ครูสามารถปฏิบัติได้จริง ส่งเสริมให้เกิดการบูรณาการเพื่อการจัดการเรียนการสอน ตามกรอบวิถีปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา โดยที่โรงเรียนได้กำหนดนโยบายการดำเนินงานของโรงเรียนตามแนววิถีพุทธที่มีการพัฒนาร่วมกันระหว่างโรงเรียน วัดและชุมชน ปรากฏในกิจกรรมถอดบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ดังนี้

“หลักการทางศาสนาจะเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติ เราจะทำอย่างไรให้ครูเห็นความสำคัญของหลักปฏิบัติเพื่อการปฏิบัติ ในฐานะที่เป็นผู้บริหาร ก็มุ่งมั่นไปที่การบริหารแบบมีคุณธรรม สร้างการมีส่วนร่วมแบบกัลยาณมิตร โดยเริ่มจากการสานงานต่อ ก่องานใหม่ และส่งต่อไปยังนักเรียน ผู้บริหารจะต้องสร้างการตระหนักรู้ให้ครูสามารถปฏิบัติได้ในฐานะผู้บริหารได้กำหนดเป็น LADDA MODEL การก่อสร้างรูปแบบของตนเอง L-

Leadership ต้องเป็นผู้นำของครูให้ได้ A-Awareness การสร้างการตระหนักรู้ให้ครู อย่างเป็นได้บ้าง เมื่อเข้าที่ประชุมต้องให้ความสำคัญต้องสร้างความตระหนักรู้ให้เกิดขึ้นเป็น จิตวิญญาณครูให้ได้ ครูต้องมีคุณธรรม รอบรู้ทุกอย่าง เทียวเอาค้อนไปตอกคนอื่นได้ แต่ ตอกตัวเองไม่ได้ DESIGN ครูต้องออกแบบการทำกิจกรรมโดยทำอย่างมีเป้าหมายเพื่อทำ ให้เกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง DO ลงมือทำนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติอย่าง แท้จริง A-Achievement ภาพความสำเร็จ หรือผลได้ จากการลงมือปฏิบัติ ซึ่งจะทำให้ ครูเกิดจิตสำนึกต่อจิตวิญญาณความเป็นครู ในส่วนของการดำเนินโครงการวิถิพุทธ โดย ทำกิจกรรมโรงเรียนวิถิพุทธก็ทำกิจกรรมเนื่องด้วยรูปแบบทางพระพุทธศาสนาอย่างเป็น ปกติ อาทิ ตักบาตร ใส้บาตร เป็นต้น”

(ผู้ร่วมถอดบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 12, ถอดบทเรียน, 11 กันยายน 2559)

“โรงเรียนวิถิพุทธจะเป็นส่วนสำคัญในการส่งเสริมให้เกิดการบูรณาการเพื่อการ จัดการเรียนการสอน ตามกรอบวิถิปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา และคุณธรรม และค่านิยม 12 ประการตามนโยบายของรัฐบาล ซึ่งได้มีการนำมาบูรณาการสอดแทรกเพื่อการปฏิบัติ ส่งเสริมให้กับโรงเรียน และนักเรียนได้เรียนรู้และปฏิบัติ...”

(ผู้ร่วมถอดบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 16, ถอดบทเรียน, 11 กันยายน 2559)

“โรงเรียนมีกิจกรรม ที่ปฏิบัติกันเป็นประจำ ที่สอดคล้องกับงานวิจัย กิจกรรมของ โรงเรียน ก่อนเข้าโรงเรียนทำสมาธิก่อน 5 นาที ในวันสำคัญและวันศุกร์จะมีพระมา บิณฑบาตและนักเรียนร่วมทำบุญตักบาตร เป็นพระใกล้โรงเรียนวัดคลองสอง นักเรียนก็ ซึมซับวิถิไปด้วยในส่วนของวิถิพุทธไปด้วย ธนาคารโรงเรียน กิจกรรมที่นักเรียนนำขยะ เช่น ธนาคารขยะ เป็นการฝึกความรับผิดชอบต่อขยะ และส่วนรวม การนำขยะไปพัฒนา งานในเชิงกิจกรรม เช่น ปลูกต้นไม้ ทำโต๊ะจากขยะ เป็นต้น ในส่วนโรงเรียนได้ส่งโครงการ คุณธรรม โดยคู่มือที่นำไปใช้สอดคล้องกับภาระงานและแนวทางของโรงเรียนที่ดำเนินการ อยู่แล้ว ทำให้สอดคล้องกับแนวทางวิถิพุทธ และการนำคู่มือไปใช้ทำให้ครูมีพัฒนาการใน ด้านการเรียนการสอน และมีพัฒนาการด้านการสอนมากขึ้นและส่งผลต่อเด็กโดยตรง”

(ผู้ร่วมถอดบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 3, ถอดบทเรียน, 11 กันยายน 2559)

“การที่โรงเรียนดำเนินนโยบายโรงเรียนวิถิพุทธ มีการดำเนินกิจกรรมที่ไปบูรณา การการเรียนการสอนเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเช่น มีการกำหนดให้นักเรียนนั่งสมาธิ ฝึกให้ นักเรียนคิดอย่างเป็นระบบ และการกระทำกิจกรรมที่เนื่องด้วยวิถิพุทธ เช่น การทำบุญตัก บาตร การให้นักเรียนฝึกสมาธิก่อนเรียน ทั้งกำหนดให้นักเรียนต้องเข้าร่วมกิจกรรมค่าย คุณธรรม โดยมีเป้าหมายเพื่อเป็นการคืนคนดีเข้าสู่สังคม ผ่านกิจกรรมที่โรงเรียนออกแบบ

กิจกรรมทั้งหมด ผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียนทำให้นักเรียนมีประสิทธิผลทั้งทางด้านการเรียน และความประพฤติ ซึ่งสอดคล้องกับกิจกรรมในชุดฝึกคู่มือครูของโครงการวิจัยทั้ง 6 กิจกรรม ที่มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาครู และครูส่งต่อไปสู่นักเรียน”

(ผู้ร่วมถอดบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 5, ถอดบทเรียน, 11 กันยายน 2559)

“ความรู้กับคุณธรรมมันไม่สมดุลกัน ครูทุกคนจะต้องปฏิบัติธรรม นักเรียนจะต้องปฏิบัติธรรมทุกคน ครูและผู้ปกครองจะต้องร่วมปฏิบัติธรรมร่วมกัน เป็นเกณฑ์ในการพัฒนาครู พัฒนาผู้ปกครอง และนักเรียน ให้ทำกิจกรรม การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ต้องพัฒนาร่วมกันระหว่างโรงเรียน ครู นักเรียน ผู้ปกครอง การส่งเสริมตัวเองโดยเฉพาะผู้บริหารให้เป็นแบบด้านความประพฤติ เพื่อเป็นแบบอย่างให้สอดคล้องกับโรงเรียนวิถิพุทธ เมื่อไปถึงจุดนั้นก็จะเป็นสังคมอุดมปัญญา คุณธรรมที่สอดคล้องกับกับดำเนินชีวิต เป็นปรัชญาอันเนื่องด้วยการกิน อยู่ ดู ฟัง ให้สอดคล้องกับข้อเท็จจริง มีปัญญา กินด้วยปัญญา ฟังด้วยปัญญา ดูด้วยปัญญา เป็นต้น โรงเรียนไม่ได้มีอาคารสิ่งก่อสร้างให้ดู แต่มีแต่กิริยาบรูณ์ของคุณครู และนักเรียนให้พบเห็นได้เป็นเอกลักษณ์ของโรงเรียน โดยมุ่งให้คนดีมาคุยกัน คนมีบุญคุยกัน กลายเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ โรงเรียนมีการพูดคุยกัน AR เมื่อคนมีปัญหา คนมีบุญคุยกัน ก็จะทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อไปสู่โรงเรียน วัด สังคมให้เป็น “บวร” อย่างแท้จริงตามกรอบของโรงเรียนวัดหนามแดง”

(ผู้ร่วมถอดบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 6, ถอดบทเรียน, 11 กันยายน 2559)

“ทางโรงเรียนเป็นโรงเรียนวิถิพุทธ โดยมีการสวดมนต์ ในวันพระ สู้ด้านใน สู้จิตใจ การแต่งชุดขาว เป็นการสร้างทางกายภาพ โดยโรงเรียนฝึกตั้งแต่อนุบาล ในวันพระสลับกันไปวัด ทุกวันศุกร์มีการสวดมนต์ เพื่อไปสู่การเรียนรู้ซึมซับภายใน การที่ผู้บริหาร ครู ต้องเป็นผู้นำ เป็นผู้ที่จะเป็นแบบอย่างในการเริ่มเพื่อให้เกิดจิตสำนึกในการทำงาน เพื่อการพัฒนาเด็กนักเรียน โดยการให้ครูเป็นแกนนำ ในการถ่ายทอดจิตวิญญาณจากรุ่นสู่รุ่น จากครูรุ่นพี่ สู่ครูรุ่นน้อง และครูสู่นักเรียน ตามกรอบของไตรสิกขา”

(ผู้ร่วมถอดบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 10, ถอดบทเรียน, 11 กันยายน 2559)

จากประเด็นที่ได้รับจากกิจกรรมถอดบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับโรงเรียนมีรูปแบบการบริหารจัดการตามแนววิถิพุทธอย่างเป็นระบบ ทำให้ได้ข้อค้นพบที่น่าสนใจและสอดคล้องกับการปฏิบัติหน้าที่ในสภาพจริงของโรงเรียนวิถิพุทธ ผลการสังเคราะห์ปรากฏดังภาพต่อไปนี้

โรงเรียนมีรูปแบบการบริหารจัดการตามแนววิถีพุทธอย่างเป็นระบบ

- ผู้บริหารจะต้องสร้างการตระหนักรู้ให้ครูสามารถปฏิบัติได้ ในฐานะผู้บริหารได้กำหนดเป็น LADDA MODEL ซึ่งจะทำให้ครูเกิดจิตสำนึกต่อจิตวิญญาณความเป็นครู
- โรงเรียนมุ่งให้คนดีมาคุยกัน คนมีบุญคุยกัน กลายเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้
- โรงเรียนมีนโยบายการดำเนินกิจกรรมที่ไปบูรณาการการเรียนการสอนกับพระพุทธศาสนา
- โรงเรียนมีเป้าหมายเพื่อเป็นการคืนคนดีเข้าสู่สังคม ผ่านกิจกรรมวิถีพุทธที่ออกแบบ
- การนำคู่มือไปใช้ในโรงเรียนทำให้ครูมีพัฒนาการในด้านการเรียนการสอน และมีพัฒนาการด้านการสอนมากขึ้นและส่งผลต่อเด็กโดยตรง

ภาพที่ 4.12 โรงเรียนมีรูปแบบการบริหารจัดการตามแนววิถีพุทธอย่างเป็นระบบ

รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ฉบับสมบูรณ์

จากการทดลองใช้รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ทำให้ได้ข้อค้นพบเพิ่มเติม และได้ปรับเปลี่ยนปัจจัยที่สนับสนุนให้เกิดกระบวนการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ คือ ผู้บริหารให้ความสำคัญและกำหนดเป็นนโยบายในการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธทั้งระบบ และบทบาทของครูในวิถีพุทธแกนนำในการประสานความร่วมมือในการจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการภายในสถานศึกษา และรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ฉบับสมบูรณ์ แบ่งเป็น 3 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 หลักพุทธธรรมสำหรับครูในวิถีพุทธ สรุปได้ว่า หลักพุทธธรรมที่ครูยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติวิชาชีพครู ประกอบด้วย กัลยาณมิตรธรรม 7 สัปปุริสธรรม 7 โยนิโสมนสิการ พรหมวิหาร 4 วุฒิ 4 อิทธิบาท 4 อริยสัจ 4 และสังคหวัตถุ 4 และสำหรับหลักธรรมที่ครูนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ประกอบด้วย กัลยาณมิตรธรรม 7 โยนิโสมนสิการ โอวาท 3 ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) และอริยสัจ 4

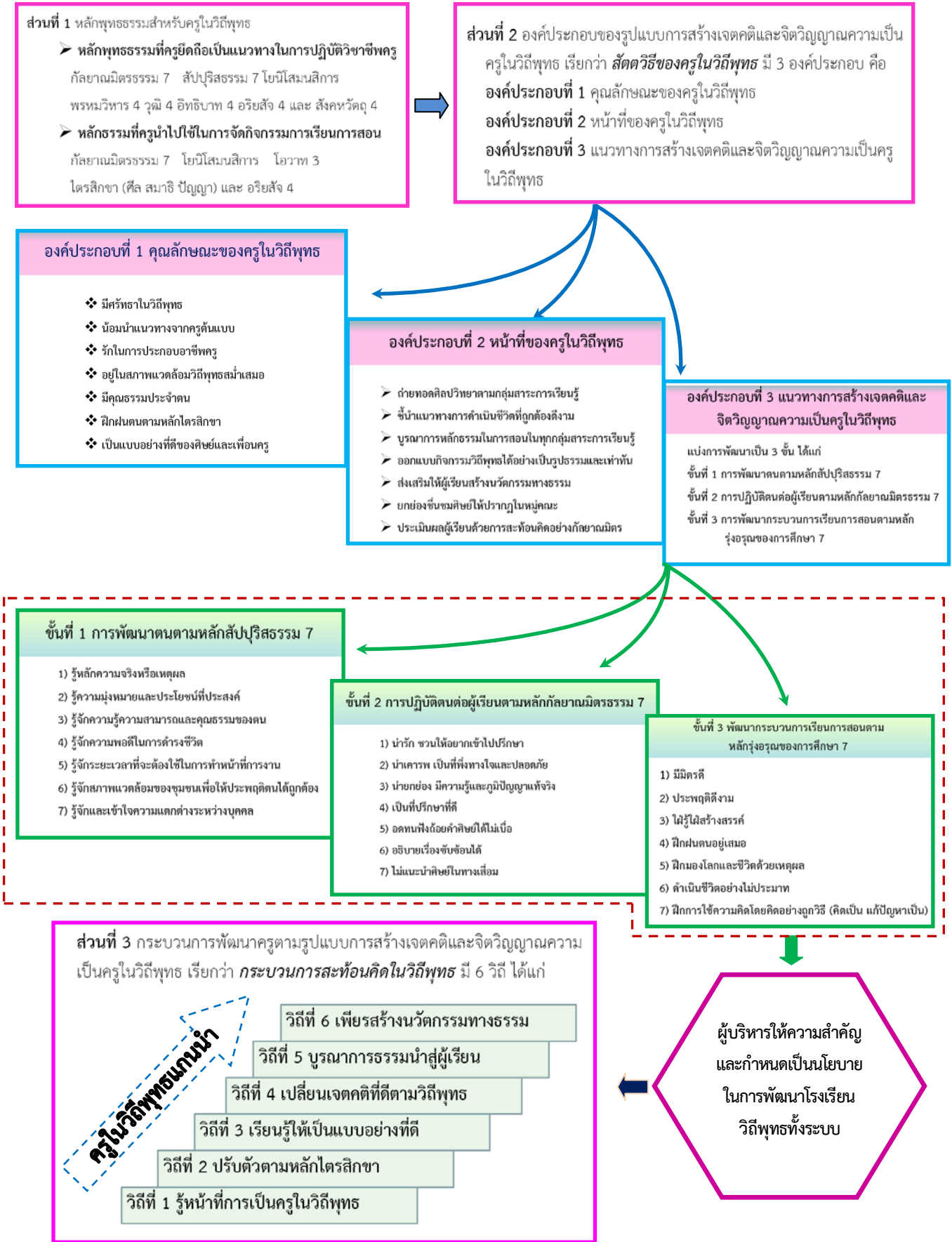
ส่วนที่ 2 องค์ประกอบของรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ สรุปได้เป็น 3 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 คุณลักษณะของครูในวิถีพุทธ มี 7 คุณลักษณะ คือ “มีศรัทธาในวิถีพุทธ น้อมนำแนวทางจากครูต้นแบบ รักในการประกอบวิชาชีพครู อยู่ในสภาพแวดล้อมวิถีพุทธ มีคุณธรรมประจำตน หมั่นฝึกฝนตามหลักไตรสิกขา เป็นแบบอย่างที่ดีของศิษย์และเพื่อนครู” องค์ประกอบที่ 2 หน้าที่ของครูในวิถีพุทธ มีหน้าที่หลัก 7 ประการ คือ “ถ่ายทอดศิลปวิทยาตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ ชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงาม บูรณาการหลักธรรมในการสอนในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ออกแบบกิจกรรมวิถีพุทธได้อย่างเป็นรูปธรรม ส่งเสริมให้ผู้เรียนสร้างนวัตกรรมทางธรรม ยกย่องชื่นชมศิษย์ให้ปรากฏในหมู่คณะ และประเมินผลผู้เรียนด้วยการสะท้อนคิดอย่างกัลยาณมิตร” และองค์ประกอบที่ 3 แนวทางการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ (สัตตวิธีของครูในวิถีพุทธ)

แบ่งการพัฒนาเป็น 3 ชั้น ประกอบด้วยในชั้นที่ 1 คือการพัฒนาตนตามหลักสัปปุริสธรรม ชั้นที่ 2 คือการปฏิบัติตนต่อผู้เรียนตามหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 และชั้นที่ 3 คือการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนตามหลักรุ่งอรุณของการศึกษา 7

ส่วนที่ 3 กระบวนการพัฒนาครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ เรียกว่า กระบวนการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ มี 6 วิธี ประกอบด้วย วิธีที่ 1 รู้หน้าที่การเป็นครูในวิถีพุทธ วิธีที่ 2 ปรับตัวตามหลักไตรสิกขา วิธีที่ 3 เรียนรู้ให้เป็นแบบอย่างที่ดี วิธีที่ 4 เปลี่ยนเจตคติที่ดีตามวิถีพุทธ วิธีที่ 5 บูรณาการธรรมนำสู่ผู้เรียน และวิธีที่ 6 เพียรสร้างนวัตกรรมทางธรรม โดยให้คงมีแนวทางของการพัฒนา 6 วิธีเหมือนเดิม แต่มีการปรับการใช้คำหรือภาษาของบางวิธีเพื่อให้มีความเข้าใจได้ง่ายของบุคคลในบริบทสังคมปัจจุบัน

รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ที่พัฒนาขึ้นในแต่ละส่วนจะมีการเชื่อมโยงกันโดยเริ่มจากหลักธรรมที่ครูในวิถีพุทธนำมาใช้ในการพัฒนาตนเองและนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งเป็นคุณสมบัติพื้นฐานของครูในวิถีพุทธที่มีก่อนที่จะไปสู่องค์ประกอบของรูปแบบฯ ที่เรียกว่า “สัตตวิธีของครูในวิถีพุทธ” ที่ว่าด้วยเรื่องคุณลักษณะของครูในวิถีพุทธ หน้าที่ของครูในวิถีพุทธ และแนวทางการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ซึ่งแนวทางการพัฒนาได้ออกแบบเป็น 3 ชั้น เริ่มต้นจากการพัฒนาตนของครู การปฏิบัติตนต่อผู้เรียน และการใช้กระบวนการสอนให้เกิดผลการเรียนรู้กับผู้เรียน โดยใช้กระบวนการพัฒนาครู 6 วิธี ที่เรียกว่า “กระบวนการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ” เป็นเส้นทางในการพัฒนาตามกิจกรรมที่นำเสนอไว้ในคู่มือการพัฒนาครูและการจัดกิจกรรมตามรูปแบบฯ นี้จะบรรลุผลได้จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากผู้บริหารที่ให้ความสำคัญและกำหนดเป็นนโยบายในการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธทั้งระบบ รวมทั้งมีครูในวิถีพุทธแกนนำที่ทำหน้าที่สนับสนุนตามกระบวนการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ ปรากฏดังภาพต่อไปนี้

รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ (ฉบับสมบูรณ์)

ภาพที่ 4.13 รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ฉบับสมบูรณ์

ตอนที่ 5 สรุปแนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อให้บรรลุผลตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ

จากการทดลองใช้รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธของโรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย พบว่า การจัดกิจกรรมให้บรรลุผลสามารถดำเนินการได้ดังต่อไปนี้

1. ผู้บริหารโรงเรียนเห็นความสำคัญและให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการทั้ง 6 กิจกรรมที่ได้พัฒนาขึ้นดังปรากฏในคู่มือ
2. โรงเรียนมีครูในวิถีพุทธแกนนำที่ทำหน้าที่ในการประสานความร่วมมือระหว่างผู้บริหารและบุคลากรภายในโรงเรียน
3. ครูในวิถีพุทธที่เข้าร่วมกิจกรรมเปิดใจรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและยินดีในการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับกิจกรรมวิถีพุทธ
4. ครูในวิถีพุทธได้เห็นแบบอย่างที่ดีเพื่อเป็นแนวทางในการปรับเปลี่ยนแนวคิดและพฤติกรรมในการปฏิบัติตนเพื่อสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ
5. กิจกรรมที่ปฏิบัติร่วมกับครู ควรเป็นกิจกรรมที่สั้น กระชับ และเน้นกิจกรรมเชิงปฏิบัติการที่ครูสามารถนำไปปฏิบัติได้ทันที
6. สถานที่ในการจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการควรอยู่ภายในสถานศึกษา และควรเป็นช่วงเวลาที่ไม่ว่างกับชั่วโมงสอนของครู (เนื่องจากเป้าหมายของกิจกรรมที่ได้พัฒนาขึ้นนี้ จะไม่เน้นการดึงครูออกจากห้องเรียน)
7. โรงเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมเชิงปฏิบัติการจะเป็นโรงเรียนที่อยู่ภายใต้โครงการโรงเรียนวิถีพุทธที่อยู่ภายใต้การดูแลของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
8. คุณลักษณะของครูในวิถีพุทธที่เข้าร่วมกิจกรรมควรเป็นผู้ที่ใฝ่รู้ เป็นผู้ยึดหลักการเป็นสำคัญ และครูต้องมั่นในหัวข้อธรรมที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับผู้เรียน

จากแนวทางทั้ง 8 ข้อนี้ได้รับจากการทดลองใช้รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ในโรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย จึงทำให้คณะผู้วิจัยได้ข้อค้นพบและสรุปเป็นแนวทางไว้ในเบื้องต้นสำหรับหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องสนใจในการนำกิจกรรมภายใต้รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ นี้ไปใช้ในการพัฒนาบุคลากรหรือสถานศึกษาที่อยู่กำกับ

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัย 1) เพื่อศึกษาแนวทางการปฏิบัติของครูที่มีเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดี 2) เพื่อพัฒนาและตรวจสอบรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ และ 3) เพื่อวิเคราะห์และนำเสนอผลการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ตัวแปรที่สนใจศึกษา คือ 1) กระบวนการพัฒนาครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ และ 2) เจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) และแบ่งระยะของการศึกษาเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาและพัฒนารูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ เป็นการศึกษาภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษา คือ ครูโรงเรียนวิถีพุทธ จากโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำรุ่นที่ 6 ปี พ.ศ.2558 จำนวน 24 คน และกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม คือ ครูและผู้บริหารโรงเรียนวิถีพุทธ ที่อยู่ในพื้นที่ภาคกลางและปริมณฑล จำนวน 10 - 12 คน ใช้การเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) ทั้ง 2 ขั้นตอนของการศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือแนวทางในการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (analytic induction)

ระยะที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อทดลองใช้รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธที่พัฒนาขึ้น กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษา คือ ครูโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ได้จากการเลือกแบบเจาะจง จำแนกเป็น 2 หน่วยการศึกษา หน่วยครู ได้เลือกครูในวิถีพุทธ จำนวน 18 คน และหน่วยโรงเรียน ได้เลือกจากครูที่สอนอยู่ในโรงเรียนวิถีพุทธทั้งโรงเรียน จำนวน 2 โรงเรียน โดยคำนวณจากร้อยละ 100 ของจำนวนครูที่สมัครใจ เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง คือ กระบวนการพัฒนาครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ กำหนดระยะเวลาของการลงพื้นที่ภาคสนามเป็น 3 ระยะ 1) ระยะการเข้าสู่พื้นที่ศึกษา 2) ระยะการทดลอง และ 3) ระยะการศึกษาผลการทดลอง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย

ระยะที่ 3 การนำเสนอผลการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ เป็นการจัดกิจกรรมถอดบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้กับกลุ่มเป้าหมาย โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ ครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.) กระทรวงศึกษาธิการ และสังกัดสำนักงานการศึกษากรุงเทพมหานคร จำนวน 50 คน และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) และการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

การนำเสนอสรุปผลการวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้แบ่งเป็น 3 ด้าน ตามวัตถุประสงค์การวิจัย คือ ด้านแรกคือ การศึกษาแนวทางการปฏิบัติของครูที่มีเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดี ด้านที่สอง คือ การพัฒนาและตรวจสอบรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ และด้านที่สาม คือ การวิเคราะห์และนำเสนอผลการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ สรุปผลการวิจัยแต่ละด้านได้ดังนี้

1. การศึกษาแนวทางการปฏิบัติของครูที่มีเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดี

จากการศึกษาด้วยวิธีการเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์ครูในวิถีพุทธที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดี พบว่าแนวทางการปฏิบัติของครูที่มีเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดีประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 หลักพุทธธรรมสำหรับครูในวิถีพุทธ ส่วนที่ 2 รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ และส่วนที่ 3 กระบวนการในการพัฒนาครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ประกอบด้วย 6 ชั้น คือ 1) รู้หน้าที่การเป็นครูในวิถีพุทธ 2) ปรับตัวตามหลักไตรสิกขา 3) เรียนรู้ให้เป็นสัตบุรุษ 4) เปลี่ยนเจตคติที่ดีตามวิถีพุทธ 5) บูรณาการธรรมนำสู่ผู้เรียน และ 6) เพียรสร้างนวัตกรรมการศึกษา

2. การพัฒนาและตรวจสอบรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ

จากการพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ พบว่า รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ที่พัฒนาขึ้น มี 3 ส่วน คือ 1) หลักพุทธธรรมสำหรับครูในวิถีพุทธ คือ หลักพุทธธรรมที่ครูยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติวิชาชีพระ และหลักธรรมที่ครูนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 2) องค์ประกอบของรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ 3) องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 คุณลักษณะของครูในวิถีพุทธ องค์ประกอบที่ 2 หน้าที่ของครูในวิถีพุทธ องค์ประกอบที่ 3 แนวทางการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ (สัตตวิธีของครูในวิถีพุทธ) และ 3) กระบวนการพัฒนาครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ เรียกว่า กระบวนการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ มี 6 วิธี ประกอบด้วย วิธีที่ 1 รู้หน้าที่การเป็นครูในวิถีพุทธ วิธีที่ 2 ปรับตัวตามหลักไตรสิกขา วิธีที่ 3 เรียนรู้ให้เป็นแบบอย่างที่ดี วิธีที่ 4 เปลี่ยนเจตคติที่ดีตามวิถีพุทธ วิธีที่ 5 บูรณาการธรรมนำสู่ผู้เรียน และวิธีที่ 6 เพียรสร้างนวัตกรรมการศึกษา

3. การวิเคราะห์และนำเสนอผลการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ

จากผลการวิเคราะห์การพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ สรุปได้ดังนี้ 1) ผลการทดลองใช้รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ แบ่งเป็น 5 ด้าน คือ 1.1) ผลของครูในวิถีพุทธประเมินตนเอง พบว่า ครูมี

วิธีการเรียนรู้วัฒนธรรมและธรรมเนียมวิถีพุทธที่หลากหลาย ครูมีแนวทางในการสร้างความรู้สึกรู้สึกให้เกิดศรัทธาในวิถีพุทธจากประสบการณ์ตนเอง ครูได้นำแนวทางวิถีพุทธมาเป็นแนวปฏิบัติของตน 1.2) ผู้เรียนประเมินครูในวิถีพุทธ พบว่า ครูดีในดวงใจของผู้เรียนคือครูที่มีคุณลักษณะตามหลักสัปปุริสธรรมและหลักกัลยาณมิตรธรรม 1.3) ผลการบันทึกการสะท้อนคิดในวิถีพุทธของครู พบว่า ครูมีการเปลี่ยนแปลงเจตคติของตนเองโดยการตระหนักถึงความสำคัญของการเป็นครูในวิถีพุทธตามกระบวนการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ 6 วิถี 1.4) ผลการวิเคราะห์จากบันทึกการสะท้อนคิดในวิถีพุทธของครูมีความสอดคล้องกับผลการประเมินครูโดยผู้เรียน 1.5) ผลการเรียนรู้ของครูในวิถีพุทธจากการบันทึกอัตราการสะท้อนคิดหลังเข้าร่วมกิจกรรม พบว่า ครูได้มีโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และได้รับรู้ว่ามีครูในวิถีพุทธทั่วประเทศกำลังจัดกิจกรรมวิถีพุทธเพื่อยกระดับมาตรฐานการเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา และครูมีเจตคติที่ดีต่อการจัดกิจกรรมและเข้าร่วมโครงการวิถีพุทธ และ 2) การนำเสนอผลการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธในกิจกรรมถอดบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พบว่า ครูตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาตนเองให้มีเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีการบูรณาการในวิถีพุทธผ่านครูที่มีเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธอย่างแท้จริง และโรงเรียนมีรูปแบบการบริหารจัดการตามแนววิถีพุทธอย่างเป็นระบบ

อภิปรายผลการวิจัย

ในการเสนออภิปรายผลการวิจัย คณะผู้วิจัยแบ่งประเด็นในการนำเสนอเป็น 6 ประเด็น ดังต่อไปนี้

1. การอภิปรายผลการวิจัยด้านแนวทางการปฏิบัติของครูที่มีเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดี

จากการศึกษาวิถีชีวิตของครูในวิถีพุทธที่อยู่ในบริบทที่แตกต่างกัน พบว่า ครูมีการประยุกต์ใช้หลักธรรมในการประกอบอาชีพและหลักธรรมหรือวิธีในการจัดการเรียนการสอนแตกต่างกันไปตามสภาพหรือบริบทของโรงเรียน ดังปรากฏในกรณีศึกษาที่คณะผู้วิจัยได้นำมาใช้เป็นตัวอย่างในการออกแบบกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ ได้แก่ กรณีศึกษาที่ 1 ครูชายตะเข็บ จากในเขตชายแดนตามแนวทิวเขาตะนาวศรี ระยะทางจากโรงเรียนของครูเดินทางไม่กี่กิโลเมตรก็จะถึงเขตแดนเมียนมาร์ ที่ยอมเหนื่อยยากลำบากในการปฏิบัติหน้าที่แต่คุณครูก็เป็นสุขเมื่อได้เห็นเด็กที่ครูได้อบรมพำรสอนได้เรียนรู้และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น กรณีศึกษาที่ 2 พระคุณที่สาม ครูในที่ราบแต่ทำหน้าที่เหมือนครูบนดอย ครูสอนอยู่ที่จังหวัดในภาคเหนือ ครูสอนในยามกลางวันแต่เวลาอื่นทำหน้าที่เหมือนพ่อแม่ให้กับนักเรียน โรงเรียนมีพื้นที่ไม่มากนักแต่โรงเรียนก็สร้างหอพักให้ที่พักพิงแก่นักเรียนบนดอยที่ด้อยโอกาส ครูเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักเรียนและเพื่อนครู ครูไม่เคยเหน็ดเหนื่อยกับการคิดและสร้างสรรค์โครงการดีๆ ตามวิถีพุทธ กรณีศึกษาที่ 3 ครูหัวใจหินจากถิ่นอีสาน กล่าวว่า “บัณฑิตแม้ถึงทุกข์ปางตายก็ไม่ทิ้งธรรม” เป็นปรัชญาที่อยู่ในใจของครูผู้ไม่เคยย่อท้อแม้ชีวิตจะมีรสขมเข้ามาครอบงำ กว่าที่จะมาถึงวันนี้คุณครูเคยผ่านความยุ่งยากในการประกอบอาชีพ สิ่งที่คุณครูนำมาใช้ในการเยียวยาตนเอง คือ “เมื่อเจอปัญหาหรือท้อหนักๆ ก็ต้องมีสติอยู่กับปัจจุบัน ให้กำลังใจ

ตนเอง คือ บนวิกฤตย่อมมีโอกาส นิ่งวิเคราะห์ และชีวิตมีไว้ต่อสู้ ปัญหาไม่มีแก้ คิดหาวิธีการโดยใช้หลักของพระพุทธศาสนาแก้ปัญหา เมื่อเจอปัญหาอะไรผมจะถอยมามาก้าวหนึ่ง เสร็จแล้วก็ตั้งสติ แล้วก็ต้องให้กำลังใจตนเองเสมอ พอให้กำลังใจตนเองก็จะใช้หลักธรรมมาแก้ปัญหา” และกรณีศึกษาที่ 4 ครูได้หัวใจแกร่ง เป็นครูที่ปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ที่มีนักเรียนนับถือพระพุทธศาสนา 17 คน ท่ามกลางชุมชนและนักเรียนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามกว่า 300 คน ครูต้องออกแบบกิจกรรมที่ไม่ขัดกับเกณฑ์ทางศาสนาของทั้ง 2 ศาสนา ดังนั้น ครูผู้ดูแลต้องอาศัยความอดทน ช่างสังเกต และการสื่อสารในเชิงพหุวัฒนธรรมอยู่ค่อนข้างสูง จากคุณสมบัติของครูทั้ง 4 กรณีศึกษา มีความสอดคล้องกับหลักสัปปุริสธรรม 7 อันหมายถึง ธรรมของคนดี ได้แก่ อัมมัญญตา (รู้เหตุ) อตถัญญตา (รู้ผล) อตตัญญตา (รู้ตน) มัตตัญญตา (รู้ประมาณ) กาลัญญตา (รู้กาล) ปุคคลัญญตา (รู้คน) และปริสัญญตา (รู้ชุมชน) และหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 ได้แก่ 1) น่ารัก ขวนให้อยากเข้าไปปรึกษา 2) นำเคารพ เป็นที่พึ่งทางใจและปลอดภัย 3) นำยกย่อง มีความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง 4) เป็นที่ปรึกษาที่ดี 5) อดทนฟังถ้อยคำศิษย์ได้ไม่เบื่อ 6) อธิบายเรื่องซับซ้อนได้ และ 7) ไม่แนะนำศิษย์ในทางเสื่อม (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555) ซึ่งเมื่อครูมีคุณลักษณะดังนี้แล้วย่อมจะทำให้เป็นที่รักและเคารพของศิษย์และสามารถประกอบวิชาชีพได้อย่างมีความสุขและยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กรศศิริ ชิตดี และณัฐพร อุทัยธรรม (2556) ที่ศึกษาเรื่อง “กิจกรรมจิตตปัญญาศึกษา: กลยุทธ์การพัฒนาบุคลิกภาพนักศึกษา” ได้ให้ข้อสรุปในส่วนแนวทางการปฏิบัติของครูไว้ว่าผู้สอนต้องให้ความสำคัญต่อผู้เรียนและเลือกวิธีการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับ ความต้องการของผู้เรียน เน้นการเรียนรู้ด้วยตนเองสู่เป้าหมายเพื่อพัฒนาตนเอง โดยการฝึก ปฏิบัติตามกระบวนการหลักๆ 3 ประการ คือกำหนดเป้าหมาย ระบุวิธีการไปสู่เป้าหมายและเลือกใช้เครื่องมือ และผลของการเรียนรู้ภายในตนเกิดการปรับเปลี่ยนความคิดเพื่อปฏิบัติสิ่งใหม่ๆ ต่อตนเอง ผลลัพธ์ที่ส่งผลโดยตรงต่อตนเองทำให้เข้าใจได้ลึกซึ้งยอมรับและเกิดการปรับเปลี่ยน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศศิลักษณ์ ขยันกิจ (2553) ที่ศึกษาเรื่อง กระบวนการนำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนและประสบการณ์เรียนรู้ของนิสิตวิชาการวัดผลและประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย ซึ่งผลการวิจัยได้สะท้อนคิดในส่วนของครูไว้ว่า “การตระหนักรู้ต่อวิชาชีพ การมองเด็กตามความเป็นจริง การสอนที่สอดคล้องกับธรรมชาติของเด็ก การเท่าทันตัวเองของครู การพัฒนาตนเองของครู การเป็นครูที่ใส่ใจเด็กการเห็นคุณค่าของงานครู” ซึ่งเป็นการยืนยันถึงแนวทางการปฏิบัติของครูที่มีเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธว่าเป็นแนวปฏิบัติที่ดี

2. การอภิปรายผลการวิจัยด้านคุณภาพของรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธที่พัฒนาขึ้น

กระบวนการสะท้อนคิดในวิถีพุทธนั้นได้ปรับเปลี่ยนจากกระบวนการจาก 6 ขั้น ให้เป็น 6 วิถี เนื่องจากผู้ทรงคุณวุฒิเสนอแนะว่าในกระบวนการพัฒนาในบริบทจริงๆ จะไม่ได้เกิดขึ้นชั้นๆ แต่สามารถเกิดขึ้นได้ในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน โดยได้มีการปรับตัวแปรให้สอดคล้องกับผลการศึกษากาสนาม อย่างไรก็ตามเนื่องจากกระบวนการสะท้อนคิดในวิถีพุทธตามที่ได้รับจากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า ไม่ได้เกิดขึ้นเป็นขั้นตอน ดังนั้น จึงกำหนดกระบวนการสะท้อนคิดในวิถีพุทธเป็น 6 วิถี ซึ่งไม่ได้เกิดขึ้นเป็นลำดับขั้นแต่

จะปรากฏขึ้นในการปฏิบัติหน้าที่ประจำวันของครู ประกอบด้วย วิธีที่ 1 รู้หน้าที่การเป็นครูในวิถีพุทธ วิธีที่ 2 ปรับตัวตามหลักไตรสิกขา วิธีที่ 3 เรียนรู้ให้เป็นแบบอย่างที่ดี วิธีที่ 4 เปลี่ยนเจตคติที่ดีตามวิถีพุทธ วิธีที่ 5 บูรณาการธรรมนำสู่ผู้เรียน และวิธีที่ 6 เพียรสร้างนวัตกรรมทางธรรม ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีความสอดคล้องกับแนวทางการปฏิบัติเพื่อให้เกิดการสะท้อนคิดที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของบุคคลอันเนื่องมาจากประสบการณ์ของแต่ละคน ดังที่ Mezirow (1996 cited in Taylor, 2015) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง ที่มี 3 คุณลักษณะ ได้แก่ 1) การให้ความสำคัญกับประสบการณ์ 2) การสะท้อนคิดเชิงวิพากษ์ และ 3) การบรรยายเชิงเหตุผลในกระบวนการของการเปลี่ยนแปลง ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ออกแบบกิจกรรมเชิงปฏิบัติการจำนวน 6 กิจกรรม เพื่อใช้เป็นสื่อกลางในการพัฒนาให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเจตคติและจิตวิญญาณของครู เริ่มต้นจากสถานการณ์ที่เป็นปัญหา สับสน ไม่ชัดเจน แล้วพยายามทำความเข้าใจ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การแสวงหาแนวทางใหม่ แล้วดำเนินการทดลองปฏิบัติ และในท้ายที่สุดได้แนวทางไปสู่การปฏิบัติใหม่ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สมสิทธิ์ อัสตรนธิ (2555) และหิมพรรณ รักแตงาม (2555) ซึ่งเป็นงานวิจัยการวิจัยเชิงจิตตปัญญาศึกษาว่าด้วยการเรียนรู้บนฐานของการตระหนักรู้ตนเองของผู้สอน ที่ใช้วิธีการเป็นการเรียนรู้ตนเองของผู้สอน ผ่านกระบวนการเตรียมการสอน การเรียนการสอนในห้องเรียน และการทบทวนการสอน โดยกระบวนการมองย้อนกลับมาในตนเอง ซึ่งได้ผลการวิจัยเป็นแบบการเล่าเรื่องสลับกับการสะท้อนตนเอง เริ่มจากประสบการณ์และมุมมองที่มีต่อครูในระบบการศึกษา จุดเปลี่ยนในชีวิตของผู้วิจัยในช่วงก่อนจะมาเป็นครู ประสบการณ์ในการเป็นครู การ “เผชิญ” กับสิ่งต่างๆ ภายในใจตน ผ่านกระบวนการเรียนการสอนในห้องเรียน เป็นเครื่องช่วยให้เกิดความเข้าใจตนเองมากขึ้นในอีกระดับหนึ่ง อันนำไปสู่การสร้างการ “ตระหนักรู้” ต่อความเป็นครูตามกรอบของการวิจัยของผู้วิจัยเอง นอกจากนี้การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงแนวจิตตปัญญาศึกษาสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงและยั่งยืนได้จริง โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากภายในตัวผู้เรียนเอง เช่น การใคร่ครวญในตนเอง การคิดเชิงวิพากษ์ การเจริญสติภาวนา และการทดลองลงมือกระทำเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในตนเอง และการอบรมสั่งสอนและฝึกปฏิบัติด้านคุณธรรมศีลธรรม ซึ่งสอดคล้องและยืนยันเชิงประจักษ์ได้ว่าคุณภาพของรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับผลการวิจัยที่ใช้ได้จริง

3. การอภิปรายผลการวิจัยด้านการทดลองใช้รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ

จากการทดลองใช้รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ พบว่า ครูให้ความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรมเป็นอย่างดี โดยเฉพาะครูที่อยู่ในกลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา ครูตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาตนให้มีเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ และมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง ตามแนวคิดของกระบวนการสะท้อนคิด (Redmond, B., 2004) และจากงานวิจัยของ ลำพอง กลมกุล (2554) เรื่อง อิทธิพลของกระบวนการสะท้อนคิดต่อประสิทธิภาพวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน ที่ได้นำเสนอเกี่ยวกับการใช้กระบวนการสะท้อนคิดเพื่อพัฒนาการวิจัยปฏิบัติการใน

ชั้นเรียน ซึ่งทำให้ครูเกิดการพัฒนาตนผ่านกระบวนการสะท้อนคิดทั้งการสะท้อนคิดในตนเองจากประสบการณ์ที่ผ่านมาของตนหรือมีผู้อื่นสะท้อนคิด ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงได้นำมาปรับใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เรียกว่า “กระบวนการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ” เป็นขั้นของการคิดพิจารณาอย่างใคร่ครวญจากประสบการณ์ในการปฏิบัติงานด้านวิถีพุทธที่ผ่านมา แล้วสามารถอธิบายให้ตนเองและผู้อื่นยอมรับได้อย่างสมเหตุสมผล ทั้งในเชิงเหตุผลและเชิงประจักษ์ ภายใต้การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเพื่อกระตุ้นให้มีการพัฒนาความรู้ใหม่ และนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการปฏิบัติกิจกรรมวิถีพุทธแนวใหม่ที่ดียิ่งขึ้นอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนวัฒน์ ธรรมโชติ (2554) เรื่อง “กระบวนการพัฒนาความเป็นครูจากด้านในกรณีหลักสูตร SSEHV ของสถาบันการศึกษาสัตยาไส ประเทศไทย” ที่มีข้อสรุปของการวิจัยว่า ครูเป็นผู้เข้าถึงใจตนเองก่อน ครูที่เป็นตัวอย่าง ครูที่มีความรักความเมตตา และครูที่คิดถึงผลประโยชน์ของเด็กก่อนประโยชน์ตน โดยในงานวิจัยได้ใช้เทคนิค การทำสมาธิ การเล่าเรื่อง การสวดมนต์ การทำกิจกรรมกลุ่ม การใช้คำคมและบทกวี รวมไปถึงการร้องเพลง และในงานวิจัยของ สมสิทธิ์ อัสตรนีย์ (2554) เรื่อง “ญาณวิทยาของจิตปัญญาศึกษาในประเทศไทย” ซึ่งผลการวิจัยให้แนวทางเกี่ยวกับที่มาของการเรียนรู้ สู่การปฏิบัติจนเป็นแนวทางการเรียนรู้ นำไปสู่การเตรียมความพร้อมของจิตใจ จนกระทั่งฝึกฝนพัฒนาตนเองทางจิตวิญญาณ จนได้บทสรุปผลของการเรียนรู้ ซึ่งหมายถึงการพัฒนาจิตวิญญาณหรือเจตคติภายใน ซึ่งสอดคล้องกับกระบวนการสะท้อนคิดที่ทำให้เกิดการพัฒนาตนจากการสะท้อนคิดภายในตนเองของบุคคลเพื่อนำไปสู่การพัฒนาหรือสร้างสิ่งใหม่ในการปฏิบัติงานประจำของตน เช่นเดียวกับครูในวิถีพุทธที่สามารถนำกระบวนการสะท้อนคิดมาพัฒนาวัฒนธรรมทางธรรมใหม่ๆ เพื่อนำไปใช้ในการส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนในโรงเรียนวิถีพุทธ

4. การอภิปรายผลการวิจัยด้านการนำเสนอผลการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ

จากผลการวิเคราะห์ด้านผลการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธในกิจกรรมถอดบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พบว่า 1) ครูตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาตนให้มีเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ 2) ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีการบูรณาการในวิถีพุทธผ่านครูที่มีเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธอย่างแท้จริง 3) โรงเรียนมีรูปแบบการบริหารจัดการตามแนววิถีพุทธอย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นเป้าหมายหลักของการวิจัยครั้งนี้ ที่มุ่งพัฒนาครูให้มีเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาและจัดกิจกรรมวิถีพุทธที่มีคุณค่าต่อผู้เรียนทั้งในชั้นเรียนที่ครูรับผิดชอบ และร่วมมือกันในการจัดกิจกรรมภายใต้โครงการวิถีพุทธทั้งระบบเพื่อให้เกิดประโยชน์ในภาพรวมทั้งครู ผู้เรียนและคนชุมชนใกล้เคียงโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิยะมาศ ยินดีสุข (2548) ศึกษาเรื่อง การศึกษาเพื่อพัฒนาสุขภาวะทางจิตวิญญาณของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธ และผลการวิจัยพบว่า การจัดกิจกรรมในวิถีพุทธเป็นการจัดการศึกษาที่สร้างและพัฒนาให้ผู้เรียนมีความเห็นที่ถูกต้องในเรื่องต่างๆ ของชีวิตตามแนวทางของพุทธศาสนา (สัมมาทิฐิ) โดยมีบุคลากรทางศึกษาของโรงเรียน วัดและชุมชนเป็นแบบอย่างที่ดีในการเรียนรู้และพัฒนา และเมื่อครูมีจิตวิญญาณของความเป็นครูในวิถีพุทธด้วยแล้วย่อมส่งเสริมให้เกิดสังคมอุดมปัญญาที่ร่วมมือกันในการสร้างนวัตกรรมทางธรรม

ให้กับผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น ครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูอย่างแท้จริงจึงมีความสำคัญต่อการจัดศึกษาของชาติ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ฌ็อง-ฌัก กูว์เลต์ และปิแยร์ วาเรซ (2553) ที่นำเสนอผลวิจัยเกี่ยวกับองค์ประกอบจิตวิญญาณความเป็นครู ได้แก่ ความรับผิดชอบในหน้าที่ความรักในอาชีพ การรักและเมตตาเพื่อนมนุษย์ ความเสียสละ ความอดทน ความยุติธรรม และการเป็นแบบอย่างที่ดี ซึ่งปรากฏในรูปแบบการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ

5. การอภิปรายผลด้านปรับเปลี่ยนรูปแบบการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธจากฉบับทดลองใช้สู่ฉบับสมบูรณ์

จากผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธในโรงเรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย พบว่า รูปแบบฯ ที่พัฒนาขึ้นมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติและสามารถใช้ได้จริงในการพัฒนาครูในบริบทโรงเรียนวิถีพุทธ อย่างไรก็ตามจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากผู้บริหารโรงเรียนเป็นสำคัญ รวมทั้งต้องมีครูในวิถีพุทธแกนนำเป็นผู้ประสานงานเพื่อให้เกิดความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทำให้ครูได้เรียนรู้ผ่านการปฏิบัติและเห็นแนวทางที่เป็นรูปธรรมเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เขวง อุบลัมภ์ (2557) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาคุณภาพของโรงเรียนวิถีพุทธ พบว่า ในกระบวนการพัฒนานั้น มีการจัดประชุมชี้แจง ให้การอบรม ศึกษาดูงาน จัดอบรมเชิงปฏิบัติการ จัดทำแผนบูรณาการวิถีพุทธเข้าไว้ในทุกกลุ่มสาระวิชา ครูต้องกำหนดเหตุการณ์ในชีวิตประจำวันมาเป็นกรณีตัวอย่าง เช่นเดียวกับในกรณีศึกษาที่คณะผู้วิจัยได้นำมาใส่ไว้ในคู่มือการพัฒนาครูตามรูปแบบการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ในกิจกรรมที่ 3 เรียนรู้ให้เป็นแบบอย่างที่ดี ซึ่งเป็นกรณีศึกษาที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกของการศึกษาในระยะที่ 1 ของการวิจัยครั้งนี้ นอกจากนี้ผู้บริหารโรงเรียนยังมีบทบาทสำคัญกำหนดให้ครูมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการเข้าร่วมกิจกรรม และผู้บริหารยังเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตนซึ่งทำให้เกิดการได้รับการยอมรับ จากครูในโรงเรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ สถาพร บุตรไสย (2551) ที่ศึกษาเกี่ยวกับอิทธิพลของกระบวนการเสริมพลังอำนาจที่มีต่อพลังอำนาจครู พบว่า บทบาทของผู้บริหารมีความสำคัญในการเสริมพลังอำนาจครูในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน และผู้บริหารก็เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ดังปรากฏในกิจกรรมเชิงปฏิบัติการของโครงการวิจัยครั้งนี้ ที่ผู้บริหารโรงเรียนทั้งผู้อำนวยการและรองผู้อำนวยการได้เข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมไปพร้อมๆ กับเพื่อนครูทั้ง 150 คน จึงเป็นแบบอย่างที่ดีที่ทำให้การจัดกิจกรรมการพัฒนาครูนี้มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ

6. การอภิปรายด้านคุณค่าและข้อจำกัดในการวิจัย

ในการออกแบบการวิจัยครั้งนี้ ในช่วงแรกได้ออกแบบการวิจัยแบบผสมวิธี (mixed methods research) (Teddlie, C., & Tashakkori, A., 2009; นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2552) โดยใช้วิธีการเชิงปริมาณเพื่อขยายผลวิธีการเชิงคุณภาพ ซึ่งได้นำเสนอในโครงการวิจัย แต่ด้วยคุณลักษณะของตัวแปรที่ศึกษาทำให้การออกแบบการวิจัยเชิงทดลองด้วยวิธีการเชิงปริมาณดำเนินไปค่อนข้างยาก คณะผู้ทรงคุณวุฒิจึงได้เสนอแนะให้มีการออกแบบเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพทั้งหมดเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยทั้ง 3 ข้อ ซึ่งทำให้

การดำเนินการวิจัยมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติมากขึ้น โดยเฉพาะในขั้นตอนของการทดลองใช้รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธที่พัฒนาขึ้น การทดลองด้วยการลงพื้นที่ภาคสนาม การได้เข้าไปศึกษาบริบทของแต่ละสถานศึกษา ทำให้คณะผู้วิจัยได้เห็นถึงความเป็นไปได้ในการลงพื้นที่เพื่อทดลองใช้เครื่องมือ โดยเฉพาะการทดลองใช้ที่เป็นหน่วยการศึกษาระดับโรงเรียน ในตอนต้นได้รับการตอบรับจำนวน 2 โรงเรียน แต่เพื่อลงพื้นที่จริง ปรากฏว่าได้รับการตอบรับและยินดีให้เข้าไปศึกษาและทดลองใช้รูปแบบฯ เพียงโรงเรียนเดียว ซึ่งเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ และผู้บริหารโรงเรียนให้ความสำคัญและเข้าร่วมกิจกรรมเชิงปฏิบัติการตลอดระยะเวลาการจัดกิจกรรม มีครูเข้าร่วมกิจกรรมเชิงปฏิบัติการจำนวน 150 คน และด้วยข้อจำกัดเรื่องเวลาและความเป็นไปได้ในการขอความร่วมมือโรงเรียน ในขณะเดียวกัน คณะผู้วิจัยได้รับมีโอกาสดูงานจากคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต อุบลราชธานี ให้นำรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ไปจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการให้กับนิสิตชั้นปีที่ 5 ที่กำลังจะจบและไปประกอบอาชีพครูต่อไป จึงเป็นโอกาสในการเผยแพร่การจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการตามคู่มือการพัฒนาครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ซึ่งผลการจัดกิจกรรมนิสิตได้ให้ความสนใจในการทำกิจกรรมเป็นอย่างดีโดยเฉพาะกิจกรรมที่ 3 เรียนรู้ให้เป็นแบบอย่างที่ดี ด้วยรูปแบบกิจกรรมการอ่านแบบจิ๊กซอว์ (Jigsaw Reading) และกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้สู่ครูในวิถีพุทธมีอาชีพ (Think-Pair-Share) สอดคล้องกับเทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือ (ทศนา เขมมณี, 2550) ที่ส่งเสริมให้เกิดการแบ่งปันประสบการณ์ที่จะนำไปสู่การพัฒนาาร่วมกันทั้งโรงเรียนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1. ควรนำกิจกรรมเชิงปฏิบัติการตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ไปใช้เป็นส่วนหนึ่งในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรสำหรับนิสิตคณะครุศาสตร์ หรือศึกษาศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยต่างๆ ทั่วประเทศ โดยเฉพาะนิสิตในระดับชั้นปีที่ 5 ข้อเสนอแนะนี้ได้มาจากผลการจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการให้กับนิสิตคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต อุบลราชธานี ซึ่งพบว่า ได้รับผลตอบรับดีเนื่องจากนิสิตได้แสดงความคิดเห็น ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ได้นำเสนอความคิดเห็นทั้งของตนเองและของกลุ่ม

2. ควรนำกิจกรรมเชิงปฏิบัติการตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ไปใช้ในสถานศึกษากับครูโรงเรียนวิถีพุทธที่เป็นครูปฏิบัติการ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างเพื่อนครูและผู้บริหารโรงเรียน ข้อเสนอแนะนี้ได้มาจากผลการจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการโรงเรียนสตรีวิทยา 2 ที่ครูได้ร่วมแบ่งปันประสบการณ์ ทำกิจกรรมกลุ่ม และนำเสนอผลงานที่เกี่ยวข้องกับการเป็นครูในวิถีพุทธ ทั้งครูและผู้บริหารมีความตื่นตัวและสนใจในการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

3. ในการพัฒนาครูทั้งโรงเรียนควรเป็นโรงเรียนที่ผู้บริหารโรงเรียนมีความตระหนักและให้ความสำคัญกับการนำกิจกรรมเชิงปฏิบัติการตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธไปใช้ในโรงเรียน ข้อเสนอแนะนี้ได้มาจากผลการวิจัยที่พบว่าหากสถานศึกษาใดผู้บริหารเห็นความสำคัญ จะได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดกระบวนการในกิจกรรมเชิงปฏิบัติการการสร้างเจตคติและการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครู ดังนั้น ในทางปฏิบัติหรือแนวนโยบายที่เกิดขึ้นผู้บริหารควรกำหนดเป็นนโยบายส่งเสริมให้ครูนำผลการวิจัยไปปฏิบัติทั้งหมดของสถานศึกษา ทั้งควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องอย่างน้อย 1 ภาคการศึกษา หรือตลอดปีการศึกษา จนเกิดสภาพเป็นความคุ้นเคยในวิถีที่จะต้องปฏิบัติตามกระบวนการในการใช้คู่มือครูอันเป็นผลผลิตของการวิจัยครั้งนี้

4. ในการดำเนินกิจกรรมเชิงปฏิบัติการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณครู ครูหรือโรงเรียนที่จะนำไปใช้ควรปรับหรือเพิ่มรายละเอียดของกิจกรรมให้สอดคล้องกับบริบทในแต่ละสถานศึกษา รวมถึงการส่งเสริมให้ครูได้ฝึกปฏิบัติอย่างต่อเนื่องมีในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง ควรเป็นภาคการศึกษาหรือตลอดปีการศึกษา อันจะส่งเสริมให้เกิดกระบวนการในการสร้างเจตคติอย่างต่อเนื่อง และบรรลุตามเป้าหมายของการพัฒนาครูอย่างแท้จริง

5. ในการพัฒนาครูในวิถีสานาอื่นๆ สามารถใช้เป็นแนวทางได้ในการออกแบบกิจกรรมและสื่อการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทของตน อย่างไรก็ตามควรมีการปรับเนื้อหาภายในกิจกรรมให้มีความเป็นพหุวัฒนธรรมทางศาสนา ทั้งนี้เพื่อให้แนวทางการพัฒนาครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธที่พัฒนาขึ้นเผยแพร่ไปสู่ครูทั่วประเทศ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการออกแบบการวิจัยแบบผสมวิธี (mixed methods research) ที่ใช้การวิจัยเชิงปริมาณเพื่อขยายผลการศึกษาเชิงคุณภาพ ด้วยการพัฒนาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์กับข้อมูลเชิงประจักษ์ ข้อเสนอแนะนี้ได้มาจากผลการวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งได้มีการออกแบบรูปแบบที่มาจากข้อมูลเชิงคุณภาพแล้วนำไปทดลองใช้ในลักษณะของการศึกษาเชิงคุณภาพ ถ้ามีการพัฒนาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุด้วยการออกแบบการวิจัยเชิงปริมาณจะเพิ่มความสมบูรณ์ของงานวิจัยให้เห็นผลในเชิงประจักษ์เกี่ยวกับการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธในวิถีพุทธ

2. ควรมีการออกแบบการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อพัฒนาเป็นทฤษฎีฐานราก (grounded theory) (Urquhart, C., 2013) เกี่ยวกับตัวแปรเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ โดยเริ่มต้นจากการศึกษาข้อมูลจากรายงานวิจัยนี้และตัวแปรคุณลักษณะของครูในวิถีพุทธแล้วไปสู่สมมติฐาน และจบลงด้วยทฤษฎีที่เป็นคำอธิบายปรากฏการณ์ โดยมีการกำหนดกรอบแนวคิดเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษา ซึ่งกระบวนการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลจะดำเนินไปพร้อม ๆ กัน แล้วนำมาวิเคราะห์อย่างเป็นระบบเพื่อสร้างทฤษฎีฐานรากโดยจะต้องเป็นข้อมูลที่ให้รายละเอียดเกี่ยวกับปรากฏการณ์ได้อย่างรอบด้าน จึง

เป็นกระบวนการวิจัยที่มีความท้าทายและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการสร้างองค์ความรู้ใหม่หรือขยายองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้

3. ควรมีการออกแบบการวิจัยที่เป็นการวิจัยและพัฒนา (research and development) ที่มีการดำเนินการวิจัยอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณครู โดยการออกแบบการวิจัยและทดลองใช้จนได้ผลเป็นที่น่าพอใจแล้วจึงนำไปเผยแพร่ในวงกว้างเพื่อพัฒนาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และควรศึกษาผลเพื่อนำไปสู่การวิจัยและพัฒนาในทุกประเภทของสถานศึกษาในระดับต่าง ๆ โดยมีฐานข้อมูลจากการวิจัยครั้งนี้ เพื่อให้เกิดการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูอย่างต่อเนื่อง

4. จากผลการวิจัยที่ได้รับหลังจากการทดลองใช้รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ พบว่า ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์เป็นเพียงข้อมูลที่ได้มาจากครูอย่างเดียว ซึ่งไม่มีการนำเสนอผลจากการสังเกตการจัดการเรียนการสอนร่วมด้วย จึงควรออกแบบการวิจัยโดยการนำรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้แล้วออกแบบการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกตการจัดการเรียนการสอนของครูในวิถีพุทธร่วมด้วย

5. ควรศึกษาแนวทางการพัฒนาครูหรือการพัฒนาเจตคติความเป็นครูของประเทศอาเซียนหรืออื่นๆ ที่ประสบความสำเร็จ แล้วนำมาออกแบบการวิจัยเชิงเปรียบเทียบ (comparative study) กับของไทยเพื่อต่อยอดหรือเติมเต็มให้แนวทางการพัฒนาครูของไทยมากยิ่งขึ้น

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กรศศิริ์ ชิดดี และณัฐพร อุทัยธรรม. (2556). กิจกรรมจิตตปัญญาศึกษา: กลยุทธ์การพัฒนาบุคลิกภาพ นักศึกษา. *Prince of Narathiwat University Journal*. 5(2): 111-117.
- เชวง อุปถัมภ์. (2557). แนวทางการพัฒนาคุณภาพของโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาตาก เขต 2. *สัปดาห์ทอง: วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (The Golden Teak: Humanity and Social Science)*. Vol 20, No 2 (2014). ได้รับเมื่อ 25 มีนาคม 2559, จาก <http://www.tci-thaijo.org/index.php/tgt/article/view/21503>
- ณภัค ศรีเมธากุล. (2554). การศึกษาเจตคติของนักศึกษาต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวพุทธศาสนา: กรณีศึกษา นักศึกษามหาวิทยาลัยกรุงเทพ วิทยาเขตรังสิต. บัณฑิตวิทยาลัย, สาขาวิชาชีวิตและความตาย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ณัฐภรณ์ หลาวทอง และปิยวรรณ วิเศษสุวรรณภูมิ. (2553). การพัฒนาแบบวัดจิตตปัญญาญาณความเป็นครู. *รายงานฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- ณัฐวรรณ คำแสน. (2552). *ความสัมพันธ์ระหว่างความผาสุกทางจิตตปัญญาณ์กับพฤติกรรมการดูแลทางการพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สรรพสิทธิประสงค์*. อุบลราชธานี: วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สรรพสิทธิประสงค์.
- ดุขฎี โยเหลา และคณะ. (2553). *การสร้างเครื่องมือประเมินและตัวชี้วัดระดับการพัฒนาจิตปัญญาสำหรับบุคลากรด้านสาธารณสุข*. รายงานฉบับสมบูรณ์, มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- ทรงชัย ทองปาน และคณะ. (2556). การพัฒนารูปแบบและกระบวนการสร้างเสริมศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา. *วารสารศิลปศาสตร์ (Journal of Liberal Arts)*. 13(1): 61-74.
- ทิพย์นภา หวนสุริยา และธีระพร อุวรรณโณ. (2548). การทดสอบการเชื่อมโยงโดยนัย: วิธีใหม่ในการวัดเจตคติ และปัญญาทางสังคม เมื่อประยุกต์ใช้ในสถานการณ์กลุ่มที่มีองค์ประกอบความเป็นกลุ่มน้อยที่สุด. *วารสารวิธีวิทยาการวิจัย*. 18(1): 47.
- ทศนา แคมมณี. (2550). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ธนวัฒน์ ธรรมโชติ. (2554). *กระบวนการพัฒนาความเป็นครูจากด้านใน กรณีหลักสูตร SSEHV ของสถาบันการศึกษาสัตยาไส ประเทศไทย*. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาจิตตปัญญาศึกษา). ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา: มหาวิทยาลัยมหิดล.

- ธรรมนันท์ก้า แจ้งสว่าง. (2554). *ประการณ์ของการเป็นครูของผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู: การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา*. ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ธีรศักดิ์ อัครบวร. (2545). *ความเป็นครูไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ก.พลพิมพ์ (1991) จำกัด.
- ปิยะมาศ ยินดีสุข. (2548). *การศึกษาเพื่อพัฒนาสภาวะทางจิตวิญญาณของนักเรียนโรงเรียนวิถีพุทธ*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2548). *จิตวิทยาการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.
- พระครูศรีปริยัตยาภิวัฒน์. (2556). *เจตคติของเยาวชนที่มีต่อพระสงฆ์เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 10*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2555). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. พิมพ์ครั้งที่ 32. กรุงเทพมหานคร: ผลิตัฒม์.
- _____. (2549). *พุทธวิธีในการสอน*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก จำกัด.
- _____. (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพมหานคร: เอส อาร์ พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด.
- พิมพ์พันธ์ เตชะคุปต์. (2554). *เนื้อหาและวิธีสอนจริงๆ*. *วิทยาจารย์ 110 ปี*. 110(11): 79.
- พระมนัส ธมมโรต (มีณเฑ). (2554). *ศึกษาวิธีสร้างแรงจูงใจจากพุทธวิธีการสอน*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ มหาบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา), บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาทรรศน์ คุณทสสี (โพนดวงกรณ์). (2547). *การศึกษาเปรียบเทียบพุทธวิธีการสอนในอรรถกถาธรรมบท กับกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา), บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระศักดิ์ดา อนุทโก (สุวรรณทา). (2557). *ความเป็นครูตามวิถีพุทธในสังคมไทย*. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร (Journal of Education Naresuan University)*. Vol 16, No 2 (2014): เมษายน-มิถุนายน 2557: 195-204.
- นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2552). *วิจัยและสถิติ: คำถามชวนตอบ*. กรุงเทพมหานคร: ไอคอนพรินติ้ง.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2555). *โรงเรียนวิถีพุทธ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รัตน์ โชติกพนิช. (2557). *จริยธรรมและจรรยาบรรณในวิชาชีพครู*. ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ได้รับเมื่อ 10 ตุลาคม 2557 จาก www.ebooks.in.th/download/.../จริยธรรมและจรรยาบรรณในวิชาชีพครู.
- เรชา อรัญวงศ์ และคณะ. (2549). *การพัฒนากระบวนการพัฒนาครูในด้านการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาการคิดของนักเรียน*. *สัททอง: วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (The Golden Teak: Humanity and Social Science)*. 12(2): 27-47.

- ลำพอง กลมกุล. (2554). *อิทธิพลของกระบวนการสะท้อนคิดต่อประสิทธิผลวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน: การวิจัยแบบผสมวิธี*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์, ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศศิลักษณ์ ชัยนิกิจ. (2553). *กระบวนการนำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษามาใช้ในการจัดการเรียนการสอนและประสบการณ์เรียนรู้ของนิสิตวิชาการวัดผลและประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย. รายงานการวิจัย*. คณะครุศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สถาพร บุตรไสย และสุชาดา บวรกิติวงศ์. (2551). *อิทธิพลของกระบวนการเสริมพลังอำนาจที่มีต่อพลังอำนาจครู*. ใน *วารสารวิธีวิทยาการวิจัย*, 21(1) มกราคม – เมษายน 2551: 36.
- สมสิทธิ์ อัสตรนธิ. (2554). *ญาณวิทยาของจิตตปัญญาศึกษาในประเทศไทย*. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาจิตตปัญญาศึกษา). ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา: มหาวิทยาลัยมหิดล
- _____ . (2555). *การศึกษาวิเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงตามแนวจิตตปัญญาศึกษาเพื่อการบ่มเพาะความซื่อตรง. รายงานการวิจัย*. ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สวัสดิ์ เพชรบุรณ์. (2551). *การพัฒนาการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนวัดสังเวช สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานครเขต 1. วารสาร มทร. อีสาน (RMUTI Journal). Vol 1, No 1 (2008): มกราคม-มิถุนายน 2551.*
- สิรินภา กิจเกื้อกุล. (2553). *การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาคูรูตามแนวปฏิรูป: ประสบการณ์จากวิทยานิพนธ์พุทธศักราช 2543 – 2551. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร (Journal of Education Naresuan University). Vol 12, No 2 (2010): พฤษภาคม-สิงหาคม 2553: 45-59.*
- หิมพรรณ รักแตงาม. (2555). *การวิจัยเชิงจิตตปัญญาศึกษาว่าด้วยการเรียนรู้พื้นฐานของการตระหนักรู้ตนเองของผู้สอน. รายงานการวิจัย*. ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อาภา จันทรสกุล. (2553). *การพัฒนาจิตวิญญาณเกิดในครูและผู้บริหารที่มีการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์. รายงานฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- อุบลวรรณ หงส์วิทยากร. (2555). *รูปแบบการจัดการศึกษาและการพัฒนาคูรูตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี: บทเรียนจากโครงการพระราชทาน ความช่วยเหลือทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม พุทธรณี. วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. Vol 40, No 1 (2012) ประจำเดือนกรกฎาคม-ตุลาคม 2555: 1-13.*
- อ้อมเดือน สดมณี และธรรุศุภร์ จันประเสริฐ. (2554). *การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม: จากแนวคิดสู่แนวทางการปฏิบัติ. วารสารพฤติกรรมศาสตร์ (Journal of Behavioral Science). ปีที่ 17 ฉบับที่ 1 มกราคม 2554): 19-30.*
- อำนาจ อยู่คำ. (2550-2551). *จิตวิญญาณของผู้บริหารในโรงเรียนผู้บริหารสถานศึกษา. วารสารศึกษาศาสตร์. ปีที่ 19 ฉบับที่ 1 เดือนตุลาคม 2550-มกราคม 2551.*

ภาษาอังกฤษ

Redmond, B. (2004). *Reflection in action: developing reflective practice in health and social services*. Hants: Ashgate.

Taylor. (2015). *Transformative learning theory— An Overview*. Retrieved on 15 October 2015, from http://www.calpro-online.org/eric/docs/taylor/taylor_02.pdf

Teddlie, C., & Tashakkori, A. (2009). *Foundations of mixed methods research: integrating quantitative and qualitative approaches in the social and behavioral sciences*. Los Angeles: Sage.

Urquhart, C. (2013). *Grounded theory for qualitative research: A practice guide*. Los Angeles: Sage.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

จดหมายขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๒/๕

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ที่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๘

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนนุจรินทร์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แนวคำถามในการสัมภาษณ์

ด้วย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งคณะสงฆ์ไทย) ได้รับทุนสนับสนุนการทำวิจัย เรื่อง “การพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ” จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โดยมี ดร.พิเชฐ ทั้งโต เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย และมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อศึกษาและพัฒนาารูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ มีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือครูผู้ที่มีประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมตามแนวทางของโรงเรียนวิถีพุทธ จนกระทั่งโรงเรียนได้รับยกย่องให้เป็นโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ

ในการนี้ เพื่อให้การดำเนินงานตามโครงการดังกล่าวสำเร็จลุล่วง จึงขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์คุณครูผู้รับผิดชอบและดูแลการจัดกิจกรรมตามแนวทางของโรงเรียนวิถีพุทธจากโรงเรียนของท่าน จำนวน ๒ คน โดยจะขอนัดหมายวันและเวลาเพื่อสัมภาษณ์เป็นลำดับต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.พิเชฐ ทั้งโต)

ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป

หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้ประสานงาน

พระระพิน ดั่งลอย, ดร. โทร. ๐๘๖-๗๗๑๓๖๓๘

แนวคำถามในการสัมภาษณ์

โครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ”

๑. หลักพุทธธรรมสำหรับครู

๑.๑ ท่านคิดว่าการประยุกต์ใช้หลักธรรมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีความจำเป็นอย่างไร สำหรับการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน

๑.๒ ท่านมีแนวทางในการบูรณาการหลักธรรมให้สู่การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างไร

๑.๓ กระบวนการถ่ายทอดความรู้ของท่านมีความสอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาข้อใดบ้าง

๑.๔ หลักพุทธธรรมที่ท่านยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติวิชาชีพครูมีอะไรบ้าง

๒. รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ

๒.๑ ทำไมท่านถึงเลือกประกอบวิชาชีพครู

๒.๒ ท่านรู้สึกประทับใจและมีความพึงพอใจในวิชาชีพครูหรือไม่ อย่างไร

๒.๓ คุณลักษณะของครูในวิถีพุทธตามที่สนทนากับท่านควรมีลักษณะอย่างไร

๒.๔ ครูในวิถีพุทธควรมีรูปแบบหรือแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในลักษณะใด

๒.๕ หลักคุณธรรมและจริยธรรมมีความสำคัญต่อการประกอบวิชาชีพครูอย่างไร

๒.๖ ท่านคิดว่าความรู้ความเข้าใจในการประกอบวิชาชีพครูมีความสำคัญอย่างไรบ้าง

๒.๗ พฤติกรรมของครูโรงเรียนวิถีพุทธที่สอดคล้องกับจรรยาบรรณวิชาชีพครูควรมีลักษณะอย่างไร

๒.๘ ท่านคิดว่าคุณลักษณะของบุคคลที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูควรมีลักษณะอย่างไร

๒.๙ การปฏิบัติตามหลักเพื่อให้มีเจตจำนงความเป็นครูที่ดี ควรปฏิบัติอย่างไร

๒.๑๐ ใครเป็นครูต้นแบบทางด้านจรรยาบรรณความเป็นครูที่ท่านนำมาใช้เป็นแบบอย่างในการปฏิบัติที่ดี รวมทั้งเป็นแรงบันดาลใจของท่าน ขอให้ท่านยกตัวอย่าง (ถ้ามี)

๓. กระบวนการในการพัฒนาครูในวิถีพุทธ

๓.๑ ท่านคิดว่าตัวท่านมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบหรือวิธีการสอนอย่างไรบ้างหลังจากโรงเรียนได้นำแนวทางของโรงเรียนวิถีพุทธมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน (การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง)

๓.๒ ท่านมีแนวทางการถ่ายทอดความรู้อย่างไรเพื่อให้ผู้เรียนเข้าถึงวิถีปฏิบัติของการเป็นชาวพุทธที่ดี (การสื่อสาร)

๓.๓ ท่านมีวิธีการตรวจสอบอย่างไรว่าผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ (กระบวนการสะท้อนคิด)

ที่ ศร. ๖๑๐๕.๒/๑๑๐๒

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ที่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๘

เรื่อง ขอเชิญร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)
กราบเรียน พระมหาวิชาญ สุวิชาโน
สิ่งที่ส่งมาด้วย กำหนดการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

ด้วย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งคณะสงฆ์ไทย) ได้รับทุนสนับสนุนการทำวิจัย เรื่อง “การพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ” จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โดยมี ดร.พิเชฐ ทังโต เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย และมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อศึกษาและพัฒนาารูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ มีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือ ครูผู้มีประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมตามแนวทางของโรงเรียนวิถีพุทธ จนกระทั่งโรงเรียนได้รับ ยกย่องให้เป็นโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ และที่ผ่านมานักวิจัยประจำโครงการได้ลงพื้นที่โรงเรียนต่าง ๆ ใน ๖ ภูมิภาค สัมภาษณ์เก็บข้อมูล พร้อมสังเคราะห์ออกมาารูปแบบการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธแล้ว

ในการนี้ เพื่อให้การดำเนินงานตามโครงการดังกล่าวสำเร็จลุล่วง และทราบว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ จึงขอความอนุเคราะห์เชิญท่านเป็นผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ในวันอาทิตย์ที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๕๙ ระหว่างเวลา ๐๘.๓๐-๑๒.๓๐ น. ณ ห้อง A ๓๐๕ (พุทธจิตวิทยา) อาคารเรียนรวมชั้น ๓ โขน A มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จ.พระนครศรีอยุธยา เพื่อร่วมให้ข้อคิดเห็นเสนอแนะรูปแบบ “การพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ” ที่นักวิจัยได้ดำเนินการสังเคราะห์มาแล้ว

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

กราบเรียนมาด้วยความนับถือ

(ดร.พิเชฐ ทังโต)

ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป

หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้ประสานงาน

ดร.ลำพอง กลมกุล โทร. ๐๙๒-๒๕๑๑๒๑๒ Email : research.mcu@gmail.com

กำหนดการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)
 โครงการวิจัย “การพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ”
 ณ ห้อง A 305 หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต ชั้น 3 โชน A
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา
 วันอาทิตย์ ที่ 10 มกราคม 2559

วันอาทิตย์ ที่ 10 มกราคม 2559

- เวลา 08.30 น. ลงทะเบียน
 เวลา 09.00 น. หัวหน้าโครงการวิจัย กล่าวต้อนรับ แนะนำโครงการวิจัย
 เวลา 09.15 น. นำเสนอรูปแบบการวิจัย/สนทนากลุ่ม (focus group discussion)
 เวลา 11.30 น. สรุปผลการสนทนา
 เวลา 12.30 น. ถ่ายภาพร่วมกัน / มอบของที่ระลึก/พักรับประทานอาหาร/เดินทางกลับ

- หมายเหตุ :**
1. กำหนดการอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม
 2. ค่าใช้จ่าย/เดินทาง/ให้ผู้เข้าร่วมประชุมสำรองค่าใช้จ่ายเดินทางตามระเบียบราชการ
 3. กรณีผู้เดินทางประสงค์พักค้างคืนก่อน/หลังการจัดประชุมสนทนา [สามารถแจ้งความประสงค์ยืนยันผ่านผู้ประสานงาน- ภายในมหาวิทยาลัย] ที่ ดร.ลำพอง กลมกุล โทร. 092-2511212
 4. ติดต่อสอบถาม /สำรองห้องพัก โทร: 035-248088-9 เวลา: 08.30 -17.00 น. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 79 ม. 1 ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย พระนครศรีอยุธยา
<http://www.arkantuka92.com/contact.php>

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๒/๑๐๔๐

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๔ หมู่ที่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

๒๕ พฤษภาคม ๒๕๕๙

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมกิจกรรมเชิงปฏิบัติการครูโรงเรียนวิถีพุทธ

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมวัดดาวทอง

สิ่งที่ส่งมาด้วย กำหนดการในการจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งคณะสงฆ์ไทย) ได้รับทุนสนับสนุนการทำวิจัย เรื่อง “การพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ” จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โดยมี ดร.พิเชฐ ทังโต เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย และมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อศึกษาและพัฒนารูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ มีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือครูผู้มีประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมตามแนวทางของโรงเรียนวิถีพุทธ

ในการนี้ เพื่อให้การดำเนินงานตามโครงการดังกล่าวสำเร็จลุล่วง จึงขอความอนุเคราะห์คุณครูผู้รับผิดชอบหรือมีประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมตามแนวทางของโรงเรียนวิถีพุทธจากโรงเรียนของท่าน จำนวน ๓ คน เพื่อเข้าร่วมกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ ในวันศุกร์ที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๕๙ เวลา ๐๙.๐๐ น. - ๑๕.๐๐ น. ณ ห้องประชุม A๓๐๕ อาคารเรียนรวม โซน A ชั้น ๓ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยคุณครูจะมีบทบาทสำคัญ ในการนำเสนอและตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของกิจกรรมที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น รวมทั้งทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานเพื่อนำรูปแบบของกิจกรรมลงสู่ภาคปฏิบัติต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.พิเชฐ ทังโต)

 ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป
 หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้ประสานงาน

พระปลัดระพีณ พุทธิสารโร, ดร. โทร. ๐๘๖-๗๗๑๓๖๓๘

Email : research.mcu@gmail.com

หมายเหตุ : ประสานงานเบื้องต้นที่ ครูสุธีกานต์ ทัพพาค

กำหนดการ
กิจกรรมเชิงปฏิบัติการ
 ภายใต้โครงการวิจัย “การพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ”
 วันศุกร์ที่ ๑๐ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๙
 ณ ห้องประชุม A๓๐๕ อาคารเรียนรวม โซน A ชั้น ๓ คณะมนุษยศาสตร์
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วันศุกร์ที่ ๑๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๙	
๐๘.๓๐ - ๐๙.๐๐ น.	ลงทะเบียน
๐๙.๐๐ - ๑๐.๐๐ น.	พิธีเปิดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ โดย ดร.พิเชฐ ทังโต ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไปและหัวหน้าโครงการวิจัย
๑๐.๐๐ - ๑๑.๓๐ น.	กิจกรรมเชิงปฏิบัติการเรื่อง “กระบวนการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ” ชั้นที่ 1 รู้หน้าที่การเป็นครูในวิถีพุทธ ชั้นที่ 2 ปรับตัวตามหลักไตรสิกขา ชั้นที่ 3 เรียนรู้ให้เป็นแบบอย่างที่ดี ชั้นที่ 4 เปลี่ยนเจตคติที่ดีตามวิถีพุทธ ชั้นที่ 5 บูรณาการธรรมนำสู่ผู้เรียน ชั้นที่ 6 เพียรสร้างนวัตกรรมการทางธรรม ดำเนินการโดย ดร.ลำพอง กลมกุล นักวิจัย
๑๑.๓๐ - ๑๒.๓๐ น.	รับประทานอาหารกลางวัน
๑๒.๓๐ - ๑๔.๐๐ น.	นำเสนอผลและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในการปฏิบัติเพื่อนำไปสู่การพัฒนาครูทั้งโรงเรียนของ “กระบวนการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ” ดำเนินการโดย พระปลัดระพิน พุทธิสารโ, ดร. นักวิจัย
๑๔.๐๐ - ๑๔.๑๕ น.	พักรับประทานอาหารว่าง และน้ำปานะ
๑๔.๑๕ - ๑๕.๐๐ น.	สรุปกิจกรรม พิธีปิดและมอบของที่ระลึก

หมายเหตุ: กำหนดการอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม

ประสานงาน

ดร.พิเชฐ ทังโต [หัวหน้าโครงการวิจัย] โทร.๐๘๖-๐๔๘๖๐๔๒

พระปลัดระพิน พุทธิสารโ, ดร. [นักวิจัย/ผู้ประสานงาน] โทร. ๐๘๖-๗๗๑๓๖๓๘

Email : research.mcu@gmail.com

ที่ ศธ. ๖๑๐๕.๒/พิเศษ

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ที่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

๖ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง เชิญเข้าร่วมกิจกรรมเชิงปฏิบัติการถอดบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้

เรียน ครูไตรรัตน์ เอี่ยมพันธ์

สิ่งที่ส่งมาด้วย กำหนดการ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งคณะสงฆ์ไทย) ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย เรื่อง “การพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ” จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โดยมี ดร.พิเชฐ ทั้งโต เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย และมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อศึกษาและพัฒนาารูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ มีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือครูผู้มีประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมตามแนวทางของโรงเรียนวิถีพุทธ และครูในโรงเรียนวิถีพุทธได้ทดลองใช้คู่มือการพัฒนาครูที่ได้พัฒนาขึ้น

ในการนี้ เพื่อให้การดำเนินงานตามโครงการดังกล่าวสำเร็จลุล่วง จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านที่เคยเป็นผู้ให้ข้อมูล เข้าร่วมกิจกรรมเชิงปฏิบัติการถอดบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้หลังการใช้คู่มือการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ในวันที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๒.๓๐ น. – ๑๖.๐๐ น. ณ ห้องประชุมสำนักงานอธิการบดี ๔๐๑ (ชั้น ๔) อาคารสำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอลำไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้งนี้ เพื่อให้งานวิจัยมีความชัดเจนสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง และคู่มือที่คณะนักวิจัยได้ทำการออกแบบ ทดลองใช้ ให้เป็นคู่มือที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาเจตคติความเป็นครูในวิถีพุทธได้อย่างแท้จริง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.พิเชฐ ทั้งโต)

ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป
หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้ประสานงาน พระปลัดระพีณ พุทธิสาร, ดร.

โทร. ๐๘๖-๗๗๑๓๖๓๘ Email : research.mcu@gmail.com

กำหนดการ

การจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ “ถอดบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้” ภายใต้โครงการวิจัย “การพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ”

ระหว่างเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ - สิงหาคม ๒๕๕๙

ณ ห้องประชุมสำนักงานอธิการบดี ๔๐๑ (ชั้น ๔) อาคารสำนักงานอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
วันอาทิตย์ที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๕๙ เวลา ๑๓.๐๐ น.- ๑๖.๐๐ น.

วันอาทิตย์ที่ ๑๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๙	
เวลา	กิจกรรม/ดำเนินการ
๑๒.๓๐ - ๑๓.๐๐ น.	ลงทะเบียน
๑๓.๐๐ - ๑๓.๑๕ น.	พิธีเปิดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ “ถอดบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้” โดย รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป /ประธานในพิธี
๑๓.๑๕ - ๑๓.๒๐ น.	ดร.พิเชฐ ทังโต หัวหน้าโครงการวิจัย มอบของที่ระลึกแก่ประธานในพิธี รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม
๑๓.๒๐ - ๑๕.๐๐ น.	กิจกรรมเชิงปฏิบัติการ “ถอดบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้” โดยผู้แทนโรงเรียนวิถีพุทธ ๑. โรงเรียนสตรีวิทยา ๒ กรุงเทพมหานคร ๒. โรงเรียนสังข์อ่าววิทยา จ.ปทุมธานี ๓. โรงเรียนบางปะอิน “ราชานุเคราะห์ ๑” จ.พระนครศรีอยุธยา ๔. โรงเรียนมัธยมวัดดาวคอง กรุงเทพมหานคร ๕. โรงเรียนอนุบาลศาลาแดง จ.สระบุรี ๖. โรงเรียนยานนาวาเวศวิทยาคม กรุงเทพมหานคร ดำเนินการโดย ดร.สำพอง กลมกุล [นักวิจัย]
๑๕.๑๕- ๑๕.๓๐ น.	เปิดตัวที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ “การพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธอย่างยั่งยืน” สรุปกิจกรรมเชิงปฏิบัติการถอดบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยคณะนักวิจัย
๑๕.๓๐ - ๑๖.๐๐ น.	ดร.พิเชฐ ทังโต หัวหน้าโครงการวิจัย กล่าวขอบคุณ กล่าวปิด /ถ่ายรูปเป็นที่ระลึกร่วมกัน

หมายเหตุ: กำหนดการอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม

ประสานงาน ดร.พิเชฐ ทังโต [หัวหน้าโครงการวิจัย] โทร.๐๘๖-๐๔๘๖๐๔๒

พระปลัดระพี พุทธิสาร, ดร. [นักวิจัยร่วม/ผู้ประสานงาน] โทร. ๐๘๖-๗๗๑๓๖๓๘

ดร.สำพอง กลมกุล [นักวิจัย] โทร. ๐๘๖-๕๐๓๘๐๖๗

Email: research.mcu@gmail.com

ภาคผนวก ข

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

แนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์เพื่อใช้ในการศึกษาภาคสนาม

Interview

แนวคำถามในการสัมภาษณ์

โครงการวิจัยเรื่อง

“การพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ”

โรงเรียน.....

โรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ ประจำปี ๒๕๕๘

ทุนวิจัยมุ่งเป้า ปี ๒๕๕๘

แนวคำถามในการสัมภาษณ์
โครงการวิจัยเรื่อง
“การพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ”

๑. หลักพุทธธรรมสำหรับครู

- ๑.๑ ท่านคิดว่าการประยุกต์ใช้หลักธรรมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีความจำเป็นอย่างไรสำหรับการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน
- ๑.๒ ท่านมีแนวทางในการบูรณาการหลักธรรมให้สู่การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างไร
- ๑.๓ กระบวนการถ่ายทอดความรู้ของท่านมีความสอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาข้อใดบ้าง
- ๑.๔ หลักพุทธธรรมที่ท่านยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติวิชาชีพครูมีอะไรบ้าง

๒. รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ

- ๒.๑ ทำไมท่านถึงเลือกประกอบวิชาชีพครู
- ๒.๒ ท่านรู้สึกประทับใจและมีความพึงพอใจในวิชาชีพครูหรือไม่ อย่างไร
- ๒.๓ คุณลักษณะของครูในวิถีพุทธตามที่คนรอบข้างของท่านควรมีลักษณะอย่างไร
- ๒.๔ ครูในวิถีพุทธควรมีรูปแบบหรือแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อะไรบ้าง
- ๒.๕ หลักคุณธรรมและจริยธรรมมีความสำคัญต่อการประกอบวิชาชีพครูอย่างไร
- ๒.๖ ท่านคิดว่าความรู้ความเข้าใจในการประกอบวิชาชีพครูมีความสำคัญอย่างไรบ้าง
- ๒.๗ พฤติกรรมของครูโรงเรียนวิถีพุทธที่สอดคล้องกับจรรยาบรรณวิชาชีพครูควรมีลักษณะอย่างไร
- ๒.๘ ท่านคิดว่าคุณลักษณะของบุคคลที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูควรมีลักษณะอย่างไร
- ๒.๙ การปฏิบัติตามหลักเพื่อให้มีเจตจำนงความเป็นครูที่ดี ควรปฏิบัติอย่างไร
- ๒.๑๐ ใครเป็นครูต้นแบบทางด้านกรมีจิตวิญญาณความเป็นครูที่ท่านนำมาใช้เป็นแบบอย่างใน การปฏิบัติที่ดี รวมทั้งเป็นแรงบันดาลใจของท่าน ขอให้ท่านยกตัวอย่าง (ถ้ามี)

๓. กระบวนการในการพัฒนาครูในวิถีพุทธ

๓.๑ ท่านคิดว่าตัวท่านมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบหรือวิธีการสอนอย่างไรบ้างหลังจากโรงเรียนได้นำแนวทางของโรงเรียนวิถีพุทธมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน (การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง)

๓.๒ ท่านมีแนวทางการถ่ายทอดความรู้อย่างไรเพื่อให้ผู้เรียนเข้าถึงวิถีปฏิบัติของการเป็นชาวพุทธที่ดี (การสื่อสาร)

๓.๓ ท่านมีวิธีการตรวจสอบอย่างไรว่าผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ (กระบวนการสะท้อนคิด)

ลงนาม..... ผู้ให้สัมภาษณ์

(.....)

วันที่.....

ลงนาม..... ผู้สัมภาษณ์

(.....)

วันที่.....

เครื่องมือที่ใช้ประกอบการสนทนากลุ่ม

แนวประเด็นในการสนทนากลุ่ม

โครงการวิจัยเรื่อง

“การพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ”

วันอาทิตย์ที่ ๑๐ มกราคม พ.ศ.๒๕๕๙

ชื่อ.....

โรงเรียน/หน่วยงาน.....

ทุนวิจัยมุ่งเป้า ปี ๒๕๕๘

แนวประเด็นในการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion)

โครงการวิจัยเรื่อง

“การพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ”

หลักพุทธธรรมสำหรับครูในวิถีพุทธ

๑. หลักพุทธธรรมที่ครูยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติวิชาชีพครู ประกอบด้วย

การทบทวนวรรณกรรม	การสัมภาษณ์
กัลยาณมิตรธรรม ๗	พรหมวิหาร ๔ / วุฒิ ๔
สัพปุริสธรรม ๗	สัพปุริสธรรม ๗
โยนิโสมนสิการ	อิทธิบาท ๔ / อริยสัจ ๔

๒. หลักธรรมที่ครูนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ประกอบด้วย

การทบทวนวรรณกรรม	การสัมภาษณ์
กัลยาณมิตรธรรม ๗	ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา)
โยนิโสมนสิการ	อริยสัจ ๔
	หลักธรรมอื่นๆ

รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ

๑. คุณลักษณะของครูในวิถีพุทธ

การทบทวนวรรณกรรม	การสัมภาษณ์
ภูมิรู้	นำหลักธรรมมาใช้ให้เป็นรูปธรรม
ภูมิธรรม	ใกล้ชิดสถาบันศาสนา (วัด)
ภูมิฐาน	เป็นแบบอย่างที่ดีของศิษย์

๒. หน้าที่ของครูในวิถีพุทธ

หน้าที่ที่ ๑ หน้าที่ถ่ายทอดศิลปวิทยา

หน้าที่ที่ ๒ หน้าที่ในการชี้แนะให้รู้จักการดำเนินชีวิตที่ต่างถูกต้อง

ออกแบบกิจกรรมตามแนววิถีพุทธได้ชัดเจน เช่น ต้นไม้พูดได้ (สัมภาษณ์)

บูรณาการหลักพุทธธรรมในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ (สัมภาษณ์)

๓. การสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ

พัฒนาตนตามหลักสัพปุริสธรรม (ธรรมของสัตบุรุษ) มี ๗ ประการ

อัมมัญญา (รู้เหตุ) อัตถัญญา (รู้ผล) อัตตัญญา (รู้ตน)

มัตตัญญา (รู้ประมาณ) กาลัญญา (รู้กาล) ปุคคลัญญา (รู้คน)

และปริสัญญญา (รู้ชุมชน)

พัฒนาตนและผู้เรียนตามหลักกัลยาณมิตรธรรม ๗

ผู้มีความน่ารัก น่าเคารพ นายกอง รู้จักพูดให้ได้ผล อดทนต่อถ้อยคำ

แกล้งเรื่องล้าลึกได้ ไม่ชักนำไปในทางเสื่อมเสีย

พัฒนากระบวนการเรียนการสอนตาม รุ่งอรุณของการศึกษา ๗

ดูใน บุญนิมิตแห่งมรรค (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), ๒๕๕๑)

๑) มีมิตรดี ๒) ประพฤติดีงาม ๓) ใฝ่รู้ใฝ่สร้างสรรค์ ๔) ฝึกฝนตนอยู่เสมอ

๕) ฝึกมองโลกและชีวิตด้วยเหตุผล ๖) ดำเนินชีวิตอย่างไม่ประมาท

๗) ฝึกการใช้ความคิดโดยคิดอย่างถูกวิธี (คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น)

คุณลักษณะโดยรวมที่ได้จากการสัมภาษณ์

พื้นฐานครอบครัวนำสู่ธรรม น้อมนำแนวทางจากครูต้นแบบ
รักในการประกอบวิชาชีพครู อยู่ในสภาพแวดล้อมวิถีพุทธ
มีคุณธรรมประจำตน หมั่นฝึกฝนตามหลักไตรสิกขา
ออกแบบกิจกรรมวิถีพุทธได้อย่างเป็นรูปธรรม

กระบวนการพัฒนาครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครู
ในวิถีพุทธ

กระบวนการสะท้อนคิดตามหลักไตรสิกขา

ขั้นที่ ๑ รู้ว่ากำลังจะทำอะไร	ขั้นที่ ๑ รู้หน้าที่การเป็นครูในวิถีพุทธ
ขั้นที่ ๒ แก่ใจในสิ่งที่คลุมเครือ	ขั้นที่ ๒ ปรับตัวตามหลักไตรสิกขา
ขั้นที่ ๓ เรียนรู้จากสิ่งที่ทำมาแล้ว	ขั้นที่ ๓ เรียนรู้ให้เป็นสัตบุรุษ
ขั้นที่ ๔ เปลี่ยนความเข้าใจในสิ่งที่เคยทำ	ขั้นที่ ๔ เปลี่ยนเจตคติที่ดีตามวิถีพุทธ
ขั้นที่ ๕ สร้างวิธีการใหม่ในการทำ	ขั้นที่ ๕ บูรณาการธรรมนำสู่ผู้เรียน
ขั้นที่ ๖ ทดลองทำตามที่สะท้อนคิด	ขั้นที่ ๖ เพียรสร้างนวัตกรรมทางธรรม

ลงนาม..... ผู้ร่วมสนทนากลุ่ม

(.....)

วันที่.....

เกณฑ์การประเมิน

(สำหรับนักวิจัย)

- 1) เป็นแบบอย่างในทางปฏิบัติ (กาย) 3 คะแนน
ได้.....คะแนน
- 2) เป็นแบบอย่างในการสื่อสาร (วาจา) 3 คะแนน
ได้.....คะแนน
- 3) เป็นแบบอย่างในการคิด (ใจ) 4 คะแนน
ได้.....คะแนน

รวม.....คะแนน

กิจกรรมการสะท้อนคิด “ครูดีในดวงใจ” (สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา)

ภายใต้โครงการวิจัยเรื่อง
“การพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ”

ชื่อ.....ชั้น.....

โรงเรียน.....

ทุนวิจัยมุ่งเป้า 2558
(เอกสารหมายเลข 1)

คำชี้แจง ให้นักเรียนเขียนบรรยายประกอบภาพ เรื่อง “ครูดีในดวงใจของฉัน”
พร้อมระบายสีให้สวยงาม

ภาพครูดีในดวงใจ

ครูดีในดวงใจของฉัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะที่ได้รับจากการวิจัย คือ.....

.....

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป คือ.....

.....

ลงชื่อ.....ครูโรงเรียนวิถิพุทธ
 (.....)
 วันที่.....

แบบบันทึกรายงานการวิจัย

ในวิถิพุทธ

ภายใต้โครงการวิจัยเรื่อง
 “การพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถิพุทธ”
 (เอกสารหมายเลข 3)

ชื่อ.....
 โรงเรียน.....
 ทุนวิจัยมุ่งเป้า ปี 2558

ตัวชี้วัด

1. ปฏิบัติการวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาผู้เรียนโดยประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม
2. สร้างนวัตกรรมทางธรรมและนำไปทดลองใช้กับผู้เรียน
3. เผยแพร่ผลงานวิจัยต่อเพื่อนครูและเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้

การสร้างความรู้ใหม่ผ่านการวิจัย

การวิจัย หรือ
 Research หมายถึง
 กระบวนการแสวงหา
 ความรู้ใหม่
 ด้วยกระบวนการ
 ทางวิทยาศาสตร์
 (Scientific Method)

แบบบันทึกรายงานการวิจัยในวิถิพุทธ

คำชี้แจง ให้ครูเขียนบันทึกเพื่อรายงานผลการวิจัยที่ครูพัฒนาขึ้น
 และใช้แก้ไขปัญหาและพัฒนาผู้เรียน

ชื่อวิจัย

.....

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับเจตคติของความเป็นครูในวิถีพุทธ

1) ครูมีวิธีการเรียนรู้วัฒนธรรมและธรรมเนียมวิถีพุทธ อย่างไร

.....

2) ครูมีแนวทางในการสร้างความรู้สึกรักให้เกิดศรัทธาในวิถีพุทธจากประสบการณ์ตนเอง อย่างไร

.....

3) ครูได้นำแนวทางวิถีพุทธหรือธรรมวิถีพุทธมาเป็นแนวปฏิบัติของตน อย่างไร

.....

ขอขอบคุณกับการเป็นแบบอย่างที่ดีของครูในวิถีพุทธ
 และร่วมแบ่งปันประสบการณ์ที่มีคุณค่า

สรุปผลการประเมินตนเอง

(สำหรับผู้วิจัย)

- ดีมาก ดี พอใช้
 ต้องปรับปรุง ต้องปรับปรุงเร่งด่วน

แบบประเมินตนเอง

“ครูในวิถีพุทธ”

(สำหรับครู)

(เอกสารหมายเลข 4)

โครงการวิจัยเรื่อง

“การพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ”
ทุนวิจัยมุ่งเป้า ปี 2558

คำชี้แจง แบบประเมินตนเองครูในวิถีพุทธนี้แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

- ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของครู จำนวน 5 ข้อ
 ตอนที่ 2 ความคิดเห็นในการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะครูวิถีพุทธ จำนวน 15 ข้อ
 ตอนที่ 3 ความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับเจตคติของความเป็นครูในวิถีพุทธ จำนวน 3 ข้อ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของครูผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ที่ตรงตามข้อมูลของท่าน

- เพศ
 - 1. ชาย 2. หญิง
- อายุ
 - 1. 21 - 30 ปี 3. 31 - 40 ปี
 - 3. 41 - 50 ปี 4. 51 ปีขึ้นไป
- วุฒิการศึกษาสูงสุด
 - 1. ปริญญาตรี 2. ปริญญาโท
 - 3. ปริญญาเอก
- ระดับของสถานศึกษา
 - 1. โรงเรียนขนาดเล็ก 2. โรงเรียนขนาดกลาง
 - 3. โรงเรียนขนาดใหญ่ 4. โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ
- ระดับชั้นที่สอน
 - 1. ประถมศึกษา (ป.1-3) 2. ประถมศึกษา (ป.4-6)
 - 3. มัธยมศึกษาตอนต้น 4. มัธยมศึกษาตอนปลาย

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นในการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะครูวิถีพุทธ

คำชี้แจง คำถามในตอนที่ 2 นี้เป็นข้อคำถามที่มีการให้คะแนนแบบมาตราวัดประมาณค่า (Rating Scale) ที่มีระดับการให้คะแนนของครูผู้ตอบแบบประเมินตนเองเป็น 5 ระดับ ดังนี้
 5 คะแนน แทน มีระดับคุณภาพ ดีมาก
 4 คะแนน แทน มีระดับคุณภาพ ดี
 3 คะแนน แทน มีระดับคุณภาพ พอใช้
 2 คะแนน แทน มีระดับคุณภาพ น้อย
 1 คะแนน แทน มีระดับคุณภาพ น้อยที่สุด

คำชี้แจง ขอให้คุณครูทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องคะแนนที่ตรงกับระดับความคิดเห็นท่าน

ข้อ	รายการ	ระดับคุณภาพ				
		5	4	3	2	1
ประพจน์ตามศีล คือ ความประพฤติดีทางกายและวาจา						
1	ข้าพเจ้ามีความเมตตากรุณาต่อผู้อื่นเสมอ					
2	ข้าพเจ้ามีความซื่อสัตย์สุจริตและไม่นำทรัพย์สินของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง					
3	ข้าพเจ้ามีความยับยั้งชั่งใจต่อสิ่งล่อใจ					
4	ข้าพเจ้าใช้การสื่อสารในทางบวกกับนักเรียนและผู้อื่น					
5	ข้าพเจ้าฝึกฝนการใช้สติสัมปชัญญะในชีวิตประจำวัน					
ฝึกฝนจิตใจนิ่งและแน่วแน่เพื่อให้ความมุ่งมั่นในการทำงานที่						
6	ข้าพเจ้าหมั่นฝึกจิตใจให้เข้มแข็งเมื่อมีสิ่งยั่วยวนทางประสาทสัมผัส					
7	ข้าพเจ้าฝึกฝนจิตใจให้มีความสงบเยือกเย็นและยับยั้งความโกรธ					
8	ข้าพเจ้าฝึกจิตใจให้กระตือรือร้นอยู่เสมอ					
9	ข้าพเจ้าฝึกจิตใจไม่ให้เล็งเลงสลายในการปฏิบัติหน้าที่					
10	ข้าพเจ้าฝึกจิตใจให้มุ่งมั่นอยู่ในงาน ไม่ฟุ้งซ่านออกนอกหน้าที่					
ฝึกให้เกิดความรู้เข้าใจเหตุผลและสามารถแก้ปัญหา						
11	ข้าพเจ้ามีความเข้าใจในปัญหาของผู้เรียนและแก้ปัญหาได้					
12	ข้าพเจ้ามีความสามารถในการสืบเสาะหาสาเหตุของปัญหาที่เกิดกับผู้เรียน					
13	ข้าพเจ้าสามารถแก้ปัญหาของผู้เรียนได้ด้วยวิธีการที่เหมาะสม					
14	ข้าพเจ้ามีแนวทางในการแก้ปัญหาได้อย่างเป็นรูปธรรม					
15	ข้าพเจ้าแสวงหาความรู้อย่างสม่ำเสมอ					

คู่มือการพัฒนาครู

ตามรูปแบบการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ
ภายใต้โครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ”
(Development of Teacher’s Attitude and Spirituality in Buddhist Way)
ทุนวิจัยมุ่งเป้าปี 2558

ดร.พิเชฐ ทังโต และคณะ
คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คำนำ

คู่มือการพัฒนาครูตามรูปแบบการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธเล่มนี้ พัฒนาขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาครูในโรงเรียนวิถีพุทธ ภายใต้โครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเจตคติและ จิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ” ทุนวิจัยมุ่งเป้าปี 2558 มีวัตถุประสงค์ของการสร้างเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ 6 วิธี ประกอบด้วย วิธีที่ 1 รู้หน้าที่การเป็นครูในวิถีพุทธ วิธีที่ 2 ปรับตัวตามหลักไตรสิกขา วิธีที่ 3 เรียนรู้ให้เป็นแบบอย่างที่ดี วิธีที่ 3 เปลี่ยนเจตคติที่ดีตามวิถีพุทธ วิธีที่ 5 บูรณาการธรรมนำสู่ผู้เรียน และวิธีที่ 6 เพียรสร้างนวัตกรรมทางธรรม โดยคณะผู้วิจัยได้พัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการเป็น 6 กิจกรรมที่สอดคล้องกัน ประกอบด้วย กิจกรรมที่ 1 แลกเปลี่ยนเรียนรู้คู่ครูในวิถีพุทธมืออาชีพ (Think-Pair-Share: TPS) กิจกรรมที่ 2 เวทีสาธารณะชี้ทางปัญญา (Open Forum Discussion: OFD) กิจกรรมที่ 3 ครูดีในวิถีพุทธ (Good Role of Model: GRM) ด้วยกิจกรรม Jigsaw Reading กิจกรรมที่ 4 เรียนรู้ คู่ศรัทธา นำมาปฏิบัติ (Learn-Believe-Practice: LBP) ด้วยกิจกรรม Look-Pair-Share กิจกรรมที่ 5 จากเสวนาธรรมนำสู่ชั้นเรียน (Dhamma Dialogue to Classroom: DDC) ด้วยกิจกรรม Read-Pair-Share และกิจกรรมที่ 6 จากชั้นเรียนสู่วิจัย (Routine to Research) ด้วยการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน

ในการพัฒนาคู่มือพัฒนาครูตามรูปแบบการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธเล่มนี้ คณะผู้วิจัยได้แนวทางจากการศึกษาภาคสนามจากครูโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำจำนวน 12 โรงเรียน ได้จากการสนทนากลุ่มของนักวิชาการวิถีพุทธ ผู้บริหารและคณะครูจากโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำและวิถีพุทธพระราชทาน ซึ่งทำให้ได้รูปแบบการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ และได้นำมาพัฒนาเป็นกิจกรรมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ 6 วิธี เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาครูในวิถีพุทธเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่นำไปสู่ความเข้าใจและนำไปใช้ในการปฏิบัติอย่างยั่งยืนเป็นลำดับต่อไป

ดร.พิเชฐ ทังโต
หัวหน้าโครงการวิจัย

สารบัญ

คำนำ	ก
สารบัญ	ข
แผนภาพแสดงรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ (ฉบับสมบูรณ์)	1
คำอธิบายเกี่ยวกับรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ	2
เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองและแนวทางการวัดเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ	3
กิจกรรมที่ 1 รู้หน้าที่การเป็นครูในวิถีพุทธ	6
กิจกรรมที่ 2 ปรับตัวตามหลักไตรสิกขา	9
กิจกรรมที่ 3 เรียนรู้ให้เป็นแบบอย่างที่ดี	12
กิจกรรมที่ 4 เปลี่ยนเจตคติที่ดีตามวิถีพุทธ	20
กิจกรรมที่ 5 บูรณาการธรรมนำสู่ผู้เรียน	27
กิจกรรมที่ 6 เพียรสร้างนวัตกรรมทางธรรม	32
แบบประเมินตนเองความเป็นครูในวิถีพุทธ (ครูประเมินตนเอง)	40
แบบบันทึกการศึกษาภาคสนาม (สำหรับผู้วิจัย)	43

รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ (ฉบับสมบูรณ์)

ส่วนที่ 1 หลักพุทธธรรมสำหรับครูในวิถีพุทธ

- **หลักพุทธธรรมที่ครูยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติวิชาชีพครู**
 กัลยาณมิตรธรรม 7 สัมปยุตธรรม 7 โยนิโสมนสิการ
 พรหมวิหาร 4 วุฒิ 4 อิทธิบาท 4 อริยสัจ 4 และ สังคหวัตถุ 4
- **หลักธรรมที่ครูนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน**
 กัลยาณมิตรธรรม 7 โยนิโสมนสิการ โอวาท 3
 ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) และ อริยสัจ 4

ส่วนที่ 2 องค์ประกอบของรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ เรียกว่า **วิถีชีวิตของครูในวิถีพุทธ** มี 3 องค์ประกอบ คือ

- องค์ประกอบที่ 1 คุณลักษณะของครูในวิถีพุทธ
- องค์ประกอบที่ 2 หน้าที่ของครูในวิถีพุทธ
- องค์ประกอบที่ 3 แนวทางการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ

องค์ประกอบที่ 1 คุณลักษณะของครูในวิถีพุทธ

- ❖ มีศรัทธาในวิถีพุทธ
- ❖ นำมาแนวทางจากครูต้นแบบ
- ❖ รักในการประกอบอาชีพครู
- ❖ อยู่ในสภาพแวดล้อมวิถีพุทธสม่ำเสมอ
- ❖ มีคุณธรรมประจำตน
- ❖ ผูกพันตามหลักไตรสิกขา
- ❖ เป็นแบบอย่างที่ดีของศิษย์และเพื่อนครู

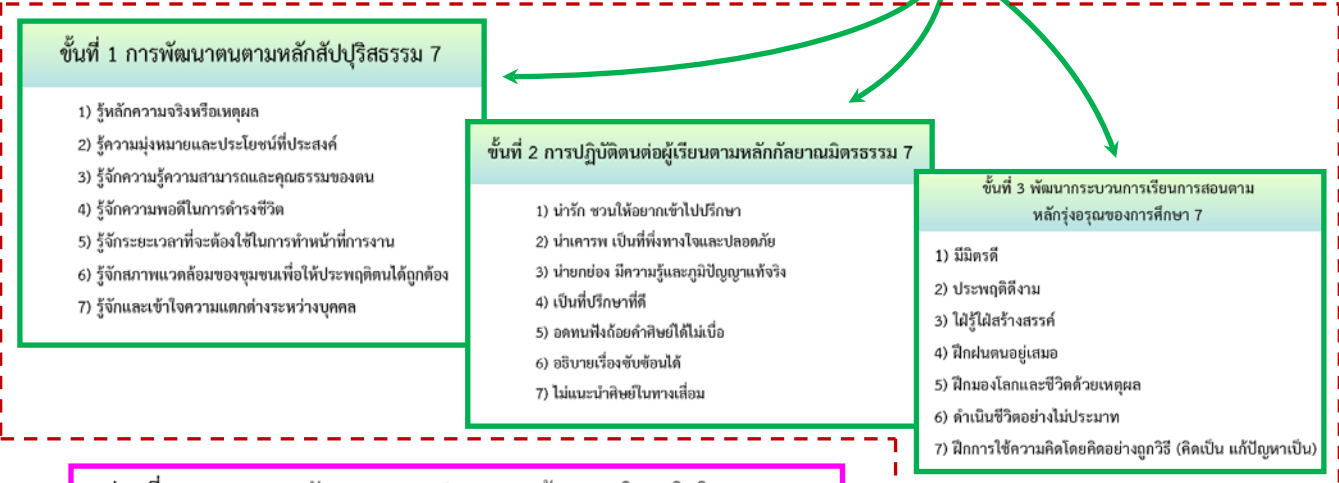
องค์ประกอบที่ 2 หน้าที่ของครูในวิถีพุทธ

- ถ่ายทอดศิลปวิทยาตามกลุ่มสาระการเรียนรู้
- ชี้นำแนวทางการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงาม
- บูรณาการหลักธรรมในการสอนในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้
- ออกแบบกิจกรรมวิถีพุทธได้อย่างเป็นรูปธรรมและเท่าทัน
- ส่งเสริมให้ผู้เรียนสร้างนวัตกรรมทางธรรม
- ยกย่องชื่นชมศิษย์ให้ปรากฏในหมู่คณะ
- ประเมินผลผู้เรียนด้วยการสะท้อนคิดอย่างกัลยาณมิตร

องค์ประกอบที่ 3 แนวทางการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ

แบ่งการพัฒนาเป็น 3 ชั้น ได้แก่

- ชั้นที่ 1 การพัฒนาตามหลักสัมปยุตธรรม 7
- ชั้นที่ 2 การปฏิบัติตนต่อผู้เรียนตามหลักกัลยาณมิตรธรรม 7
- ชั้นที่ 3 การพัฒนาระบบการเรียนการสอนตามหลัก รุ่งอรุณของการศึกษา 7

ส่วนที่ 3 กระบวนการพัฒนาครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ เรียกว่า **กระบวนการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ** มี 6 วิถี ได้แก่

ครูในวิถีพุทธบนานา

- วิถีที่ 1 รู้หน้าที่การเป็นครูในวิถีพุทธ
- วิถีที่ 2 ปรับตัวตามหลักไตรสิกขา
- วิถีที่ 3 เรียนรู้ให้เป็นแบบอย่างที่ดี
- วิถีที่ 4 เปลี่ยนเจตคติที่ดีตามวิถีพุทธ
- วิถีที่ 5 บูรณาการธรรมนำสู่ผู้เรียน
- วิถีที่ 6 เพียรสร้างนวัตกรรมทางธรรม

ผู้บริหารให้ความสำคัญ
และกำหนดเป็นนโยบาย
ในการพัฒนาโรงเรียน
วิถีพุทธทั้งระบบ

คำอธิบายเกี่ยวกับรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ

รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ที่พัฒนาขึ้น แบ่งเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 หลักพุทธธรรมสำหรับครูในวิถีพุทธ

ส่วนที่ 2 องค์ประกอบของรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ เรียกว่า “สัตตวิธีของครูในวิถีพุทธ” แบ่งเป็น 3 องค์ประกอบย่อย ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 คุณลักษณะของครูในวิถีพุทธ

องค์ประกอบที่ 2 หน้าที่ของครูในวิถีพุทธ

องค์ประกอบที่ 3 แนวทางการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ

แบ่งการพัฒนาเป็น 3 ชั้น ดังนี้

ชั้นที่ 1 การพัฒนาตนตามหลักสัปปุริสธรรม 7

ชั้นที่ 2 การปฏิบัติตนต่อผู้เรียนตามหลักกัลยาณมิตรธรรม 7

ชั้นที่ 3 การพัฒนากระบวนการเรียนการสอนตามหลักรุ่งอรุณของการศึกษา 7

ส่วนที่ 3 กระบวนการพัฒนาครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ เรียกว่า *กระบวนการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ* มี 6 วิธี ดังนี้

วิธีที่ 1 รู้หน้าที่การเป็นครูในวิถีพุทธ

วิธีที่ 2 ปรับตัวตามหลักไตรสิกขา

วิธีที่ 3 เรียนรู้ให้เป็นแบบอย่างที่ดี

วิธีที่ 4 เปลี่ยนเจตคติที่ดีตามวิถีพุทธ

วิธีที่ 5 บูรณาการธรรมนำสู่ผู้เรียน

วิธีที่ 6 เพียรสร้างนวัตกรรมการเรียนการสอน

รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ที่พัฒนาขึ้นในแต่ละส่วนจะมีการเชื่อมโยงกันโดยเริ่มจากหลักธรรมที่ครูในวิถีพุทธนำมาใช้ในการพัฒนาตนเองและนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งเป็นคุณสมบัติพื้นฐานของครูในวิถีพุทธที่มีก่อนที่จะไปสู่องค์ประกอบของรูปแบบฯ ที่เรียกว่า “สัตตวิธีของครูในวิถีพุทธ” ที่ว่าด้วยเรื่องคุณลักษณะของครูในวิถีพุทธ หน้าที่ของครูในวิถีพุทธ และแนวทางการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ซึ่งแนวทางการพัฒนาได้ออกแบบเป็น 3 ชั้น เริ่มต้นจากการพัฒนาตนของครู การปฏิบัติตนต่อผู้เรียน และการใช้กระบวนการสอนให้เกิดผลการเรียนรู้กับผู้เรียน โดยใช้กระบวนการพัฒนาครู 6 วิธี ที่เรียกว่า “*กระบวนการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ*” เป็นเส้นทางในการพัฒนาตามกิจกรรมที่นำเสนอไว้ในคู่มือนี้ และการจัดกิจกรรมตามรูปแบบฯ นี้จะบรรลุผลได้จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากผู้บริหารที่ให้ความสำคัญและกำหนดเป็นนโยบายในการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธทั้งระบบ รวมทั้งมีครูในวิถีพุทธแกนนำที่ทำหน้าที่สนับสนุนตามกระบวนการทั้ง 6 วิธี

เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง และแนวทางการวัดเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ

คำชี้แจง เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองและแนวทางการวัดเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธที่พัฒนาขึ้นภายใต้โครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ” แบ่งเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ 4 ลักษณะ ดังนี้

1. กิจกรรมพัฒนาครูสู่วิถีพุทธตามกระบวนการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ

2. แบบประเมินรายการ ประกอบด้วย

ชุดที่ 1 แบบประเมินตนเองความเป็นครูในวิถีพุทธ

ชุดที่ 2 แบบประเมินการเป็นแบบอย่างที่ดีของครูในวิถีพุทธ

(ชุดที่ 2 ใช้ประเมินหลังทำกิจกรรมในวิถีที่ 3 ผู้เรียนประเมินครู)

3. แบบบันทึกการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ เป็น 3 ชั้น ดังนี้

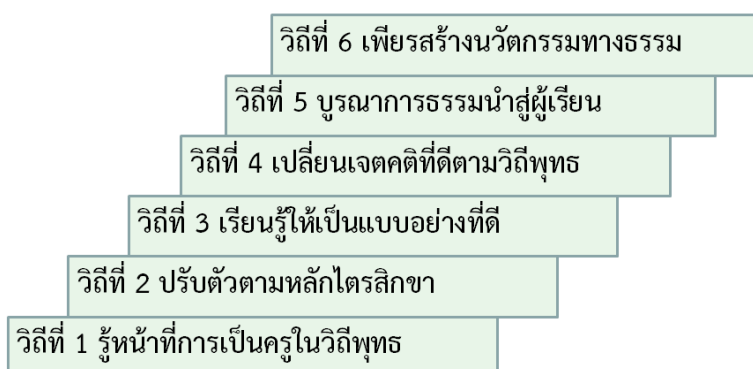
ชั้นที่ 1 คำถามในการสะท้อนคิดด้านเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครู

ชั้นที่ 2 แบบบันทึกการสะท้อนคิดของครูในวิถีพุทธ (การเปลี่ยนแปลงตนเองของครู)

ชั้นที่ 3 แบบบันทึกผลลัพธ์สู่ผู้เรียน (การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน)

โดยที่ในแบบบันทึกการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ จะใช้บันทึกหลังจากทำกิจกรรมย่อยทั้ง 6 กิจกรรม ซึ่งจะทำให้การบันทึกโดยครู ทั้งนี้ เพื่อให้ครูสะท้อนคิดการปฏิบัติหน้าที่ของตนเองในฐานะครูที่สอนอยู่ในโรงเรียนวิถีพุทธ โดยการบันทึกเกี่ยวกับการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาตนเองของครูและการพัฒนาผู้เรียนตามแนวทางวิถีพุทธ

แบบบันทึกนี้เน้นกระบวนการบันทึกเพื่อให้เห็นพัฒนาการของการเปลี่ยนแปลงของครูและส่งผลถึงผู้เรียน ใช้เวลาในการบันทึกทั้งหมด 6 กิจกรรม โดยออกแบบประเด็นในการบันทึกให้สอดคล้องกับ *กระบวนการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ* มี 6 วิธี ดังนี้

4. แบบบันทึกการศึกษาภาคสนาม (สำหรับผู้วิจัย) ใช้เป็นแบบบันทึกสำหรับผู้วิจัยในการเข้าร่วมกิจกรรมวิถีพุทธและกิจกรรมเชิงปฏิบัติการที่โรงเรียน

ชุดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ

เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองและแนวทางการวัดเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ประกอบด้วย กิจกรรมพัฒนาครูสู่วิถีพุทธ 6 กิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมที่ 1	รู้หน้าที่การเป็นครูในวิถีพุทธ
รูปแบบกิจกรรม	แลกเปลี่ยนเรียนรู้สู่ครูในวิถีพุทธมืออาชีพ (Think-Pair-Share: TPS) ใช้กิจกรรม Think-Pair-Share
กิจกรรมที่ 2	ปรับตัวตามหลักไตรสิกขา
รูปแบบกิจกรรม	เวทีสาธารณะชี้ทางปัญญา (Open Forum Discussion: OFD) ใช้กิจกรรมสานเสวนา (Dialogue)
กิจกรรมที่ 3	เรียนรู้ให้เป็นแบบอย่างที่ดี
รูปแบบกิจกรรม	ครูดีในวิถีพุทธ (Good Role of Model: GRM) ใช้กิจกรรม Jigsaw Reading
กิจกรรมที่ 4	เปลี่ยนเจตคติที่ดีตามวิถีพุทธ
รูปแบบกิจกรรม	เรียนรู้ สู่ศรัทธา นำมาปฏิบัติ (Learn-Believe-Practice: LBP) ใช้กิจกรรม Look-Pair-Share
กิจกรรมที่ 5	บูรณาการธรรมนำสู่ผู้เรียน
รูปแบบกิจกรรม	จากเสนาธรรมนำสู่ชั้นเรียน (Dhamma Dialogue to Classroom: DDC) ใช้กิจกรรม Read-Pair Share
กิจกรรมที่ 6	เพียรสร้างนวัตกรรมทางธรรม (เพียรแก้ปัญหาผู้เรียนด้วยธรรม)
รูปแบบกิจกรรม	จากชั้นเรียนสู่วิจัย (Routine to Research) การทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Classroom Action Research)

คำชี้แจง

การใช้คู่มือการพัฒนาครู

ตามรูปแบบการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ

แนวทางการจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการตามรูปแบบการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ มีดังนี้

ผู้นำกิจกรรม ตัวแทนครูที่ดูแลกิจกรรมวิถีพุทธ

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ครูโรงเรียนวิถีพุทธ ตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป

ระยะเวลาการทำกิจกรรม มี 2 ลักษณะ

ลักษณะที่ 1 จัดกิจกรรม 1 วัน ใช้เวลา 6 ชั่วโมง

ซึ่งเหมาะสมสำหรับวันเสาร์ – วันอาทิตย์

ลักษณะที่ 2 จัดกิจกรรมในวันเวลาทำการ วันละ 1 ชั่วโมง

เป็นเวลา 6 วันๆ ละ 1 กิจกรรม ซึ่งเหมาะสมสำหรับ

วันจันทร์ – วันศุกร์

สถานที่จัดกิจกรรม ห้องประชุมหรือลานธรรมของโรงเรียนวิถีพุทธ

สื่อและอุปกรณ์ คู่มือการพัฒนาครูฯ

การประเมินผล ครูทำแบบสะท้อนคิดและแบบประเมินตนเอง

ผู้เรียนทำกิจกรรมการสะท้อนคิด (ผู้เรียนประเมินครู)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ครูได้เรียนรู้วัฒนธรรมและธรรมเนียมวิถีพุทธ
2. ครูมีการสร้างความรู้สึกรักให้เกิดศรัทธาในวิถีพุทธจากประสบการณ์ตนเอง
3. ครูเปิดรับวัฒนธรรมและธรรมเนียมวิถีพุทธมาเป็นแนวปฏิบัติของตน

ผลลัพธ์ของกิจกรรม

ผู้เรียนได้รับการพัฒนาทั้งความรู้ด้านวิชาการและได้รับการปลูกฝังพฤติกรรมตามวิถีพุทธอันจะนำไปสู่การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสติปัญญา

กิจกรรมที่ 1	รู้หน้าที่การเป็นครูในวิถีพุทธ
วัตถุประสงค์	เพื่อส่งเสริมการรู้หน้าที่การเป็นครูในวิถีพุทธ
รูปแบบกิจกรรม	แลกเปลี่ยนเรียนรู้สู่ครูในวิถีพุทธมืออาชีพ (Think-Pair-Share: TPS) Think : ให้คิดเกี่ยวกับคำถามต่อไปนี้ 1) ครูในวิถีพุทธ ควรมีลักษณะอย่างไร 2) ครูในวิถีพุทธ จัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างไร ฯลฯ คิดสิ่งที่รู้ และเกิดจากประสบการณ์ของตน Pair : จับคู่กับเพื่อนครู ฟังแนวคิดเพื่อนครู แลกเปลี่ยนแนวคิด และร่วมกันสร้างหรือนำเสนอแนวคิดใหม่ Share : ร่วมกันสนทนากลุ่มใหญ่ ฟังแนวคิดผู้อื่น นำเสนอแนวคิดตน นำเสนอแนวคิดของเพื่อน สร้างแนวคิดใหม่ร่วมกัน
สื่อในการจัดกิจกรรม	แนวคำถามในการสะท้อนคิด
การประเมินผล	บัตรบันทึกการสะท้อนคิด 3-2-1 แบบบันทึกการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ (บันทึกแนวคิดใหม่ที่ได้จากการสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้)
บทบาทและหน้าที่	1) ผู้นำกิจกรรม (ตัวแทนครูโรงเรียนวิถีพุทธ) 2) ผู้บันทึกผลลัพธ์จากการทำกิจกรรม Think-Pair-Share 3) ผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 4 คนขึ้นไป

แบบบันทึกการสะท้อนคิดในวิधिพุทธ

วิधिที่ 1 หน้าที่ของครูโรงเรียนวิधिพุทธ

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

ขั้นที่ 1 แนวคำถามเกี่ยวกับหน้าที่ของครูโรงเรียนวิधिพุทธ

หน้าที่ของครูในโรงเรียนวิधिพุทธมีอะไรบ้าง

มีหน้าที่แตกต่างหรือเหมือนครูโรงเรียนทั่วไปอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขั้นที่ 2 แบบบันทึกการสะท้อนคิดของครูโรงเรียนวิधिพุทธ (สิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นเพิ่มเติมจากการสอนปกติ)

การจัดกิจกรรมตามวิधिพุทธทำให้ข้าพเจ้าเปลี่ยนแปลง คือ.....

.....

.....

.....

.....

ขั้นที่ 3 แบบบันทึกผลลัพธ์สู่ผู้เรียน

ผลการเปลี่ยนแปลงของผู้เรียนจากการจัดกิจกรรมวิधिพุทธของข้าพเจ้า คือ.....

.....

.....

.....

.....

.....

บัตรบันทึกการสะท้อนคิด 3-2-1

คำชี้แจง บัตรบันทึกการสะท้อนคิด 3-2-1 นี้ ใช้สำหรับบันทึกผลการเข้าร่วมกิจกรรมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ โดยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้บันทึกภายหลังจากการเข้าร่วมกิจกรรม

บัตรบันทึกการสะท้อนคิด	3-2-1
ชื่อกิจกรรม.....วันที่.....	
สิ่งที่ข้าพเจ้าได้เรียนรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมมี 3 อย่าง ดังนี้	
1.	
2.	
3.	
ข้าพเจ้ามีคำถามที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมกิจกรรม 2 คำถาม ดังนี้	
1.	
2.	
ข้าพเจ้ามีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากการเข้าร่วมกิจกรรม 1 ข้อ ดังนี้ (ข้าพเจ้าคิดว่า.....)	
1.	

หมายเหตุ: บัตรสะท้อนคิดนี้ให้ผู้เข้าร่วมได้บันทึกหลังจากจบกิจกรรมทันทีโดยใช้เวลาในการบันทึก 3-5 นาที

กิจกรรมที่ 2 วัตถุประสงค์ รูปแบบกิจกรรม	ปรับตัวตามหลักไตรสิกขา เพื่อนำเสนอแนวทางการปรับตัวตามหลักไตรสิกขาของครูในวิถีสุนทร เวทีสาธารณะชี้ทางปัญญา (Open Forum Discussion: OFD) ใช้กิจกรรมสานเสวนา (Dialogue) สนทนาในเนื้อหาเกี่ยวกับการปรับตัวของครูตามแนวทางของไตรสิกขา <ol style="list-style-type: none"> 1) การฝึกให้มีความประพฤติตามศีล คือ ความประพฤติดีทางกายและวาจา 2) การได้ฝึกฝนจิตใจให้นิ่งและแน่วแน่เพื่อให้ความมุ่งมั่นและใส่ใจในปฏิบัติหน้าที่ครู (คิดบวก) 3) การฝึกให้เกิดความรู้เข้าใจเหตุผลและสามารถแก้ปัญหาได้ สามารถจัดกิจกรรมได้โดย กำหนดให้ครูที่มีประสบการณ์ในการปรับตัวตามหลักไตรสิกขา มาพูดคุย เล่าประสบการณ์ของตน และมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนครู ข้อเสนอของการจัดกิจกรรมนี้ จะทำให้ได้แบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตามแนวศีล สมาธิ และปัญญา (หมายเหตุ: อาจเชิญบุคคลากรจากภายนอก หรือนำเรื่องราวของบุคคลตัวอย่างมาแบ่งปันกันในระหว่างทำกิจกรรม)
สื่อในการจัดกิจกรรม	แนวคำถามในการสะท้อนคิด เรื่อง ไตรสิกขา
การประเมินผล	บัตรบันทึกการสะท้อนคิด 3-2-1 แบบบันทึกการสะท้อนคิดในวิถีสุนทร(บันทึกผลลัพธ์ที่ได้รับจากการสนทนา)
บทบาทและหน้าที่	<ol style="list-style-type: none"> 1) ผู้นำกิจกรรม (ตัวแทนครูโรงเรียนวิถีสุนทร) 2) ครูผู้ที่มีแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา 3) ผู้บันทึกผลลัพธ์จากการอภิปรายและสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 4) ผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 3 -15 คน

แบบบันทึกการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ

วิธีที่ 2 ปรับตัวตามหลักไตรสิกขา

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

ขั้นที่ 1 แนวคำถามเกี่ยวกับการปรับตัวตามหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา)

ปฏิบัติตามหลักศีล สมาธิ ปัญญา ทำได้อย่างไร มีผลทำให้วิถีการดำเนินชีวิตเปลี่ยนไปหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขั้นที่ 2 แบบบันทึกการสะท้อนคิดของครูโรงเรียนวิถีพุทธ (สิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นเพิ่มเติม)

ดำเนินชีวิตตามหลัก ศีล สมาธิ ปัญญา ทำให้ข้าพเจ้าเปลี่ยนแปลง คือ.....

.....

.....

.....

.....

ขั้นที่ 3 แบบบันทึกผลลัพธ์สู่ผู้เรียน

ผลการจัดกิจกรรมตามหลักไตรสิกขาทำให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลง ได้แก่.....

.....

.....

.....

.....

.....

บัตรบันทึกการสะท้อนคิด 3-2-1

คำชี้แจง บัตรบันทึกการสะท้อนคิด 3-2-1 นี้ ใช้สำหรับบันทึกผลการเข้าร่วมกิจกรรมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ โดยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้บันทึกภายหลังจากการเข้าร่วมในแต่ละกิจกรรม

บัตรบันทึกการสะท้อนคิด	3-2-1
ชื่อกิจกรรม.....วันที่.....	
สิ่งที่ข้าพเจ้าได้เรียนรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมมี 3 อย่าง ดังนี้	
1.	
2.	
3.	
ข้าพเจ้ามีคำถามที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมกิจกรรม 2 คำถาม ดังนี้	
1.	
2.	
ข้าพเจ้ามีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากการเข้าร่วมกิจกรรม 1 ข้อ ดังนี้ (ข้าพเจ้าคิดว่า.....)	
1.	

หมายเหตุ: บัตรสะท้อนคิดนี้ให้ผู้เข้าร่วมได้บันทึกหลังจากจบกิจกรรมทันทีโดยใช้เวลาในการบันทึก 3-5 นาที

กิจกรรมที่ 3	เรียนรู้ให้เป็นแบบอย่างที่ดี
วัตถุประสงค์	เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ให้เป็นแบบอย่างที่ดีของครูในวิถึพุทธ จากกรณีศึกษาที่เป็นแบบอย่างที่ดี
รูปแบบกิจกรรม	ครูดีในวิถึพุทธ (Good Role of Model: GRM) ใช้กิจกรรม Jigsaw Reading 1. จับกลุ่ม 4 คน อ่านข้อความที่กำหนดให้ 2. เปลี่ยนกลุ่มใหม่ นำเสนอและแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับข้อความที่อ่าน 3. เขียนสรุปความรู้ที่ได้รับด้วยการเขียนแผนภาพความคิด
สื่อในการจัดกิจกรรม	กรณีศึกษาที่เป็นแบบอย่างที่ดีในวิถึพุทธ แนวคำถามในการสะท้อนคิด
การประเมินผล	บัตรบันทึกการสะท้อนคิด 3-2-1 แบบบันทึกการสะท้อนคิดในวิถึพุทธ (บันทึกแนวคิดใหม่ที่ได้จากการทำกิจกรรม Jigsaw Reading) แผนภาพความคิด (Mind Mapping) แบบประเมินการเป็นแบบอย่างที่ดีของครูในวิถึพุทธ (กิจกรรมการสะท้อนคิด“ครูดีในดวงใจ”) (สำหรับผู้เรียน) แบบประเมินตนเองความเป็นครูในวิถึพุทธ (สำหรับครู)
บทบาทและหน้าที่	1) ผู้นำกิจกรรม (ตัวแทนครูโรงเรียนวิถึพุทธ) 2) ผู้บันทึกผลลัพธ์จากการทำกิจกรรม Jigsaw Reading 3) ผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 4 คนขึ้นไป

กรณีศึกษาที่ 1 ครูชายตะเข็บ

โรงเรียนของครูอยู่ไกลกลางหุบเขาในเขตชายแดนตามแนวทิวเขาตะนาวศรี ระยะทางจากโรงเรียนของครูเดินทางไม่กี่กิโลเมตรก็จะถึงเขตแดนเมียนมาร์เพื่อนบ้านอาเซียนของเรา คุณครูได้เล่าว่า

“การทำงานโรงเรียนวิถีพุทธต้องเริ่มต้นจากไม่ได้คิดว่าการเข้ามาทำงานในโรงเรียนวิถีพุทธนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงอะไรมากเพราะเราทำอยู่แล้ว ถ้าย้อนกลับไปก็จะสอดคล้องกับหลักคุณธรรมจริยธรรม จรรยาวิชาชีพครู ซึ่งก็เป็นแบบอย่างหรือแนวทางในการปฏิบัติที่ดี ครูต้องสอนทุกอย่าง สอนทั้งวิชาการ ความรู้ หลักคุณธรรม รวมทั้งหลักการใช้ชีวิต เน้นให้ลูกศิษย์เราเป็นคนดี ครูต้องทำหน้าที่ทั้งครูและพ่อแม่คนที่สอง บางครั้งต้องช่วยดูแลเรื่องความเป็นอยู่ การแต่งกาย อาหารการกิน เพราะนักเรียนจะมีทั้งที่เป็นกะเหรี่ยง กะเหรี่ยงหรือ เมียนมาร์ ซึ่งเด็กเหล่านี้ได้รับโอกาสจากทางโรงเรียนให้เข้ามาศึกษา ครูไปเยี่ยมบ้าน สภาพความเป็นอยู่ของแต่ละบ้าน มีข้อจำกัด จากที่ครูได้เห็นสภาพการเป็นอยู่ของเด็ก ทำให้ครูต้องทำการบ้านหนักในการทำหน้าที่ครู สำหรับในการสอนนั้น จะมีการสอดแทรกความเป็นวิถีพุทธ โดยที่เราไม่จำเป็นต้องสวดมนต์ แต่เราเน้นนำข้อคิดมาปฏิบัติเลย เพราะในโรงเรียนมีนักเรียนที่นับถือศาสนาคริสต์และอิสลามปนอยู่บ้าง แต่คุณครูก็จะมีกลวิธีในการจัดกิจกรรมและอธิบายให้เด็กๆ เข้าใจโดยเน้นแนวทางการปฏิบัติแบบกลางๆ เช่น สอนให้ทำความดี ให้ทำอย่างไร การละเว้นความเชื่อทำอย่างไร การมีสติก็ทำได้ทุกศาสนา การสอนนั้นจะสอนด้วยวิธีการยกตัวอย่างมาเปรียบเทียบให้เห็นภาพเพื่อให้เด็กได้เห็นตัวอย่างประกอบคำอธิบาย การทำงานที่นี้ไม่เคยท้อแท้เลย ตอนแรกยังไม่ได้คิดจะเรียนครู ที่อยากมาเป็นครูเพราะเราชอบสอน และจะสอนลูกของตนเอง เมื่อสอนลูกแล้วก็รู้สึกที่เราอยากสอนเด็กคนอื่นเหมือนที่สอนลูกเราบ้าง จึงตัดสินใจไปเรียนครู เมื่อเรียนจบสอบบรรจุ ได้อันดับหนึ่งก็เลือกมาบรรจุที่โรงเรียนแห่งนี้ซึ่งอยู่ค่อนข้างไกลจากตัวเมือง แต่ก็ไม่คิดว่าเป็นอุปสรรคอะไร”

การทำงานของครู แม้จะเหนื่อยยากลำบากในการปฏิบัติหน้าที่แต่คุณครูก็เป็นสุขเมื่อได้เห็นเด็กที่ครูได้อบรมพร่ำสอนได้เรียนรู้และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ครูบอกเสมอว่านอกจากจะนำคุณธรรมจริยธรรมใส่ตนเองแล้ว ครูยังนำคุณธรรมจริยธรรมใส่ในตัวเด็ก นี่แหละคือความภูมิใจของครู กับการเป็นครูเพื่อที่จะเป็นที่แท้จริง

กรณีศึกษาที่ 2 พระคุณที่สาม

ครูในที่ราบแต่ทำหน้าที่เหมือนครูบดคอย ครูสอนอยู่ที่จังหวัดในภาคเหนือต่างๆ ที่บ้านเกิดครูอยู่อีกจังหวัดหนึ่งทางภาคกลาง โรงเรียนของครูตั้งอยู่ในตัวจังหวัดนักเรียนของครูส่วนใหญ่มาจากบดคอย ครูสอนในยามกลางวันแต่เวลาอื่นทำหน้าที่เหมือนพ่อแม่ให้กับนักเรียน โรงเรียนมีพื้นที่ไม่มากนักแต่โรงเรียนก็สร้างหอพักให้ที่พักพิงแก่นักเรียนบดคอยที่ด้อยโอกาส เด็กมาจากพื้นฐานทางครอบครัวที่หลากหลายและล้วนเป็นชาวเขาชาวกะเหรี่ยง แต่ความแตกต่างเหล่านี้ไม่เป็นอุปสรรคสำหรับครูวิถีพุทธ ผู้เสียสละได้พยายามคิดริเริ่มสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งในหลักสูตรและเสริมหลักสูตรเพื่อให้ผู้เรียนได้ร่วมกันทำกิจกรรม โรงเรียนของครูไม่ได้สอนเฉพาะวิชาการเท่านั้น แต่ยังเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกวิชาชีพ จึงไม่แปลกที่ภายในรั้วโรงเรียนของครูจะมีซุ้มขายกาแฟสดให้ผู้ผ่านไปผ่านมาได้ลองชิม ครูมีครอบครัวที่ต้องดูแลที่บ้าน แต่หน้าที่ครูที่โรงเรียนก็ไม่เคยบกพร่อง ทุกครั้งที่มีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานวิถีพุทธครูจะเข้าร่วมและนำเพื่อนครูและผู้บริหารไปด้วย ครูเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักเรียนและเพื่อนครู ครูไม่เคยเหน็ดเหนื่อยกับการคิดและสร้างสรรค์โครงการดีๆ ตามวิถีพุทธเพื่อให้ผู้เรียน ชุมชนและผู้สนใจทั่วไปได้เข้าร่วม

กรณีศึกษาที่ 3 ครูหัวใจหินจากถิ่นอีสาน

“บัณฑิตแม้ถึงทุกข์ปางตายก็ไม่ทิ้งธรรม” เป็นปรัชญาที่อยู่ในใจของครูผู้ไม่เคยย่อท้อแม้ชีวิตจะมีมรสุมเข้ามาครอบงำ กว่าจะมาถึงวันนี้คุณครูเคยผ่านความยุ่งยากในการประกอบอาชีพ สิ่งที่คุณนำมาใช้ในการเยียวยาตนเอง พิจารณาจากคำกล่าวของครูต่อไปนี้

“เมื่อเจอปัญหาหรือท้อหนักๆ ก็ต้องมีสติอยู่กับปัจจุบัน ให้กำลังใจตนเอง คือ บนวิกฤตย่อมมีโอกาส นั่งวิเคราะห์ และชีวิตมีไว้ต่อสู้ ปัญหาไม่ว่าไร และคิดเสมอว่าพระอาทิตย์ขึ้นทุกวัน トラบใดที่พระอาทิตย์ยังขึ้น ข้าพเจ้าก็ยังมีหวังจึงทำให้ไม่ท้อถอย คิดหาวิธีการโดยใช้หลักของพระพุทธศาสนามาแก้ปัญหา จับเหตุให้ได้ว่าเหตุมาจากอะไร ค่อยๆ ศึกษาไป วิธีการแก้เหตุต้องเป็นอย่างไร แล้วจึงวางแผนต่อว่า เมื่อมีเหตุอย่างนั้น เราแก้ปัญหาแล้วเราจะไปอยู่ที่ไหน กราบเรียนโดยสรุปสั้นๆ ว่าเมื่อเจอปัญหาอะไรผมจะถอยมาก้าวหนึ่ง เสร็จแล้วก็ตั้งสติ แล้วก็ต้องให้กำลังใจตนเองเสมอ พอให้กำลังใจตนเองก็จะใช้หลักธรรมมาแก้ปัญหา”

กรณีศึกษาที่ 4 ครูใต้อหัวใจแกร่ง

ครูโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ ประจำปี 2558 เป็นครูที่ปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่ที่มีนักเรียนนับถือพระพุทธศาสนา 17 คน จากทั้งหมด 17 ครอบครัว ผู้ปกครองมาจากถิ่นอื่นและตั้งถิ่นฐานประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมสวนยาง สวนปาล์ม เลี้ยงสัตว์และค้าขาย ในชุมชนและนักเรียนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามกว่า 300 คนของนักเรียนทั้งหมด วิถีในโรงเรียนจะมีความแตกต่างทางวัฒนธรรมเป็นพุทธวัฒนธรรมทางศาสนา การออกแบบกิจกรรมวิถีพุทธ จะใช้กลุ่มเด็กเป็นกรณีสำคัญ โดยแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ 1) จัดกิจกรรมกับเด็กที่เป็นนักเรียนชาวพุทธโดยตรง เช่น การทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเฉพาะโดยใช้วัดเป็นฐาน คือการพาไปวัดที่อยู่ในบริเวณใกล้ ๆ ชุมชน ที่มีพระภิกษุอยู่ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา อาทิกิจกรรมการไหว้พระสวดมนต์ทุกวันศุกร์ การถวายอาหารในวันพระที่วัด การปฏิบัติสำหรับเฉพาะในห้องเรียน ชั้นเรียนเป็นกรณีพิเศษ การทำกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันพระ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันมาฆบูชา วิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา ออกพรรษา เป็นต้น การพาเด็กไปทำกิจกรรมอาสาสมัครวัด ทำความสะอาด เป็นต้น สะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบ วิถี และคุณค่าทางพุทธศาสนา ซึ่งสัมพันธ์กับผู้ปกครอง ตัวนักเรียน และวัดในพระพุทธศาสนาตามวิถีที่ชาวพุทธในชุมชนปฏิบัติ 2) ในความแตกต่างทางศาสนา และความเป็นพหุวัฒนธรรม ได้มีการออกแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับจริยธรรมทางศาสนา และค่านิยมในชุมชนนั้น ๆ โดยยึดเกณฑ์ทางพุทธศาสนาและศาสนาอิสลามเป็นจริยธรรมกลางออกแบบเป็นกิจกรรมภายในโรงเรียน เช่น ความมีวินัย ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ความสามัคคี การเสียสละ ซึ่งหลักคิดเหล่านี้มีอยู่ในหลักศาสนาทั้ง 2 ศาสนา จากนั้นนำไปสู่การออกแบบกิจกรรม เช่น การส่งเสริมให้นักเรียนเข้าแถวให้ตรงเวลา ช่วยงานทำความสะอาดโรงเรียน (จิตอาสา/ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม/สามัคคี) เป็นต้น กิจกรรมทั้งหมดเกิดขึ้นโดยผู้บริหาร ครู และผู้ปกครองซึ่งส่วนใหญ่เห็นร่วมกันบ้างในบางกรณีและไม่ขัดกับเกณฑ์ทางศาสนาของทั้ง 2 ศาสนา ดังนั้น ครูผู้ดูแลต้องอาศัยความอดทน ช่างสังเกต และการสื่อสารในเชิงพหุวัฒนธรรมอยู่ค่อนข้างสูง

แบบบันทึกการสะท้อนคิดในวิถิปุทธ

วิถีที่ 3 เรียนรู้ให้เป็นแบบอย่างที่ดี

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

ขั้นที่ 1 แนวคำถามเกี่ยวกับหน้าที่ของครูโรงเรียนวิถิปุทธ

แบบอย่างที่ดีของครูโรงเรียนวิถิปุทธเป็นอย่างไร

การเป็นแบบอย่างที่ดีของครูมีประโยชน์อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขั้นที่ 2 แบบบันทึกการสะท้อนคิดของครูโรงเรียนวิถิปุทธ

แบบอย่างตามแนววิถิปุทธที่ข้าพเจ้าปฏิบัติประจำ คือ.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขั้นที่ 3 แบบบันทึกผลลัพธ์สู่ผู้เรียน

พฤติกรรมที่ผู้เรียนนำไปเป็นแบบอย่างที่ดี ประกอบด้วย คือ.....

.....

.....

.....

.....

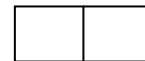
.....

บัตรบันทึกการสะท้อนคิด 3-2-1

คำชี้แจง บัตรบันทึกการสะท้อนคิด 3-2-1 นี้ ใช้สำหรับบันทึกผลการเข้าร่วมกิจกรรมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ โดยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้บันทึกภายหลังจากการเข้าร่วมกิจกรรม

บัตรบันทึกการสะท้อนคิด	3-2-1
ชื่อกิจกรรม.....วันที่.....	
สิ่งที่ข้าพเจ้าได้เรียนรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมมี 3 อย่าง ดังนี้	
1.	
2.	
3.	
ข้าพเจ้ามีคำถามที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมกิจกรรม 2 คำถาม ดังนี้	
1.	
2.	
ข้าพเจ้ามีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากการเข้าร่วมกิจกรรม 1 ข้อ ดังนี้ (ข้าพเจ้าคิดว่า.....)	
1.	

หมายเหตุ: บัตรสะท้อนคิดนี้ให้ผู้เข้าร่วมได้บันทึกหลังจากจบกิจกรรมทันทีโดยใช้เวลาในการบันทึก 3-5 นาที

แบบประเมินการเป็นแบบอย่างที่ดีของครูในวิถีพุทธ

กิจกรรมการสะท้อนคิด “ครูดีในดวงใจ”

(สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา)

ชื่อ..... ชั้น..... วันที่.....

คำชี้แจง ให้นักเรียนเขียนบรรยายประกอบภาพ เรื่อง “ครูดีในดวงใจของฉัน” พร้อมระบายสีให้สวยงาม
แนวทางการประเมินการเป็นแบบอย่างที่ดีของครูในวิถีพุทธ (เอกสารหมายเลข 1)

ครูดีในดวงใจของฉัน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

เกณฑ์การประเมิน (สำหรับนักวิจัย)

1) เป็นแบบอย่างในทางปฏิบัติ (กาย)	3 คะแนน	ได้.....คะแนน	
2) เป็นแบบอย่างในการสื่อสาร (วาจา)	3 คะแนน	ได้.....คะแนน	
3) เป็นแบบอย่างในการคิด (ใจ)	4 คะแนน	ได้.....คะแนน	รวม.....คะแนน

กิจกรรมที่ 4	เปลี่ยนเจตคติที่ดีตามวิถีพุทธ
วัตถุประสงค์	เพื่อนำเสนอแนวทางการเปลี่ยนเจตคติที่ดีของครูในวิถีพุทธ
รูปแบบกิจกรรม	เรียนรู้ คู่ศรัทธา นำมาปฏิบัติ (Learn-Believe-Practice: LBP) ใช้กิจกรรม Look-Pair-Share มีขั้นตอนการปฏิบัติกิจกรรม ดังนี้ <ol style="list-style-type: none"> 1. อ่านบทสัมภาษณ์ และดูภาพกิจกรรมวิถีพุทธ 2. สนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 3. เสนอแนวทางการปฏิบัติของตนเอง <p>Look :ให้อ่านบทสัมภาษณ์ / ดูภาพที่กำหนดให้ พิจารณาและเชื่อมโยงกับประสบการณ์ของตน</p> <p>Pair : จับคู่กับเพื่อนครู ฟังแนวคิดเพื่อนครู แลกเปลี่ยนแนวคิด และร่วมกันสร้างหรือนำเสนอแนวคิดใหม่</p> <p>Share : ร่วมกันสนทนากลุ่มใหญ่ ฟังแนวคิดผู้อื่น นำเสนอแนวคิดตน นำเสนอแนวคิดของเพื่อน สร้างแนวคิดใหม่ร่วมกัน</p>
สื่อในการจัดกิจกรรม	บัตรข้อความ จากคำสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม ภาพกิจกรรมวิถีพุทธ (ได้รับจากการศึกษาภาคสนามในระยะที่ 1) แนวคำถามในการสะท้อนคิด
การประเมินผล	บัตรบันทึกการสะท้อนคิด 3-2-1 แบบบันทึกการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ (บันทึกแนวคิดใหม่ที่ได้จากการทำกิจกรรมเรียนรู้ คู่ศรัทธา นำมาปฏิบัติ)
บทบาทและหน้าที่	<ol style="list-style-type: none"> 1) ผู้นำกิจกรรม (ตัวแทนครูโรงเรียนวิถีพุทธ) 2) ผู้บันทึกผลลัพธ์จากการทำกิจกรรมเรียนรู้ คู่ศรัทธา นำมาปฏิบัติ 3) ผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 4 คนขึ้นไป

ข้อความที่ 1

“นอกจากนี้ก็มีหลักเรื่องวุฒิ 4 คือการคบคนดี คนต้นแบบ ฟังข้อคิดจากท่าน ขวนขวายหาความรู้จากแหล่งความรู้ ไตร่ตรองพิจารณา และปฏิบัติตามให้เหมาะสมแก่ สภาพการณ์ แต่กระบวนการการศึกษาต้องใช้หลักอริยสัจ 4 อย่างข้อแรกทุกข้อ การที่เด็ก อ่านหนังสือไม่ออกก็เป็นปัญหาของครู ต้องหาสาเหตุ คือสาเหตุ แล้วเราก็ตั้งเป้าหมาย แก้ปัญหาเพื่อให้เด็กอ่านออกเขียนได้ แต่ต้องอาศัยกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้เด็กอ่าน ออกเขียนได้แล้วลงมือทำ”

(ครูโรงเรียนวิถิพุทธ W3, สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2558)

ข้อความที่ 2

“การทำตัวให้เป็นตัวอย่างค่ะ เราอยากให้เด็กพูดเพราะ เราต้องพูดเพราะให้เป็น ตัวอย่าง อยากให้เด็กประหยัด เราต้องทำตัวประหยัดให้เขาเห็น ถ้าครูไม่เป็นตัวอย่าง จะ เกิดคำถามในใจเด็ก อย่างการดื่มกาแฟแก้วละแพงๆ ถ้าเก็บเงินส่วนนั้นไว้จะเหลือเงินเก็บ มาดื่มน้ำเปล่าแทน”

(ครูโรงเรียนวิถิพุทธ W2, สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2558)

ข้อความที่ 3

“ประสิทธิผลของการใช้กระบวนการฝึกธรรมะ คือแม้นักเรียนจะอยู่กับสิ่งเสพติด อบายมุขก็จะไม่คิดเสพ คิดลอง หรือมัวเมาในอบายมุข เกม สื่อลามก เพราะหน้าที่ของครู คือเราจะสอนให้หรือปลูกฝังเข้าไปในสายเลือดให้เห็นโทษภัยของสิ่งไม่ดีเหล่านี้ หลัก ปฏิบัติตามแนววิถิพุทธที่กล่าวมา ใหม่ๆ ก็ยังไม่เป็นที่ยอมรับทั้งในวงการศึกษาและสังคม ทั่วไป แต่เมื่อเราทำจริงจึงให้เป็นที่ปรากฏต่อวงการศึกษาและสังคม”

(ครูโรงเรียนวิถิพุทธ C3, สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2558)

ข้อความที่ 4

“ผมสอนเรื่องศีล 5 ผมไม่ได้สอนให้นักเรียนท่องจำ แต่ผมให้หมายความว่าเป็นวันนี้เรามารักษาศีลกันใหม่ เช่น ศีลข้อที่ 1 วันนี้เป็นวันพระของโรงเรียนเราจะงดการเบียดเบียน ผู้อื่น ผมจะฝึกก่อนพอเขาค้นเคยก็นำให้ความหมายอีกครั้งหนึ่งนะครับ คุณครูจะต้อง สอนให้ถึงขั้นภาวนาให้ได้นะครับ”

(ผู้บริหารโรงเรียนวิถิพุทธพระราชทาน, สนทนากลุ่ม, 10 มกราคม 2559)

ข้อความที่ 5

“ที่โรงเรียนเราเป็นพหุวัฒนธรรม มีสองศาสนาอยู่กัน เด็กก็อยู่ด้วยกันได้ ก็ไม่มีปัญหาอะไร เราจะฝึกเด็กให้มีแนวทางในการปฏิบัติตนเมื่ออยู่ร่วมกัน หรือต้องทำกิจกรรมร่วมกัน สอนให้เป็นคนมีคุณธรรม ให้เป็นคนไม่เบียดเบียนคนอื่น นักเรียนพุทธเรามีน้อยกว่ามุสลิม แต่ก็สามารถจัดกิจกรรมได้อย่างลงตัว เพราะเราเลือกวิธีการปฏิบัติให้ตรงกันกับหลักแนวคิดของศาสนาที่มีลักษณะร่วมกัน”

(ครูโรงเรียนวิถีพุทธ S1, สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2558)

ภาพที่ 1

ภาพที่ 2

ภาพที่ 3

ภาพที่ 4

ภาพที่ 5

ภาพที่ 6

แบบบันทึกการสะท้อนคิดในวิถีมุท

วิธีที่ 4 เปลี่ยนเจตคติที่ดีตามวิถีมุท

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

ขั้นที่ 1 แนวคำถามเกี่ยวกับเจตคติที่ดีของครูโรงเรียนวิถีมุท

ครูคิดอย่างไรกับการเข้าร่วมเป็นโรงเรียนวิถีมุท

โรงเรียนวิถีมุทแตกต่างจากโรงเรียนทั่วไปอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขั้นที่ 2 แบบบันทึกการสะท้อนคิดของครูโรงเรียนวิถีมุท

สิ่งที่ข้าพเจ้าประทับใจในกิจกรรมวิถีมุท คือ.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขั้นที่ 3 แบบบันทึกผลลัพธ์สู่ผู้เรียน

พฤติกรรมที่พึงประสงค์ของผู้เรียนจากการจัดกิจกรรมวิถีมุท ได้แก่.....

.....

.....

.....

.....

.....

บัตรบันทึกการสะท้อนคิด 3-2-1

คำชี้แจง บัตรบันทึกการสะท้อนคิด 3-2-1 นี้ ใช้สำหรับบันทึกผลการเข้าร่วมกิจกรรมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ โดยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้บันทึกภายหลังจากการเข้าร่วมกิจกรรม

บัตรบันทึกการสะท้อนคิด	3-2-1
ชื่อกิจกรรม.....วันที่.....	
สิ่งที่ข้าพเจ้าได้เรียนรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมมี 3 อย่าง ดังนี้	
1.	
2.	
3.	
ข้าพเจ้ามีคำถามที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมกิจกรรม 2 คำถาม ดังนี้	
1.	
2.	
ข้าพเจ้ามีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากการเข้าร่วมกิจกรรม 1 ข้อ ดังนี้ (ข้าพเจ้าคิดว่า.....)	
1.	

หมายเหตุ: บัตรสะท้อนคิดนี้ให้ผู้เข้าร่วมได้บันทึกหลังจากจบกิจกรรมทันทีโดยใช้เวลาในการบันทึก 3-5 นาที

กิจกรรมที่ 5	บูรณาการธรรมนำสู่ผู้เรียน
วัตถุประสงค์	เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
รูปแบบกิจกรรม	<p>จากเสวนาธรรมนำสู่ชั้นเรียน (Dhamma Dialogue to Classroom: DDC) ใช้กิจกรรม Read-Pair Share ตามหลักพุทธธรรมสำหรับครูในวิถิปุทธ ดังนี้</p> <p>หลักธรรมที่ครูยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติวิชาชีพครู กัลยาณมิตรธรรม 7 สปัจริยธรรม 7 โยนิโสมนสิการ พรหมวิหาร 4 วุฒิ 4 อธิบาท 4 อริยสัจ 4 และ สังคหวัตถุ 4</p> <p>หลักธรรมที่ครูนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน กัลยาณมิตรธรรม 7 โยนิโสมนสิการ โอวาท 3 ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) และ อริยสัจ 4</p> <p>Read : ให้อ่านและศึกษาหลักธรรมที่สามารถนำมาใช้กับตนเอง และการจัดการเรียนการสอน คิดและเชื่อมโยงกับประสบการณ์ของตน</p> <p>Pair : จับคู่กับเพื่อนครู ฟังแนวคิดเพื่อนครู แลกเปลี่ยนแนวคิด และร่วมกันสร้างหรือนำเสนอแนวคิดใหม่</p> <p>Share : ร่วมกันสนทนากลุ่มใหญ่ ฟังแนวคิดผู้อื่น นำเสนอแนวคิดตน นำเสนอแนวคิดของเพื่อน สร้างแนวคิดใหม่ร่วมกัน</p>
สื่อในการจัดกิจกรรม	หัวข้อธรรม แนวคำถามในการสะท้อนคิด
การประเมินผล	แผนการจัดการเรียนรู้ของครู บัตรบันทึกการสะท้อนคิด 3-2-1 แบบบันทึกการสะท้อนคิดในวิถิปุทธ (บันทึกแนวคิดใหม่ที่ได้จากการทำกิจกรรมจากเสวนาธรรมนำสู่ชั้นเรียน)
บทบาทและหน้าที่	<ol style="list-style-type: none"> 1) ผู้นำกิจกรรม (ตัวแทนครูโรงเรียนวิถิปุทธ) 2) ผู้บันทึกผลลัพธ์จากการทำกิจกรรมจากเสวนาธรรมนำสู่ชั้นเรียน 3) ผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 4 คนขึ้นไป

รายละเอียดของหลักธรรม (พอสังเขป)

หลักกัลยาณมิตรธรรม 7

- 1) ครูตามแนววิถีพุทธในฐานะเป็นปิโย คือ เป็นครูผู้มีความน่ารัก ในฐานะเป็นที่สบายใจและสนิทสนมชวนให้อยากเข้าไปปรึกษาและไต่ถาม
- 2) ครูตามแนววิถีพุทธในฐานะเป็นครู คือ เป็นครูที่น่าเคารพ ในฐานะประพฤติสมควรแก่ฐานะให้เกิดความรู้สึกอบอุ่น เป็นที่พึ่งทางใจและปลอดภัย
- 3) ครูตามแนววิถีพุทธในฐานะเป็นภาวนีโย คือ เป็นครูที่น่ายกย่อง ในฐานะผู้ทรงคุณ คือ ความรู้รู้และภูมิปัญญาแท้จริง
- 4) ครูตามแนววิถีพุทธในฐานะเป็นวัตตา จ คือ รู้จักพูดให้ได้ผล เป็นผู้ให้คำแนะนำ ว่ากล่าวตักเตือน และเป็นທີ່ปรึกษาที่ดี
- 5) ครูตามแนววิถีพุทธในฐานะเป็น วรนักขโม คือ อดทนต่อถ้อยคำ อดทนฟังได้ไม่เบื่อ ไม่นุญเฉียว เป็นผู้มี ความอดทนต่อสิ่งที่มากระทบ แม้เด็กจะซุกซนก็ไม่ต้องอดทนสอนและให้ความรู้ต่อศิษย์อย่างเท่าเทียมกัน
- 6) ครูตามแนววิถีพุทธในฐานะเป็นคัมภีร์จะกถัง กัตตา คือ แดงเรื่องล้าลึกได้ คือสามารถอธิบายเรื่องยุ่งยากซับซ้อนให้เข้าใจได้ง่าย สอนจากสิ่งที่รู้แล้วไปหาสิ่งที่ยังไม่รู้
- 7) ครูตามแนววิถีพุทธในฐานะเป็น วัฏฐาเน นิโยชเย คือ ไม่แนะนำศิษย์ไปในทางเสื่อมเสีย แต่ควรส่งเสริมทางแห่งความเจริญให้แก่ศิษย์ เช่น สอนให้คบคนดี หมั่นศึกษาหาความรู้ มีโยนิโสมนสิการ และปฏิบัติตนเป็นคนดี

หลักสัปปริสธรรม 7

- 1) ัมมัญญูตา (รู้เหตุ) คือ รู้หลักความจริง รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล
- 2) อัตถัญญูตา (รู้ผล) คือ รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์
- 3) อัตตัญญูตา (รู้ตน) คือ ความรู้จักตน ว่าเรานั้นมีความรู้ ความสามารถ และคุณธรรมเท่าไร
- 4) มัตตัญญูตา (รู้ประมาณ) คือ รู้จักความพอดีในการดำรงชีวิต เช่น การใช้จ่ายอย่างพอเพียง
- 5) กาลัญญูตา (รู้กาล) คือ รู้จักระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการทำหน้าที่การงาน
- 6) ปริสัญญูตา (รู้ชุมชน) คือ รู้จักสภาพแวดล้อมของชุมชนเพื่อให้ประพฤติตนได้ถูกต้อง
- 7) ปุคคสัญญูตา (รู้คน) คือ เข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล

หลักอิทธิบาท 4

เป็นคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย มีข้อธรรม 4 ข้อ ประกอบด้วย

- 1) ฉันทะ คือ ความพอใจ
- 2) วิริยะ คือ ความเพียร ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม
- 3) จิตตะ คือ ความคิดมุ่งไป อุทิศตัว อุทิศใจให้แก่สิ่งที่ทำ
- 4) วิมังสา คือ ความไตร่ตรองหรือทดลอง

หลักสังคหวัตถุ 4

เป็นธรรมยึดเหนี่ยวใจบุคคลและประสานหมู่ชนไว้สามัคคี มีข้อธรรม 4 ข้อ ประกอบด้วย

- 1) ทาน คือ การให้
- 2) ปิยวาจา คือ วาจาอันเป็นที่รัก
- 3) อุตถจริยา คือ การประพฤติประโยชน์
- 4) สมานัตตตา คือ ความมีตนเสมอหรือทำตนเสมอต้นเสมอปลาย

หมายเหตุ : สามารถมอบหมายให้ครูผู้เข้าร่วมกิจกรรมเชิงปฏิบัติการค้นหาหลักธรรมเพิ่มเติม เพื่อนำมาแลกเปลี่ยนกันในการทำกิจกรรม

แบบบันทึกการสะท้อนคิดในวิถิปุทธ

วิถีที่ 5 บูรณาการธรรมนำสู่ผู้เรียน วันที่.....เดือน..... พ.ศ.

ขั้นที่ 1 แนวคำถามเกี่ยวกับหน้าที่ของครูโรงเรียนวิถิปุทธ

หลักธรรมที่ครูประยุกต์ใช้กับตนเองมีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

มีแนวทางการประยุกต์ใช้หลักธรรมอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขั้นที่ 2 แบบบันทึกการสะท้อนคิดของครูโรงเรียนวิถิปุทธ

การประยุกต์ใช้หลักธรรมในการดำเนินชีวิตทำให้ข้าพเจ้าเปลี่ยนแปลง คือ.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขั้นที่ 3 แบบบันทึกผลลัพธ์สู่ผู้เรียน

ผลการประยุกต์ใช้หลักธรรมในการสอนทำให้ผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลง คือ.....

.....

.....

.....

.....

.....

บัตรบันทึกการสะท้อนคิด 3-2-1

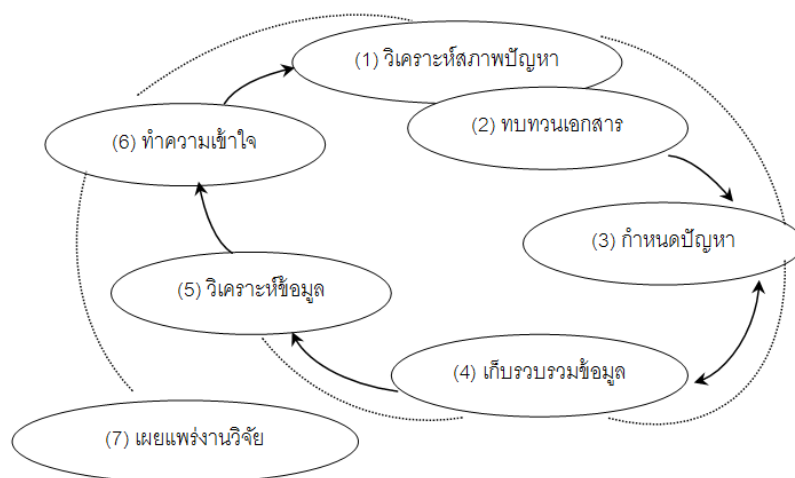
คำชี้แจง บัตรบันทึกการสะท้อนคิด 3-2-1 นี้ ใช้สำหรับบันทึกผลการเข้าร่วมกิจกรรมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ โดยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้บันทึกภายหลังจากการเข้าร่วมในแต่ละกิจกรรม

บัตรบันทึกการสะท้อนคิด	3-2-1
ชื่อกิจกรรม.....วันที่.....	
สิ่งที่ข้าพเจ้าได้เรียนรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมมี 3 อย่าง ดังนี้	
1.	
2.	
3.	
ข้าพเจ้ามีคำถามที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมกิจกรรม 2 คำถาม ดังนี้	
1.	
2.	
ข้าพเจ้ามีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากการเข้าร่วมกิจกรรม 1 ข้อ ดังนี้ (ข้าพเจ้าคิดว่า.....)	
1.	

หมายเหตุ: บัตรสะท้อนคิดนี้ให้ผู้เข้าร่วมได้บันทึกหลังจากจบกิจกรรมทันทีโดยใช้เวลาในการบันทึก 3-5 นาที

กิจกรรมที่ 6	เพียรสร้างนวัตกรรมทางธรรม (เพียรแก้ปัญหาผู้เรียนด้วยธรรม)
วัตถุประสงค์	เพื่อส่งเสริมการใช้นวัตกรรมทางธรรมในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่องผ่านกระบวนการวิจัย
รูปแบบกิจกรรม	จากชั้นเรียนสู่วิจัย (Routine to Research) ครูทำวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน (Classroom Action Research) โดยการนำหลักธรรมมาพัฒนาเป็นนวัตกรรมหรือแนวทางเพื่อนำไปทดลองใช้กับผู้เรียน <ol style="list-style-type: none"> 1) ครูนำเสนอประสบการณ์ในการนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้และพัฒนาผู้เรียนทีละคน 2) ให้ครูที่เคยทำวิจัยโดยประยุกต์ใช้หลักธรรม ได้แบ่งปันประสบการณ์ (กรณีที่ไม่มี ให้ร่วมกันแบ่งปันประสบการณ์แล้วคิดหาแนวทางที่จะสร้างนวัตกรรมทางธรรมเพื่อใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาผู้เรียน) 3) ให้นำแนวทางที่ได้รับแล้วลองทำวิจัยในวิถีพุทธในลักษณะเล็กๆ ง่ายๆ แต่มีความสำคัญ คือช่วยแก้ไขปัญหาผู้เรียนได้อย่างแท้จริง 4) บันทึกผลลงในเอกสารหมายเลข 3

การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน หมายถึง การดำเนินการวิจัยโดยใช้การวิจัยปฏิบัติการ และมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องเพื่อค้นหาวิธีการที่ดีที่สุดในการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งผลวิจัยจะช่วยให้ครูได้รู้การสะท้อนกลับจากการปฏิบัติงานของตนเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาตนเองของครู รวมทั้งเป็นกระบวนการที่ทำให้ครูได้เรียนรู้วิธีแสวงหาความรู้จากการสะท้อนผลการปฏิบัติงานของตน และการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนเป็นการวิจัยที่มีวิธีการดำเนินการวิจัยอย่างเป็นระบบเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน ซึ่งเป็นการวิจัยที่ต้องทำอย่างรวดเร็ว และนำผลการวิจัยไปใช้ในชั้นเรียนได้ทันที โดยมีการทำเป็นวงจรต่อเนื่อง ดังนี้

วงจรการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน (Classroom Action Research Spiral)

สื่อในการจัดกิจกรรม	<p>หลักการที่นำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนานวัตกรรมทางธรรม เพื่อใช้แก้ไข ปัญหาผู้เรียน</p> <p>แนวคำถามในการสะท้อนคิด</p> <p>รูปแบบการเขียนงานวิจัยที่ใช้หลักการในการแก้ไขปัญหาผู้เรียน</p> <p>ตัวอย่างงานวิจัยในวิถิปุทธ เน้นแก้ไขพฤติกรรมผู้เรียน</p>
การประเมินผล	<p>บัตร์บันทึกการสะท้อนคิด 3-2-1</p> <p>แบบบันทึกการสะท้อนคิดในวิถิปุทธ</p> <p>(บันทึกแนวคิดใหม่ที่ได้จากการทำกิจกรรมจากชั้นเรียนสู่วิจัย)</p> <p>แบบบันทึกรายงานการวิจัยในวิถิปุทธ (เอกสารหมายเลข 3)</p>
บทบาทและหน้าที่	<ol style="list-style-type: none"> 1) ผู้นำกิจกรรม (ตัวแทนครูโรงเรียนวิถิปุทธ) 2) ผู้บันทึกผลลัพธ์จากการทำกิจกรรมจากชั้นเรียนสู่วิจัย 3) ผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 3 คนขึ้นไป

แบบบันทึกการสะท้อนคิดในวิถิปุทธ

วิถีที่ 6 เพียรสร้างนวัตกรรมทางธรรม วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

ขั้นที่ 1 แนวคำถามเกี่ยวกับการสร้างนวัตกรรมทางธรรม (เช่น ต้นไม้พูดได้)

ครูได้สร้างนวัตกรรมทางธรรมอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ผลการนำไปใช้กับผู้เรียนเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขั้นที่ 2 แบบบันทึกการสะท้อนคิดของครูโรงเรียนวิถิปุทธ

การออกแบบกิจกรรมการสอนเป็นนวัตกรรมทางธรรม มีประโยชน์ต่อข้าพเจ้า คือ.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขั้นที่ 3 แบบบันทึกผลลัพธ์สู่ผู้เรียน

การออกแบบกิจกรรมการสอนเป็นนวัตกรรมทางธรรม มีประโยชน์ต่อผู้เรียน คือ.....

.....

.....

.....

.....

.....

บัตรบันทึกการสะท้อนคิด 3-2-1

คำชี้แจง บัตรบันทึกการสะท้อนคิด 3-2-1 นี้ ใช้สำหรับบันทึกผลการเข้าร่วมกิจกรรมเชิงปฏิบัติการตามกระบวนการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ โดยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้บันทึกภายหลังจากการเข้าร่วมกิจกรรม

บัตรบันทึกการสะท้อนคิด	3-2-1
ชื่อกิจกรรม.....วันที่.....	
สิ่งที่ข้าพเจ้าได้เรียนรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมมี 3 อย่าง ดังนี้	
1.	
2.	
3.	
ข้าพเจ้ามีคำถามที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมกิจกรรม 2 คำถาม ดังนี้	
1.	
2.	
ข้าพเจ้ามีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากการเข้าร่วมกิจกรรม 1 ข้อ ดังนี้ (ข้าพเจ้าคิดว่า.....)	
1.	

หมายเหตุ: บัตรสะท้อนคิดนี้ให้ผู้เข้าร่วมได้บันทึกหลังจากจบกิจกรรมทันทีโดยใช้เวลาในการบันทึก 3-5 นาที

ตัวอย่างงานวิจัยในวิถีพุทธ

เบญจวรรณ ปรากฏประเสริฐ, (2553)¹ ในงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาผลการเรียนรู้เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ร่วมกับการคิดแบบโยนิโสมนสิการ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4” โดยการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) แบบแผนการวิจัยคือแบบกลุ่มเดียวทดสอบก่อนเรียนและทดสอบหลังเรียน (The One-Group Pretest Design) มีวัตถุประสงค์ เพื่อ (1) เปรียบเทียบผลการเรียนรู้เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ร่วมกับการคิดแบบโยนิโสมนสิการ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 (2) เปรียบเทียบการคิดแบบโยนิโสมนสิการก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ร่วมกับการคิดแบบโยนิโสมนสิการ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 และ (3) ศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ร่วมกับการคิดแบบโยนิโสมนสิการ

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 46 คนที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2553 โรงเรียนโคกเจริญวิทยา จังหวัดลพบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 5 ได้มาจากการสุ่มเอาอย่างง่าย (Sample Random Sampling) โดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยสุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย (1) แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ร่วมกับการคิดแบบโยนิโสมนสิการเรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (2) แบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้ เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (3) แบบทดสอบวัดการคิดแบบโยนิโสมนสิการ และ (4) แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ร่วมกับการคิดแบบโยนิโสมนสิการ สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย(\bar{x}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การทดสอบค่าที (t-test) แบบไม่เป็นอิสระต่อกัน (dependent) และการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis)

ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลการเรียนรู้ เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ร่วมกับการคิดแบบโยนิโสมนสิการ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .01 โดยผลการเรียนรู้หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

2. การคิดแบบโยนิโสมนสิการก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ร่วมกับการคิดแบบโยนิโสมนสิการ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยการคิดแบบโยนิโสมนสิการหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

3. ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ร่วมกับการคิดแบบโยนิโสมนสิการ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้แก่ ด้านประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้ ด้านบรรยากาศในการเรียน และด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามลำดับ

¹ เบญจวรรณ ปรากฏประเสริฐ, (2553) การศึกษาผลการเรียนรู้เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ร่วมกับการคิดแบบโยนิโสมนสิการ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4. *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา)*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

แบบบันทึกรายงานการวิจัย ในวิถีพุทธ

ภายใต้โครงการวิจัยเรื่อง
“การพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ”

ชื่อ.....

โรงเรียน.....

ทุนวิจัยมุ่งเป้า ปี 2558

ตัวชี้วัด

1. ปฏิบัติการวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาผู้เรียนโดยประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม
2. สร้างนวัตกรรมทางธรรมและนำไปทดลองใช้กับผู้เรียน

การสร้างความรู้ใหม่ผ่านการวิจัย

การวิจัย หรือ Research หมายถึง กระบวนการแสวงหาความรู้ใหม่ ด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Method)

แบบบันทึกรายงานการวิจัยในวิถีพุทธ

คำชี้แจง ให้ครูเขียนบันทึกเพื่อรายงานผลการวิจัยที่ครูพัฒนาขึ้น และใช้แก้ไขปัญหาและพัฒนาผู้เรียน

ชื่อวิจัย

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา (เขียนบอกสภาพปัญหา สิ่งที่คุณหวังให้เกิดกับผู้เรียน และช่องว่างที่ต้องพัฒนา)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

.....

.....

.....

.....

ขอบเขตของการวิจัย

1. เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยคือ.....
2. ระยะเวลาในการศึกษาจำนวน..... คาบเรียน ตั้งแต่วันที่..... เดือน..... พ.ศ..... ถึงวันที่..... เดือน..... พ.ศ..... ภาคเรียนที่..... ปีการศึกษา.....
3. หลักธรรมที่นำมาใช้ในการพัฒนา.....

วิธีดำเนินการวิจัย

(ให้บันทึกเกี่ยวกับการของครูที่ได้ดำเนินการกับนักเรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย นวัตกรรมที่ใช้กับผู้เรียน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ผลตามสภาพที่เกิดขึ้นจริง)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

แบบประเมินตนเองความเป็นครูในวิถีพุทธ

แบบประเมินตนเอง “ครูในวิถีพุทธ”

(สำหรับครู)

(เอกสารหมายเลข 4)

คำชี้แจง แบบประเมินตนเองครูในวิถีพุทธนี้แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของครู จำนวน 5 ข้อ

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นในการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะครูในวิถีพุทธ จำนวน 15 ข้อ

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับเจตคติของความเป็นครูในวิถีพุทธ จำนวน 3 ข้อ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของครูผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ที่ตรงตามข้อมูลของท่าน

1. เพศ

1. ชาย

2. หญิง

2. อายุ

1. 21 - 30 ปี

3. 31 - 40 ปี

3. 41 - 50 ปี

4. 51 ปีขึ้นไป

3. วุฒิการศึกษาสูงสุด

1. ปริญญาตรี

2. ปริญญาโท

3. ปริญญาเอก

4. ระดับของสถานศึกษา

1. โรงเรียนขนาดเล็ก

2. โรงเรียนขนาดกลาง

3. โรงเรียนขนาดใหญ่

4. โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ

5. ระดับชั้นที่สอน

1. ประถมศึกษา (ป.1-3)

2. ประถมศึกษา (ป.4-6)

3. มัธยมศึกษาตอนต้น

4. มัธยมศึกษาตอนปลาย

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นในการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะครูในวิถีพุทธ

คำชี้แจง คำถามในตอนที่ 2 นี้เป็นข้อคำถามที่มีการให้คะแนนแบบมาตรวัดประมาณค่า (Rating Scale)

ที่มีระดับการให้คะแนนของครูผู้ตอบแบบประเมินตนเองเป็น 5 ระดับ ดังนี้

- 5 คะแนน แทน มีระดับคุณภาพ ดีมาก
- 4 คะแนน แทน มีระดับคุณภาพ ดี
- 3 คะแนน แทน มีระดับคุณภาพ พอใช้
- 2 คะแนน แทน มีระดับคุณภาพ น้อย
- 1 คะแนน แทน มีระดับคุณภาพ น้อยที่สุด

คำชี้แจง ขอให้คุณครูทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องคะแนนที่ตรงกับระดับความคิดเห็นท่าน

ข้อ	รายการ	ระดับคุณภาพ				
		5	4	3	2	1
ประพฤติตามศีล คือ ความประพฤติดีทางกายและวาจา						
1	ข้าพเจ้ามีความเมตตากรุณาต่อผู้อื่นเสมอ					
2	ข้าพเจ้ามีความซื่อสัตย์สุจริตและไม่นำทรัพย์สินของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง					
3	ข้าพเจ้ามีความยับยั้งชั่งใจต่อสิ่งล่อใจ					
4	ข้าพเจ้าใช้การสื่อสารในทางบวกกับนักเรียนและผู้อื่น					
5	ข้าพเจ้าฝึกฝนการใช้สติสัมปชัญญะในชีวิตประจำวัน					
ฝึกฝนจิตให้นิ่งและแน่วแน่เพื่อให้ความมุ่งมั่นในการทำหน้าที่						
6	ข้าพเจ้าหมั่นฝึกจิตให้เข้มแข็งเมื่อมีสิ่งเย้ายวนทางประสาทสัมผัส					
7	ข้าพเจ้าฝึกฝนจิตใจให้มีความสงบเยือกเย็นและยับยั้งความโกรธ					
8	ข้าพเจ้าฝึกจิตให้กระตือรือร้นอยู่เสมอ					
9	ข้าพเจ้าฝึกจิตไม่ให้ลึกลับสงสัยในการปฏิบัติหน้าที่					
10	ข้าพเจ้าฝึกจิตให้มุ่งมั่นอยู่ในงาน ไม่ฟุ้งซ่านออกนอกหน้าที่					
ฝึกให้เกิดความรู้เข้าใจเหตุผลและสามารถแก้ปัญหา						
11	ข้าพเจ้ามีความเข้าใจในปัญหาของผู้เรียนและแก้ปัญหาได้					
12	ข้าพเจ้ามีความสามารถในการสืบเสาะหาสาเหตุของปัญหาที่เกิดกับผู้เรียน					
13	ข้าพเจ้าสามารถแก้ปัญหาของผู้เรียนได้ด้วยวิธีการที่เหมาะสม					
14	ข้าพเจ้ามีแนวทางในการแก้ปัญหาได้อย่างเป็นรูปธรรม					
15	ข้าพเจ้าแสวงหาความรู้อย่างสม่ำเสมอ					

สรุปผลการประเมินตนเอง (สำหรับผู้วิจัย)

- ดีมาก
 ดี
 พอใช้
 ต้องปรับปรุง
 ต้องปรับปรุงเร่งด่วน

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับเจตคติของความเป็นครูในวิถีพุทธ

1) ครูมีวิธีการเรียนรู้วัฒนธรรมและธรรมเนียมวิถีพุทธ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2) ครูมีแนวทางในการสร้างความรู้สึกให้เกิดศรัทธาในวิถีพุทธจากประสบการณ์ตนเอง อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3) ครูได้นำแนวทางวิถีพุทธหรือธรรมวิถีพุทธมาเป็นแนวปฏิบัติของตน อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณกับการเป็นแบบอย่างที่ดีของครูในวิถีพุทธ
และร่วมแบ่งปันประสบการณ์ที่มีคุณค่า

แบบบันทึกการศึกษาภาคสนาม

(สำหรับผู้วิจัย)

ในการศึกษาภาคสนาม ผู้วิจัยได้ออกแบบบันทึกภาคสนาม ดังตารางต่อไปนี้

โรงเรียน..... จังหวัด

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

การกระทำ (acts)	กิจกรรม (activities)	ความหมาย (meaning)	ความสัมพันธ์ (relationship)	การมีส่วนร่วม ในกิจกรรม (participation)	สถานการณ์ (setting)

ลงชื่อ..... ผู้บันทึก

(.....)

วันที่.....

วิถีที่ 6 เพียรสร้างนวัตกรรมทางธรรม

วิถีที่ 5 บูรณาการธรรมนำสู่ผู้เรียน

วิถีที่ 4 เปลี่ยนเจตคติที่ดีตามวิถีพุทธ

วิถีที่ 3 เรียนรู้ให้เป็นแบบอย่างที่ดี

วิถีที่ 2 ปรับตัวตามหลักไตรสิกขา

วิถีที่ 1 รู้หน้าที่การเป็นครูในวิถีพุทธ

ภาคผนวก ค

ร่องรอยการปฏิบัติกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ

ตัวอย่างแบบบันทึกการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ

แบบบันทึกการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ

วิถีที่ 1 หน้าที่ของครูโรงเรียนวิถีพุทธ วันที่ 20 เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2569

ขั้นที่ 1 แนวคำถามเกี่ยวกับหน้าที่ของครูโรงเรียนวิถีพุทธ

หน้าที่ของครูในโรงเรียนวิถีพุทธมีอะไรบ้าง มีหน้าที่แตกต่างหรือเหมือนครูโรงเรียนทั่วไปอย่างไร

ครูเป็นหัวใจสถานศึกษา... สอนผู้เรียนให้มีความรู้... หน้าที่ของครู... หน้าที่ของครูโรงเรียนวิถีพุทธมีอะไรบ้าง

สถานศึกษาเป็นองค์กร... วิถีพุทธกับวิถีโรงเรียน... หน้าที่ของครูโรงเรียนวิถีพุทธ... มีหน้าที่แตกต่างหรือเหมือนครูโรงเรียนทั่วไปอย่างไร

ขั้นที่ 2 แบบบันทึกการสะท้อนคิดของครูโรงเรียนวิถีพุทธ (สิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นเพิ่มเติมจากการสอนปกติ)

การจัดกิจกรรมตามวิถีพุทธทำให้ข้าพเจ้าเปลี่ยนแปลง คือ... สามารถนำตนเอง... หน้าที่ของครูโรงเรียนวิถีพุทธ... สิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นเพิ่มเติมจากการสอนปกติ

ขั้นที่ 3 แบบบันทึกผลดีที่ผู้เรียน

ผลการเปลี่ยนแปลงของผู้เรียนจากการจัดกิจกรรมวิถีพุทธของข้าพเจ้า คือ... นักเรียนมีความรู้... ผลดีที่ผู้เรียน... แบบบันทึกผลดีที่ผู้เรียน

แบบบันทึกการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ

วิถีที่ 2 ปรับตัวตามหลักไตรสิกขา

วันที่ 27 เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2559

ขั้นที่ 1 แนวคำถามเกี่ยวกับการปรับตัวตามหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา)

ปฏิบัติตามหลักศีล สมาธิ ปัญญา ทำได้อย่างไร

มีผลทำให้วิถีการดำเนินชีวิตเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ อย่างไร

ศีล การฝึกจิตสมาธิ
 ฝึกสมาธิ จิตใจที่สงบ
 ไม่ทำชั่ว ทำดี บริกรรมภาวนา
 ๑. ภาวนา ๒. บริกรรมภาวนา ๓. ภาวนา
 การปฏิบัติให้ศีล สมาธิ ปัญญา

สามารถทำให้ศีล สมาธิ
 ปัญญาดีขึ้นได้ จากสมาธิที่ได้
 ปฏิบัติการปฏิบัติให้

ขั้นที่ 2 แบบบันทึกการสะท้อนคิดของครูโรงเรียนวิถีพุทธ (สิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นเพิ่มเติม)

ดำเนินชีวิตตามหลัก ศีล สมาธิ ปัญญา ทำให้ข้าพเจ้าเปลี่ยนแปลง คือ... ๖. ฝึกสมาธิ การปฏิบัติ
 สมาธิ จิตใจสงบ ฝึกสมาธิ

ขั้นที่ 3 แบบบันทึกผลลัพธ์สู่ผู้เรียน

ผลการจัดกิจกรรมตามหลักไตรสิกขาทำให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลง ได้แก่... ๑. ทำให้ผู้เรียนเกิดปัญญา
 เห็นคุณค่าที่แท้จริงของชีวิต ตามหลักของศีล สมาธิ ปัญญา ร่วมมือ
 ร่วมใจกันทำความดีตามหลักศีล สมาธิ ปัญญา ๒. ฝึกสมาธิ จิตใจสงบ ๓. ภาวนา
 ฝึกสมาธิ จิตใจสงบ ๔. ภาวนา

แบบบันทึกการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ

วิถีที่ 3 เรียนรู้ให้เป็นแบบอย่างที่ดี

วันที่ 4 เดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2559

ขั้นที่ 1 แนวคำถามเกี่ยวกับหน้าที่ของครูโรงเรียนวิถีพุทธ

แบบอย่างที่ดีของครูโรงเรียนวิถีพุทธเป็นอย่างไร

การเป็นแบบอย่างที่ดีของครูมีประโยชน์อย่างไร

1. ครูที่ดีต้องมีคุณธรรม มีเมตตา
 2. มีความซื่อสัตย์สุจริต
 3. มีความรักใคร่
 4. มีความกล้าหาญ
 5. มีความซื่อสัตย์สุจริต
 6. มีความซื่อสัตย์สุจริต
 7. มีความซื่อสัตย์สุจริต
 8. มีความซื่อสัตย์สุจริต
 9. มีความซื่อสัตย์สุจริต
 10. มีความซื่อสัตย์สุจริต

- ครูที่ดีต้องมีใจดี มีเมตตา
 - ครูที่ดีต้องมีใจดี มีเมตตา
 - ครูที่ดีต้องมีใจดี มีเมตตา
 - ครูที่ดีต้องมีใจดี มีเมตตา
 - ครูที่ดีต้องมีใจดี มีเมตตา
 - ครูที่ดีต้องมีใจดี มีเมตตา
 - ครูที่ดีต้องมีใจดี มีเมตตา
 - ครูที่ดีต้องมีใจดี มีเมตตา
 - ครูที่ดีต้องมีใจดี มีเมตตา
 - ครูที่ดีต้องมีใจดี มีเมตตา

ขั้นที่ 2 แบบบันทึกการสะท้อนคิดของครูโรงเรียนวิถีพุทธ

แบบอย่างตามแนววิถีพุทธที่ข้าพเจ้าปฏิบัติประจำ คือ การทำสมาธิ ๑๐๘ ครั้ง
 ทำสมาธิทุกวัน สวดมนต์เช้า เย็น และก่อนนอน สวดมนต์ก่อนนอน
 สวดมนต์ก่อนนอน สวดมนต์ก่อนนอน สวดมนต์ก่อนนอน

ขั้นที่ 3 แบบบันทึกผลลัพธ์สู่ผู้เรียน

พฤติกรรมที่ผู้เรียนนำไปเป็นแบบอย่างที่ดี ประกอบด้วย คือ การนำหลักธรรมของศาสนา
 มาใช้ในชีวิตประจำวัน สอนคุณธรรมและศีลธรรมแก่เด็ก
 สอนให้นักเรียนมีความซื่อสัตย์สุจริต การนำหลักธรรมของศาสนา
 มาใช้ในชีวิตประจำวัน สอนคุณธรรมและศีลธรรมแก่เด็ก

แบบบันทึกการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ

วิถีที่ 4 เปลี่ยนเจตคติที่ดีตามวิถีพุทธ

วันที่ 11 เดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2559

ขั้นที่ 1 แนวคำถามเกี่ยวกับเจตคติที่ดีของครูโรงเรียนวิถีพุทธ

ครูคิดอย่างไรกับการเข้าร่วมเป็นโรงเรียนวิถีพุทธ

โรงเรียนวิถีพุทธแตกต่างจากโรงเรียนทั่วไปอย่างไร

จัดเน้นการนำหลักสัทธรรม
 ขณิกธรรม ให้คิดให้เกิดกระบวนการ
 การเจริญสมาธิ จัดเน้นโครงการ
 ก้าวหน้าสู่เสริมบารมีบริการผู้ใช้

โรงเรียนวิถีพุทธนำหลัก
 สัทธรรม 97 ข้อ มาปรับใช้ให้เกิด
 วัฒนธรรมการดำเนินชีวิต เช่น
 สละสลวย สุขุม สง่างาม งามใจไม่ป่วย

ขั้นที่ 2 แบบบันทึกการสะท้อนคิดของครูโรงเรียนวิถีพุทธ

สิ่งที่ข้าพเจ้าประทับใจในกิจกรรมวิถีพุทธ คือ การนำหลักสัทธรรมมาประยุกต์ใช้
 สอนสอดแทรกให้เข้ากันกับกิจกรรมชีวิตประจำวัน ทั้งใน
 97 ข้อ นำวิถีพุทธมาปรับใช้

ขั้นที่ 3 แบบบันทึกผลลัพธ์สู่ผู้เรียน

พฤติกรรมที่พึงประสงค์ของผู้เรียนจากการจัดกิจกรรมวิถีพุทธ ได้แก่
 1. นักเรียนรู้จักเสียสละและอดทน
 2. นักเรียนรู้จักใจดีและเมตตา
 ผู้เรียนในชั้นเรียน

แบบบันทึกการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ

วิถีที่ 5 บูรณาการธรรมนำสู่ผู้เรียน วันที่ 18 เดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2559

ขั้นที่ 1 แนวคำถามเกี่ยวกับหน้าที่ของครูโรงเรียนวิถีพุทธ

หลักธรรมที่ครูประยุกต์ใช้กับตนเองมีอะไรบ้าง

มีแนวทางการประยุกต์ใช้หลักธรรมอย่างไร

กัลยาณมิตรธรรม ๗
 สันติสุขธรรม ๗
 โยนิโสวณัติการ ๑๗๗ ข้อ ๗
 วุฒิ ๔ อภิชาติ ๗ อริยมรรค ๘
 สัจจะวาจา ๗

๑๖ หลักการใช้หลักธรรม
 อภิชาติ ๗ สันติสุข ๗
 และ ๗ ในหลักธรรมที่ ๖ ที่กล่าวถึง
 การทำสมาธิให้ใจนิ่ง รวมสติภา
 ทำสมาธิร่วมกันผู้เรียน กิจกรรม
 สัจจะวาจา ๗ การพูดในสติ
 ทำสมาธิ และ สัจจะวาจา ๗
 ๗ ๗ ๗ (จิตตภา)

ขั้นที่ 2 แบบบันทึกการสะท้อนคิดของครูโรงเรียนวิถีพุทธ

การประยุกต์ใช้หลักธรรมในการดำเนินชีวิตทำให้ข้าพเจ้าเปลี่ยนแปลง คือ การทำสมาธิให้ใจนิ่ง สติภา
 สมาธิ และ สัจจะวาจา ๗ ในหลักธรรม (อภิชาติ ๗) สัจจะวาจา ๗
 ทำสมาธิให้ใจนิ่ง สัจจะวาจา ๗

ขั้นที่ 3 แบบบันทึกผลลัพธ์สู่ผู้เรียน

ผลการประยุกต์ใช้หลักธรรมในการสอนทำให้ผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลง คือ ๑. ทำสมาธิให้ใจนิ่ง
 สติภา สมาธิ สัจจะวาจา ๗ สัจจะวาจา ๗ สัจจะวาจา ๗

แบบบันทึกการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ

วิถีที่ 6 เพียรสร้างนวัตกรรมการทางธรรม วันที่ 25 เดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2559

ขั้นที่ 1 แนวคำถามเกี่ยวกับการสร้างนวัตกรรมการทางธรรม (เช่น ต้นไม้พูดได้)

ครูได้สร้างนวัตกรรมการทางธรรมอะไรบ้าง

ผลการนำไปใช้กับผู้เรียนเป็นอย่างไร

นิทานชุดธรรม เรื่อง
อรรถกถาโพธิ์ เล่าให้
ฟัง การจัดการเรียนการสอน
วิสาขบูชาวันวิสาขบูชา

นักเรียนได้ใช้ศักยภาพ
ในการร่วมกันทำกิจกรรม
ได้ผลดี นักเรียนสามารถ
เล่าเรื่องได้เกิดการเรียนรู้
ได้ดี

ขั้นที่ 2 แบบบันทึกการสะท้อนคิดของครูโรงเรียนวิถีพุทธ

การออกแบบกิจกรรมการสอนเป็นนวัตกรรมการทางธรรม มีประโยชน์ต่อข้าพเจ้า คือ สามารถให้นักเรียน
เล่าเรื่องได้ นักเรียนได้เรียนรู้อย่างมีความสุข สนุกสนาน สามารถ
เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง และสามารถนำความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติได้
มากขึ้น

ขั้นที่ 3 แบบบันทึกผลลัพธ์ผู้เรียน

การออกแบบกิจกรรมการสอนเป็นนวัตกรรมการทางธรรม มีประโยชน์ต่อผู้เรียน คือ
นักเรียนได้เรียนรู้อย่างมีความสุข สนุกสนาน สามารถ
เล่าเรื่องได้ นักเรียนได้เรียนรู้อย่างมีความสุข สนุกสนาน
สามารถนำความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติได้มากขึ้น

ผลการบันทึกตามเอกสารหมายเลข 1 – 4

กิจกรรมการสะท้อนคิด “ครูดีในดวงใจ”
(สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา)
 ภายใต้โครงการวิจัยเรื่อง
 “การพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ”

ชื่อคุณครูที่รัก คุณไพโรจน์ ชั้น ป. 4/1
 โรงเรียน สังขะวิทยา
 ทุนวิจัยมุ่งเป้า 2558
 (เอกสารหมายเลข 1)

คำชี้แจง ให้นักเรียนเขียนบรรยายประกอบภาพ เรื่อง “ครูดีในดวงใจของฉัน” พร้อมระบายสีให้สวยงาม

ภาพครูดีในดวงใจ

ครูดีในดวงใจของฉัน

คุณครูชื่อ ไพโรจน์ เป็นครูที่ทำให้ฉัน
 รักการศึกษามากขึ้น เขาใจดีและเมตตา
 เพราะเวลาฉันทำผิดคุณครูจะไม่ดุฉันเลย
 ใจจะรักก็กลัวได้ แต่ไม่ตบเลยถ้าสมมุติ
 เพราะคุณครูสอนให้รัก ช่วยสอนให้รัก
 ยังสอนให้ฉันเป็นพหุวิธี ฉันดีต่อคนอื่นบ้าง แต่
 ฉันก็ดีใจ ไม่ค่อยฟัง แต่ฉันก็ตั้งใจไปให้
 สุดท้ายนี้ฉันขอขอบคุณคุณครูว่า ครูดีในดวงใจที่
 ฉันคิดถึง ไม่ค่อยฟังคุณครู แต่หนูอยากบอก
 หนูรักคุณครูค่ะ

กิจกรรมการสะท้อนคิด “ครูดีในดวงใจ” (สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษา)

ภายใต้โครงการวิจัยเรื่อง

“การพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ”

ชื่อ น.ส. สุภาวดี สุวรรณรัมย์ ชั้น ม. 6/4

โรงเรียน ยานนาวาวิจิตรศึกษา

ทุนวิจัยมุ่งเป้า 2558
(เอกสารหมายเลข 2)

คำชี้แจงให้นักเรียนเขียนเรียงความ เรื่อง “ครูดีในดวงใจของข้าพเจ้า”

ครูดีในดวงใจของข้าพเจ้า

ครูในดวงใจของผม คือ คุณครู สักดิ์พันธ์ ตั้งแต่ที่
หนูได้เรียนกับคุณครู สักดิ์พันธ์ ในสถาน ม. 6 เทอม 1
คุณ สักดิ์พันธ์ หรือ ว่าครู แฉ่งค์ เป็นคุณครูที่สอนวิชา
ภาษาไทย ซึ่งผมเอง ก็มีชื่อในนักเรียนว่า คุณครู
คุณครูก็สอนดีมากครับ และสอนแบบตามคำที่สอนก็สอน
เข้าใจ ในแต่ละวิชาที่สอนก็สอนดี คุณครูไม่ดุกับ
นักเรียนเท่าไร คุณครูก็รักและเอ็นดูนักเรียนในสถานของผม
ยิ้มง่าย เป็นกันเองกับนักเรียน คำไหนที่ไม่รู้ความหมาย
นักเรียนก็กล้าถามคุณครูเป็นคำไม่ดู คุณครูก็ตักตวงใจดี
กับนักเรียน และมีความหมายกับนักเรียนไว้ นอกนั้นก็สอน
คุณครูก็ตั้งใจสอนนักเรียน จากทาง พี่ชั่ง ทำให้นักเรียน
ตั้งใจฟังและกล้าที่จะถาม - ตอบ โดยไม่กลัวใครสักคน
นักเรียนได้เขียนคุณครู และ ส่งไปให้คุณครูด้วยก็ทำงาน

ส่งไม่ทัน หรือ จัดเขียนสาย แทน ร.สอน แทน การทำข้อสอบ
ออกข้อสอบ ตามที่สอนนักเรียน ใช้คำศัพท์ที่นักเรียนได้
เขียนมา ในความ เหตุที่มีด้วยวิธี และ วิธีการสอน ของคุณครู
ก็ทำให้รู้ จึงทำให้สนุก ซึ่งสอนและมีความหมายในสถานยังถูกชวกร
ยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะที่ได้รับจากการวิจัย คือ พริกขี้หนูลดกลิ่นคาวในแกงไตปลา
 การที่กรมอนามัยได้จัดทำคู่มือเกี่ยวกับสุขภาพและโภชนาการที่ดีแล้วแต่ประชาชนยังไม่ปฏิบัติตามอย่างจริงจัง ควรจัดทำคู่มือที่เข้าใจง่ายและน่าสนใจมากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป คือ.....
 การทำการศึกษาวิจัยเรื่องผลของการใช้สมุนไพรในแกงไตปลาที่มีต่อสุขภาพของประชาชนในเขตภาคใต้ของประเทศไทย

ลงชื่อ ธีรภัทร ทัศนาศ ศึกษาศาสตรบัณฑิต
 (นางธีรภัทร ทัศนาศ)
 วันที่ 16 สิงหาคม 2559

**แบบบันทึกรายงานการวิจัย
 ในวิถีพุทธ**
 ภายใต้โครงการวิจัยเรื่อง
 "การพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ"
 (เอกสารหมายเลข 3)

ชื่อ ธีรภัทร ทัศนาศ
 โรงเรียน โรงเรียนวิสุทธิวงศ์
 ทุนวิจัยมุ่งเป้า ปี 2558

ตัวชี้วัด

1. ปฏิบัติการวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาผู้เรียนโดยประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม
2. สร้างนวัตกรรมทางธรรมและนำไปทดลองใช้กับผู้เรียน
3. เผยแพร่ผลงานวิจัยต่อเพื่อนครูและเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้

การสร้างความรู้ใหม่ผ่านการวิจัย

การวิจัย หรือ Research หมายถึง กระบวนการแสวงหาความรู้ใหม่ ด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Method)

แบบบันทึกรายงานการวิจัยในวิถีพุทธ

คำชี้แจง ให้ครูเขียนบันทึกเพื่อรายงานผลการวิจัยที่ครูพัฒนาขึ้น และใช้แก้ไข้ปัญหาและพัฒนาผู้เรียน

ชื่อวิจัย การพัฒนาครูผู้สอน การพัฒนาจิตวิญญาณครูผู้สอนในวิถีพุทธ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา (เขียนบอกสภาพปัญหา สิ่งที่น่าสนใจให้กับผู้เรียน และช่องว่างที่ต้องพัฒนา)
การพัฒนาครูผู้สอนเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน การพัฒนาครูผู้สอนเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน การพัฒนาครูผู้สอนเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษารูปแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้อัตนศึกษาของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้น

2. เพื่อศึกษารูปแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้อัตนศึกษาของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้น

ขอบเขตของการวิจัย

1. เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยคือ วิชาภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาตอนต้น

2. ระยะเวลาในการศึกษาจำนวน 11 คาบเรียน ตั้งแต่วันที่ 11 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2559 ถึงวันที่ 31 เดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2559 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2559

3. หลักธรรมที่นำมาใช้ในการพัฒนา การศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้น

วิธีดำเนินการวิจัย

(ให้บันทึกเกี่ยวกับวิธีการของครูที่ได้ดำเนินการกับนักเรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย

นวัตกรรมที่ใช้กับนักเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ผลตามสภาพที่เกิดขึ้นจริง)

การวิจัยที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มี 2 ประการ คือ 1. การศึกษาแบบสำรวจ 2. การศึกษาแบบทดลอง

การวิจัยเชิงคุณภาพ การศึกษาแบบสำรวจ การศึกษาแบบทดลอง การศึกษาแบบสำรวจ การศึกษาแบบทดลอง

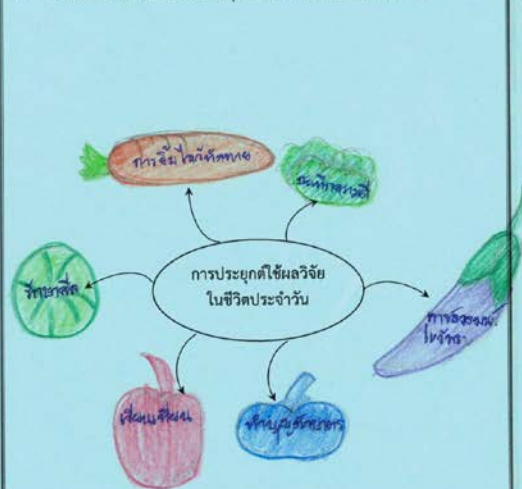
การศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้น การศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้น การศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้น

สรุปผลการวิจัย

การศึกษารูปแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้อัตนศึกษาของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้น มี 2 ประการ คือ 1. การศึกษาแบบสำรวจ 2. การศึกษาแบบทดลอง

หมายเหตุ: สรุปผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

จากการทำวิจัยในวิถีพุทธ สามารถเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้ ผลการวิจัยในชีวิตประจำวันโดยสรุปเป็นแผนภาพความคิดได้ดังนี้

แผนภาพที่ 1 แนวทางการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน จากผลงานวิจัยในวิถีพุทธ

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับเจตคติของความเป็นครูในวิถีพุทธ

1) ครูมีวิธีการเรียนรู้วัฒนธรรมและธรรมเนียมวิถีพุทธ อย่างไร
 มุ่งเน้นหนักหนักหน้าศึกษาหรือสอน มีกฎ เน้นหรือยอมรับในหน้าบ้าน
 มุ่งเน้นการที่สนใจเป็นพิเศษให้แก่ คนที่สนใจแล้ว ให้ทำกิจ การดีการก่ออยู่
 ระเบียบที่ ให้ใจปลงวางแล้ว การสอนแนวคิด วิถี หรือธรรมะ

2) ครูมีแนวทางในการสร้างความรู้สึกให้เกิดศรัทธาในวิถีพุทธจากประสบการณ์
 ตนเอง อย่างไร
 โครงการงานคุณธรรมเฉลิมพระเกียรติ เช่นโครงการคุณธรรมดีเพื่อนำให้จิตศรัทธา
 หรือส่งเสริมคุณดีในสิ่งดี ไม่พึ่งพาสิ่งดี โดยบุคคลที่ศรัทธาในทางนี้ โครงการสร้าง
 การ ย่นย่อการที่งานโครงการคุณธรรมดีรับราชการรับราชการดีเพื่อนำให้โครงการ

3) ครูได้นำแนวทางวิถีพุทธหรือธรรมวิถีพุทธมาเป็นแนวปฏิบัติของตน อย่างไร
 มีผู้ศรัทธาจากทาง ใจดีอยู่ในขณะศรัทธาหรือศรัทธาใจในหน้าบ้านของตน เช่นงานดีศรัทธา
 พุทธศาสนิกที่ใจ การทำบุญดี ศรัทธา สิ่งที่ดีดี ศรัทธาหรือใจในหน้าบ้านของตน
 ย่นย่อการที่

ขอขอบคุณกับการเป็นแบบอย่างที่ดีของครูในวิถีพุทธ
 และร่วมแบ่งปันประสบการณ์ที่มีคุณค่า

สรุปผลการประเมินตนเอง
 (สำหรับผู้วิจัย)

ต่ำมาก ดี พอใช้

ต้องปรับปรุง ต้องปรับปรุงเร่งด่วน

แบบประเมินตนเอง
“ครูในวิถีพุทธ”
 (สำหรับครู)
 (เอกสารหมายเลข 4)

โครงการวิจัยเรื่อง
“การพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ”
ทุนวิจัยมุ่งเป้า ปี 2558

คำชี้แจง แบบประเมินตนเองครูในวิถีพุทธนี้แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้
 ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของครู จำนวน 5 ข้อ
 ตอนที่ 2 ความคิดเห็นในการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะครูวิถีพุทธ จำนวน 15 ข้อ
 ตอนที่ 3 ความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับเจตคติของความเป็นครูในวิถีพุทธ
 จำนวน 3 ข้อ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของครูผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ลงใน ที่ตรงตามข้อมูลของท่าน

1. เพศ 1. ชาย 2. หญิง

2. อายุ 1. 21 - 30 ปี 3. 31 - 40 ปี
 3. 41 - 50 ปี 4. 51 ปีขึ้นไป

3. วุฒิการศึกษาสูงสุด 1. ปริญญาตรี 2. ปริญญาโท
 3. ปริญญาเอก

4. ระดับของสถานศึกษา 1. โรงเรียนขนาดเล็ก 2. โรงเรียนขนาดกลาง
 3. โรงเรียนขนาดใหญ่ 4. โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ

5. ระดับชั้นที่สอน 1. ประถมศึกษา (ป.1-3) 2. ประถมศึกษา (ป.4-6)
 3. มัธยมศึกษาตอนต้น 4. มัธยมศึกษาตอนปลาย

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นในการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะครูวิถีพุทธ

คำชี้แจง คำถามในตอนที่ 2 นี้เป็นข้อคำถามที่มีการให้คะแนนแบบมาตราวัดประมาณค่า (Rating Scale) ที่มีระดับการให้คะแนนของผู้ตอบแบบประเมินตนเองเป็น 5 ระดับ ดังนี้

5 คะแนน แทน มีระดับคุณภาพ ดีมาก
 4 คะแนน แทน มีระดับคุณภาพ ดี
 3 คะแนน แทน มีระดับคุณภาพ พอใช้
 2 คะแนน แทน มีระดับคุณภาพ น้อย
 1 คะแนน แทน มีระดับคุณภาพ น้อยที่สุด

คำชี้แจง ขอให้คุณครูทำเครื่องหมาย ลงในช่องคะแนนที่ตรงกับระดับความคิดเห็นของท่าน

ข้อ	รายการ	ระดับคุณภาพ				
		5	4	3	2	1
ประเพณีที่ดี คือ ความประพฤติดีทางกายและวาจา						
1	ข้าพเจ้ามีความเมตตากรุณาต่อผู้อื่นเสมอ		☒			
2	ข้าพเจ้ามีความซื่อสัตย์สุจริตและไม่นำทรัพย์สินของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง	☒				
3	ข้าพเจ้ามีความขยันขันแข็งใจต่อสิ่งล่อใจ		☒			
4	ข้าพเจ้าใช้การสื่อสารในทางบวกกับนักเรียนและผู้อื่น	☒				
5	ข้าพเจ้ามีแผนการใช้สติสัมปชัญญะในชีวิตประจำวัน	☒				
ฝึกฝนจิตใจให้สงบและมุ่งมั่นเพื่อให้มีความมุ่งมั่นในการทำหน้าที่						
6	ข้าพเจ้าหมั่นฝึกจิตใจให้เข้มแข็งเมื่อมีสิ่งขัดขวางทางประสาทสัมผัส		☒			
7	ข้าพเจ้าฝึกฝนจิตใจให้มีความสงบเยือกเย็นและขยันขันแข็งความโกรธ		☒			
8	ข้าพเจ้าฝึกจิตใจให้ระลึกร้อนอยู่เสมอ	☒				
9	ข้าพเจ้าฝึกจิตใจให้หลังเลงสอในการปฏิบัติหน้าที่		☒			
10	ข้าพเจ้าฝึกจิตใจให้มุ่งมั่นในงาน ไม่หวั่นไหวออกนอกหน้าที่	☒				
ฝึกให้เกิดความรู้เข้าใจเหตุผลและสามารถแก้ปัญหา						
11	ข้าพเจ้ามีความเข้าใจในปัญหาของผู้เรียนและแก้ปัญหาได้		☒			
12	ข้าพเจ้ามีความสามารถในการสืบเสาะหาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน		☒			
13	ข้าพเจ้าสามารถแก้ปัญหาของผู้เรียนได้ด้วยวิธีการที่เหมาะสม	☒				
14	ข้าพเจ้ามีแนวทางในการแก้ปัญหาได้อย่างเป็นรูปธรรม		☒			
15	ข้าพเจ้าแสวงหาความรู้เกี่ยวกับตนเอง	☒				

ภาคผนวก ง

ข้อมูลเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย

ข้อมูลประกอบการศึกษาภาคสนามของการวิจัยในระยะที่ 1

บริษัทโรงเรียน

ในการทำวิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างเป็นการพบ สัมภาษณ์ เก็บข้อมูลจากโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ รุ่นที่ 6 ที่เป็นโรงเรียนที่ได้รางวัลจากสำนักงาน สพฐ. และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในการกำหนดเกณฑ์โรงเรียนต่างๆ แล้วนำไปสู่การประเมินและให้รางวัล

ภาค	โรงเรียน [โรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำรุ่น 6/2558]	ลงพื้นที่เก็บข้อมูล
เหนือ	โรงเรียนฝายกวางวิทยาคม จ.พะเยา	2 พฤศจิกายน 2558
	โรงเรียนเทิงวิทยาคม จ.เชียงราย	3 พฤศจิกายน 2558
ใต้	โรงเรียนสุราษฎร์ธานี 2 จ.สุราษฎร์ธานี	10 พฤศจิกายน 2558
	โรงเรียนคลองยางประชานุสรณ์ อ.เกาะลันตา จ.กระบี่	11 พฤศจิกายน 2558
กลาง	โรงเรียนแจรงร้อนวิทยา กรุงเทพมหานคร	10 พฤศจิกายน 2558
	โรงเรียนวัดประยูรวงศาวาส กรุงเทพมหานคร	10 พฤศจิกายน 2558
ตะวันตก	โรงเรียนอนุบาลเมืองราชบุรี อ.เมือง จ.ราชบุรี	18 พฤศจิกายน 2558
	โรงเรียนรุจิรพัฒน์ อ.สวนผึ้ง จ.ราชบุรี	18 พฤศจิกายน 2558
ตะวันออก	โรงเรียนวัดทุ่งสว่าง จ.นครราชสีมา	20 พฤศจิกายน 2558
เฉียงเหนือ	โรงเรียนอุบลรัตนราชกัญญาราชวิทยาลัย นครราชสีมา	20 พฤศจิกายน 2558
ตะวันออก	โรงเรียนบ้านคลองน้ำใส ต.ปี่ซ้อง อ.เมือง จ.สระแก้ว	24 พฤศจิกายน 2558
	โรงเรียนชุมชนบ้านหนองแวง อ.โคกสูง จ.สระแก้ว	24 พฤศจิกายน 2558

1. โรงเรียนบ้านคลองน้ำใส ต.ปี่ซ้อง อ.เมือง จ.สระแก้ว

นักเรียนจะมีกิจกรรมร่วมกับหน่วยงานทางศาสนาอื่น ในพื้นที่เช่น วัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี เป็นต้น

โรงเรียนบ้านคลองน้ำใส ตั้งอยู่ ต.ปี่ซ้อง อ.เมือง จ.สระแก้ว เป็นโรงเรียนในสังกัด สพฐ มีการจัดการเรียนการสอนถึงชั้น ป.6 มีนักเรียน ผู้ปกครองมีอาชีพทางเกษตรกรรม โดยลักษณะภูมิศาสตร์ตั้งอยู่ใกล้วัดคลองน้ำใส มีพระภิกษุโดยการนำของเจ้าอาวาสเข้ามาบพาทในการสนับสนุนกิจกรรม มีครูสมพาน ครอบงุง (ศน.บ) เป็นผู้นำทำกิจกรรม รวมทั้งครูที่โรงเรียนและ

2. โรงเรียนชุมชนบ้านหนองแวง ต.โคกสูง อ.โคกสูง อ.เมือง จ.สระแก้ว

โรงเรียนชุมชนบ้านหนองแวง ก่อตั้งเมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ.2476 ณ หมู่ที่ 6 ตำบลโคกสูง อำเภออรัญประเทศ เป็นจุดศูนย์กลางที่จะให้บริการหมู่บ้านที่ตั้งอยู่บริเวณใกล้เคียงได้มาใช้บริการ จำนวน 6 หมู่บ้านซึ่งได้แก่หมู่ที่ 1 บ้านหนองแวง หมู่ที่ 6 บ้านสุขสำราญ หมู่ที่ 7 บ้านหนองขาม หมู่ที่ 8 บ้านหนองผักบุง หมู่ที่ 9 บ้านนาทราย หมู่ที่ 10 บ้านโพธิ์ทอง ปัจจุบันโรงเรียนชุมชนบ้านหนองแวง ตั้งอยู่หมู่ที่ 7 ตำบลหนองแวง อำเภอโคกสูง จังหวัดสระแก้ว มีครูทั้งหมด 19 คน [ชาย 4 / หญิง 15 คน] มีนักเรียนทั้งชายหญิงตั้งแต่ระดับอนุบาล ถึงประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 259 คน [ข้อมูล ณ วันที่ 10 มิถุนายน 2558] โรงเรียนได้บริหารจัดการโรงเรียนตามแบบวิถีพุทธจนกระทั่งได้รับรางวัล โรงเรียนวิถีพุทธดีเด่น รุ่นที่ 6/2558 โดย มีครูณิณ พรหมทิพย์ [ผู้อำนวยการโรงเรียน] ครูผ่องนภา จันดา ครูจุฑามาศ รัตนวงศ์ เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมโรงเรียนวิถีพุทธ

โรงเรียนชุมชนบ้านหนองแวง ก่อตั้งเมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ.2476 ณ หมู่ที่ 6 ตำบลโคกสูง อำเภออรัญประเทศ เป็นจุดศูนย์กลางที่จะให้บริการหมู่บ้านที่ตั้งอยู่บริเวณใกล้เคียงได้มาใช้บริการ จำนวน 6 หมู่บ้านซึ่งได้แก่หมู่ที่ 1 บ้านหนองแวง หมู่ที่ 6 บ้านสุขสำราญ หมู่ที่ 7 บ้านหนองขาม หมู่ที่ 8 บ้านหนองผักบุง หมู่ที่ 9 บ้านนาทราย หมู่ที่ 10 บ้านโพธิ์ทอง ปัจจุบันโรงเรียนชุมชนบ้านหนอง

3. โรงเรียนวัดทุ่งสว่าง จ.นครราชสีมา

โรงเรียนวัดทุ่งสว่าง ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2507 โดยมีนายอำเภอเมือง นายไพบูลย์ รัตนจันทร์ เป็นผู้ดำเนินการ ก่อตั้ง ได้รับความอนุเคราะห์จาก พระอธิการจุมพล อชิโต เจ้าอาวาสวัดทุ่งสว่าง ให้ใช้ศาลาวัดเป็นสถานที่เรียนไปพลางก่อน ส่วนครูทางอำเภอเมืองได้แต่งตั้งมาทำการสอน วันแรกที่เปิดเรียนมีนักเรียน 50 คน โดยรับตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-4

จังหวัดได้แต่งตั้งให้ นายสำราญ วิริยะภาพ มารักษาการณ์ในตำแหน่งครูใหญ่ มีบุคลากรครูทั้งหมด 14 คน [ชาย 2 คน หญิง 12 คน] เปิดให้มีการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงประถมศึกษาปีที่ 6 มีนักเรียน 247 คน [ชาย 109 คน/หญิง 138 คน] **ข้อมูล ณ วันที่ 11 กรกฎาคม 2558** โรงเรียนได้รับรางวัลโรงเรียนวิถีพุทธดีเด่น รุ่น 6/2558 ในการลงพื้นที่วิจัยได้มีพระไพฑูริย์ ขนติโก [ครูพระสอนศีลธรรม] ครูสันติชัย เมืองนกเอี้ยง [ครูผู้ดูแล/ผู้รับผิดชอบ] เป็นผู้ให้ข้อมูลในการทำวิจัย

4. โรงเรียนอนุบาลเมืองราชบุรี จ.ราชบุรี

โรงเรียนอนุบาลเมืองราชบุรี ตั้งอยู่บริเวณด้านทิศตะวันออก หน้าเขาห้วยชินสีห์ ริมถนนสายเพชรเกษม เลขที่ 24/3 หมู่ที่ 7 ตำบลอ่างทอง อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2465 เดิมโรงเรียนตั้งอยู่บริเวณวัดห้วยชินสีห์ โดยสร้างเป็นอาคารเรียน แบบ ป. พิเศษ (ตึกชั้นเดียว) จำนวน 5 ห้องเรียน หลวงศรีสวัสดิ์ นายอำเภอเมือง

ราชบุรี เป็นผู้อนุญาตให้ก่อตั้งเป็นโรงเรียนประชาบาล มีชื่อว่า โรงเรียนวัดห้วยชินสีห์ เปิดทำการสอนตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 4 ตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ มีจำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 65 คน ผู้ที่ดำรงตำแหน่งครูใหญ่ ได้แก่ นายจินต์ เกตุรามฤทธิ์ ปัจจุบันโรงเรียนอนุบาลเมืองราชบุรีได้เปิดทำการสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ มีนักเรียนจำนวน 476 คน ครูจำนวน 24 คน [นักวิจัย] พบและสัมภาษณ์บุคลากรครูผู้บริหาร ผู้ดูแล ดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนอนุบาลเมืองราชบุรี

อ.เมือง จ.ราชบุรี [ภาคตะวันตก] จำนวน 2 ท่าน ครูทันตีย์ ขอบธรรม [ครูผู้ดูแล/ผู้รับผิดชอบ]
ครูสุพรรณิ สาเงิน [ครูผู้ดูแล/ผู้รับผิดชอบ] เมื่อ 18 พ.ย.2558

5. โรงเรียนรุจิรพัฒน์ อ.สวนผึ้ง จ.ราชบุรี

โรงเรียนรุจิรพัฒน์ สังกัดสำนักงาน
เขตพื้นที่การศึกษา ราชบุรี เขต 1 ตั้งอยู่
หมู่บ้านพัฒนาตนเองชายแดนไทย-พม่า
บ้านห้วยม่วง หมู่ที่ 3 ตำบลตะนาว
ศรี อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี เดิมชื่อ
ว่า โรงเรียนห้วยม่วง เปิดทำการสอนตั้งแต่
ปี พ.ศ.2508 โดยคุณประหยัด เนียมสกุล
กรรมการผู้จัดการบริษัทเหมืองแร่ราชบุรี
จำกัด โดยสร้างอาคารชั่วคราว เพื่อให้

การศึกษาแก่บุตรหลานของคณงานเหมืองแร่ และประชาชนในพื้นที่ใกล้เคียง ต่อมาเมื่อวันที่
16 พฤษภาคม พ.ศ.2513 พลตำรวจเอกประเสริฐ รุจิรวงศ์ อธิบดีกรมตำรวจ ซึ่งเป็นประธานบริษัท
เหมืองแร่ราชบุรีจำกัด ได้ให้งบประมาณสร้างอาคารเรียนแบบถาวรและเดินทางมาเป็นประธานในพิธี
เปิดป้ายอาคารเรียนและส่งมอบให้กับรัฐบาลด้วยตนเอง และเปลี่ยนชื่อเป็น โรงเรียนรุจิรพัฒน์

ปัจจุบันโรงเรียนรุจิรพัฒน์เปิดทำการสอนระดับอนุบาล 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีนักเรียน
กั้นทั้งโรงเรียน 0186 คน [นักเรียนชาย 561 คน / นักเรียนหญิง 525 คน] จำนวน ชาย 8 คน หญิง
36 คน รวมทั้งหมด 44 คน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาราชบุรี เขต 1
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 18 พฤศจิกายน 2558 คณะผู้วิจัย ได้พบและสัมภาษณ์
บุคลากรครูผู้บริหาร ผู้ดูแล ดำเนินการโรงเรียนวิถิพุทธ โรงเรียนรุจิรพัฒน์ อ.สวนผึ้ง จ.ราชบุรี [ภาค
ตะวันตก] จำนวน 2 ท่าน ครูบุษกร มีสัตย์ [ครูผู้ดูแลฯ] ครูนิศาร ประทีปเสน [ครูผู้ดูแล] จำนวน 2 ท่าน

6. โรงเรียนวัดประยูรวงศาวาส กรุงเทพมหานคร

โรงเรียนวัดประยูรวงศาวาส ก่อตั้งเมื่อ 2504 ในที่ดินของวัดประยูรวงศาวาสวรวิหาร จำนวน 1 ไร่ 2 งาน 50 ตารางวา อาคารตึก 3 ชั้น แบบพิเศษ 11 ห้องเรียน ในปีเดียวกันได้รับงบประมาณก่อสร้างอาคารเพิ่มอีก 6 ห้องรวมเป็น 17 ห้อง จัดการศึกษาในระดับประถมศึกษา ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนได้รับรางวัลโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำรุ่นที่

6/2558 คณะนักวิจัย ได้พบและสัมภาษณ์บุคลากรครูผู้บริหาร โรงเรียนวัดประยูรวงศาวาส กทม. ครูผู้ดูแล ดำเนินการโรงเรียนในวิถีพุทธแล้ว เมื่อ 10 พฤศจิกายน 2558

7. โรงเรียนฝายกวางวิทยาคม จ.พะเยา

โรงเรียนฝายกวางวิทยาคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพะเยา เขต 2 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ มีพื้นที่ 152 ไร่ ในปี พ.ศ.2521 นายจอมแบ่ง วงศ์ราษฎร์ กำนันตำบลฝายกวางและคณะกรรมการสภาตำบล ได้เสนอ นายสุรวัฒน์ ปริญญาจิตตะ นายอำเภอเชียง

คำ พิจารณาจัดตั้งโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำตำบล โดยใช้ที่ดินที่สภาตำบลสงวนไว้บริเวณหมู่ที่ 10 ต่อมา นายอำเภอเชียงคำ ได้ประชุมคณะกรรมการ โดยมีศึกษาธิการอำเภอ หน่วยราชการและเอกชน ที่ประชุมเห็นชอบขออนุมัติไปยังกรมสามัญศึกษาจังหวัดพะเยา ในปี พ.ศ.2525 กรมสามัญศึกษาได้อนุมัติให้เปิดสอนและตั้งชื่อโรงเรียนแห่งนี้ว่า "โรงเรียน ฝายกวางวิทยาคม" โดยมีนักเรียนชาย 242 คน นักเรียนหญิง 424 คน รวม 666 คน คณะผู้วิจัย ได้พบและสัมภาษณ์บุคลากรครูผู้บริหาร โรงเรียนฝายกวางวิทยาคม จ.พะเยา [ภาคเหนือ] นายมานะ พิริยพัฒนา [ผู้อำนวยการโรงเรียน] นางนริรัตน์ โอภาสนิธิวัฒน์ [รองผู้อำนวยการโรงเรียน] ครูผู้ดูแล ดำเนินการโรงเรียนในวิถีพุทธ 2 พฤศจิกายน 2558

8. โรงเรียนแจรงร้อนวิทยา กทม.

โรงเรียนแจรงร้อนวิทยา ตั้งอยู่บนที่ดินของวัดแจรงร้อน จำนวน 7 ไร่ 2 งาน เลขที่ 123 หมู่ 1 ถนนราษฎร์บูรณะ แขวงราษฎร์บูรณะ กรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 1 เป็นโรงเรียนที่เปิดสอนแบบสหศึกษา ตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนแจรงร้อนวิทยา ก่อตั้งขึ้นในปี 2496 โดยท่านพระครูประสิทธิ์ศึกษาการ

เจ้าอาวาสวัดแจรงร้อนสมัยนั้น ได้ร่วมกับชาวบ้านคิดหาทางที่จะก่อตั้งโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาขึ้นในท้องถิ่นนี้ เพราะในสมัยนั้นมีแต่โรงเรียนระดับประถมศึกษาเท่านั้น จึงได้ทำเรื่องถึงกรมวิสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ขอดังโรงเรียนมัธยมขึ้น โดยทางวัดจะให้ที่ดินเนื้อที่ 7 ไร่เศษ ที่อยู่ทางด้านหลังวิหารหลวงพ่อดินแดง กรมฯ จึงได้ส่งเจ้าหน้าที่มาสำรวจสถานที่ที่ตั้งโรงเรียนในที่สุดก็อนุญาตให้ตั้งโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาขึ้นดังนั้นโรงเรียนแจรงร้อนวิทยา จึงก่อตั้งขึ้นในปี 2496

โรงเรียนเริ่มเปิดครั้งแรก เมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2496 โดยเปิดชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ครูใหญ่คนแรก คือ อาจารย์เฉลิม สภานนท์ จากโรงเรียนวัดสุทธิวาราม โดยที่ขณะนั้นโรงเรียนกำลังก่อสร้างสถานที่เรียน จึงไปอาศัยศาลาการเปรียญของวัดแจรงร้อนเรียนชั่วคราวไปก่อน จนกระทั่งวันที่ 28 พฤศจิกายน 2496 อาคารเรียนหลังแรกจึงสร้างเสร็จ เป็นแบบอาคารไม้ใต้ถุนสูงมี 5 ห้องเรียน ราคาก่อสร้าง 250,000 บาท และได้ย้ายมาเรียนที่อาคารถาวรนี้ โรงเรียนจึงกำหนดให้วันที่ 28 พฤศจิกายน ของทุกปีเป็นวันสถาปนาโรงเรียน คณะผู้วิจัยได้พบและสัมภาษณ์บุคลากรครูผู้บริหาร โรงเรียนแจรงร้อนวิทยา กทม. [ภาคกลาง] ดร.ไพวัลย์ เหล็งสุดใจ [ผู้อำนวยการโรงเรียน] และครูผู้ดูแล ดำเนินการโรงเรียนในวิถีพุทธ เมื่อ 10 พฤศจิกายน 2558

9. โรงเรียนคลองยางประชานุสรณ์ จ.กระบี่

โรงเรียนคลองยางประชานุสรณ์ ตั้งอยู่ หมู่ที่ 7 ตำบลคลองยาง อำเภอเกาะลันตา จังหวัดกระบี่ ก่อตั้งขึ้นด้วยความร่วมมือของราษฎรในตำบลคลองยาง ผู้ซึ่งสนใจและเห็นความสำคัญของการศึกษา นำโดย นายบ่าว ละเอียด และคณะกรรมการสละทรัพย์และแรงกายก่อสร้างอาคารเรียนชั่วคราวขึ้นในพื้นที่ดินประมาณ 42 ไร่ เป็นอาคารชั่วคราวแบบ 4 ห้องเรียน จำนวน 1 หลัง และกรมสามัญศึกษาได้อนุมัติให้เปิดเรียนและรับนักเรียน

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 รุ่นแรกประจำปีการศึกษา 2528 โดยเปิดทำการสอนขึ้นเมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2528 สามารถรับนักเรียนได้ทั้งสิ้น 73 คน ได้เปิดทำการสอนครั้งนี้ทางโรงเรียนคลองท่อมราษฎรรังสรรค์ได้ส่งครูมาปฏิบัติงาน จำนวน 9 คน และนำนักการภารโรงมา 1 คน โดยมีนายชัยวัฒน์ เจริญสุขจิตต์ ซึ่งในขณะนั้นดำรงตำแหน่งเป็นผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนคลองท่อมรังสรรค์ เป็นผู้ประสานงานและเป็นผู้อำนวยการโรงเรียนในขณะนั้น คือ นายประทีป ปิ่นแก้ว ต่อมาเมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2528 อาคารเรียนได้ถูกพายุพัดพังทลายไม่สามารถใช้เป็นที่เรียนได้ จึงได้มีการประชุมปรึกษาหารือกัน และได้เปลี่ยนสถานที่เรียนจากเดิมมาเป็นตลาดนัด ซึ่งส่วนที่ใช้การได้นำมาต่อเติมอาคารเรียนบริเวณตลาดนัดให้กว้างขวางขึ้น ซึ่งสามารถต่อเติมอาคารเรียนได้ จำนวน 4 ห้องเรียน โดยจัดแบ่งเป็น ห้องสมุด 1 ห้อง ห้องพักรู 1 ห้อง และห้องเรียน 2 ห้องเรียน

ภายใต้การช่วยเหลือของ นายปิ่น ป่าโหนด และ นายสนั่น เกื้อชาติ ซึ่งต่อมาโรงเรียนได้เปิดเรียนอีกครั้งหนึ่งเมื่อ วันที่ 24 มิถุนายน 2528 และที่เรียนใหม่แห่งนี้อยู่ห่างจากที่เดิมเป็นระยะทางประมาณ 1 กิโลเมตร และอยู่ใกล้ที่ชุมชนมากกว่า ที่ดินแปลงนี้มีเนื้อที่ประมาณ 36 ไร่ 2 งาน 86 ตารางวา ซึ่งนายสนั่น เกื้อชาติ เป็นเจ้าของและได้บริจาคให้แก่กรมสามัญศึกษาเพื่อใช้เป็นสถานที่สร้างโรงเรียน ซึ่งกรมสามัญศึกษารับข้อเสนอและจัดการดำเนินการในเวลาต่อมา ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2528 โรงเรียนมีลักษณะพิเศษคือนักเรียนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม คิดเป็นร้อยละ 97 ของนักเรียนทั้งหมด ดังนั้น ทางโรงเรียนได้จัดการเรียนการสอนรายวิชาอิสลามศึกษา และวิชาภาษาอาหรับขึ้น ซึ่งเป็นภาษาคัมภีร์อัลกุรอานแก่นักเรียนทุกคน [นักวิจัย] ได้เข้าพบและสัมภาษณ์บุคลากรครูผู้บริหาร ผู้ดูแล โรงเรียนคลองยางประชานุสรณ์ จ.กระบี่ [ภาคใต้] ดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธแล้ว จำนวน 3 ท่าน เมื่อ 11 พ.ย.2558 อันประกอบด้วย ดร.ฉวีวรรณ รักษ์แก้ว ผู้อำนวยการโรงเรียนคลองยางประชานุสรณ์ อ.เกาะลันตา จ.กระบี่ ครูศิรินทีพิทย์ พวงทอง [ครูผู้ดูแล] ครูจิรพล ลิท [ครูผู้ดูแล] ระหว่างเวลา 09.00-11.00 น.ข้อค้นพบ พบว่าวัฒนธรรม ตัวแบบการบูรณาการ การออกแบบค่ากลางทางจริยธรรมโดยมีเป้าหมายทางศาสนาและจริยธรรมทางศาสนา

10. โรงเรียนสุราษฎร์ธานี 2 จ.สุราษฎร์ธานี [ภาคใต้]

โรงเรียนสุราษฎร์ธานี ก่อตั้งขึ้นด้วยเงื่อนไขเพื่อให้การสนับสนุนการศึกษา โดยเริ่มแรกรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 2 ห้องเรียน มีนักเรียน 101 คน โดยมี นายอภิรักษ์ พาหะมาก ผู้บริหารโรงเรียนสุราษฎร์ธานีขณะนั้นปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้อำนวยการสาขาและมอบหมายให้ การจัดการเรียนการสอนในช่วงแรกได้ใช้ครูโรงเรียนสุราษฎร์ธานีมาปฏิบัติการสอน

การวัดผลการประเมินผล และการจัดกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับนักเรียนของโรงเรียนสุราษฎร์ธานี ปีการศึกษา 2538 เริ่มรับนักเรียน ม.1 รุ่นใหม่จำนวน 155 คน มีครูอาจารย์ย้ายมาจากโรงเรียนต่างๆ จำนวน 10 คน 30 เมษายน 2539 กรมสามัญศึกษาได้มีประกาศจัดตั้งโรงเรียนสุราษฎร์ธานีสาขาท่าเพชรเป็น “โรงเรียนสุราษฎร์ธานี 2” สังกัดกรมสามัญศึกษา เป็นลำดับที่ 44 ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี และมี นายสาธิต ฤกษ์ไชย ผู้อำนวยการโรงเรียนสุราษฎร์ธานีในขณะนั้นปฏิบัติหน้าที่ผู้บริหาร และได้มอบหมายให้ นายสุวิทย์ เทโทปกรณ์ เป็นผู้ดูแลเช่นเดิม ปีการศึกษา 2539 รับนักเรียนเข้า ม.1 ทั้งสิ้น 199 คน กรมสามัญศึกษา ได้จัดสรรงบประมาณสิ่งก่อสร้างอาคารเรียนเบ็ดเสร็จ แบบ ก ข ค ง ประมาณ 9,834,000 บาท มีสนามบาสเกตบอล ห้องน้ำ บ้านพักครู และบ้านพักภารโรง อย่างละ 1 หลัง 16 ตุลาคม 2539 กรมสามัญศึกษาได้แต่งตั้ง นายวิรัช เศวตศิลา ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนสุราษฎร์ธานีในขณะนั้น ให้ปฏิบัติหน้าที่ครูใหญ่โรงเรียนสุราษฎร์ธานี 2

23 มีนาคม 2540 นายวิรัช เศวตศิลา ครูใหญ่โรงเรียนสุราษฎร์ธานี ๒ ได้นำคณะครู อาจารย์ เข้าเฝ้าสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เพื่อให้สมเด็จพระสังฆราช ทรงเบิกพระเนตรพระพุทธรูปประจำโรงเรียน พร้อมพระราชทานนามพระพุทธรูปประจำโรงเรียนว่า “พระพุทธรูปรมีสุราษฎร์ธานีพิพัฒน์” โรงเรียนสุราษฎร์ธานี 2 ได้มีหนังสือกราบทูลสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก เพื่อขอพระราชทานนามอาคาร ก ซึ่งเป็นอาคารหลังแรกของโรงเรียนว่า “อาคารสมเด็จพระญาณสังวร ๘๔” และพระราชทานอนุญาตให้ใช้ตรา “ญสส” ซึ่งเป็นตราประจำพระองค์ ให้ใช้เป็นสัญลักษณ์ประจำโรงเรียน และเข้มติดหน้าอกเสื้อเครื่องแบบของนักเรียน 7 พฤศจิกายน 2539 นักเรียนที่จบ ม.3 (รุ่นกาญจนานาภิเชก) รุ่นแรกของโรงเรียน [นักวิจัย] พบและสัมภาษณ์บุคลากรครู ผู้บริหาร ผู้ดูแล โรงเรียนสุราษฎร์ธานี 2 จ.สุราษฎร์ธานี [ภาคใต้] จำนวน 3 ท่าน เมื่อ 10 พ.ย.2558 อันประกอบด้วย ครูจิตรอนงค์ คงแก้ว [รองผู้อำนวยการฯ] ครูนิตยาพร เนตรรุ่ง [ครูผู้ดูแลฯ] ครูจันทนา ชัยสิทธิ์ [ครูผู้ดูแล] ระหว่างเวลา 09.00-11.00 น.ข้อค้นพบ ความเป็นต้นแบบ หมายถึง ครูในดวงใจที่สอนครูเหล่านี้ในวัยเรียน กลายเป็นครูต้นแบบ และครูในดวงใจส่งผลให้เกิดพฤติกรรมและการกระทำตาม

11. โรงเรียนอุบลรัตนราชกัญญาราชวิทยาลัย นครราชสีมา

25 กุมภาพันธ์ 2535 โรงเรียนราชสีมาวิทยาลัย ขออนุญาตรวมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ จัดตั้ง โรงเรียนราชสีมาวิทยาลัย สาขา โดยกรมสามัญศึกษา อนุมัติให้ดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนราชสีมาวิทยาลัยสาขา โดยให้รับนักเรียนชั้น ม.1 ชายและหญิงรวมกันจำ นวน 6 ห้อง มีนักเรียน 240 คน โรงเรียนมีพัฒนาการเนื่อง ต่อมาจนกระทั่ง 1 พฤศจิกายน 2537 กระทรวงศึกษาธิการประกาศจัดตั้งโรงเรียนมัธยมศึกษา ขึ้นอีก 1 แห่ง โดยให้ชื่อว่า โรงเรียนราชสีมาวิทยาลัย 2

3 กุมภาพันธ์ 2555 โรงเรียนราชสีมาวิทยาลัย ๒ ได้รับพระราชทานนาม เปลี่ยนเป็น โรงเรียนอุบลรัตนราชกัญญาราชวิทยาลัยนครราชสีมาเพื่อเทิดพระเกียรติทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญาสิริวัฒนาพรรณวดี เนื่องในวโรกาสพระชามายุครบ 60 พรรษา ปัจจุบันมีครูจำนวน 187 คน โดยแบ่งเป็น ชาย 56 คน หญิง 131 คน มีนักเรียน 3,240 คน โดยประมาณ และในวันที่ 20 พฤศจิกายน 2558 โรงเรียนอุบลรัตนราชกัญญาราชวิทยาลัย จ.นครราชสีมา [นักวิจัย] ได้เข้าพบและสัมภาษณ์ บุคลากรครูผู้บริหาร ผู้ดูแล ดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธแล้ว จำนวน 4 ท่าน

12. โรงเรียนเทิงวิทยาคม จ.เชียงราย

โรงเรียนเทิงวิทยาคม ได้รับอนุมัติจัดตั้ง โดย กรมสามัญศึกษา ในวันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2511 โดยใช้ชื่อว่า “ โรงเรียนเทิงศิริวัฒนวิทยาคม “ ตั้งอยู่เลขที่ 278 หมู่ 1 ตำบลเวียง อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย มีพื้นที่ 64 ไร่เศษ ในปีการศึกษา แรก มีครูจำนวน 3 คน นักเรียน 18 คน นักการ ภารโรง 1 คน โรงเรียนเทิงศิริวัฒนวิทยาคม

โรงเรียนเทิงวิทยาคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 36 กลุ่มที่ 4 มีครูประจำการ ทั้งหมด 106 คน ชาย 35 คน หญิง 71 คน และนักเรียน 2,677 คน อาคารเรียนถาวร 5 หลัง โรง ฝึกงาน 4 หลัง หอประชุม 1 หลัง โรงอาหาร 1 หลัง มีแผนชั้นเรียน 10- 9 – 9 และ 8 – 7 – 7 รวม 50 ห้องเรียน และในวันที่ 3 พฤศจิกายน 2558 [นักวิจัย] ได้เข้าพบและสัมภาษณ์บุคลากรครูผู้บริหาร โรงเรียนเทิงวิทยาคม จ.เชียงราย ครูผู้ดูแล ดำเนินการโรงเรียนในวิถีพุทธ

การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

วันอาทิตย์ ที่ 10 มกราคม 2559 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ดร.พิเชฐ ทังโต [หัวหน้าโครงการวิจัย] ดร.ลำพอง กลมกุล [นักวิจัย] ในโครงการวิจัย “การพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ” จัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยเชิญผู้ทรงคุณวุฒิเป็นนักวิชาการ ผู้บริหาร และครูโรงเรียนวิถีพุทธ ร่วมสนทนากลุ่มและให้ข้อมูลในการพัฒนาการวิจัย ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา

ผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อมูล

1. ดร.บรรเจอดพร สุ่มแสนสุข สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา(สนก.) สำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ
2. ผอ.ณัฐพัชร์ พินพัฒนกุล ผู้อำนวยการ/ผู้บริหาร โรงเรียนอุบลรัตน์ราชกัญญาราชวิทยาลัย นครราชสีมา [โรงเรียนวิถิพุทธชั้นนำ รุ่นที่ 6 ปี พ.ศ.2558]
3. ครูรัฐภาภรณ์ สิงห์เดช ครูโรงเรียนวิถิพุทธ/ดำเนินการ โรงเรียนอุบลรัตน์ราชกัญญาราชวิทยาลัย นครราชสีมา [โรงเรียนวิถิพุทธชั้นนำ รุ่นที่ 6 ปี พ.ศ.2558]
4. ครูบุษกร มีสัจย์ ครูโรงเรียนวิถิพุทธ/ดำเนินการ โรงเรียนนรุจิรพัฒน์ ต.ตะนาวศรี อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี [โรงเรียนวิถิพุทธชั้นนำ รุ่นที่ 6 ปี พ.ศ.2558]
5. ครูณิศการณ ประทีปะเสน ครูโรงเรียนวิถิพุทธ/ดำเนินการ โรงเรียนนรุจิรพัฒน์ ต.ตะนาวศรี อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี [โรงเรียนวิถิพุทธชั้นนำ รุ่นที่ 6 ปี พ.ศ.2558]
6. ครูรักษณาวรรณ สายวรรณ ครูโรงเรียนวิถิพุทธ/ดำเนินการ โรงเรียนวัดประยุรวงศาวาส เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร [โรงเรียนวิถิพุทธชั้นนำ รุ่นที่ 6 ปี พ.ศ.2558]
7. ครูวิสุตา ทองแสง ครูโรงเรียนวิถิพุทธ/ดำเนินการ โรงเรียนวัดประยุรวงศาวาส เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร [โรงเรียนวิถิพุทธชั้นนำ รุ่นที่ 6 ปี พ.ศ.2558]
8. ครูอภิชา มะกรครรรภ์ รองผู้อำนวยการ/ผู้บริหาร โรงเรียนวัดสวนส้ม สำโรงใต้ พระประแดง สมุทรปราการ [โรงเรียนวิถิพุทธพระราชทานรุ่น 1/2558]
9. ครูมณฑิรา อินทร์พร ครูโรงเรียนวิถิพุทธ/ดำเนินการ โรงเรียนวัดสวนส้ม สำโรงใต้ พระประแดง สมุทรปราการ [โรงเรียนวิถิพุทธพระราชทานรุ่น 1/2558]
10. ครูสมบัติ กันน้อม โรงเรียนวัดเฉลิมพระเกียรติ(พิบูลบำรุง) บางศรีเมือง นนทบุรี [โรงเรียนวิถิพุทธพระราชทานรุ่น 1/2558]
11. ครูสุธาสินี มงคลวิวัฒน์ โรงเรียนวัดเฉลิมพระเกียรติ(พิบูลบำรุง) บางศรีเมือง นนทบุรี [โรงเรียนวิถิพุทธพระราชทานรุ่น 1/2558]
12. ดร.พิเชฐ ทังโต หัวหน้าโครงการวิจัย ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มจร./ผู้ช่วยอธิการบดี
13. ดร.ลำพอง กลมกุล นักวิจัยประจำโครงการ ศูนย์อาเซียนศึกษา มจร.
14. รอง ผอ. ชลอ มั่นฤทธิ์ โรงเรียนวัดหนามแดง (เขี้ยวอุทิศ) ต.บางแก้ว อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ [โรงเรียนวิถิพุทธพระราชทานรุ่น 1/2558]
15. ครูศุภชัย มิ่งมงคล โรงเรียนวัดหนามแดง (เขี้ยวอุทิศ) ต.บางแก้ว อ.บางพลี จ.สมุทรปราการ [โรงเรียนวิถิพุทธพระราชทานรุ่น 1/2558]
16. ครูสุรชา สวนหนองปลิง โรงเรียนอุบลรัตน์ราชกัญญาราชวิทยาลัย นครราชสีมา [โรงเรียนวิถิพุทธชั้นนำ รุ่นที่ 6 ปี พ.ศ.2558]

17 พฤศจิกายน 2558 คณะผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเยี่ยมโครงการวิจัย คณะผู้ทรงคุณวุฒิ และนักวิจัยประชุมรายงาน รับทราบความคืบหน้าโครงการวิจัยและพัฒนางานวิจัย โดยมีทรงคุณวุฒิ [การสังเคราะห์งานวิจัยภายใต้กรอบการวิจัยเพื่อพัฒนาระบบการศึกษา] ร่วมประชุมรับทราบ แนะนำพัฒนางานวิจัย วันที่ 17 พฤศจิกายน 2558 ณ ห้องประชุมสาขาวิชาพุทธจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วังน้อย

คณะผู้ทรงคุณวุฒิ

1. ศ.พิเศษ ดร.กาญจนา เจริญชัย [ผู้ทรงคุณวุฒิ]
2. ศ.ดร.อำนวยการ กีฬาพันธ์ [คณะแพทยศาสตร์ รามาธิบดี กทม.]
3. รศ.ดร.เรณูมาศ มาอ่อน [คณะศึกษาศาสตร์ ม.เกษตรศาสตร์ กทม.]
4. ผศ.ดร.พีรธร บุญรัตน์ [ม.นเรศวร จ.พิษณุโลก]
5. อ.ณัฐระ ปัทมติก [คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ม.กรุงเทพ]
6. อ.วิปัสกร คล้ายเกตุ [ม.ราชภัฏพระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา]
7. อ.วรพจน์ ทำเทียบ [ม.ราชภัฏราชชนรินทร์ จ.ฉะเชิงเทรา]

คณะนักวิจัย /ร่วมสังเกตการณ์

1. ดร.พิเชฐ ทังโต หัวหน้าโครงการวิจัย / ผู้ช่วยอธิการบดี
2. พระครูพิพิธปริยัติกิต,ดร. / อาจารย์ประจำหลักสูตร ป.เอก พุทธจิตวิทยา
3. พระระพิน พุทธิสาร, ดร./ นักวิจัย
4. ดร.ลำพอง กลมกุล / นักวิจัย / นักวิจัยประจำศูนย์อาเซียนศึกษา มจร.
5. พระอภิเชษฐ์ สุภทรวาที / นักวิชาการศึกษา ศูนย์อาเซียนศึกษา มจร.

ภาพประกอบในระหว่างดำเนินการวิจัย

ระยะที่ 1 เก็บข้อมูลครูโรงเรียนวิถีพุทธ ในภาคตะวันออก

24 พ.ย.58 โรงเรียนชุมชนบ้านหนองแวง ต.โคกสูง อ.โคกสูง อ.เมือง จ.สระแก้ว [นักวิจัย] ได้เข้าพบและสัมภาษณ์บุคลากรครูผู้บริหาร ผู้ดูแล ดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธแล้ว จำนวน 3 ท่าน ครูณิธิพรมทิพย์ [ผู้อำนวยการโรงเรียน] ครู่องนภา จันดา ครูจุฑามาศ รัตนวงศ์

24 พ.ย.58 โรงเรียนบ้านคลองน้ำใส ต.ปี่ฆ้อง อ.เมือง จ.สระแก้ว (ระยะที่ 1)

[นักวิจัย] ได้เข้าพบและสัมภาษณ์บุคลากรครูผู้บริหาร ผู้ดูแล ดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธแล้ว จำนวน 3 ท่าน ครูสร้อยลดา ต่านล้ำเลิศ ครูสมร ตานตรวจสัตว์ [รักษาการผู้อำนวยการโรงเรียน] ครูสมพาน ภูครองทุ่ง

ระยะที่ 1 เก็บข้อมูลครูโรงเรียนวิถีพุทธ ภาคตะวันตก

18 พฤศจิกายน 2558 [นักวิจัย] ได้เข้าพบและสัมภาษณ์บุคลากรครูผู้บริหาร ผู้อำนวยการ ผู้ดูแล ดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธแล้ว จำนวน 2 ท่าน อันประกอบด้วย ครูทันทิพย์ ขอบธรรม [ครูผู้ดูแล/ผู้รับผิดชอบ] ครูสุพรรณิ สาเงิน [ครูผู้ดูแล/ผู้รับผิดชอบ] โรงเรียนอนุบาลเมืองราชบุรี อ.เมือง จ.ราชบุรี [ภาคตะวันตก]

18 พฤศจิกายน 2558 โรงเรียนวิจิตรพัฒน อ.สวนผึ้ง จ.ราชบุรี [ภาคตะวันตก] [นักวิจัย] ได้เข้าพบและ สัมภาษณ์บุคลากรครูผู้บริหาร ผู้ดูแล ดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธแล้ว จำนวน 2 ท่าน อันประกอบด้วย ครูบุษกร มีสัตย์ [ครูผู้ดูแลฯ] ครูนิศากร ประทีปเสน [ครูผู้ดูแล] จำนวน 2 ท่าน

ระยะที่ 1 เก็บข้อมูลครูโรงเรียนวิถีพุทธ ภาคเหนือ

2 พฤศจิกายน 2558 เก็บข้อมูล โรงเรียนฝายกวางวิทยาคม จ.พะเยา [ภาคเหนือ]

[นักวิจัย] ได้เข้าพบและสัมภาษณ์บุคลากรครูผู้บริหาร โรงเรียนฝายกวางวิทยาคม จ.พะเยา

นายมานะ พิริยพัฒนา [ผู้อำนวยการโรงเรียน] นางนริรัตน์ โอภาสนิธิวัฒน์ [รองผู้อำนวยการโรงเรียน]

ครูผู้ดูแล ดำเนินการโรงเรียนในวิถีพุทธ

3 พฤศจิกายน 2558 เก็บข้อมูล โรงเรียนเทิงวิทยาคม จ.เชียงราย [ภาคเหนือ]

[นักวิจัย] ได้เข้าพบและสัมภาษณ์บุคลากรครูผู้บริหาร โรงเรียนเทิงวิทยาคม จ.เชียงราย ครูผู้ดูแล

ดำเนินการโรงเรียนในวิถีพุทธ

ระยะที่ 1 เก็บข้อมูลครูโรงเรียนวิถิพุทธ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

20 พฤศจิกายน 2558 โรงเรียนอุบลรัตนราชกัญญาราชวิทยาลัย นครราชสีมา [นักวิจัย] ได้เข้าพบและสัมภาษณ์บุคลากรครูผู้บริหาร ผู้ดูแล ดำเนินการโรงเรียนวิถิพุทธแล้ว จำนวน 4 ท่าน

20 พฤศจิกายน 2558 โรงเรียนวัดทุ่งสว่าง จ.นครราชสีมา [นักวิจัย] ได้เข้าพบและสัมภาษณ์บุคลากรครูผู้บริหาร ผู้ดูแล ดำเนินการโรงเรียนวิถิพุทธ จำนวน 2 ท่าน อันประกอบด้วย พระไพฑูรย์ ขนดีโก [ครูพระสอนศีลธรรม] ครูสันติชัย เมืองนกเอี้ยง [ครูผู้ดูแล/ผู้รับผิดชอบ]

ระยะที่ 1 เก็บข้อมูลครูโรงเรียนวิถิพุทธ ภาคใต้

11 พฤศจิกายน 2558 โรงเรียนคลองยางประชานุสรณ์ จ.กระบี่ [ภาคใต้] [นักวิจัย] ได้เข้าพบและสัมภาษณ์บุคลากรครูผู้บริหาร ผู้ดูแล ดำเนินการโรงเรียนวิถิพุทธแล้ว จำนวน 3 ท่าน เมื่อ 11 พ.ย. 2558 อันประกอบด้วย ดร.ฉวีวรรณ รักษ์แก้ว ผู้อำนวยการโรงเรียนคลองยางประชานุสรณ์ อ.เกาะลันตา จ.กระบี่ ครูศิรินทิพย์ พวงทอง [ครูผู้ดูแลฯ] ครูจิรพล ลิท [ครูผู้ดูแล]

10 พฤศจิกายน 2558 ผู้อำนวยการโรงเรียนสุราษฎร์ธานี 2 จ.สุราษฎร์ธานี [ภาคใต้] [นักวิจัย] ได้เข้าพบและสัมภาษณ์บุคลากรครูผู้บริหาร ผู้ดูแล ดำเนินการโรงเรียนวิถิพุทธแล้ว จำนวน 3 ท่าน เมื่อ 10 พ.ย.2558 อันประกอบด้วย ครูจิตรอนงค์ คงแก้ว [รองผู้อำนวยการฯ] ครูนิตยาพร เนตรรุ่ง [ครูผู้ดูแลฯ] ครูจันทนา ชัยสิทธิ์ [ครูผู้ดูแล]

ระยะที่ 1 เก็บข้อมูลครูโรงเรียนวิถีสัพท ภาคกลาง

10 พฤศจิกายน 2558 โรงเรียนวัดประยุรวงศาวาส กทม. [ภาคกลาง]

[นักวิจัย] ได้เข้าพบและสัมภาษณ์บุคลากรครูผู้บริหาร โรงเรียนวัดประยุรวงศาวาส กทม.
ครูวิสุตา ทองแสง ครูลักขณาวัลย์ สายวรรณะ ครูผู้ดูแล ดำเนินการโรงเรียนในวิถีสัพท

10 พฤศจิกายน 2558 โรงเรียนแจรงร้อนวิทยา กทม. [ภาคกลาง]

[นักวิจัย] ได้เข้าพบและสัมภาษณ์บุคลากรครูผู้บริหาร ดร.ไพวัลย์ เหล็งสุดใจ [ผู้อำนวยการโรงเรียน]
ผู้ดูแล ดำเนินการโรงเรียนในวิถีสัพทแล้ว

17 พฤศจิกายน 2558 คณะผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเยี่ยมโครงการวิจัย

คณะผู้ทรงคุณวุฒิ และนักวิจัยประชุมรายงาน รับทราบความคืบหน้าโครงการวิจัยและพัฒนางานวิจัย โดยมีทรงคุณวุฒิ [การสงเคราะห์งานวิจัยภายใต้กรอบการวิจัย เพื่อพัฒนาระบบการศึกษา] ร่วมประชุมรับทราบ แนะนำงานวิจัย ดังนี้

1. ศ.พิเศษ ดร.กาญจนา เจริญศิริ [ผู้ทรงคุณวุฒิ]
2. ศ.ดร.อำนวยการ กิฐาพันธ์ [คณะแพทยศาสตร์ รามาธิบดี กทม.]
3. รศ.ดร.เรณูมาศ มาอ่อน คณะศึกษาศาสตร์ ม.เกษตรศาสตร์ กทม.
3. ผศ.ดร.พีรธร บุญยรัตน์ [ม.นเรศวร จ.พิษณุโลก]
4. อ.ณัฐระ ปัทมดิลก [คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ม.กรุงเทพ]
5. อ.วิปัสกร คล้ายเกตุ [ม.ราชภัฏพระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา]
6. อ.วรพจน์ ทำเทียม [ม.ราชภัฏราชนครินทร์ จ.ฉะเชิงเทรา]

คณะนักวิจัย /ร่วมสังเกตการณ์

1. ดร.พิเชษฐ ทั้งโต หัวหน้าโครงการวิจัย / ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป
2. พระครูพิพิธปริยัติกิจ, ดร. / อาจารย์ประจำหลักสูตร ป.เอก พุทธจิตวิทยา
3. พระระพี นพพิลาโร ดร./ นักวิจัย
4. ดร.ลำพอง กลมกุล / นักวิจัย / นักวิจัยประจำศูนย์อาเซียนศึกษา มจร.
5. พระอภิเชษฐ์ สุภทรวาทी นักวิชาการศึกษา ศูนย์อาเซียนศึกษา มจร.

วันอาทิตย์ ที่ 10 มกราคม 2559 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

ดร.พิเชฐ ทังโต [หัวหน้าโครงการวิจัย] ดร.ลำพอง กลมกุล [นักวิจัย] ในโครงการวิจัย “การพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ” จัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยเชิญผู้ทรงคุณวุฒิเป็นนักวิชาการ ผู้บริหาร และครูโรงเรียนวิถีพุทธ ร่วมสนทนากลุ่มและให้ข้อมูลในการพัฒนาการวิจัย ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา

24 กุมภาพันธ์ 2559 รายงานความคืบหน้าของโครงการวิจัย ระยะ 6 เดือน

ดร.พิเชฐ ทังโต [หัวหน้าโครงการวิจัย] ดร.ลำพอง กลมกุล [นักวิจัย] ร่วมเสนอรายงานความก้าวหน้าผลการดำเนินการวิจัย เรื่อง "การพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ" ในการรายงานความก้าวหน้าภายในแผนงานวิจัยมุ่งเป้าตอบสนองความต้องการพัฒนาประเทศโดยเร่งด่วน กลุ่มเรื่องการศึกษาและสร้างสรรค์การเรียนรู้ ประจำปีงบประมาณ 2558 (รอบ 6 เดือน) ห้องประชุมจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ อาคาร วช.1 ชั้น 2 สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) [ห้องประชุมย่อยจिरพันธ์ อรรถจินดา] โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิ ให้คำแนะนำพัฒนางานวิจัยประกอบด้วย 1.ศ.พิเศษ ดร.กาญจนา เ गरังษี มหาวิทยาลัยนเรศวร 2.ศ.ดร.อำนาจ กีฐาพันธ์ [คณะแพทยศาสตร์ รามาธิบดี กทม.] 3.รศ.ดร.เรณูมาศ มาอุ้น คณะศึกษาศาสตร์ ม.เกษตรศาสตร์ กทม. 3.ผศ.ดร.พีรธร บุญยรัตพันธ์ [ม.นเรศวร จ.พิษณุโลก] 4.อ.ณัฐระ ปัทมติก [คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ม.กรุงเทพ] 5.อ.วิปัสย์กร คล้ายเกตุ [ม.ราชภัฏพระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา] 6.อ.วรพจ ทำเทียบ [ม.ราชภัฏราชชนครินทร์ จ.ฉะเชิงเทรา] 7.รศ.ดร.สุธี อักษรกิตติ [ไอน์สไตน์เมืองไทย] ผู้ทรงคุณวุฒิสภาวิจัยแห่งชาติ

27 พฤษภาคม 2559 คณะผู้ทรงคุณวุฒิ [สกว.] ตรวจสอบโครงการวิจัย

คณะผู้ทรงคุณวุฒิ และนักวิจัยประชุมรายงาน รับทราบความคืบหน้าโครงการวิจัยและพัฒนางานวิจัย โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิ [การสงเคราะห์งานวิจัยภายใต้กรอบการวิจัย เพื่อพัฒนาระบบการศึกษา สกว.] ร่วมประชุมรับทราบ แนะนำงานวิจัย คือ

1. ศ.พิเศษ ดร.กาญจนา เจริญชัย [ผู้ทรงคุณวุฒิ]
2. รศ.ดร.เรณูมาศ มาอ่อน คณะศึกษาศาสตร์ ม.เกษตรศาสตร์ กทม.
3. ผศ.ดร.พีรธร บุญยรัตพันธ์ [ม.นเรศวร จ.พิษณุโลก]
4. อ.ณัฐระ ปัทมดิลก [คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ม.กรุงเทพ]
5. อ.วิปศัยกร คล้ายเกตุ [ม.ราชภัฏพระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา]
6. อ.วรพจน์ ทำเทียบ [ม.ราชภัฏราชชนครินทร์ จ.ฉะเชิงเทรา]

คณะนักวิจัย

1. ดร.พิเชฐ ทังโต หัวหน้าโครงการวิจัย / ผู้ช่วยอธิการบดี
2. พระระพิน พุทธิสารโร ดร./ นักวิจัย
3. ดร.ลำพอง กลมกุล / นักวิจัย / นักวิจัยประจำศูนย์อาเซียนศึกษา มจร.

ระยะที่ 3 มอบคู่มือพัฒนาเจตคติแก่คณะครูที่เข้าอบรมในโครงการฝึกปฏิบัติการ

27 กรกฎาคม 2559 คณะนักวิจัย เข้าพบครูผู้เข้าอบรมเชิงปฏิบัติการ มอบคู่มือ สังเกตอย่างมีส่วนร่วม กิจกรรมกิจกรรมวันพระ/โรงเรียนวิถีพุทธ สอบถาม ติดตามความก้าวหน้ากิจกรรมคณะครูในวิถีพุทธ อันประกอบด้วย [ผอ.บรรลือศักดิ์ สมานมาก/รอง ผอ.ธีรนุช ผาสุข/ครูรุจิรา แจ้งแสงทอง/ครูเกศรา เรือนจันทร์/ครูพัชริดา เรืองศรี/ครูวัชรินทร์ เดชมนต์/ครูชนิษฐา ฉัตรแก้ว/ครูวันทนา วงษ์อุดม/ครูสุชาดา ผ่องใส เป็นต้น] โรงเรียนอนุบาลศาลาแดง อ.เมือง จ.สระบุรี

28 กรกฎาคม 2559 (ภาคเช้า) พบคณะครูโรงเรียนสตรีวิทยา 2 กทม. คณะนักวิจัยอันประกอบด้วย ดร.พิเชฐ ทังโต หัวหน้าโครงการวิจัย ดร.ลำพอง กลมกุล เข้าพบ ดร.สำรวย ไชยยศ ผู้อำนวยการโรงเรียนสตรีวิทยา 2 และมอบคู่มือครูผู้เข้าร่วมโครงการฝึกอบรม อันประกอบด้วย ครูจันทิมา น้านวน ครูไตรรัตน์ เอี่ยมพันธ์ มอบคู่มือครูพร้อมแจ้งกำหนดการในการฝึกอบรมปฏิบัติการพร้อมกันทั้งโรงเรียน

ระยะที่ 3 มอบคู่มือพัฒนาเจตคติแก่คณะครูที่เข้าอบรมในโครงการฝึกปฏิบัติการ

29 กรกฎาคม 2559 พบครูโรงเรียนบางปะอิน ราชานุเคราะห์ 1 จ.พระนครศรีอยุธยา ครูสมรักษ์ แทนลาน / ครูอัจฉรา พรรณสุขล รับมอบคู่มือในโครงการวิจัยจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ

29 ก.ค.59 พบครูโรงเรียนยานนาเวศวิทยาคม มอบชุดคู่มือวิจัย (โรงเรียนที่ 4) มอบคู่มือในโครงการวิจัยจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธครูพรรณ กกล้าหาญ และครูทศพร ภูผาศรี

ระยะที่ 3 มอบคู่มือพัฒนาเจตคติแก่คณะครูที่เข้าอบรมในโครงการฝึกปฏิบัติการ

9 สิงหาคม 2559 โรงเรียนมัธยมวัดดาวคณง กทม คณะนักวิจัยโครงการจิตวิญญาณความเป็นครู ในโรงเรียนวิถีพุทธ ได้เข้าพบผู้บริหาร รอง ผอ.จันทรา ประภัสร์ โรงเรียนมัธยมวัดดาวคณง และครูที่เข้าร่วมโครงการวิจัย ในฐานะผู้ช่วยและให้ข้อมูล [ครูอุไร ปิ่นทอง และครูสุธีกานต์ ทัทนาค] โดยคณะนักวิจัยได้มอบวุฒิบัตร คู่มือ บันทึกข้อมูลเกี่ยวกับครูในวิถีพุทธ ทั้งสัมภาษณ์ รวบรวมความก้าวหน้าในภาพรวม โดยได้ฟังบรรยายสรุปจากผู้บริหาร และคณะครู ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการวิจัย

28 กรกฎาคม 2559 (ภาคเช้า) พบคณะครูโรงเรียนสังข์อำวิทยา ปทุมธานี พบ ผอ.ลัดดา อิมอกใจ ผู้อำนวยการโรงเรียน และครูผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย มอบวุฒิบัตรและมอบคู่มือแก่คณะครู ครูสมศรี วิไลศรี ครูสุวิจักขณ์ มะลิรัมย์ ครูณภัทรรัตน์ ศรีเจริญ เพื่อทำการบันทึกเกี่ยวกับครูในวิถีพุทธ จากนั้นจะประสานเพื่อรับข้อมูลการบันทึกต่อไป

9 สิงหาคม 2559 คณะนักวิจัยรายงานความก้าวหน้า

นักวิจัยโครงการ ดร.ลำพอง กลมกุล นำเสนอผลการวิจัยในรอบ 12 เดือน เพื่อรายงานผลการดำเนินการและภาพรวมให้ผู้ทรงคุณวุฒิได้พิจารณาเพิ่มเติม อันประกอบด้วย .ศ.พิเศษ ดร.กาญจนา เจริญศิริ [ผู้ทรงคุณวุฒิ] ศ.ดร.อำนาจ กิฐาพันธ์ [คณะแพทยศาสตร์ รามาธิบดี กทม.] รศ.ดร.สุธี อักษร กิตต์ รศ.ดร.เรณูมาศ มาอ่อน คณะศึกษาศาสตร์ ม.เกษตรศาสตร์ กทม. ผศ.ดร.พีรธร บุญยรัตน์พันธ์ [ม.นเรศวร จ.พิษณุโลก] อ.ณัฐระ ปัทมติก [คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ม.กรุงเทพ] อ.วิปศัยกร คล้ายเกตุ [ม.ราชภัฏพระนครศรีอยุธยา .พระนครศรีอยุธยา] อ.วรพจ ทำเทียบ [ม.ราชภัฏราชชนครินทร์ จ.ฉะเชิงเทรา] เป็นผู้ทรงคุณวุฒิให้คำแนะนำเพิ่มเติม ที่ห้องประชุม ศ.ดร.สง่า สรรพศรี สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

30 สิงหาคม 2559 กิจกรรมเชิงปฏิบัติการครูโรงเรียนสตรีวิทยา 2 กทม.

ในนามนักวิจัยโครงการวิจัย "การพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิชาชีพ" เป็นวิทยากรอบรมการใช้คู่มือ /แบบฝึกการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูตามกรอบกลไกของการวิจัย แก่คณะครูโรงเรียนสตรีวิทยา 2 จำนวนประมาณ 150 คน โดยมี ดร. ธีรัช ไชยยศ ผู้อำนวยการโรงเรียนสตรีวิทยา 2 เป็นประธานเปิดการอบรม ที่ห้องประชุมชั้น 4 โรงเรียนสตรีวิทยา 2 กทม.

11 กันยายน 2559 เปิดเวทีถอดบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้

รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม [รองอธิการบดี] เป็นประธานกล่าวต้อนรับ และกล่าวเปิดกิจกรรมถอดบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โครงการวิจัย "การพัฒนาเจตคติจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ" [ระยะสุดท้าย] อันมี ดร.พิเชฐ ทังโต [หัวหน้าโครงการวิจัย] ดร.ลำพอง กลมกุล นักวิจัยร่วม โดยมีคณะครูจากโรงเรียนต่าง ๆ จำนวน 15 โรงเรียน จำนวน 45 คน ร่วมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ถอดบทเรียน ณ ห้องประชุมสำนักงานอธิการบดี ห้อง 401 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จ.พระนครศรีอยุธยา

24-25 กันยายน 2559 นำคู่มือการพัฒนาครูฯ ไปเผยแพร่ด้วยการจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการกับนิสิตคณะครุศาสตร์ ชั้นปีที่ 5
ครู 5 ปี คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

ภาคผนวก จ

บทความวิจัย

การพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ

Development of Teacher's Attitude and Spirituality in Buddhist Way

ดร.พิเชฐ ทังโต

พระระพีณ พุทธิสารโร, ดร.

ดร.ลำพอง กลมกุล

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาแนวทางการปฏิบัติของครูที่มีเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดี 2) เพื่อพัฒนาและตรวจสอบรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ และ 3) เพื่อวิเคราะห์และนำเสนอผลการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ตัวแปรที่ศึกษา คือ 1) กระบวนการพัฒนาครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ และ 2) เจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ออกแบบโดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ แบ่งเป็น 3 ระยะ กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้คือ ครูโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ในระยะที่ 1 จำนวน 36 คน ระยะที่ 2 จำนวน 18 คน และ 1 โรงเรียน และระยะที่ 3 จำนวน 50 คน ได้จากการเลือกแบบเจาะจงทั้ง 3 ระยะ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แนวคำถามในการสัมภาษณ์และประเด็นในการสนทนากลุ่ม และคู่มือการพัฒนาครูตามรูปแบบการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. แนวทางการปฏิบัติของครูที่มีเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดี มีประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 หลักพุทธธรรมสำหรับครูในวิถีพุทธ ส่วนที่ 2 รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ส่วนที่ 3 กระบวนการในการพัฒนาครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ

2. รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธที่พัฒนาขึ้น มี 3 ส่วน คือ 1) หลักพุทธธรรมสำหรับครูในวิถีพุทธ 2) องค์ประกอบของรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ มี 3 องค์ประกอบ และ 3) กระบวนการพัฒนาครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ เรียกว่า กระบวนการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ มี 6 วิธี ประกอบด้วย วิธีที่ 1 รู้หน้าที่การเป็นครูในวิถีพุทธ วิธีที่ 2 ปรับตัวตามหลักไตรสิกขา วิธีที่ 3 เรียนรู้ให้เป็นแบบอย่างที่ดี วิธีที่ 4 เปลี่ยนเจตคติที่ดีตามวิถีพุทธ วิธีที่ 5 บูรณาการธรรมนำสู่ผู้เรียน และวิธีที่ 6 เพียรสร้างนวัตกรรมทางธรรม

3. ผลการทดลองใช้รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ พบว่า 1) ครูมีวิธีการเรียนรู้วัฒนธรรมและธรรมเนียมวิถีพุทธที่หลากหลาย มีแนวทางในการสร้างความรู้สึกให้เกิดศรัทธาในวิถีพุทธจากประสบการณ์ตนเอง และนำแนวทางวิถีพุทธมาเป็นแนวปฏิบัติของตน 2) ครูตีในดวงใจของผู้เรียนคือครูที่มีคุณลักษณะตามหลักสัปปุริสธรรมและหลักกัลยาณมิตรธรรม 3) ครูมีการเปลี่ยนแปลงเจตคติของตนเองโดยการตระหนักถึงความสำคัญของการเป็นครูในวิถีพุทธตามกระบวนการ

สะท้อนคิดในวิถีพุทธ 6 วิธี 4) การสะท้อนคิดในวิถีพุทธของครูมีความสอดคล้องกับผลการประเมินครูโดยผู้เรียน และ 5) ครูที่เข้าร่วมกิจกรรมเชิงปฏิบัติการได้มีโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และได้รับรู้ว่ามิใช่ครูในวิถีพุทธทั่วประเทศกำลังจัดกิจกรรมวิถีพุทธเพื่อยกระดับมาตรฐานการเรียนรู้ของผู้เรียนและครูมีเจตคติต่อการเข้าร่วมโครงการวิถีพุทธ สำหรับผลการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ พบว่า ครูตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาตนให้มีเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ จัดกิจกรรมบูรณาการวิถีพุทธให้ผู้เรียน และพัฒนาโรงเรียนให้มีรูปแบบการบริหารจัดการในวิถีพุทธอย่างเป็นระบบ

คำสำคัญ: เจตคติต่อวิชาชีพครู, จิตวิญญาณความเป็นครู, ครูในวิถีพุทธ

Abstract

The purposes of this research were 1) to study in practical way of best practice teachers who had teacher's attitude and spirituality in Buddhist way, 2) to develop and examine model of creation teacher's attitude and spirituality in Buddhist way, and 3) to analyze and propose developing result of teacher's attitude and spirituality using model of creation teacher's attitude and spirituality in Buddhist way. The first variable was the process of teacher development using model of creation teacher's attitude and spirituality in Buddhist way, and the second variable was teacher's attitude and spirituality in Buddhist way. Qualitative research was used for the research design which divided into three phases. The target group of this research was Buddhist way teachers from office of the basic education commission, Ministry of Education which consisted of 36 teachers in the first phase, 18 teachers and 1 school in the second phase, and 50 teachers and educators in the third phase. Purposive sampling was used for three phases. Interview questions, topic of focus group discussion, and a manual of teacher development using developing model of teacher's attitude and spirituality in Buddhist way were prepared as the measurement design. Qualitative data were analyzed by using both content analysis and analytic induction. Research results were as follows:

1. Best practice teachers who had performed the attitude and spirituality in Buddhist way consisted of three parts in practices which were 1) Buddhist principles for teachers, 2) model of creation teacher's attitude and spirituality in Buddhist way, and 3) the process of teacher development using model of creation teacher's attitude and spirituality in Buddhist way.

2. There were three parts for developing model of creation teacher's attitude and spirituality in Buddhist way. Buddhist principle for teachers was the first part. The second part was the three components of model for creation teacher's attitude and spirituality in Buddhist way. The third part was the process of teacher development using model of creation teacher's attitude and spirituality in Buddhist way which had been developed and called "Six ways of reflection process in Buddhist way". The first way was to know role of Buddhist way teacher. The second way was to adjust oneself followed by threefold training. The third way was to learn to be a best

practice. The fourth way was to change a good attitude in Buddhist way. The fifth way was to integrate Buddhist principles into the classroom, and the sixth way was to create Dhamma innovation.

3. There were five aspects of showing results using model for creation teacher's attitude and spirituality in Buddhist way: 1) teachers had variety of learning Buddhist culture and tradition, created their own faith in Buddhist way through personal experience, practiced Buddhist way in daily life, 2) the best teacher for students normally showed that aspect of qualities of a good man (Sappurisa-Dhamma) and qualities of a good friend (Kalayanamitta Dhamma), 3) teachers had changed their attitudes and realized of being teacher followed by six ways of reflection process in Buddhist way, 4) teacher's reflection had a correlation with students' writing assessment, 5) teachers who attended the workshop had the opportunity of sharing knowledge, learned how to enhance students learning from others, showed intellectual aspects, and had great attitude of joining in Buddhist activities. In addition, results of development of teacher's attitude and spirituality in Buddhist way found that teachers realized of self-development to have teacher's attitude and spirituality in Buddhist way, students had gain the usefulness from attending Buddhist integrated activities, and school had also shown educational management model with systematically.

Keywords: Attitude to teaching profession, teacher's spirituality, Buddhist way teacher

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ครูคือบุคลากรทางการศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเยาวชนของชาติให้เป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพในอนาคต อาชีพครูมีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ กระตุ้นและสร้างแรงจูงใจให้กับผู้เรียน รวมทั้งมีความเข้าใจในจิตวิทยาการศึกษาได้เป็นอย่างดี ครูจึงควรมีเจตคติที่ดีและจิตวิญญาณความเป็นครูซึ่งเป็นหัวใจสำคัญยิ่งในการเป็นครูผู้ซึ่งมีบทบาทในการสร้างคนให้เป็นบุคลากรที่มีศักยภาพในการพัฒนางานในยุคโลกาภิวัตน์ การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ.2552 – 2561) มีการกำหนดวิสัยทัศน์อย่างชัดเจน คือ คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ โดยมีเป้าหมายหลัก 1) พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและการเรียนรู้ของคนไทย (quality) 2) โอกาสทางการศึกษา (opportunity) และ 3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคมในการบริหารการจัดการศึกษา (participation) โดยทั้งสามประเด็นหลักนี้จะส่งผลให้คนยุคใหม่มีความรู้ความเข้าใจเนื้อหาอย่างลุ่มลึก สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง สื่อสาร วิเคราะห์ สังเคราะห์แก้ปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์ รวมทั้งมีนิสัยในการเรียนรู้ตลอดชีวิต (พิมพันธ์ เตชะคุปต์, 2554) อย่างไรก็ตาม ครูผู้ที่จะสามารถพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุตามเป้าหมายดังกล่าวนี้ได้จำเป็นต้องมีเจตคติที่ดีในการประกอบวิชาชีพ รวมทั้งมีจิตวิญญาณของความเป็นครูอย่างยั่งยืน จึงจะเป็นกลไกสำคัญในการผลักดันให้เกิดการพัฒนาตามเป้าหมายของการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สองนี้

ครุณั้นหาเพียงการทำหน้าที่ให้ความรู้แล้วก็หมดหน้าที่ หากแต่ครุณั้นเป็นอาชีพที่ต้องอาศัยใจรัก มีความอดทน เอาใจใส่ศิษย์ มีเจตคติและที่สำคัญต้องมีจิตวิญญาณความเป็นครูซึ่งถือว่าเป็นคุณลักษณะที่จำเป็นสำหรับครู โดยที่ครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูต้องมีคุณสมบัติประกอบด้วย 7 องค์ประกอบ ได้แก่ ความรับผิดชอบในหน้าที่ ความรักในอาชีพ การรักและเมตตาเพื่อนมนุษย์ ความเสียสละ ความอดทน ความยุติธรรม และการเป็นแบบอย่างที่ดี อย่างไรก็ตามครุที่มีเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูที่ปรากฏให้เห็นเป็นเพียงระดับมาตรฐานที่สังคมยอมรับ (ณัฐภรณ์ หลาวทอง และปิยวรรณ วิเศษสุวรรณภูมิ, 2553) ดังนั้น ครูที่มีคุณสมบัติที่เหมาะสมกับการจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ และครูที่มีเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูที่แท้จริงแล้วควรมีคุณลักษณะอย่างไร จึงเป็นประเด็นให้คณะผู้วิจัยสนใจในการศึกษาครั้งนี้

โดยในโครงการวิจัยนี้ได้มุ่งเน้นการวิจัยเพื่อพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณลักษณะที่เหมาะสมตามวิชาชีพ และที่สำคัญคือการเป็นครูที่มีเอกลักษณ์และมีคุณสมบัติเฉพาะตามบริบทที่แตกต่างกัน และด้วยทางคณะผู้วิจัยมีบทบาทในการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาในบริบททางพระพุทธศาสนา และจากความเป็นมาที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น จึงทำการศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาบุคลากรตามแบบวิถีพุทธ ซึ่งสอดคล้องกับโจทย์การวิจัยเพื่อพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูอย่างยั่งยืนและต่อเนื่อง และเพื่อให้เข้ากรอบในการพัฒนาตามแบบอย่างวิถีพุทธ โดยการวิจัยครั้งนี้ใช้การพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ โดยเน้นกระบวนการออกแบบการวิจัยเพื่อให้ได้รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูเพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางการปฏิบัติของครูที่มีเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดี
2. เพื่อพัฒนาและตรวจสอบรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ
3. เพื่อวิเคราะห์และนำเสนอผลการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยในระยะที่ 1 เป็นการศึกษาภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษา คือ ครูโรงเรียนวิถีพุทธชั้นนำ และโรงเรียนวิถีพุทธพระราชทาน จากสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ และในระยะที่ 2 ช่วงการทดลองใช้รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธในภาคสนาม กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษา คือ ครูโรงเรียนวิถีพุทธทั่วไปที่ยังไม่ได้รับรางวัล ตัวแปรที่สนใจในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ กระบวนการพัฒนาครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติ และจิต

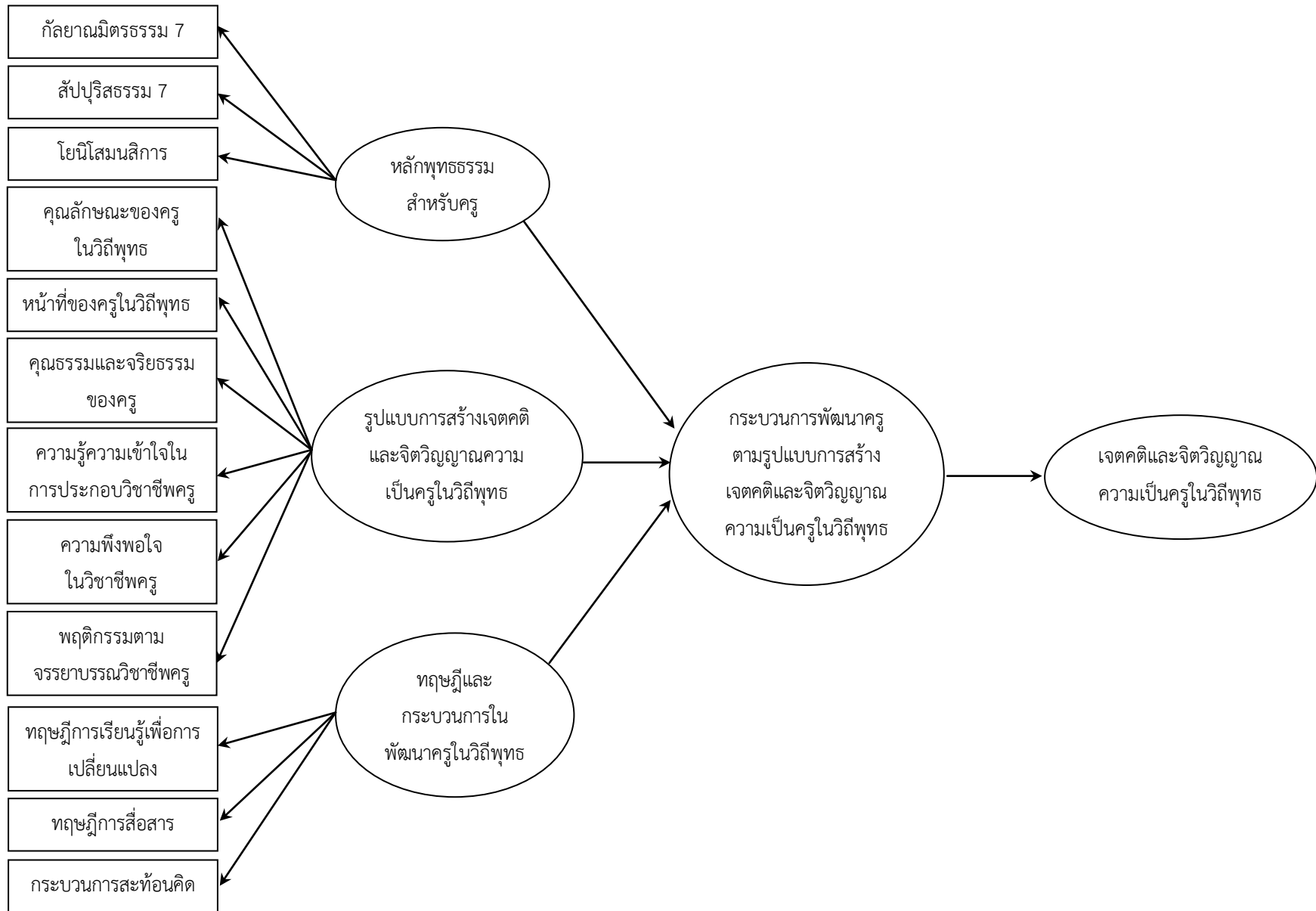
วิญญานความเป็นครูในวิถีพุทธ และเจตคติและจิตวิญญานความเป็นครูในวิถีพุทธ และเนื้อหาที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับเจตคติต่อวิชาชีพครูวิถีพุทธ จิตวิญญานความเป็นครูในวิถีพุทธ ความเป็นครูในวิถีพุทธ พุทธวิธีในการสอน และสื่อการเรียนรู้และอุปกรณ์การสอน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ได้กรอบในการพัฒนารูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญานความเป็นครูในวิถีพุทธ เพื่อนำเสนอแนวทางไปสู่การปฏิบัติเพื่อการพัฒนาครูอย่างยั่งยืน
2. ทำให้ได้รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญานความเป็นครูในวิถีพุทธ และได้คู่มือการพัฒนาครูตามรูปแบบการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญานความเป็นครูในวิถีพุทธที่มีประสิทธิภาพ
3. ทำให้ทราบผลการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญานความเป็นครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญานความเป็นครูในวิถีพุทธ ซึ่งจะเป็นแนวทางในการสร้างเจตคติที่ดีในการประกอบวิชาชีพครู รวมทั้งตระหนักในการประกอบอาชีพครูด้วยการมีจิตวิญญานของความเป็นครูอย่างยั่งยืนและต่อเนื่อง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาเจตคติและจิตวิญญานความเป็นครูในวิถีพุทธจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถแสดงความเชื่อมโยงระหว่างตัวแปรได้ดังภาพ ทั้งนี้เพื่อนำมาใช้เป็นกรอบในการพัฒนารูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญานความเป็นครูในวิถีพุทธ แล้วนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้กับครูโรงเรียนวิถีพุทธเพื่อศึกษาผลการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญานความเป็นครูในวิถีพุทธ ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงได้กำหนดกรอบแนวคิดดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัยเพื่อพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ออกแบบโดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) แบ่งเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 การวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาและพัฒนารูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ระยะที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อทดลองใช้รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธที่พัฒนาขึ้น ระยะที่ 3 การนำเสนอผลการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือ ครูโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ในระยะที่ 1 จำนวน 36 คน ระยะที่ 2 จำนวน 18 คน และ 1 โรงเรียน และระยะที่ 3 จำนวน 50 คน ได้จากการเลือกแบบเจาะจงทั้ง 3 ระยะ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แนวคำถามในการสัมภาษณ์และประเด็นในการสนทนากลุ่ม และคู่มือการพัฒนาครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) และการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (analytic induction)

สรุปผลการวิจัย

การนำเสนอสรุปผลการวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้แบ่งเป็น 3 ด้าน ตามวัตถุประสงค์การวิจัย คือ ด้านแรกคือ การศึกษาแนวทางการปฏิบัติของครูที่มีเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดี ด้านที่สอง คือ การพัฒนาและตรวจสอบรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ และด้านที่สาม คือ การวิเคราะห์และนำเสนอผลการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ สรุปผลการวิจัยแต่ละด้านได้ดังนี้

1. การศึกษาแนวทางการปฏิบัติของครูที่มีเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดี

จากการศึกษาด้วยวิธีการเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์ครูในวิถีพุทธที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดีพบว่า แนวทางการปฏิบัติของครูที่มีเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดีประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 หลักพุทธธรรมสำหรับครูในวิถีพุทธ ส่วนที่ 2 รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ และส่วนที่ 3 กระบวนการในการพัฒนาครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน คือ 1) รู้หน้าที่การเป็นครูในวิถีพุทธ 2) ปรับตัวตามหลักไตรสิกขา 3) เรียนรู้ให้เป็นสัตบุรุษ 4) เปลี่ยนเจตคติที่ดีตามวิถีพุทธ 5) บูรณาการธรรมนำสู่ผู้เรียน และ 6) เพียรสร้างนวัตกรรมการศึกษา

2. การพัฒนาและตรวจสอบรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ

จากการพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ พบว่า รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธที่พัฒนาขึ้น มี 3 ส่วน คือ 1) หลักพุทธธรรมสำหรับครูในวิถีพุทธ คือ หลักพุทธธรรมที่ครูยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติวิชาชีพครู และหลักธรรมที่ครูนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 2) องค์ประกอบของ

รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ 3 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 คุณลักษณะของครูในวิถีพุทธ องค์ประกอบที่ 2 หน้าที่ของครูในวิถีพุทธ องค์ประกอบที่ 3 แนวทางการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ (สัตตวิธีของครูในวิถีพุทธ) และ 3) กระบวนการพัฒนาครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ เรียกว่า กระบวนการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ มี 6 วิธี ประกอบด้วย วิธีที่ 1 รู้หน้าที่การเป็นครูในวิถีพุทธ วิธีที่ 2 ปรับตัวตามหลักไตรสิกขา วิธีที่ 3 เรียนรู้ให้เป็นแบบอย่างที่ดี วิธีที่ 4 เปลี่ยนเจตคติที่ดีตามวิถีพุทธ วิธีที่ 5 บูรณาการธรรมนำสู่ผู้เรียน และวิธีที่ 6 เพียรสร้างนวัตกรรมทางธรรม

3. การวิเคราะห์และนำเสนอผลการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ

จากผลการวิเคราะห์การพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ สรุปได้ดังนี้ 1) ผลการทดลองใช้รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ แบ่งเป็น 5 ด้าน คือ 1.1) ผลของครูในวิถีพุทธประเมินตนเอง พบว่า ครูมีวิธีการเรียนรู้วัฒนธรรมและธรรมเนียมวิถีพุทธที่หลากหลาย ครูมีแนวทางในการสร้างความรู้สึกรู้สึกให้เกิดศรัทธาในวิถีพุทธจากประสบการณ์ตนเอง ครูได้นำแนวทางวิถีพุทธมาเป็นแนวปฏิบัติของตน 1.2) ผู้เรียนประเมินครูในวิถีพุทธ พบว่า ครูดีในดวงใจของผู้เรียนคือครูที่มีคุณลักษณะตามหลักสัปปุริสธรรมและหลักกัลยาณมิตรธรรม 1.3) ผลการบันทึกการสะท้อนคิดในวิถีพุทธของครู พบว่า ครูมีการเปลี่ยนแปลงเจตคติของตนเองโดยการตระหนักถึงความสำคัญของการเป็นครูในวิถีพุทธตามกระบวนการสะท้อนคิดในวิถีพุทธ 6 วิธี 1.4) ผลการวิเคราะห์จากบันทึกการสะท้อนคิดในวิถีพุทธของครูมีความสอดคล้องกับผลการประเมินครูโดยผู้เรียน 1.5) ผลการเรียนรู้ของครูในวิถีพุทธจากการบันทึกบัตรการสะท้อนคิดหลังเข้าร่วมกิจกรรม พบว่า ครูได้มีโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และได้รับรู้ว่ามีครูในวิถีพุทธทั่วประเทศกำลังจัดกิจกรรมวิถีพุทธเพื่อยกระดับมาตรฐานการเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา และครูมีเจตคติที่ดีต่อการจัดกิจกรรมและเข้าร่วมโครงการวิถีพุทธ และ 2) การนำเสนอผลการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธในกิจกรรมถอดบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พบว่า ครูตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาตนให้มีเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีการบูรณาการในวิถีพุทธผ่านครูที่มีเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธอย่างแท้จริง และโรงเรียนมีรูปแบบการบริหารจัดการตามแนววิถีพุทธอย่างเป็นระบบ

จากสรุปผลการวิจัยข้างต้นสามารถสรุปรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธได้ดังภาพต่อไปนี้

รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ (ฉบับสมบูรณ์)

ส่วนที่ 1 หลักพุทธธรรมสำหรับครูในวิถีพุทธ

- **หลักพุทธธรรมที่ครูยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติวิชาชีพครู**
 กัลยาณมิตรธรรม 7 สัมปยุตธรรม 7 โยนิโสมนสิการ
 พรหมวิหาร 4 วุฒิ 4 อิทธิบาท 4 อริยสัจ 4 และ สังคหวัตถุ 4
- **หลักธรรมที่ครูนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน**
 กัลยาณมิตรธรรม 7 โยนิโสมนสิการ โอวาท 3
 ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) และ อริยสัจ 4

ส่วนที่ 2 องค์ประกอบของรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ เรียกว่า **สัจตวิธีของครูในวิถีพุทธ** มี 3 องค์ประกอบ คือ

- องค์ประกอบที่ 1 คุณลักษณะของครูในวิถีพุทธ
- องค์ประกอบที่ 2 หน้าที่ของครูในวิถีพุทธ
- องค์ประกอบที่ 3 แนวทางการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ

องค์ประกอบที่ 1 คุณลักษณะของครูในวิถีพุทธ

- ❖ มีศรัทธาในวิถีพุทธ
- ❖ นำมาแนวทางจากครูต้นแบบ
- ❖ รักในการประกอบอาชีพครู
- ❖ อยู่ในสภาพแวดล้อมวิถีพุทธสม่ำเสมอ
- ❖ มีคุณธรรมประจำตน
- ❖ ฝึกฝนตนตามหลักไตรสิกขา
- ❖ เป็นแบบอย่างที่ดีของศิษย์และเพื่อนครู

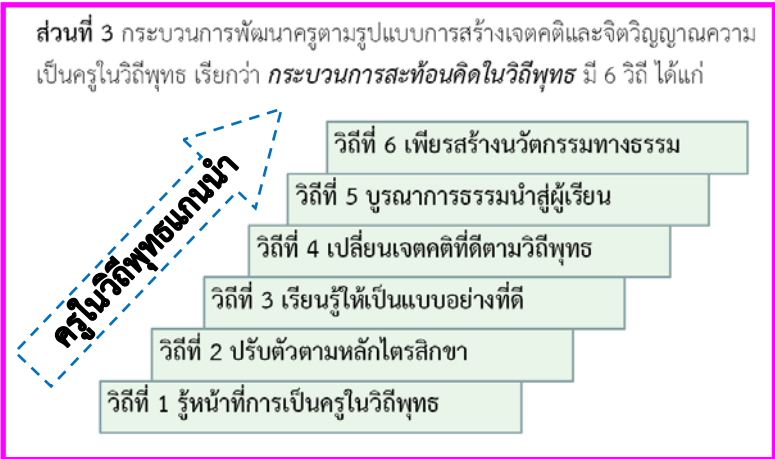
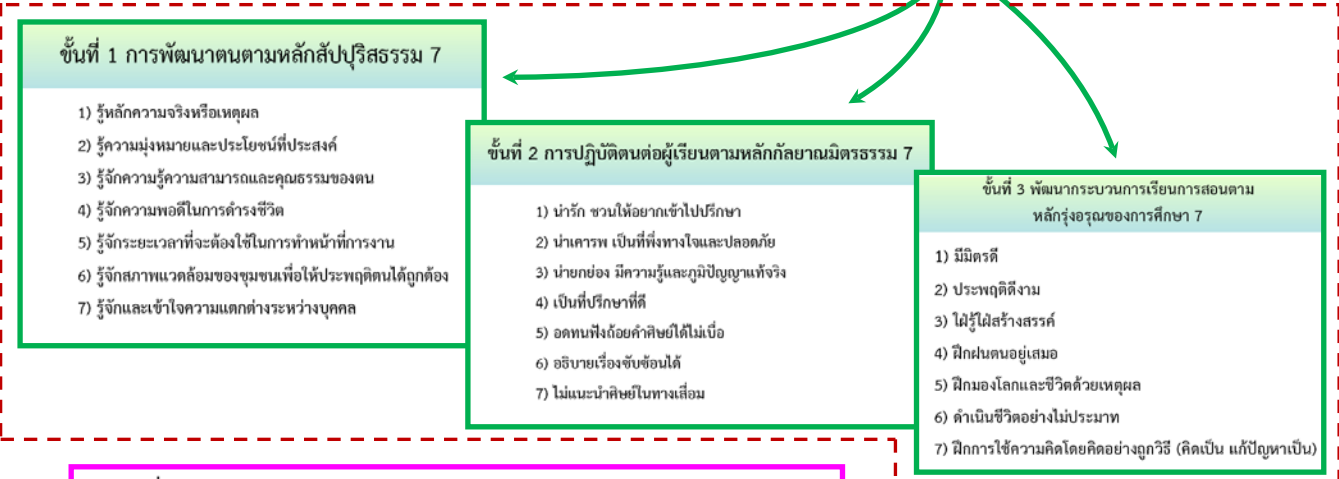
องค์ประกอบที่ 2 หน้าที่ของครูในวิถีพุทธ

- ถ่ายทอดศิลปวิทยาตามกลุ่มสาระการเรียนรู้
- ชี้นำแนวทางการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงาม
- บูรณาการหลักธรรมในการสอนในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้
- ออกแบบกิจกรรมวิถีพุทธได้อย่างเป็นรูปธรรมและเท่าทัน
- ส่งเสริมให้ผู้เรียนสร้างนวัตกรรมทางธรรม
- ยกย่องชื่นชมศิษย์ให้ปรากฏในหมู่คณะ
- ประเมินผลผู้เรียนด้วยการสะท้อนคิดอย่างกัลยาณมิตร

องค์ประกอบที่ 3 แนวทางการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ

แบ่งการพัฒนาเป็น 3 ชั้น ได้แก่

- ชั้นที่ 1 การพัฒนาตนตามหลักสัมปยุตธรรม 7
- ชั้นที่ 2 การปฏิบัติตนต่อผู้เรียนตามหลักกัลยาณมิตรธรรม 7
- ชั้นที่ 3 การพัฒนากระบวนการเรียนการสอนตามหลัก รุ่งอรุณของการศึกษา 7

ผู้บริหารให้ความสำคัญ
และกำหนดเป็นนโยบาย
ในการพัฒนาโรงเรียน
วิถีพุทธทั้งระบบ

ภาพที่ 1 รูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ฉบับสมบูรณ์

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1. ควรนำกิจกรรมเชิงปฏิบัติการตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ไปใช้เป็นส่วนหนึ่งในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรสำหรับนิสิตคณะครุศาสตร์ หรือศึกษาศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยต่างๆ ทั่วประเทศ โดยเฉพาะนิสิตในระดับชั้นปีที่ 5

2. ควรนำกิจกรรมเชิงปฏิบัติการตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ไปใช้ในสถานศึกษากับครูโรงเรียนวิถีพุทธที่เป็นครูปฏิบัติการ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างเพื่อนครูและผู้บริหารโรงเรียน

3. ในการพัฒนาครูทั้งโรงเรียนควรเป็นโรงเรียนที่ผู้บริหารโรงเรียนมีความตระหนักและให้ความสำคัญกับการนำกิจกรรมเชิงปฏิบัติการตามรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธไปใช้ในโรงเรียน

4. ในการดำเนินกิจกรรมเชิงปฏิบัติการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณครู ครูหรือโรงเรียนที่จะนำไปใช้ควรปรับหรือเพิ่มรายละเอียดของกิจกรรมให้สอดคล้องกับบริบทในแต่ละสถานศึกษา รวมถึงการส่งเสริมให้ครูได้ฝึกปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

5. ในการพัฒนาครูในวิถีศาสนาอื่นๆ สามารถใช้เป็นแนวทางได้ในการออกแบบกิจกรรมและสื่อการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทของตน อย่างไรก็ตามควรมีการปรับเนื้อหาภายในกิจกรรมให้มีความเป็นพหุวัฒนธรรมทางศาสนา ทั้งนี้เพื่อให้แนวทางการพัฒนาครูตามรูปแบบฯ ที่พัฒนาขึ้นเผยแพร่ไปสู่ครูทั่วประเทศ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการออกแบบการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อขยายผลการศึกษาเชิงคุณภาพด้วยการพัฒนาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์กับข้อมูลเชิงประจักษ์

2. ควรมีการออกแบบการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อพัฒนาเป็นทฤษฎีฐานรากเกี่ยวกับตัวแปร เจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ซึ่งเป็นกระบวนการวิจัยที่มีความท้าทายและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการสร้างองค์ความรู้ใหม่หรือขยายองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้

3. ควรมีการออกแบบการวิจัยที่เป็นการวิจัยและพัฒนาที่มีการดำเนินการวิจัยอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับการพัฒนาเจตคติและจิตวิญญาณครูและขยายผลการศึกษาในทุกประเภทของสถานศึกษาในระดับต่างๆ โดยมีฐานจากงานวิจัยครั้งนี้

4. ควรออกแบบการวิจัยโดยการนำรูปแบบการสร้างเจตคติและจิตวิญญาณความเป็นครูในวิถีพุทธ ที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้แล้วออกแบบการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกตการจัดการเรียนการสอนของครูในวิถีพุทธร่วมด้วย

5. ควรศึกษาแนวทางการพัฒนาครูหรือการพัฒนาเจตคติความเป็นครูของประเทศอาเซียนหรืออื่นๆ ที่ประสบความสำเร็จ แล้วนำมาออกแบบการวิจัยเชิงเปรียบเทียบของไทยเพื่อต่อยอดหรือเพิ่มเติมให้แนวทางในการพัฒนาครูของไทยมากยิ่งขึ้น

รายการอ้างอิง

- ณัฐภรณ์ หลาวทอง และปิยวรรณ วิเศษสุวรรณภูมิ. (2553). *การพัฒนาแบบวัติจติวิญญานความเป็นครู*. รายงานฉบับสมบูรณ์, มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- ทีศนา แคมมณี. (2550). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2552). *วิจัยและสถิติ: คำถามชวนตอบ*. กรุงเทพมหานคร: ไอคอนปรินติ้ง.
- พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์. (2554). เนื้อหาและวิธีสอนจริงๆ. ใน *วิทยากรย์ 110 ปี*. 110 (11). เดือนกันยายน 2554: 79.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2555). *โรงเรียนวิถียุทธ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Taylor. (2015). *Transformative learning theory— An Overview*. Retrieved on 15 October 2015, from http://www.calpro-online.org/eric/docs/taylor/taylor_02.pdf
- Teddlie, C., & Tashakkori, A. (2009). *Foundations of mixed methods research: integrating quantitative and qualitative approaches in the social and behavioral sciences*. Los Angeles: Sage.
- Urquhart, C. (2013). *Grounded theory for qualitative research: A practice guide*. Los Angeles: Sage.

ประวัติคณะผู้วิจัย

ดร.พิเชฐ ทังโต เกิดเมื่อปี พ.ศ. 2503 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีสาขาวิชาเอกบริหาร การศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สำหรับการศึกษาระดับปริญญาโท Master of Art ในสาขา Public Administration และ Ph.D. ในสาขา Public Administration จากมหาวิทยาลัย Dr. Babasaheb Ambedkar Marathwada University ประเทศอินเดีย ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำ ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และดำรงตำแหน่ง ทางการบริหารเป็นผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป และผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

พระระพี พุทธิสาร เกิดเมื่อวันที่ 30 สิงหาคม 2516 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาเอกการสอนสังคม คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สำหรับการ ศึกษาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์เอเชีย จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปีการศึกษา 2544 และจบการศึกษาระดับพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา จาก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีการศึกษา 2554 ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำภาควิชา รัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ดร.ลำพอง กลมกุล เกิดเมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2521 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขา การสอนมัธยมศึกษา วิชาเอกคณิตศาสตร์-ฟิสิกส์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เมื่อปีการศึกษา 2544 และ ในขณะที่กำลังศึกษาระดับปริญญาตรีได้รับทุนกาญจนาภิเษก (Golden Jubilee Scholarship) ไปศึกษา ณ มหาวิทยาลัย Guelph ประเทศแคนาดา เป็นเวลา 2 ปี สำเร็จการศึกษาหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิจัยการศึกษา ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ ปีการศึกษา 2548 และสำเร็จการศึกษาหลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิธีวิทยาการวิจัยการศึกษา ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2554 ปัจจุบันเป็นนักวิจัยประจำศูนย์อาเซียนศึกษา ตำแหน่งบริหารเป็นรักษาการผู้อำนวยการส่วนวิจัย สารสนเทศและบริการวิชาการ ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย